

ȚARA FAGILOR

Almanah cultural-literar al românilor nord-bucovineni
alcătuit de Dumitru Covalciuc

Variantă electronică a almanahului „Țara Fagilor” al românilor nord-bucovineni, dedicată împlinirii în anul 2018, a unui secol de la înfăptuirea Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918, realizat cu sprijinul financiar al Consiliului Județean Mureș.

**SOCIETATEA CULTURALĂ „ARBOROASA”
CERNĂUȚI**

ȚARA FAGILOR

**XII
2003**

**Almanah cultural-literar
al românilor nord-bucovineni
alcătuit de
Dumitru Covalciuc,
redactor-șef**

**Cernăuți•Târgu-Mureș
2003**

Îngrijirea și tipărirea Almanahului cultural-literar „Țara Fagilor” se
face sub auspiciile Fundației Culturale „Vasile Netea”, Târgu-
Mureș, România, președinte: Dimitrie Poptămaș

Lectori: Dimitrie Poptămaș
Mariana Ciorca

ISSN 1223–8406

Coperta: Rodica Vescan

Culegere text (2003): Kocsis Francisko

Tehnoredactare (2003): Călin Borz

Copyright© Fundația Culturală „Vasile Netea”

Toate drepturile rezervate

Tehnoredactarea și digitizarea (2018): Alexandru Tcaciuc

Mureșenii și Bucovinenii

Afinitățile dintre mureșeni și bucovineni datează din timpuri mai îndepărtate. Ele țin de domeniul spiritului și întrunesc trăsăturile comune ale unei zbuciumate istorii, care ne-a despărțit secole în șir. Mă reîntorc la acesta din urmă, care a încheiat nu demult un mileniu, unul poate tot atât de vitreg pentru trăirea noastră ca și altele. Ascensiunea fascismului în Europa punea în pericol noile state rezultate din destrămarea unui imperiu. Între ele și România, care abia și-a împlinit hotarele și care își căuta rosturile într-o lume civilizată, a liniștii și a păcii. Că nu a fost să fie așa, ne conving presimțirile Statului Român despre furtuna care se apropia. Revizuirea granițelor, o nouă reîmpărțire a lumii părea inevitabilă. Semnalele devin evidente ca și măsurile de întâmpinare a unei conflagrații mondiale. Acestea fac ca doi tineri, Vasile Netea, tânăr dascăl din Deda Mureșului și Vasile Posteuca, absolvent de liceu din Stănești Rădăuților, să se întâlnească în calitate de elevi TR la Școala de Ofițeri de rezervă din Bacău. Prin prietenul său Vasile Netea, tânărul cu preocupări poetice, se apropie de Mircea Streinul. Așa se întâmplă că numele lui apare frecvent în ziarul *Glasul Bucovinei* alături de cele ale lui N. Cantoneru, M. Alexandru, Șt. Baci, G. Drumur, Gh. Antonovici, G. Nimigeanu, Sextil Dascăl, E.Ar. Zaharia, M. Cazacu, G. Popa ș.a. În același timp, numele lui Mircea Streinul devine o prezență în publicațiile de cultură mureșene din perioada interbelică, *Glasul Mureșului*, *Jar și slovă*, *Clipa*, *Progres și cultură*. Se prefigura un volum de poezie, operă de tinerețe a savantului român dăruit de ținuturile mureșene, care ar fi conturat mai mult literatura „iconarilor” și care nu a mai văzut lumina tiparului. A rămas, în schimb, o corespondență reprezentativă între cei doi oameni de cultură, care ne confirmă apropierea dintre noi și nutrirea aceluiași năzuințe.

Este poate și acesta un motiv, pe lângă multe altele, pentru cultivarea frumoaselor tradiții dintre mureșeni și bucovineni, întrerupte decenii în șir de teroare și dictatură.

Am avut în schimb, tot timpul oameni apropiați din înstrăinatul ținut românesc al Bucovinei, modele de intelectuali care nu și-au uitat niciodată originea, frumoasa copilărie petrecută pe plaiurile natale. Aici au fost acasă, devenind exemple de dăruire în domeniile în care au activat. Ne amintim cu plăcere astăzi de Radu Ștefanelli, renumit procuror, Napoleon Dașchievici - magistrat, eruditul Eugen Dașchievici - profesor de geografie, Rodica Sireteanu, căsătorită Puia eminentă profesoară de limba și literatura română și poetă, Erast Abageru - economist. Gândurile și faptele continuă cu o nouă generație descinsă din aceștia, cărora li s-au alăturat alții, mereu animați de amintirile acelor locuri ale bunicilor, de unde le-a fost impus să ia drumul pribegiei. Aceștia sunt: Doru Ștefanelli, Ileana Ștefanelli, George L. Nimigeanu, Maria Costiuc, căsătorită Costea, Olga Bruja, Georgeta Novac, Ioaneta Topuzu, Ion Vântu. Ei au rămas oamenii noștri de nădejde cu care am înfiripat filiala Mureș a Societății pentru Cultură și Literatură Română în Bucovina. Împreună cu ei, mureșenilor le este „*Dor de Bucovina*”. Sub acest generic ne manifestăm anual public prin reuniunea cultural-artistică, ajunsă la a 15-a ediție și care premerge aniversării Unirii celei Mari. Nu lipsesc nici cărțile care fixează impresii, note de călătorie, interviuri realizate în drumetțiile pe aceste locuri, în care prezența noastră este mereu așteptată și dorită. Între mureșenii care au închinat pagini nemuritoare Bucovinei îi menționăm pe Lazăr Lădăriu („*Furată, trădată mereu...*”, Târgu-Mureș, Ed. Tipomur, 2003), Mihai Suciuc („*Prutul dintre noi*”, Târgu-Mureș, Fundația Culturală „Vasile Netea”, 2004), Dimitrie Poptămaș („*Philobiblon mureșean*”, Târgu-Mureș Fundația Culturală „Vasile Netea”, 2003), cărora li se alătură publiciști, reporteri, oameni de cultură: Nicolae Băciuț, Valentin Marica, Mihail Art. Mircea, Margareta Pușcaș, Tarfin Todea, Marius Pașcan.

Zilele trecute am primit o ofertă din partea Editurii Imprimeria de Vest din Oradea (2003) privind apariția cărții lui Vasile Ilica, *Martiri și mărturii din nordul Bucovinei*, o lucrare de aproape 500 de pagini. Am procurat-o și răsfoit cu multă emoție. Din *Argument* am aflat că este o nouă ediție a uneia mai vechi (1999), întregită.

După cum afirmă autorul, „*Multe din noile mărturii ce s-au reținut în acest volum au fost culese și publicate în Almanahul Țara Fagilor ce apare la Cernăuți în fiecare an începând din 1992 sub îngrijirea domnului Dumitru Covalciuc, președintele societății «Arboroasa» din Cernăuți cu sprijinul Bibliotecii Județene din Târgu-Mureș și a neobositului său director, dl. Dimitrie Poptămaș*”. Am rămas și noi surprinși de această realizare de excepție care înglobează munca atâtor ani de culegere, cercetare, redactare și responsabilă editare a acestei publicații. Meritul Almanahului este că el nu se închide aici. A apărut și volumul pe anul 2002 și 2003. Zilele trecute am aflat că avem de înfruntat noi eforturi, manuscrisul pentru al 13-lea volum este finalizat, urmând a fi tipărit în acest an.

Îl așteptăm cu nerăbdare! Pe când o nouă ediție a cărții domnului Vasile Ilica?

*Dimitrie POPTĂMAȘ, Directorul Bibliotecii Județene Mureș
Președintele Fundației Culturale „Vasile Netea” Târgu-Mureș,
1 septembrie 2003*

Vasile LEVITCHI

Țara de sus

Coline și plaiuri și creste-n plutire senină,
A fagilor albi și a brazilor mică țară de sus,
Tu, baștina mea, dorul și leagănul meu, Bucovină,
Ți-aș crește o floare din dragostea mea de nespus.

Meleag coborând de la munte spre dealuri, la șes,
Brazilii subțiri de atâta-nălțime rămân sub dimia
Zăpezilor, blânelor-calmelor vrăji ce se ȧes parcă
pentru a-i spori verdelui crud veșnicia.

Înghetăt e în cremene glasul de fluier ce-a fost
Doinaș nelipsit primăverii și verii și toamnei...
Izvoarele-s molcome, urși visează-n adânc adăpost
Scorburi cu miere amară și zmeură dulce dă Doamne!

Pe aici pe la noi strălucirea-i sfioasă cumva
Și fetele cu ochi adumbriți de multă lumină.
Cetini și inimi horesc pe a plaiului meu canava
Și zisa-nflorește pe buze, iubirea e numai deplină.

În iarnă, meleagul meu iară spre munți se îndreaptă,
Unde florile-s doar plăsmuire în joc irizant,
Unde cuvântul iubire cuprins într-o singură șoaptă
Ajunge să clatine stânca pe celălalt versant.

Mihai Prepeliță

Unde-i dulcea Bucovină, unde-s codrii de aramă?

Ostatic am rămas la frați - de un blestem desperecheați...
Trăiesc în Țara Nimănu, născut în cuibul cucului...
Și vai de trist pământul meu de până hăt la Mojlău!
Și vai de biata maică-mea trimisă în Siberia...

Unde-i dulcea Bucovină, care-i partea mea de vină?
Unde-s codrii de aramă? De ce plâng din vamă-n vamă?...

Cei străini tot vin și vin peste codrii lui Cosmin...
Vin cu „drujbele” în spate - creaturi înaripate...
Vai de frați, vai de surori, risipiți ca niște nori
De furtuna cea cerească, de prostia românească...

Unde-i dulcea Bucovină, care-i partea mea de vină?
Unde-s codrii de aramă? De ce plâng din vamă-n vamă?...

Nici nu ninge, nici nu plouă... Iar se lasă Lună nouă
Peste dulcea-mi Bucovină - floare rară de sulfină...
Nici tu vie, nici tu moartă... Viitor? Speranță? Soartă?
Pe pământul vechii Dacii se desfată haidamacii!

Unde-i dulcea Bucovină, care-i partea mea de vină?
Unde-s codrii de aramă? De ce plâng din vamă-n vamă?...

Nici Ștefan și nici Mihai, nici tu paloș, nici tu nai...
Unul zace în mormânt, la Putna, cu legământ...
Altul pe boltă tresare de dorul Veronei sale...
Paraclis fără icoană? Trunchi de tei fără coroană?

Unde-i dulcea Bucovină, care-i partea mea de vină?
Unde-s codrii de aramă? De ce plâng din vamă-n vamă?...

Doamne, Doamne, Sfinte Tată, mântuiește-ne odată!
Românul de la o vreme nici de Tine nu se teme...
Capul cel plecat nu-l taie... Filosofie de paie!
Sabia cât strălucește - neam după neam nimiceste...

Unde-i dulcea Bucovină, care-i partea mea de vină?
Unde-s codrii de aramă? De ce plâng din vamă-n vamă?...

FILE DE ISTORIE

Bucovina și mitul habsburgic

Mihai IACOBESCU

I. Parte componentă a spațiului geografic situat la răsărit de lumea germană și la apus de Imperiul Sovietic - teritoriu cuprinzând un mozaic de popoare și state mici și mijlocii, pe care, istoricii, politologii, sociologii, specialiștii în istoria culturii și în literatura comparată îl numesc Europa Centrală, „A treia” Europă, Europa „intermediară” sau cu sintagma germană Mitteleuropa, Zwischeneuropa¹, Ostmitteleuropa, ori cu varianta austriacă Zentraleuropa¹ - Bucovina rezumă ea însăși vitregiile, schimbările dramatice, implicațiile și complicațiile stăpânirii habsburgice, cu acel „homo bucovinensis” sau ale celei sovietice, cu acel pretins „homo sovieticus”, ca și anacronica stare actuală de provizorat, când jumătatea de nord a provinciei, adică 6.340 km² din cei 10.442, cât însuma Bucovina întreagă², se află în granițele statului nou creat și arbitrar extins în teritorii nelocuite de cei care, în virtutea „autonomiei” lor, și-au dat numele țării Ucraina, iar cealaltă jumătate, de sud, a rămas în frontierele legitime ale României.

Caracterizată frecvent - ca și spațiul geografic mai larg din care face parte - printr-un conglomerat etnic, lingvistic, confesional, prin toleranță, pluralism cultural, cosmopolitism, mozaic de tradiții

¹ Adriana Babeți, Cornel Ungureanu, *Europa Centrală. Nevroze, dileme, utopii*, Antologie, Ed. Polirom, Iași, 1997, p. 8.

² Vladimir Trebici, *Bucovina. Populația și procesele demografice (1775-1993)*, Fundația Culturală Română, Cluj Napoca, 1994, p. 28.

și obiceiuri, formarea și afirmarea unor personalități originale, într-un climat de sincretism, de influențe ale unor culturi și civilizații diverse, *Bucovina* face astăzi obiectul cercetării și evaluării trecutului ei, din partea unor specialiști foarte diverși sau a unor instituții axate și specializate exclusiv pe problematica societății bucovinene. Este vorba îndeosebi de trei instituții, înființate în urmă cu peste trei decenii, în Germania, la Augsburg (1988), în Ucraina, la Cernăuți (1992) și în România, la Rădăuți. Primul centru de investigații, Institutul „Bucovina”, s-a născut inițial spre a se ocupa cu evidența și ocrotirea refugiaților germani din Bucovina, iar în prezent se preocupă de toate aspectele istorice, în general și de înrăurirea culturii și civilizației austro-germane, în special, în evoluția acestui ducat, editând și difuzând cu regularitate publicația „Kaindl-Archiv”³. Cel de-al doilea centru de studii, cel ucrainean, înființat din 1992 în fosta capitală a Bucovinei, încearcă să inventeze și să argumenteze „autohtonă” ucrainenilor, fie în întreaga Bucovină, fie, cel puțin, în zona de nord a provinciei, spre a justifica și legitima anexarea și păstrarea ei în granițele actuale ale Ucrainei⁴. Centrul de studii din Rădăuți încearcă să reconstituie punctul de vedere românesc, cu privire la modul cum s-a ajuns la situația actuală, procesul și etapele deznaționalizării românilor bucovineni, căile și mijloacele prin care s-a ajuns, cu începere din etapa stăpânirii habsburgice și continuând cu cea sovietică, iar în prezent ucraineană, la statisticile demografice actuale, prin colonizări, imigrări, expulzări, deportări și chiar exterminări, încât, din majoritari, românii bucovineni au devenit minoritari și numărul lor continuă să scadă.

În ultima vreme, tot mai numeroși specialiști reiau și discută, în studii, articole și lucrări extrem de diverse, problematica și soarta viitoare a Europei Centrale, întrebându-se, în diferite chipuri, ca și savantul Mircea Eliade, în 1952: „Nu simte, oare, Europa, amputarea unei părți a trupului ei?”

³ Johannes Hampel, Ortfried Kotzian, *Das Bukowina-Institut in Augsburg*, Augsburg, 1900.

⁴ Mihai Iacobescu, *Centrul de Cercetare Bucovina din Cernăuți*, „Codrul Cosminului”, seria nouă, nr. 2/12, 1996, Suceava, p. 313-315.

Fiindcă, până la urmă, toate aceste țări sunt în Europa, toate aceste popoare aparțin comunității europene?”⁵

Întrebarea persistă și astăzi, iar în cazul Bucovinei, în jumătatea ei de nord, deznaționalizarea, înstrăinarea, asimilarea lingvistică avansează mai accelerat sub administrația ucraineană, chiar decât sub cea sovietică.

2. În marea diversitate de proiecte, propuneri, soluții discutate și difuzate de personalități ale lumii contemporane, pentru scoaterea deplină și definitivă a întregii Europe Centrale din situația arbitrară creată după cel de-al Doilea Război Mondial, de sub influența și omnipotența defunctului imperiu sovietic sau a statelor născute pe ruinele sale, cum e cazul Ucrainei (care a preluat sub administrația sa teritorii locuite de polonezi, români, cehi, slovaci și unguri etc.), nu lipsesc nici ideile nostalgice, exagerările, caracterizările subiective cu privire la rolul și locul imperiului habsburgic, până în 1918.

Mitul habsburgic⁶ - pe care încercăm să-l schițăm și să-l dezaprobăm într-o primă formă în 1988, la Simpozionul Internațional *Istoria ca discurs demistificator*⁷, organizat la Iași, sub egida Academiei Române și a Comisiei Naționale pentru UNESCO - avea ca element aglutinator iudaismul pentru Europa Centrală, așa cum grecismul e invocat pentru mitul bizantin în cazul Europei sud-estice.

Formulat sub o multitudine de variante, nu numai pentru Bucovina, ci pentru întreg spațiul Europei Centrale, mitul habsburgic aduce în atenția contemporanilor „o realitate a Imperiului habsburgic idealizată azi, ca simbolizând armonia dintre popoare diferite”, un fel de „paradis transnațional” cu un potențial multicultural și multilingvistic benefic, roditor pentru gânditori și poeți; pornind de la o reconstituire nostalgică a trecutului, proiectând „o versiune concentrată a Europei înseși în întreaga sa varietate culturală (o varietate maximă în interiorul unui spațiu

⁵ Mircea Eliade, *Examen Leprosum*, „Preuves”, nr. 14, aprilie 1952, p. 29-30.

⁶ Mircea Muthu, *Europa Centrală - Europa de Sud-Est*, în volumul *Europa Centrală. Nevroze, dileme, utopii*, 1997, p. 105.

⁷ „Xenopoliana”, vol. VI/1998, nr. 3-4/1998, Iași, p. 4-141.

minim) autorii și apărătorii mitului habsburgic sunt convinși de regăsirea Europei Centrale pierdute”, având ca ax al existenței și potenței sale nemții din Germania și Austria, că în cele 11-12 milioane de minoritari germani din statele răsăritene ale Europei⁸. Sesizând perspectivele actuale și viitoare ale difuzării și acceptării acestui mit, Jacques Le Rider constata falsitatea caracterului lui progresist, scriind că, de pildă, în cazul a două teritorii ocupate și anexate de austrieci, Galiția și Bucovina, din ceea ce fusese anterior, un teritoriu polonez și, cel de-al doilea românesc, au ajuns în imperiul habsburgic în ajunul primului război mondial „două provincii fără nici o altă identitate istorică, geografică, spirituală, decât aceea în întregime creată, ce s-a făcut în timpul perioadei integrării lor la monarhia austro-ungară”⁹; iar evreii, care se aflau între așa-zisele naționalități istorice - austriacă și maghiară - și-au putut manifesta în Bucovina „adevărata modernitate” cu începere din 1919, după eliberarea acestei provincii și reunirea ei la România, „odată cu mișcarea suprarealiștilor din Cernăuți”, ai cărei exponenți străluciți au fost Rose Ausländer și Paul Celan. Același J. Le Rider intuia în finalul analizei sale cu privire la încercarea unora de a reactualiza, difuza și exagera mitul habsburgic, că, s-ar putea să asistăm la împlinirea previziunilor politologului Arnulf Baring că „Germania nu va face altfel, decât să pătrundă economic în Europa de Est și este probabil că ea va obține astfel, ceea ce Al III-lea Reich nu a putut niciodată să realizeze cu câteva sute de divizii: supremația asupra teritoriilor situate între Vistula, Bug, Nipru și Don” pentru că în zilele noastre „Germania a redevenit cu adevărat puterea care își exercită hegemonia asupra ansamblului teritoriilor desemnate sub termenul de Mitteleuropa”¹⁰.

3. Fără a ne propune să enumerăm și să evaluăm toate componentele factorilor ce au asigurat și accelerat progresul mai rapid, dezvoltarea superioară a Bucovinei în cadrul imperiului habsburgic față de restul Moldovei, rămase încă sub dependența și

⁸ Adriana Babeți, *Europa centrală - un concept de geometrie variabilă*, vol. citat, p. 9.

⁹ Jacques Le Rider, *Mitteleuropa*, Editura Polirom, Iași, 1997, p.114.

¹⁰ Ibidem.

monopolul economic al înapoiatei Porți Otomane și la discreția amestecului frecvent și al raidurilor prădalnice ale Rusiei, ca putere vecină și pretins protectoare a creștinilor, nu putem ignora din capul locului câteva fapte esențiale, indubitabile. Anexarea și integrarea Bucovinei la imperiu i-au înlesnit contactul cu centrele de cultură și civilizație mai avansate ale Europei Centrale și Occidentale; i-au asigurat o îndelungată și fertilă evoluție pașnică, un cadru juridico-statal de stabilitate și ordine, posibilitatea adoptării reformelor Iosefine, a măsurilor economice mercantiliste, trecerea la o „revoluție” agrar-industrială, modernizarea proprietății și administrației, sporirea considerabilă a potențialului demografic, accelerarea procesului de urbanizare, punerea autohtonilor într-o permanentă activitate concurențială cu elementele etnice alogene, colonizate sau imigrate în acest teritoriu etc.

Pornind de la aceste aspecte, în pofida crizelor interne și a declinului internațional, a înfrângerilor externe suferite de Austria, unele minți visătoare și entuziaste, precum cea a prințului moștenitor Rudolf de Habsburg, putea elabora și avansa în cercurile politice europene un mit al rolului înnoitor, integrator și civilizator al imperiului bicefal încă înaintea primului război mondial și a însemnelor iminente ale prăbușirii sale. Astfel, în 1886, într-o convorbire intimă cu republicanul Georges Clemenceau, prințul Rudolf îi declara acestuia că: „Statul Habsburgilor a realizat demult, chiar dacă într-o formă miniaturală, visul lui Victor Hugo despre *Statele Unite ale Europei*. Austria este un bloc de state al celor mai diverse națiuni și rase, sub cea mai unitară conducere. Aceasta este ideea de bază a Austriei. Și este o idee de o importanță colosală pentru civilizația universală. O asemenea idee ar trebui să asigure siguranță și echilibru”¹¹.

Proiectarea intenției drept realitate era primul și cel mai important pas exprimat încă de la 1875 cu prilejul aniversării centenarului anexării Bucovinei la imperiu - în afirmarea și fundamentarea mitului habsburgic.

¹¹ *Die Österreichische-Ungarische Monarchie in Wort und Bild: Bosnien und Herzegovina*, Wien, 1901, p. 12.

Născut cu timiditate și imprecizie încă înainte de 1914, acest mit s-a conturat și definitivat pe măsură ce apărătorii și moștenitorii imperiului defunct reanalizau și exagerau aceste intenții ale politice austriece.

În prezent, mitul habsburgic e tot mai des afirmat și vehiculat ori de câte ori este vorba despre Bucovina. Erich Zöllner, în *Istoria Austriei*, care a cunoscut nu mai puțin de opt ediții, scrie: „Dintr-o regiune foarte slab populată, complet păărăginită, administrația austriacă a creat, printr-o muncă susținută, de-a lungul câtorva decenii, o țară-model a monarhiei”¹². Otto von Habsburg vede în Bucovina „o piesă model a conceptului supranațional” și consideră că „experiența austriacă merită să fie valorificată în interesul Europei”; ca unul care are funcții și relații în Consiliul Europei de la Strasbourg, el considera Bucovina „o strălucită prefigurare a politicii de integrare în cel mai adevărat sens al cuvântului”¹³. Adolf Ambruster, comparând situația din teritoriile românești subordonate Porții Otomane și Bucovina, evidențiază că aceasta din urmă exprimă „arhitectura ideii europene, un model cultural și economic autentic”, grație „influenței covârșitoare și a binefacerilor factorului german, respectiv al politicii inteligente, luminate, care s-a promovat în Bucovina în perioada stăpânirii habsburgice”¹⁴. Prof. dr. Johannes Hampel, președintele de onoare al

Institutului „Bukowina” din Augsburg, apreciază, în 1993, că, „o istorie a Bucovinei în epoca modernă poate să dea impulsul pentru alcătuirea unei cercetări mai largi, cu formularea întrebării: dacă istoria Bucovinei poate să fie un model sau un anacronism cu șanse de viitor pentru Europa?”¹⁵

¹² Erich Zollner, *Istoria Austriei de la începuturi până în prezent*, vol. I, traducere de Adolf Ambruster, Editura Enciclopedică, 1997, p. 390.

¹³ Otto von Habsburg, *Prefață*, la volumul *Alma Mater Francisco-Josephine*, München, 1975, p. 5, 7.

¹⁴ „Bukowina-quo vadis”, Suceava, nr. 3-4/1996, p. 3-5.

¹⁵ Emmanuel Turczynski, *Geschichte der Bukowina in der Neuzet: zur Sozialund Kulturgeschichte einer mitteleuropaisch geprägten Landschaft*, 1993, Harrassowitz, Verlag-Wiesbaden, p. 2.

Din aceleași motive și directorul executiv al Institutului Bukowina din Augsburg crede că „Bucovina poate deveni o zonă de excepție, cu un statut unic, în Europa”¹⁶.

Adeptii mitului habsburgic au lansat cu câteva decenii în urmă teza că politica austriacă a produs și impus în acest teritoriu un „homo bucovinensis”, definit de Hans Prelitsch ca însemnând „practica toleranței, de către oameni de înaltă și variată cultură” - noțiune completată și explicată mai pe larg și mai nuanțat de către diferiți istorici austrieci și germani, unii provenind, cum e și cazul lui Emmanuel Turczynski, chiar din Bucovina: bilingvismul și multilingvismul, toleranța și armonia conviețuirii multietnice, accesul la mai multe culturi și civilizații și influența mai multor modele literare în stimularea creativității, crearea unei „noi ordini” sociale, culturale, economice și de drept, prevenirea și eliminarea tensiunilor sociale și naționale, anihilarea și atenuarea naționalismului ce venea în Bucovina de la Viena, Moscova sau București - iată trăsăturile „ideale” ale aceluși „homo bucovinensis” creat de austrieci¹⁷. Mai concret și mai meticulos decât alții, Turczynski scrie că Bucovina a devenit sub austrieci „un model pentru Europa”, citând între realizările de seamă ale politicii imperiale: introducerea codului civil iosefinist și crearea unei noi ordini sociale și de drept, dezrobirea țiganilor (1783) și emanciparea țăranilor, crearea oficiilor cercuale, care aveau ca țel esențial reglementarea litigiilor între țărani și proprietari, interzicerea pedepselor corporale, crearea unui sistem de instanțe juridice moderne, traducerea legilor în limba română - precum și alte numeroase măsuri, care au făcut din ducatul Bucovina, în decursul a numai câteva generații „o oază a libertăților burgheze și a drepturilor omului”¹⁸.

Mai circumspecți, mai neîncrezători în mitul habsburgic - punând sub semnul întrebării ideea că Bucovina a fost cândva „o

¹⁶ Apud Ioan Cocuz, *Pământ străbun*, „Bucovina-quo vadis”, nr. 3-4/1996, p. 9.

¹⁷ Emmanuel Turczynski, *Geschichte der Bukowina in der Neuzeit: zur Sozialund Kulturgeschichte einer mitteleuropaisch geprägten Landshaft*, Wiesbaden, 1993, p. 2-9; 26-31.

¹⁸ Ibidem, p. 42-53.

Europă în miniatură” - trei istorici polonezi, Kazimir Feleszko de la München, Jerzego Molasa de la Varșovia și Vladimir Snitynski din Cernăuți, rezumând ei înșiși (tocmai prin faptul că aparțin azi ca cetățeni ai celor trei state: Germania, Polonia și Ucraina) o parte din drama actuală a statului lor de origine, o văd, deopotrivă, în acest mit de „lumini și umbre”. Ei se întrebă: „dacă mișcarea probucovineană, care ia naștere în prezent, are în vedere doar abilitatea conviețuirii de zi cu zi, într-o comunitate multiethnică” și „în ce măsură ar fi posibilă regăsirea rădăcinilor trecutului sub forma unui program ideologic teritorial explicit formulat, în care să fi funcționat primatul întregii populații a țării asupra intereselor fiecărui grup național?”¹⁹.

Nu e deloc întâmplător faptul că, dintre istoricii, politologii, sociologii sau etnologii care iau parte la dezbaterile problemelor Bucovinei ca „model de integrare europeană actuală și viitoare”, evreii subscriu fără rezerve mitului habsburgic. Chaim Frank, de pildă, analizând „aportul evreilor la cultura Bucovinei”, după ce relevă că „nici nemții fasciști, nici naționaliștii români, ucrainenii ori polonezii nu au fost în stare să ștergă din memoria Bucovinei aportul evreilor de-a lungul istoriei la viața culturală a acestei provincii”, ajunge și el la concluzia limpede că „Bucovina a fost cândva o Europă în miniatură”, deși, fără voie, lasă să se înțeleagă cum că evreii din Bucovina au dus-o chiar mai bine sub administrație românească, între 1918-1939, fiindcă subliniază și argumentează că „Cernăuții au fost, între cele două războaie mondiale, după Varșovia și New York, orașul ce a suscitât interesul cel mai înalt al populației evreiești din lume”²⁰.

4. În realitate, falsitatea și inoportunitatea mitului habsburgic, deci a politicii imperiale austriece în integralitatea sa, consecințele oneroase, chiar dureroase și mult prea păguboase pentru românii din Bucovina - unele din aceste consecințe cu urmări grave până în

¹⁹ Kazimierz Feleszko (München), Jerzego Molasa (Varșovia), Wladislaw Strutyński (Cernăuți), *Blaski i ciene. Europy w miniaturze (Lumini și umbre. Europa în miniatură)*, Varșovia, 1995, p. 27-31.

²⁰ Kazimierz Feleszko ș.a. op. cit., p. 81-90 și Emmanuel Turczynski, op. cit., p. 18.

zilele noastre - întrec cu mult efectele pozitive, pe care le enumeram la început chiar în studiul de față.

În esență, indiferent de statutul juridic al Bucovinei - care a trecut prin trei ipostaze: 1) provincie de coroană sub administrație militară (1774-1786), 2) cerc administrativ integrat provinciei imperiale Galiția (1786-1849; 1852-1861), apoi 3) ducat autonom cu statut, dietă, stemă proprii și toate atributele autonomiei provinciale (1862-1918) - procesul integrării zonei la imperiu a însemnat distrugerea primatului majoritar al românilor și transformarea ducatului într-un mozaic de 12 naționalități și 10 religii diferite; dintr-o zonă uninațională, românească, în 1774, Bucovina a ajuns în 1910 un *Das Völkerkonglomerat* (popor conglomerat) în care românii reprezentau abia o treime, 34%, după cum reiese din datele de mai jos²¹:

Evoluția românilor în ansamblul populației Bucovinei (%) în anii:

1774	1786	1869	1900	1910
75%	67,8%	40,5%	31,4%	34,4%

În decurs de șase decenii, între 1786-1846 populația a crescut cu 97%, ceea ce este foarte mult, față de o sporire „normală” generată doar de sporul natural maxim, care ar fi putut fi de 77%. În fapt, creșterea s-a datorat colonizărilor și imigrărilor²². Relevând acest proces, al creșterii rapide și de peste 10 ori a potențialului demografic al Bucovinei, Julius Jandaurek, într-o monografie apărută în 1884, scria: „la preluarea ei de către austrieci, Bucovina număra 75000 de suflete, în timp ce în prezent (1884, n.n.) are 572000 de locuitori; vedem, așadar, o creștere a populației, cum n-a avut loc nici în Statele Unite ale Americii”²³.

²¹ Vladimir Trebici, op. cit., p. 1, 14-15.

²² Ibidem, p. 14.

²³ Julius Jandaurek, *Das Königreich Galizien und odomerien und das Herzogtum Bukowina*, Wien, 1884, p. 166.

Administrația imperială le-a acordat coloniștilor și imigranților loturi de pământ, lemn de construcție, scutiri de impozite și de serviciu militar; a operat o redistribuire a proprietăților agrosilvice în favoarea nou-veniților și, totodată, a încamerat, trecând în proprietatea statului 145349 ha de pământ agricol, păduri, pășuni și fânețe, în timp ce 115000 de familii țărănești autohtone au rămas fără loturi personale, proletarizându-se, fie prin abuzuri, fie prin scoaterea la licitație a proprietăților îndatorate la cămătări, între anii 1868-1898 au fost scoase la vânzare 40613 loturi țărănești. Ca urmare, din cei 194 mari proprietari funciari existenți în anul 1894, se constată că 81 erau evrei, 45 armeni, 16 polonezi, iar cei 52 de mari proprietari români mai posedau doar 2,3% din totalul suprafeței marilor proprietăți funciare²⁴.

Cele 297 plângeri și memorii adresate împăratului într-un singur an, 1783, cu prilejul vizitei sale în Bucovina²⁵, acapararea de către elementele alogene a întregii ierarhii funcționărești și administrative, a pârghiilor de conducere ale vieții economice, sistemului financiar-bancar, comerțului, meșteșugurilor și industriei, anularea privilegiilor și libertăților tradiționale ale mazililor din 52 de sate de pe văile Ceremușului, Nistrului și Prutului, marele conflict social al administrației imperiale desfășurat între anii 1791–1871 cu țărani răzeși din fostele sate aparținătoare de ocolul domnesc al Câmpulungului Moldovenesc²⁶, sunt dovezi ale abuzurilor austriece, care nu pot constitui un „model” de ordin și drept. Când țărani din fostul ocol domnesc al

²⁴ Mihai Iacobescu, *Din istoria Bucovinei*, vol. I (1774-1862), Editura Academiei Române, 1993, p. 230, 266; George Bogdan-Duică, *Bucovina - notițe politice asupra situației*, Sibiu, 1895, p. 39, 54, 69; Dr. Daniel Werenka, *Topographie der Bukowina*, Cernăuți, 1895, p. 169; Ion Nistor, *Zece ani de la Unire*, Cernăuți, 1928, p. 158; Ion Cocuz, D. Cucu, *Băncile și creditul funciar românesc în Bucovina 1840-1918*, Suceava, 1999, p. 27-30.

²⁵ Mihai-Ștefan Ceaușu, *Bucovina Habsburgică. De la anexare la Congresul de la Viena*, Iași, 1998, p. 89.

²⁶ Teodor Bălan, *Din istoricul Câmpulungului Moldovenesc*, București, Editura Științifică, 1957, p. 146-152.

Câmpulungului Moldovenesc se plâng la Viena - că „funcționarii camerali se poartă ca niște zbiri, sfidează orice principii de drept și dreptate” și că ei ar prefera „revenirea jugului otoman” decât să îndure în continuare „batjocura dreptului și a umanității, din sârmana Bucovina, care nu-și găsește pereche de atâta nedreptate, în vastele provincii ale Austriei, ba chiar în toată lumea civilizată”²⁷ - împăratul Franz Iosif se vede silit, el însuși, să aplaneze acest uriaș conflict extins și prelungit de-a lungul a trei generații, redând răzeșilor circa 40000 iugăre de teren, acaparat abuziv²⁸.

Integrarea Bucovinei la imperiu s-a făcut și prin menținerea românilor în situația cvasitotală de agricultori, în timp ce, dintre coloniști și imigranți, germanii și evreii ocupau principalele sectoare de activitate aducătoare de venituri financiare sporite²⁹:

	Procentul de locuitori ocupați în diverse sectoare de activitate (%):			
La 100 de locuitori în Bucovina	Agricultură și creșterea vitelor	Meșteșuguri, industrie	Comerț, finanțe	Cultură, funcții publice
Germanii și evreii	24	27	30	19
Românii	89	3	2	6

Unul dintre cele mai ample și elocvente exemple despre modul abuziv, arbitrar în care s-a făcut integrarea Bucovinei la imperiu, în defavoarea românilor și în folosul elementelor alogene, cu precădere coloniști austrieci germani și evrei aduși din interiorul imperiului, îl constituie evoluția și soarta Fondului Bisericesc. Constituit oficial la 19 iunie 1783 prin secularizarea averilor celor 17 mănăstiri, 15 schituri și 4 sihăstrie - ale căror dani domnești și boierești cuprindeau două treimi din suprafața Bucovinei și numeroase moșii și bunuri în restul Moldovei și Basarabiei - Fondul

²⁷ Mihai Iacobescu, op. cit., p. 308-309.

²⁸ Teodor Balan, op. cit., p. 131-191.

²⁹ S.S. Kostîșin ș.a., *Bucovina - schițe istorice* (lb. ucraineană), Cernăuți, 1998, p. 84.

Bisericesc cuprindea inițial 267 moșii, terenuri arabile, păduri, pășuni, fânețe, braniști, râuri și heleșteie cu pește, vii întinse, crâșme, dughene, depozite de mărfuri³⁰. Destinația sa inițială și exclusivă, fixată prin patente imperiale era salarizarea, întreținerea clerului ortodox și a învățământului din Bucovina. În realitate, statul austriac s-a folosit de acest uriaș „trust” al patrimoniului național al românilor bucovineni în interesul său propriu, în primul rând, și în mai mică măsură pentru clerul ortodox și dezvoltarea învățământului pentru populația autohtonă. Astfel, 170913 ha de teren au fost arendate la un preț derizoriu hergheliei de stat din Rădăuți; circa 100000 ha au fost date pentru împroprietărirea zilierilor ruteni sau ucraineni imigranți din Galiția după revoluția de la 1848-1849; până la 1900 din cele 105 mii păturate cât însuma suprafața Fondului Bisericesc, 72 de mii au fost înstrăinate, rămânând doar 33 mii păturate sau 25 domenii funciare, adică numai 12473 iugăre de teren, arendate pe termen lung evreilor. Din veniturile Fondului Bisericesc, Curtea din Viena a făcut numeroase împrumuturi forțate, niciodată rambursate, în timpul războaielor napoleoniene, a conflictelor cu Franța și Sardinia, în 1859, sau Prusia, în 1866, apoi în preajma și în timpul primului război mondial - numai în acest din urmă caz statul însușindu-și peste 160 milioane coroane din veniturile acestui fond³¹. S-a ajuns astfel că în urma colonizărilor și imigrărilor succesive, din cele 283 lăcașuri ortodoxe din Bucovina, în 1914 Fondul Bisericesc mai era patron a 101 lăcașuri, iar străinii, evrei, armeni, polonezi a 182, îndeosebi în zona dintre Prut și Nistru, unde 54 de biserici ortodoxe erau patronate - fapt nemaiauzit în nici o provincie românească - de mari proprietari funciari și arendași evrei, de confesiune mozaică³².

³⁰ Aron Pumnul, *Privire repede peste cele 267 proprietăți așa numitele moșii mănăstirești din care s-a format mărețul fond religios al Bisericii drept credincioase din Bucovina*, Cernăuți, 1865; Ion Nistor, *Istoria Fondului Bisericesc din Bucovina*, Cernăuți, 1929; *Averile Bisericești din Bucovina*, Cernăuți, 1939.

³¹ *Averile Bisericești din Bucovina*, 1939, p. 29-36.

³² Arhiva Regională de Stat Cernăuți (ARSC), *Sematismul Arhidiecezei Ortodoxe a Bucovinei*, f.a., p. 5-57.

Arhivele din Cernăuți conțin numeroase plângeri și memorii ale locuitorilor din sate, împotriva acaparării moșiilor, pășunilor și fânețelor de către coloniștii și imigranții străini. Preotul din satul Sf. Ilie, de lângă Suceava, scrie la 24 februarie 1914 Consistoriului Ortodox din Cernăuți că pe moșia acaparată de Hermann Fischer „sărăcia nespasă, care i-a cuprins pe bieții creștini, și-i silește pe mulți să-și caute scăpare în America, lăsând acasă femei și copii, în cea mai mare mizerie și disperare”³³. Și preotul Dumitru Furtună, din satul Clit - Arbore scrie aceluiași forum provincial: „e un păcat strigător la cer că poporul duce lipsă de bucate și e lăsat pradă unor venetici, care au sosit aici, venind cine știe de unde, spre a stoarce măduva din bieții țărani”³⁴. Astfel de memorii, cu un conținut similar, trimit și locuitorii din Sadova, Solca, Voroneț și numeroase alte localități, unde terenurile Fondului Bisericesc au încăput pe mâinile străinilor³⁵.

În ajunul primului război mondial, în cele mai multe sate - ne relatează un martor ocular - „gospodăria țăranului ajungea la licitație, vânzându-se pe rând lucrurile din casă, apoi vitele de muncă și pământul și, în cele din urmă, casa, țăranul ajungând pe drumuri cu femeia și copiii. Nu era sat în care să nu se petreacă asemenea tragedii sociale, care, uneori, sfârșeau prin acte de violență și crime”³⁶. Așa că, „din cauza greutății traiului - consemna la 31 decembrie 1893 preotul Ilie Andruchovici, în cronica satului Pârteștii de Jos - mulți români, din diferite părți ale Bucovinei au început a emigra în Canada, căci bietul român, apărare nu are de nicăieri; prigonit de toți, flămând, huiduit, tras și împins în toate părțile, lasă casă, moșie părintească și își ia lumea în cap, se duce unde n-a fost neam din neamul lui, în America”³⁷. Alteori, aflăm din același document, „vara, cea mai mare parte din muncitorii palmași e angajată în România la lucru, din care cauză se scumpește

³³ Ibidem, Fond Mitropolia, 320, dosar 1345, p. 11-18.

³⁴ Ibidem, f. 19-21.

³⁵ Ibidem, f. 28-111.

³⁶ Ion Nistor, *Istoria Bucovinei*, București, 1991, p. 304.

³⁷ *Condica cronică a Parohiei Pârteștii de Jos*, p. 17.

prețul muncii și se împuținează numărul lucrătorilor în Bucovina...”³⁸

Exemplele ar putea continua spre a înțelege și alte fenomene: slaba reprezentare a românilor în funcțiile publice, numărul redus al știutorilor de carte - față de alogeni - deși școlile se întrețin din veniturile Fondului Bisericesc al Bucovinei și multe alte aspecte.

Este clar că o astfel de integrare a Bucovinei nu putea fi acceptată ca „model” de prosperitate și bunăstare și nemulțumirile crescânde ale autohtonilor au dus, în ultima instanță, la înlăturarea administrației imperiale și reunirea cu România - iar pe plan general la prăbușirea imperiului și formarea statelor naționale independente.

Instabilitatea politică, mișcarea revizionistă care a modificat în ajunul celui de-al doilea război mondial situația creată în 1918 nu s-a datorat incapacității statelor mici și mijlocii, create sau întregite pe ruinele imperiului habsburgic, de a-și rezolva singure problemele interne, ci intervenției marilor puteri, în principal a Germaniei și URSS, care s-au înțeles și au reîmpărțit zona Europei Centrale.

³⁸ Ibidem, p. 14.

Listele electorale din Bucovina din anul 1910

Constantin UNGUREANU

La începutul secolului al XX-lea, dar mai ales după alegerile parlamentare din 1907, s-a ridicat tot mai frecvent problema modificării sistemului electoral privind alegerea deputaților în Dieta Bucovinei. Unul din principalii adepți ai reformării sistemului electoral era deputatul democrat român Aurel Onciul, care mult timp a locuit și a lucrat în orașul Brünn (capitala Moraviei) și era impresionat de reforma electorală, realizată în această provincie. Încă în 1904 Dieta Bucovinei a înaintat un nou proiect de modificare a legii electorale, care prevedea înființarea unei noi curii a clasei generale a alegătorilor, după modelul de atunci a legii electorale pentru Parlamentul de la Viena. Se propunea ca Dieta să fie constituită din 55 de deputați, dintre care 15 din partea marilor proprietari; 14 - ai localităților urbane și ai Camerei de Comerț și Industrie; 14 - ai localităților rurale, 10 deputați aleși de toți cetățenii cu vârsta de peste 24 de ani și doi deputați viriliști (mitropolitul și rectorul Universității din Cernăuți)¹. Acest proiect de lege însă nu a fost adoptat atunci din cauza mai multor divergențe, inclusiv din cauza destrămării în anul 1905 a majorității liberalo-democratice din Dieta Bucovinei.

Abia în timpul sesiunii din anul 1908 a fost luată din nou în dezbateră noua lege electorală pentru alegerea deputaților în Dieta Bucovinei. La 20 octombrie 1908 liderul democraților români, Aurel Onciul, a înaintat un proiect principal nou de reformare a legii electorale, care prevedea împărțirea alegătorilor în curii sociale și naționale. Se propunea ca Consistoriul ortodox să aleagă trei deputați; marii proprietari - 10; Camera de Comerț și Industrie - 2; orașele - 9; localitățile rurale - 15; curia generală a orașelor - 8; curia generală a satelor - 6 și doi viriliști (mitropolitul și rectorul

¹ 1999, p. 288.

Universității)². Noutatea acestui proiect consta în faptul că se propunea acordarea celor cinci etnii principale din Bucovina (români, ucraineni, germani, evrei și polonezi) un număr de mandate proporțional cu numărul alegătorilor din fiecare curie electorală. Potrivit acestui proiect Dieta Bucovinei urma să fie constituită din 55 de deputați, dintre care 20 români, 14 ucraineni, 8 germani, 8 evrei și 5 polonezi³.

Ideea introducerii cadastrului național pentru alegerea deputaților în Dieta Bucovinei a fost salutăată și susținută, în principiu, de opinia publică și de majoritatea oamenilor politici din Bucovina. După mai multe discuții și completări, proiectul noii legi electorale a fost prezentat de către un grup de deputați bucovineni autorităților centrale din Viena în septembrie 1909. Autoritățile vieneze au apreciat pozitiv acest proiect de lege, dar au respins cu hotărâre propunerea de creare și a unui cadastru național separat pentru evrei. Acest fapt ar fi creat un precedent nedorit pentru autoritățile centrale, deoarece evreii nu erau recunoscuți ca naționalitate distinctă. Astfel s-a insistat ca evreii să fie incluși în cadastrul național german.

Legea privind reformarea sistemului electoral a fost discutată și adoptată de către Dietă la 16 octombrie 1909. Varianta finală a legii prevedea ca Dieta să fie constituită din 63 de deputați. În Dietă urmau să fie aleși 13 deputați din partea clasei marilor proprietari (inclusiv 6 români, 4 armeano-polonezi și un ucrainean); doi din partea Camerei de Comerț și Industrie din Cernăuți; 28 - din partea clasei alegătorilor localităților urbane și rurale și 18 din partea clasei generale a alegătorilor, la care se mai adăugau ca viriliști mitropolitul și rectorul Universității. Clasa alegătorilor localităților era împărțită în 10 circumscripții electorale românești, 10 ucrainene, 7 germane (inclusiv evrei) și una poloneză, iar clasa generală a alegătorilor asigura 6 mandate românilor, 6 ucrainenilor, 5 germanilor și evreilor și un mandat polonezilor⁴.

² *Ibidem*, p. 339.

³ *Ibidem*, p. 342.

⁴ Rudolf Wagner, *Der Parlamentarismus und nationale Ausgleich in der ehemals österreichischen Bukowina*, München, 1984, p. 211-215.

Acest sistem electoral asigura 23 de locuri românilor, 17 ucrainenilor, 6 polonezilor, celelalte 17 mandate urmând să fie împărțite între germani și evrei.

Odată cu adoptarea acestui sistem electoral, lupta electorală urma să se desfășoare nu pentru obținerea unui număr mai mare de mandate pentru o anumită etnie, ci pentru atragerea unui număr cât mai mare de alegători în listele electorale ale uneia din cele patru națiuni. Legea a fost gândită astfel ca alegătorii din aceeași localitate să aibă posibilitatea de a vota candidatul națiunii sale. În paragraful 26 al legii era specificat că în clasa electorală a localităților precum și în clasa generală a alegătorilor listele electorale trebuiau să fie întocmite după localități și anume despărțite pentru fiecare cadastru electoral național. În același paragraf se mai preciza că, dacă într-o anumită localitate erau alegători care nu aparțineau națiunilor română, ucraineană, germană sau polonă, atunci maghiarii vor fi înscriși în listele românești, lipovenii - în cele ucrainene, iar locuitorii de alte etnii - în lista națiunii, care era majoritară în localitatea respectivă⁵. În lege nu se menționa nimic despre evrei, subînțelegându-se că ei erau de etnie germană.

O altă noutate unică a acestei legi consta în faptul că buletinele de vot ale alegătorilor de diferite etnii urmau să fie tipărite pe hârtie de diferite culori. În paragraful 35 al legii se preciza că buletinele de vot ale alegătorilor români vor fi de culoare roșie, ale celor ucraineni - de culoare albastru deschis, ale celor germani - albe, iar ale alegătorilor polonezi - de culoare galben-portocalie⁶. Prin această măsură se urmărea scopul de limitare a posibilităților de falsificare a alegerilor.

Legea mai prevedea dreptul fiecărui alegător de a depune reclamație în cazul depistării unor nereguli la elaborarea listelor alegătorilor. Paragraful 28 al legii prevedea că cetățenii cu drept de vot pot depune reclamații împotriva listei electorale din curia electorală respectivă în cazul constatării, că au fost admiși unii cetățeni fără drept de vot în lista respectivă sau dacă numele

⁵ *Ibidem*, p. 221.

⁶ *Ibidem*, p. 228.

reclamantului sau al altui alegător desemnat a fost introdus în lista electorală a unei națiuni la care ei nu aparțineau. În acest caz, reclamantul avea dreptul să ceară ștergerea numelui său din lista respectivă și introducerea lui în lista electorală a națiunii la care el considera că aparține⁷.

Așadar, legea electorală adoptată de Dieta Bucovinei în toamna anului 1909 avea un caracter democratic, cetățenii cu drept de vot aveau dreptul și posibilitatea să verifice veridicitatea listelor electorale, să depună contestații în cazul depistării unor nereguli, iar membrii comisiilor electorale sau alți funcționari aveau posibilități minime de a falsifica alegerile. Chiar dacă un număr important de alegători erau neștiutori de carte, totuși posibilitățile de falsificare a listelor electorale erau destul de mici, deoarece era stabilit prin lege că buletinele de vot ale alegătorilor din cele patru cadastre naționale să fie de diferite culori.

Campania de întocmire a listelor electorale pe criterii etnice pentru preconizatele alegeri din anul 1911 s-a desfășurat în toamna anului 1910. Listele complete ale alegătorilor din toate localitățile pentru preconizatele alegeri locale și parlamentare au fost publicate la 23 octombrie 1910 în ziarul *Czernowitzer Zeitung* din capitala Bucovinei. Au fost înregistrați în total 180414 alegători, dintre care 66.569 (36,9%) în listele românești, 64.673 (35,8%) în cele ucrainene, 39.492 (21,9%) în cele germane și 9.680 (5,4%) în cele polone (vezi tabelul nr. 1). Așadar, numărul alegătorilor români și ucraineni era în 1910 aproximativ egal, dacă ținem cont că în listele românești au fost înscriși și cca. 2.000 de alegători maghiari.

Aproape concomitent cu campania de întocmire a listelor electorale, s-a efectuat și un nou recensământ al populației. Începând cu anul 1880, recensământurile austriece nu au înregistrat nici naționalitatea, nici limba maternă a locuitorilor, ci au apreciat etnia populației după limba de conversație a locuitorilor. Acest criteriu de apreciere a etniei populației nu era suficient de obiectiv, fiindcă un minoritar dintr-o localitate cu populație mixtă risca să fie trecut în recensământ drept vorbitor al etniei majoritare din localitatea respectivă.

⁷ *Ibidem*, p. 225.

Mai mult decât atât, într-o provincie ca Bucovina, unde locuiau mai multe etnii, iar mulți locuitori posedau două sau mai multe limbi, probabil că în multe cazuri rămânea la discreția funcționarului, care aduna informații pentru recensământ, să decidă care era limba de conversație a unui locuitor.

În Bucovina, marea majoritate a evreilor, indiferent dacă erau cetățeni austrieci sau străini, erau considerați drept vorbitori de limbă germană; toți lipovenii, deși vorbeau rusește, erau trecuți la limba de conversație ruteană; armenii catolici, în marea lor majoritate, se considerau vorbitori de limbă polonă, iar armenii orientali, care locuiau cu preponderență în sudul Bucovinei, se înscriau la limba de conversație română. De asemenea, țărani slovaci din coloniile Pleș, Solonețul Nou, Poiana Micului și din alte localități erau trecuți cu toții la limba de conversație polonă. În ceea ce îi privește pe țigani, ei acceptau limba de conversație a etniei majoritare din localitatea respectivă, dar erau și cazuri când țiganii din unele sate din zona populată compact de ucraineni se considerau vorbitori de limbă română. Aceasta se explică prin faptul că ei erau originari din sudul Bucovinei sau chiar din Moldova, se stabiliseră relativ recent în localitatea respectivă și încă nu cunoșteau suficient de bine limba ucraineană.

Potrivit recensământului oficial din 31 decembrie 1910, populația Bucovinei era de 794.945 persoane, dintre care 305.222 (38,4%) vorbitori de limba ucraineană, 273.216 (34,4%) - de română, 168.779 (21,2%) - de germană, 36.217 (4,5%) - de poloneză, 10.389 (1,3%) - de maghiară și 1022 - de alte limbi⁸. Dacă recensământul austriac ar fi înregistrat etnia locuitorilor Bucovinei, ar fi fost firesc să nu se înregistreze mari deosebiri între rezultatele recensământului și proporția locuitorilor de diferite etnii în listele electorale. În situația însă, când recensământul a înregistrat limba de conversație a locuitorilor, diferențele au fost foarte mari.

Comparativ cu listele electorale ale alegătorilor, întocmite după criteriul etniei locuitorilor, cele mai mari deosebiri s-au

⁸ *Die Ergebnisse der Volkszählung vom 31 Dezember im Herzogtume Bukowina*, in *Mitteilungen des statistischen Landesamtes des Herzogthums Bukowina*, XVII Heft, Czernowitz, 1913, p. 54-95.

înregistrat în districtele politice Cernăuți (rural), Siret și Vașcăuți. În districtul politic Vașcăuți au fost înregistrați mai mulți alegători români, decât vorbitori de limbă română la recensământul oficial (vezi tabelul nr. 2).

În districtul politic Cernăuți (rural) recensământul din 1910 a înregistrat 29.563 (28,6%) vorbitori de română față de 57.136 (55,3%) vorbitori de ucraineană, iar în listele cetățenilor cu drept de vot s-au înscris 9.322 (40%) români față de 10.189 (43,7%) ucraineni (vezi tabelul nr. 2). În acest district, cele mai spectaculoase deosebiri s-au înregistrat în satele cu populație mixtă, așezate în partea de sud a orașului Cernăuți. Astfel, recensământul oficial austriac din 31 decembrie 1910 a înregistrat în satele Carmena, Ceahor, Chicera, Corovia, Cotul Bainschi, Cuciurul Mare, Liudu Horacea, Lucovița, Mamornița, Mihalcea, Molodia, Ostrița, Țureni și Voloca în total 357.845 de persoane, dintre care 18.051 (50,4%) vorbitori de română, față de 14.103 (40%) vorbitori de ucraineană⁹, iar în listele alegătorilor cu drept de vot, întocmite în toamna anului 1910, în aceleași sate s-au înscris 9.247 alegători, dintre care 7060 (76,3%) români față de 1487 (16,1%) ucraineni¹⁰. În aceste sate, cele mai mari deosebiri s-au înregistrat la Camena, Cuciurul Mare, Mihalcea, Chicera, Lucovița, Cotul Bainschi, Liudi Horecea și Ceahor (vezi tabelul nr. 3).

O situație similară s-a înregistrat și în câteva sate învecinate din nordul districtului Storojineț și sud-estul districtului Vașcăuți. Este vorba de satele Broscăuții Vechi și Broscăuții Noi (districtul Storojineț) și Costești, Căbești, Vilaucea, Voloca pe Ceremuș și Carapciu pe Ceremuș (districtul Vașcăuți). În cele cinci sate menționate din districtul Vașcăuți, recensământul oficial austriac a înregistrat doar 145 de persoane, care considerau româna drept limbă de conversație, în timp ce, în același an, 521 de cetățeni cu drept de vot din aceste sate s-au înscris în listele electorale românești (vezi tabelul nr. 3).

⁹ *Die Ergebnisse der Volkszählung...*, p. 58-59.

¹⁰ *Arhiva Națională București, fond Iancu Flondor, inv. 945, dosar 2, f. 150-151.*

Toate satele, menționate mai sus, erau așezate compact în sudul districtului Cernăuți, sud-estul districtului Vașcăuți și nordul districtului Storojineț, adică în zona de interferență dintre populația ucraineană în nord și populația românească în sud. Încă la mijlocul secolului al XIX-lea, majoritatea satelor din această zonă erau considerate că aveau o populație predominant românească. Astfel, marele etnograf austriac Karl Czoernig, care a publicat în 1857 prima lucrare etnografică detaliată a Monarhiei habsburgice și a întocmit și o hartă etnografică a imperiului, constata la 1850 că „... hotarul lingvistic româno-rutean din Bucovina traversează Siretul Mare mai sus de Storojineț, include zona mixtă a satelor Panca, Broscăuți și Camena, și atinge înălțimea de la Țețina la nord de Cernăuți...”¹¹. Un alt specialist austriac în domeniul statisticii populației, etnograful Adolf Ficker, a publicat în 1875 un articol jubiliar despre Bucovina, în care aprecia printre altele, că „... hotarul actual al ambelor naționalități din Bucovina traversează Prutul în zona podului spre Cernăuți, atinge înălțimea de la Țețina și se prelungește spre Broscăuți printre localitățile Mihalcea și Dracineț, apoi după o cotitură desparte Camena de Cuciurul Mare și atinge Siretul Mare mai la vest de Storojineț... Totuși multe localități de-a lungul întregii linii despărțitoare conțin o populație mixtă, formată din români și ruteni”¹². Hermann Bidermann publica în 1877 o lucrare despre românii din Imperiul habsburgic, în care menționa și localitățile populate de această etnie în Bucovina. El preciza că „... în districtul Cernăuți (rural) românii locuiesc exclusiv la Ceahor, Chicera, Corovia, Ostrița, Voloca și Tureni; la Camena și Cuciurul Mare împreună cu ruteni; la Mihalcea - cu germani; la Molodia - cu ruteni și germani. În districtul Storojineț, dimpotrivă, predomină românii și numai la Crasna Putna împreună cu români mai locuiesc germani, la Ciudei - cu slovaci, la Panca și Jadova - cu ruteni, la Storojineț - cu germani și evrei.

¹¹ Karl Czoernig, *Ethnographie der österreichischen Monarchie*, Wien, 1857, p. 52.

¹² Adolf Ficker, *Hundert Jahre (1775-1875)*, in *Statistische Monatschrift*, Wien, 5/1879, p. 406-407.

Numai localitatea Huta Nouă este populată exclusiv de către germani...”¹³. Iar potrivit unei conscripții a populației Bucovinei de la mijlocul secolului al XIX-lea, atunci în districtele judecătorești Cernăuți și Storojineț românii constituiau 4/5, iar germanii și rutenii - 1/5 din populație¹⁴.

Așadar, după o sută de ani de stăpânire austriacă, majoritatea satelor așezate în zona orașelor Cernăuți și Storojineț încă aveau o populație predominant românească. Însă deja în anul 1880 recensământul austriac a înregistrat în majoritatea satelor din această parte a Bucovinei o majoritate predominant ucraineană¹⁵. Evident că a fost imposibil ca, doar în câțiva ani, sate întregi de români să se fi ucrainizat. Explicația rezultă în faptul că în această zonă de interferență româno-ucraineană, majoritatea românilor cunoșteau bine și ucraineana, iar în consecință, la recensământ mulți români au fost înregistrați drept vorbitori de ucraineană. Abia la începutul secolului al XX-lea, odată cu reformarea sistemului electoral, a crescut importanța politică a rezultatelor recensământurilor, și anume în satele din această parte a Bucovinei recensământul din 1910 a înregistrat cea mai importantă creștere a ponderii populației românești comparativ cu recensământul precedent. Totuși, nici ultimul recensământ austriac nu a fost suficient de obiectiv, fiind înregistrată o pondere mult mai mică de vorbitori de limba română decât alegători români, mai ales în satele Cuciurul Mare, Mihalcea, Camena, Broscăuții Noi, Costești, Căbești, Chicera, Lucovița, Cotul Bainschi, Liudi Horecea, Voloca pe Ceremuș ș.a. (vezi tabelul nr. 3).

¹³ Hermann Bidermann, *Die Romänen und ihre Verbreitung in Österreich*, Graz, 1877, p. 183-184.

¹⁴ Direcția Generală a Arhivelor Naționale, București, fond Guvernământul Bucovinei, Ministerul de Interne, dosar 3/1849, f. 73-74; Mihai-Ștefan Ceaușu, *Evoluția etno-demografică în Bucovina la sfârșitul secolului al XVIII-lea - începutul secolului al XIX-lea*, în *Codrul Cosminului*, serie nouă, nr. 3-4, 1997- 1998, p. 103.

¹⁵ *Spezial Orts-repertoire der Bukowina*, XIII Bd., Wien, 1885, p. 1-2, 17-18.

La începutul secolului al XX-lea, în aceste sate cu populație mixtă s-a produs o puternică redeșteptare națională a populației românești și nu întâmplător, la sfârșitul stăpânirii austriece, anume în satele din această zonă au fost deschise cele mai multe școli particulare românești. Astfel, în ajunul războiului activau școli particulare românești în 13 sate, inclusiv la Mihalcea (4 clase cu 235 elevi), Costești (3 clase, 140 elevi), Carapciu pe Ceremuș (2 clase, 100 elevi), Panca (2 clase, 70 elevi), Comarești Centru (1 clasă, 60 elevi), Comarești-Tisovăț (1 clasă, 47 elevi), Botul Bainschi (1 clasă, 50 elevi), Hliboca (1 clasă, 50 elevi)¹⁶.

O situație contradictorie s-a înregistrat în comuna Mihalcea de lângă Cernăuți. După recensământul din 1910 erau la Mihalcea 3015 persoane, dintre care 911 români, 1977 ruteni, 27 germani, 80 evrei, 18 poloni și 2 cehi. Preotul Zaharia Voronca scria însă la 1912 că, de fapt, informațiile despre numărul românilor și rutenilor au fost inversate. El menționa că din 643 de case din Mihalcea, 391 erau locuite de români, 198 de ruteni, 26 de germani și evrei, 3 de poloni, una de cehi, iar 24 de case erau nepopulate¹⁷. În același an, din cei 752 de cetățeni cu drept de vot ai Mihalcei, 617 s-au înscris pe listă ca români, 118 ca ucraineni, 15 ca germani și 2 ca poloni¹⁸. În anul 1916, trupele rusești au efectuat în mai multe sate de lângă Cernăuți o catagrafie despre populație. Atunci s-a constatat că la Mihalcea erau prezente 2179 de persoane, dintre care: 265 bărbați, 748 femei și 1166 copii sub 15 ani. După naționalitate 2126 sau 97,5% din total erau români, urmați de 28 ucraineni, 20 evrei și 5 poloni¹⁹. La Mihalcea a existat mai mulți ani o tensiune încordată și din cauza refuzului autorităților de a deschide o școală sau, cel puțin, clase paralele cu limba de predare română.

¹⁶ „Școala”, an IV, nr. 4-5, aprilie-mai, 1913, p. 81-94; Mircea Grigoroviță, *Învățământul în nordul Bucovinei (1775-1944)*, București, 1993, p. 46.

¹⁷ Zaharia Voronca, *Date statistice (din „Mihalcea cu neamul boieresc ce au stăpânit-o”)*, în *Țara Fagilor*, 1997, p. 83.

¹⁸ *Arhiva Națională București, fond Iancu Flondor, inv. 945, dosar 2, f. 151.*

¹⁹ Arh. SRC, fond 505, inv. 1, dosar 40.

La 3 ianuarie 1913, mai mulți deputați români din Dieta Bucovinei au înaintat prezidiului Țării o interpelare în chestia școlilor particulare. Despre Mihalcea se menționa că „de 15 ani, locuitorii satului luptă pentru școală românească. În sat există o școală sistematizată de șase clase în limba ruteană cu un local mare și corespunzător. De doi ani, această școală nu o frecventează nici un copil. Românii susțin o școală particulară, frecventată de peste 300 de copii”²⁰. Așadar, numai recensământul oficial austriac a înregistrat la Mihalcea o populație majoritar ucraineană, în timp ce toate celelalte surse au atestat o majoritate covârșitoare românească în această comună. Acesta nu era unicul astfel de caz, situații similare existând și în alte localități cu populație mixtă din Bucovina.

Și din alte sate din partea centrală și de sud a Bucovinei, cum ar fi Volcineț, Sinăuții de Sus, Huta Nouă, Botușenița, Măraței, Milișeuți de Sus, Ostra, Ipotești ș.a., ponderea alegătorilor români, înscriși în listele electorale, a fost mult mai mare decât procentul locuitorilor înregistrați de recensământul oficial drept vorbitori de limbă română. Cea mai mare diferență s-a înregistrat însă în satele învecinate Călinești Ienachi, Călinești Cuparencu, Găureni și Slobozia Milișeuți, situate în nordul districtului Suceava. Recensământul austriac din 1910 a înregistrat în aceste sate respectiv 81%, 75,6%, 68,9% și 59,7% de locuitori, care considerau ucraineană drept limbă de conversație, dar în listele electorale nu s-a înscris nici un alegător ucrainean în aceste patru sate! O diferență foarte mare s-a înregistrat și în orașul Siret. Potrivit recensământului din 1910, populația orașului Siret era de 7815 persoane, dintre care numai 715 (9,1%) vorbitori de română față de 2070 (26,5%) vorbitori de ucraineană. În listele alegătorilor din acest oraș însă s-au înscris 1546 alegători, dintre care 485 (31,4%) români față de numai 68 (4,4%) ucraineni (vezi tabelul nr. 3).

Am consemnat și un număr mult mai mic de sate (Camenca, Chindești, Dimca, Frasin, Gogolina, Hliboca, Sinăuți de Jos, Tărășeni), în care procentul alegătorilor români înscriși în listele

²⁰ *Gazeta Mazililor și Răzeșilor bucovineni*, Cernăuți, an II, nr. 14, 28 ianuarie 1913, p. 214.

electorale a fost mai mic față de rezultatele recensământului din 1910. Totuși, în cazul acestor sate este vorba de unele diferențe de maximum 10-12% (vezi tabelul nr. 3). Șase din cele opt sate menționate intrau în componența districtului cu populație mixtă Siret, în care nici românii, nici ucrainenii nu constituiau o majoritate absolută.

O diferență importantă în defavoarea alegătorilor români s-a înregistrat și în listele electorale, întocmite în capitala Bucovinei. Astfel, recensământul din 1910 a înregistrat în municipiul Cernăuți 15.254 (17,8%) vorbitori de ucraineană față de 13.440 (15,7%) vorbitori de română, în listele electorale însă s-au înscris de două ori mai mulți ucrainenii decât românii (vezi tabelul nr. 2).

Discrepanțe între rezultatele recensământului și listele electorale s-au înregistrat nu numai la românii și ucrainenii, dar și la germanii și polonezii din Bucovina, diferențele fiind totuși mai puțin semnificative. Recensământul din 1910 a înregistrat în Bucovina 16.8851 (21,2%) vorbitori de limbă germană și 36.210 (4,55%) vorbitori de limbă poloneză. Totodată, în listele electorale germane s-au înscris 39.492 (21,9%) și în cele poloneze - respectiv 9.680 (5,36%) alegători (vezi tabelul nr. 2). Este binecunoscut faptul că în listele electorale germane au fost incluși și evreii din Bucovina, majoritatea covârșitoare a cărora și la recensământ au fost considerați vorbitori de limbă germană. În 1910 locuiau în Bucovina 102.925 evrei, dintre care 95.706 (93%) considerau germana, 2.102 (2%) - ucraineana, 1177 (1,14%) - poloneza, 1024 (1%) - româna și 62 - alte limbi (în principal maghiara) drept limbi de conversație, iar 2.854 (2,8%) erau străini, adică originari din alte țări²¹.

Este semnificativ faptul, că în districtele politice Câmpulung, Gura Humorului, Rădăuți și Storojineț, în care erau concentrate majoritatea coloniilor germane, ponderea vorbitorilor de limbă germană a fost mai mare decât a alegătorilor din listele electorale

²¹ Wilhelm Hecke, *Volksvernehmung usw. in den nördlichen Ländern Österreichs*, in *Statistische Monatsschrift*, 40/1914, p. 176; Leopold Waber, *Die zahlenmäßige Entwicklung der Völker Österreichs 1846-1910*, in *Statistische Monatsschrift*, 41/1915, p. 616.

germane, iar în districtele Coțmani și Zastavna, unde practic nu existau etnici germani, s-au înscris mai mulți alegători în listele electorale germane, decât au fost înregistrați la recensământ. Explicația rezidă în faptul că în nordul Bucovinei populația ucraineană era covârșitoare și aici chiar și un număr mare de evrei erau vorbitori de limba ucraineană sau poloneză. În sudul Bucovinei însă, elementul german era mult mai puternic, limba germană devenise practic limbă de conversație între etniile conlocuitoare și astfel la recensământ nu numai evreii și etnicii germani, dar și un număr mic de români au fost înregistrați drept vorbitori de limbă germană.

În districtul Zastavna, de exemplu, în 1910 erau 43164 ortodocși, 2143 greco-catolici, 1684 romano-catolici, 34 armeanocatolici, 49 protestanți și 4189 mozaici, iar după limba de comunicare - 47466 ucraineni, 2541 germani, 1118 polonezi și 65 români²². Astfel, numărul ucrainenilor din acest district era cu peste 2000 persoane mai mare decât al ortodocșilor și greco-catolicilor, iar vorbitori de limbă germană erau cu mult mai puțini decât evrei. Când s-au întocmit însă listele electorale, evreii, chiar dacă mulți nu cunoșteau limba germană, au fost incluși în listele electorale germane. În rezultat, în districtul Zastavna au fost înregistrați 966 (8,8%) alegători germani față de 2541 (5%) vorbitori de limbă germană la recensământul oficial. O situație similară s-a înregistrat și în districtul Coțmani - la recensământ erau 4049 (9%) germani, iar în listele electorale s-au înscris 1047 (10,6%) alegători germani. În aceste două districte și ponderea alegătorilor polonezi a fost cu circa o unitate peste rezultatele recensământului, iar numărul alegătorilor ucraineni a fost cu 3% în districtul

Coțmani și cu 5,1% în districtul Zastavna mai mic decât la recensământ. Și în districtele judecătorești Sadagura și Boian, situate în teritoriul dintre Prut și Nistru, precum și în districtul judecătorec Usti-Putila din zona muntoasă a districtului politic Vijnița, s-a înscris un procent mai mare de alegători germani decât la recensământul oficial (vezi tabelul nr. 2).

²² *Die Ergebnisse der Volkszählung vom Dezember 1910...*, p. 94-95.

în unele sate, cum ar fi Cadobești, Cuciurul Mic, Samușin, Ocna, Onut, Zveneacin, Mosoriuca, Pârâul Negru, chiar s-au înregistrat mai mulți alegători germani decât vorbitori de limbă germană la recensământul din 1910. În satul Zveneacin, de exemplu, la recensământ au fost consemnate 47 (3,5%) persoane, care considerau germana ca limbă de conversație, dar în listele electorale germane s-au înscris 75 (28,7%) de alegători. Mari deosebiri în defavoarea alegătorilor ucraineni s-au înregistrat și în multe alte sate din nord-vestul Bucovinei, precum Babin, Cadobești, Chiselițe, Cresciatic, Dihtineț, Iujineț, Ivancăuți, Jucica Nouă, Neplocăuți, Răstoace, Toporăuți, Toraci, Vasileu etc. Doar în câteva sate din sud-vestul Bucovinei (Clit, Gemeni, Seletin, Rușii Moldoviței, Șipot pe Siret, Usti-Putila) procentul alegătorilor ucraineni a fost mai mare decât al vorbitorilor de limbă ucraineană la recensământul oficial²³.

Remarcăm faptul că și în toate cele cinci sate din stânga Prutului cu populație predominant românească (Boian, Buda, Mahala, Cotul Ostriței și Novoselița) s-au înscris mai mulți alegători germani, în timp ce mulți evrei din aceste sate au fost înregistrați la recensământ drept vorbitori de limbă română²⁴. Aceasta ne demonstrează scăderea influenței limbii germane în toată zona dintre Prut și Nistru a Bucovinei, dar și faptul că, în cele cinci sate enumerate, se cimentase elementul românesc și chiar majoritatea evreilor de aici acceptaseră româna ca limbă de conversație.

Dimpotrivă, în districtele politice cu o pondere importantă de populație germană s-au înscris mai puțini alegători germani decât la recensământul oficial din 1910. Astfel, în districtul Câmpulung erau 17967 (30,3%) vorbitori de germană față de 3628 (27,7%) alegători germani; la Gura Humorului - 13706 (22,4%) față de 2732 (20,6%); la Rădăuți - 23822 (26,3%) față de 5048 (24,3%); în districtul Storjineț - respectiv 13819 (20%) vorbitori de germană față de

²³ *Die Ergebnisse der Volkszählung vom Dezember 1910...*, p. 94-95; *Arhiva Națională București, fond Iancu Flondor, inv. 945, dosar 2, f. 150-156.*

²⁴ *Ibidem.*

2875 (18,8%) alegători germani. Totodată, în toate aceste districte, dar mai ales la Gura Humorului și Storojineț, a fost înregistrat și un procent mai mare de alegători polonezi decât vorbitori ai acestei limbi la recensământul oficial (vezi tabelul nr. 2). Este evident că în aceste districte din sud-vestul Bucovinei un număr însemnat de cetățeni cu drept de vot nu s-a înscris în listele electorale germane, ci în cele românești, poloneze sau ucrainene.

Cele mai mari deosebiri între populația germană și românească s-au consemnat la Bușoia, Ciocănești, Ciudei, Huta Nouă, Iacobeni, Ostra,

Pojorâta, Putna, Valea Puteni, Vatra Dornei, Vicovul de Sus și în alte sate din această parte a Bucovinei. Un procent mai mare de alegători decât la recensământ a fost înregistrat doar în cele cinci sate deja menționate din stânga Prutului, dar și în alte localități din extremitatea sud-estică a Bucovinei (Suceava, Chilișeni, Ițcani-Gară, Mitocul Dragomirnei, Privorochia, Stulpicani, Țureni, Valea Seacă ș.a.), unde limba română era, probabil, mai influentă decât limba germană datorită așezării geografice a acestor localități la hotarul cu Regatul României²⁵.

În mai multe localități din sudul Bucovinei, precum Frasin, Gura Humorului, Ițcanii Noi, Poiana Micului, Putna, Rușii Moldoviței, Solca ș.a., s-au înscris și mai mulți alegători polonezi în detrimentul celor germani. O situație cu totul deosebită s-a consemnat în colonia germană Karlsberg. Recensământul din 1910 a înregistrat în acest sat, practic, numai etnici germani, dar în listele electorale s-au înscris 192 germani și 75 polonezi! (vezi tabelul nr. 1e).

În general, Bucovina a constituit un specific cu totul unic în cadrul Monarhiei Austro-Ungare, fiind considerată, pe bună dreptate, o Austrie în miniatură. Pe un teritoriu atât de restrâns, au conlocuit pașnic români, ucraineni, germani, evrei, polonezi, maghiari, lipoveni, iar în multe localități, nu numai urbane, ci și rurale, nici o etnie nu constituia o majoritate dominantă. În atare condiții, când mulți locuitori posedau mai multe limbi, era greu de apreciat obiectiv limba de conversație a acestora, dar și multor

²⁵ *Ibidem*

alegători probabil că le-a fost dificil să se decidă în care listă electorală să se înscrie. De aici și deosebirile, uneori destul de mari, între rezultatele recensământului oficial din 31 decembrie 1910 și listele electorale întocmite pe criterii etnice în toamna aceluiași an. Totuși, cele mai mari contradicții s-au consemnat în satele cu populație mixtă româno-ucraineană și este de-a dreptul surprinzător să constatăm că într-un șir de sate, precum Broscăuții Noi, Camena, Călinești Cuparencu, Călinești Ienachi, Chicera, Costești, Cotul Bainschi, Cuciurul Mare, Găureni, Lucovița, Mihalcea, Ostra, Slobozia Milișeuți, Volcineț, recensământul austriac a consemnat o populație predominant ucraineană, iar concomitent s-au întocmit listele electorale, în care majoritatea locuitorilor satelor nominalizate s-au înscris în listele românești (vezi tabelul nr. 3).

Desigur că poate fi contestată exactitatea listelor cu cetățeni cu drept de vot întocmite, dar rezultatele alegerilor parlamentare confirmă veridicitatea distribuirii alegătorilor pe criterii etnice. Astfel, la alegerile parlamentare din 1907, în Bucovina au fost exprimate 15654 de voturi pentru partidele sau candidații germani, 55957 de voturi pentru candidații partidelor românești (20258 pentru naționali, 13653 pentru democrați, 10626 pentru conservatori, 6534 pentru candidații independenți și 4886 pentru social-democrați) și 43974 de voturi pentru candidații partidelor ucrainene (33834 pentru național-democrați și 10140 pentru „rutenii bătrâni”)²⁶. Chiar dacă aceste informații statistice sunt incomplete (nu sunt incluși, de exemplu, alegătorii ucraineni, care au votat pentru candidații independenți sau social-democrați), totuși, este evident că pentru candidații partidelor românești au fost exprimate mai multe voturi decât pentru cei ucraineni.

O situație interesantă s-a consemnat în cercul electoral nr. 6 din Cernăuți - Storojineț - Siret, care cuprindea localitățile cu populație majoritar ucraineană (după recensământul oficial) Mămăieștii Vechi, Mămăieștii Noi, Camena, Chicera, Cuciurul Mare, Mihalcea, Revna, Strilețkii Cut (districtul Cernăuți rural); Bobești, Comarești, Slobozia Comarești, Corcești, Broscăuții Noi,

²⁶ Fritz Freund, *Das österreichische Abgeordnetenhaus. Ein biographisch-statistisches Handbuch 1907-1913*, Wien, p. 16-19.

Jadova, Panca (districtul Storojineț); Tărășeni, Mihuceni, Hliboca, Camenca, Volcineț, Slobozia Berlinți, Stârcea, Cerepcăuți, Vașcăuți, Climăuți și Fântâna Albă (districtul Siret)²⁷. Recensământul din 1910 a înregistrat în aceste localități 60812 persoane, dintre care 44609 (73,3%) vorbitori de limbă ucraineană și 9246 (15,2%) vorbitori de română²⁸. În același an, în listele cetățenilor cu drept de vot au fost înscrise 14102 persoane din aceste sate, dintre care 7894 (56%) de ucraineni față de 4828 (34,2%) de români²⁹. La alegerile parlamentare din 13 iunie 1911, în acest cerc electoral a fost ales deputat ucraineanul Spenul cu 5398 de voturi (63,3% din total) față de 3133 de voturi (36,7%) acordate contracandidatului său, românul Mintencu³⁰. Rezultatele alegerilor din acest cerc electoral cu populație mixtă demonstrează foarte clar că listele cetățenilor cu drept de vot, întocmite pe criterii etnice, oglindeau mult mai obiectiv structura etnică a populației Bucovinei la sfârșitul stăpânirii austriece.

Există și alte modalități de apreciere indirectă a ponderii românilor și ucrainenilor din Bucovina la începutul secolului al XX-lea. Un astfel de criteriu ar putea fi evaluarea numărului elevilor de la școlile primare din Bucovina după limba de predare. În ultimii ani de stăpânire austriacă societățile culturale românești au reușit să deschidă mai multe școli particulare românești în sate cu populație mixtă, s-a mărit rapid și numărul școlilor primare oficiale cu limba română de predare. În anul școlar 1912/1913 funcționau în Bucovina 564 de școli primare oficiale, dintre care 219 ucrainene, 190 românești, 97 germane, 15 polone, 4 maghiare și 39 mixte³¹.

²⁷ *Namen - Verzeichnis der Mitglieder des Abgeordnetenhauses XVIII Session*, Wien, 1907, p. 225-227.

²⁸ *Die Ergebnisse der Volkszählung...* in *MSLHB*, XVII Heft, p. 59, 77, 79, 81.

²⁹ *Arhiva Națională București, fond Iancu Flondor, inv. 945, dosar 2, f. 150-151, 153-154*

³⁰ *Gazeta mazărilor și Răzeșilor bucovineni*, Cernăuți, an I, nr. 14, 7 iulie 1911, p. 152.

³¹ *Österreichische Statistik*, ed. nouă, vol. 14, Wien, 1918, p. 329, 336-337.

Creșterea numărului de școli particulare românești s-a reflectat și asupra contingentului de elevi români. Începând cu anul 1911, s-a înregistrat un număr mai mare de elevi în școlile românești decât în școlile ucrainene. Astfel, în 1913 în școlile primare din Bucovina învățau 117316 elevi, dintre care 44288 în școlile românești, 40608 - în cele ucrainene, 19141 - în cele germane, 1709 - în cele maghiare, 1470 - în cele polone și 10000 în școlile mixte³². Probabil că și în școlile mixte numărul elevilor români era mai mare decât al celor ucraineni, fiindcă din 39 de școli mixte, în 24 se studia și în română față de 17, în care se studia și în ucraineană³³. În unele sate, precum Carapciu pe Ceremuș, Costești, Comarești, numărul elevilor de la școlile particulare românești era în 1913 mai mare decât numărul de români înregistrați în aceste sate la recensământul din 1910. Așadar, statisticile oficiale austriece privind școlarizarea elevilor au înregistrat în ultimii ani de stăpânire austriacă în Bucovina cu aproape 4 mii de elevi mai mult în școlile primare românești decât în cele ucrainene. Din cei 117316 copii școlarizați în 1913, în școlile primare românești învățau 37,75% din total, în cele ucrainene - 34,6%, în cele germane - 16,3%, în cele maghiare - 1,45%, în cele poloneze 1,25%, iar 8,6% din elevi studiau în școlile mixte.

Așadar, odată cu adoptarea în anul 1909 a noii legi electorale pentru alegerea deputaților în Dieta Bucovinei, cetățenii cu drept de vot, care împliniseră vârsta de 24 de ani, au obținut dreptul și posibilitatea singuri să decidă în lista cărei etnii să se înscrie. Totodată, legea oferea cetățenilor posibilitatea reală de a vota un candidat al naționalității lor, chiar dacă erau minoritari într-o anumită localitate, și garanta reprezentarea proporțională, potrivit numărului alegătorilor din fiecare curie electorală a celor patru etnii principale din Bucovina (români, ucraineni, germani și polonezi) în Dieta Ducatului. Întocmirea listelor electorale pe principii etnice în toamna anului 1910 a demonstrat că numărul alegătorilor români și ucraineni din Bucovina era aproximativ la fel de mare, ceea ce era în contradicție cu rezultatele recensămintelor oficiale austriece din

³² *Ibidem*, p. 338.

³³ *Ibidem*, p. 329, 336-337.

anii 1880-1910, efectuate după criteriul limbii de conversație a locuitorilor. De asemenea, informațiile statistice austriece despre numărul elevilor școlarizați, precum și rezultatele ultimelor alegeri parlamentare din Bucovina ne demonstrează că recensămintele austriece erau inexacte, iar românii din Bucovina erau, la sfârșitul stăpânirii austriece, numeric cel puțin tot atât de mulți ca și ucrainenii. Chiar dacă o parte din românii din localitățile cu populație mixtă nu mai cunoșteau suficient de bine limba maternă și se foloseau în conversație mai mult de limba ucraineană, totuși ei încă erau conștienți de trecutul lor românesc, iar rezultatele alegerilor parlamentare și preferințele părinților de a da copiii la învățătură în școli românești au demonstrat foarte clar acest lucru.

Numărul alegătorilor din Bucovina în 1910, repartizați pe districte politice

Tabelul nr. 1

a). Districtul Câmpulung

Nr. crt.	Denumirea localității	Numărul alegătorilor incluși în liste				
		germani	români	ucraineni	poloni	total
1.	Argel	12	2	151	2	167
2.	Breaza	29	34	312	4	379
3.	Bucșoara	74	133	-	-	207
4.	Câmpulung	587	1240	57	4	1888
5.	Cârlibaba	108	22	80	-	210
6.	Ciocănești	7	197	-	-	204
7.	Ciumârna	2	-	107	-	109
8.	Dea	5	108	-	-	113
9.	Dorna Candreni	122	533	6	6	667
10.	Doroteia Plotonița	11	247	1	-	259

11. Gemeni	32	66	152	2	25212
12. Frasin	123	146	99	48	416
13. Frumos	44	313	1	2	357
14. Fundul Moldovei	247	700	8	-	955
15. Iacobeni	492	160	8	4	664
16. Negruleasa	27	127	-	-	154
17. Ostra	48	125	11	2	186
18. Poiana Ștampei	8	294	-	-	302
19. Pojorâta	190	367	-	8	565
20. Rus Moldovița	122	39	450	62	673
21. Rus pe Boul	17	17	205	-	239
22. Sadova	8	393	2	2	405
23. Schwarzthal	119	2	-	-	121
24. Slătioara	12	97	1	1	111
25. Stulpicani	123	264	-	6	393
26. Valea Putnei	7	70	-	-	77
27. Vama	470	789	5	3	1267
28. Vatra Dornei	426	787	35	12	1273
29. Vatra Moldovița	156	218	1	8	383
Total	3628	7590	1692	176	12986

Sursă - *Arhiva Națională București, fond Iancu Flondor, inv. 945, dosar 2, f. 151–152.*

b). Districtul Cernăuți (rural)

Nr. crt.	Denumirea localității	Numărul alegătorilor incluși în liste				
		germani	români	ucraineni	poloni	total
1.	Bila	5	-	78	-	83
2.	Boian	287	1080	62	176	1605
3.	Buda	7	241	-	3	251
4.	Camena	20	600	127	3	750
5.	Ceahor	29	396	110	2	537
6.	Cernauca	47	-	431	23	501
7.	Chicera	10	84	94	-	188
8.	Corovia	14	318	-	8	340
9.	Cotul Bainschi	5	60	21	-	86
10.	Cotul Ostriței	14	284	-	4	302
11.	Cuciurul Mare	113	2511	565	2	3191
12.	Dobronăuți	37	-	318	12	367
13.	Gogolina	7	10	112	3	132
14.	Jucica Nouă	117	5	304	60	486
15.	Jucica Veche	74	3	615	56	748
16.	Lehăcenii Tăutului	10	23	109	21	163
17.	Lencăuți Cameral	60	1	151	29	241
18.	Lencăuți Privat	18	1	309	7	335
19.	Liudi Horecea	10	150	-	-	160
20.	Lucavița	15	135	184	-	334
21.	Mahala	22	452	-	5	479
22.	Mamornița	5	-	106	-	111
23.	Mămăieștii Noi	17	1	583	14	615
24.	Mămăieștii Vechi	24	-	472	6	502

25. Mihalcea	15	617	118	2	752
26. Molodia	356	704	157	-	1217
27. Novoselița	245	137	23	31	436
28. Ostrița	16	458	-	-	474
29. Rarancea	80	10	901	70	1061
30. Revna	4	-	235	1	240
31. Rohozna	258	-	603	92	953
32. Sadagura	740	3	149	123	1015
33. Sl. Rancei	19	3	252	2	276
34. Strilețkii Cut	11	-	356	1	368
35. Șerăuți de Jos	10	1	231	17	259
36. Șerăuți de Sus	22	-	485	23	530
37. Șubraneț	10	1	328	3	342
38. Toporăuți	101	6	776	23	906
39. Țureni	25	151	4	6	186
40. Vaslăuți	39	-	555	1	595
41. Voloca	44	876	1	-	921
42. Zadobriuca	7	-	264	-	272
Total	2969	9322	10189	829	23309

Sursă - *Ibidem*, fila 150-151

c). Districtul Coțmani

Nr. crt.	Denumirea localității	Numărul alegătorilor incluși în liste				
		germani	români	ucraineni	poloni	total
1.	Berhomet	14	1	191	2	208
2.	Clivești	15	1	271	3	290
3.	Clivodin	45	-	380	-	425
4.	Coțmani	199	2	1004	143	1348
5.	Davidești	17	1	235	-	253
6.	Dubăuți	17	-	299	12	328
7.	Havrilești	20	-	240	1	261
8.	Ijineț	40	-	188	-	228
9.	Ivancăuți	45	24	379	14	462
10.	Laschiuca	26	-	372	32	430
11.	Lujeni	112	1	521	75	709
12.	Malatineț	14	1	260	5	280
13.	Nepolocăuți	121	5	238	11	375
14.	Orășeni	53	-	582	15	650
15.	Oșehlib	23	-	255	39	317
16.	Pidecăuți	47	34	204	5	290
17.	Revăcăuți	19	-	175	4	198
18.	Stăuceni	61	1	450	9	521
19.	Suhoverha	31	-	344	12	387
20.	Șipeniț	43	1	671	6	721
21.	Șișcăuți	27	-	300	1	328
22.	Valeva	33	-	444	24	501
23.	Vitleuca	10	-	90	8	108

24. Zeleneu	15	-	275	-	290
Total	1047	72	8368	421	9908

Sursă - *Ibidem*, fila 152.

d). Districtul Gura Humorului

Nr. crt.	Denumirea localității	Numărul alegătorilor incluși în liste				
		germani	români	ucraineni	poloni	total
1.	Arbore	225	1142	-	2	1369
2.	Baiășești	33	281	-	-	314
3.	Berchișești	18	367	-	-	385
4.	Bori	69	-	-	-	69
5.	Botoșana	15	480	4	4	503
6.	Brăiești	9	155	-	-	164
7.	Brașca	20	98	-	-	118
8.	Cacica	35	107	129	172	443
9.	Capucâmpului	23	270	-	-	293
10.	Capucodrului	118	601	-	15	734
11.	Câjvana	14	603	-	-	617
12.	Clit	115	81	88	2	286
13.	Corlata	46	132	1	-	179
14.	Dragoiești	27	473	-	1	501
15.	Gura Humorului	772	151	37	70	1030
16.	Humor	10	305	-	21	336
17.	Iaslovăț	19	422	-	-	441
18.	Ilișești	439	479	-	-	918
19.	Joseffalva	29	2 78	-	1	308

20. Lichtenberg	87	-	-	-	87
21. Lucacești	10	66	-	-	76
22. Măzănaiești	36	137	4	-	177
23. Pârteștii de Jos	22	625	-	-	647
24. Pârteștii de Sus	21	306	4	15	346
25. Pleș	-	-	-	58	58
26. Poiana Micului	142	-	-	143	285
27. Poieni	2	485	-	2	462
28. Solca	260	392	12	59	723
29. Solonețul Nou	-	-	47	218	265
30. Stupca	25	480	-	-	505
31. Valea Seacă	73	407	-	4	484
32. Voroneț	18	121	-	2	141
Total	2732	9417	326	789	13264

Sursă - *Ibidem*, fila 151.

e). Districtul Rădăuți

Nr. crt.	Denumirea localității	Numărul alegătorilor incluși în liste				
		germani	români	ucraineni	poloni	total
1.	Andreasfalva	17	389	-	-	406
2.	Badeuți german	91	-	-	-	91
3.	Badeuți românesc	3	284	-	-	287
4.	Bilca	27	710	-	2	739
5.	Burla	6	407	-	-	413
6.	Costișa	15	330	6	-	351
7.	Frătăuții Noi	115	805	14	34	968
8.	Frătăuții Vechi ger.	265	-	-	-	265
9.	Frătăuții Vechi rom.	82	794	-	-	876
10.	Fürstenthal	286	-	-	-	286
11.	Gălănești	14	204	-	-	218
12.	Horodnicul de Jos	11	581	-	-	592
13.	Horodnicul de Sus	35	655	-	-	690
14.	Karlsberg	192	-	-	75	267
15.	Marginea	37	785	-	-	822
16.	Milișeuți de Sus	65	512	31	-	608
17.	Putna	161	313	6	24	504
18.	Rădăuți	2746	1205	191	88	4230
19.	Datul Mare ger.	213	-	-	-	213

20. Satul Mare rom.	6	268	-	-	274
21. Seletin	218	24	831	10	1083
22. Straja	70	825	-	-	895
23. Sucevița	16	298	-	-	314
24. Șipot	141	12	754	40	947
25. Vicov de Jos	50	638	-	3	691
26. Vivov de Sus	149	2619	-	-	2768
27. Voitinel	-	353	-	-	353
28. Volovăț	17	634	-	-	651
Total	5048	13645	1833	276	20802

Sursă - *Ibidem*, fila 152-153.

f). Districtul Siret

Nr. crt.	Denumirea localității	Numărul alegătorilor incluși în liste				
		germani	români	ucraineni	poloni	total
1.	Bahrinești	18	233	2	18	271
2.	Baineț	84	108	14	17	223
3.	Bancești	-	65	-	-	65
4.	Bălcăuți	10	4	338	9	361
5.	Botușenița	3	106	-	-	109
6.	Calafindești	9	312	6	7	334
7.	Camenca	28	206	492	5	731
8.	Cerepcăuți	13	2	284	6	305
9.	Chindești	5	10	165	-	180
10.	Climăuți	8	1	284	6	305
11.	Crainicești	15	313	-	-	328
12.	Dimca	14	159	24	7	293
13.	Fântâna Albă	-	-	155	-	155
14.	Gârbăuți	2	2	171	-	175
15.	Gropana	5	-	71	-	76
16.	Hadikfalva	16	873	2	20	911
17.	Hliboca	154	20	742	72	988
18.	Istensegits	20	549	-	1	570
19.	Mihuceni	13	-	188	3	204
20.	Mușenița	3	66	-	1	70
21.	Negostina	8	5	305	7	325
22.	Oprișeni	16	195	1	27	239
23.	Poieni	-	90	-	-	90

24. Privorochia	10	139	-	2	151
25. Rogojești	5	39	254	-	298
26. Sf. Onufrie	79	175	12	2	268
27. Sinăuți de Jos	24	1	221	4	250
28. Sinăuți de Sus	7	75	5	-	87
29. Siret	903	485	68	90	1546
30. Sl. Berlinți	3	1	63	7	74
31. Stănești de Jos	7	144	-	-	151
32. Stănești de Sus	12	135	1	2	150
33. Stârcea	20	2	137	18	177
34. Șerbăuți	12	8	388	3	411
35. Tărășeni	46	10	185	6	247
36. Tereblecea (germ.)	275	-	-	-	275
37. Tereblecea (rom.)	19	562	14	82	677
38. Vașcăuți	6	-	152	16	174
39. Volcineț	16	282	229	-	527

Total	1888	5377	4973	432	12670
-------	------	------	------	-----	-------

Sursă - *Ibidem*, fila 153-154.

g). Districtul Storojineț

Nr. crt.	Denumirea localității	Numărul alegătorilor incluși în liste				
		germani	români	ucraineni	poloni	total
1.	Augustendorf	115	4	6	6	131
2.	Banila Moldoven.	285	538	512	249	1584
3.	Bobești	16	15	556	14	601
4.	Broscăuții Noi	29	305	86	10	430
5.	Broscăuții Vechi	44	481	84	11	620
6.	Budeniț	36	248	4	6	294
7.	Carapciu	20	296	11	5	332
8.	Cireș	55	144	27	46	272
9.	Ciudei	197	475	10	24	706
10.	Comarești	32	1	293	21	347
11.	Corcești	18	142	165	-	325
12.	Crasna Ilschi	84	449	-	7	540
13.	Crasna Putna	62	311	-	10	383
14.	Cupca	41	412	8	5	466
15.	Davideni	76	341	212	86	715
16.	Huta Nouă	81	35	6	2	124
17.	Huta Veche	218	17	3	45	283
18.	Igești	57	540	-	-	597
19.	Iordănești	22	438	3	4	467
20.	Jadova	292	19	740	70	1121
21.	Panca	53	5	330	99	487
22.	Pătrăuți	94	826	35	36	991
23.	Prescăreni	19	190	3	3	215
24.	Ropcea	52	556	43	3	615

25. Sl. Comarești	36	4	263	7	310
26. Storojineț	825	684	318	262	2089
27. Suceveni	16	188	-	-	204
Total	2875	7664	3679	1031	15249

Sursă - *Ibidem, fila 154.*

h). Districtul Suceava

Nr. crt. localității	Denumirea					total
	germani	români	ucraineni	poloni		
1. Bălăceana	73	448	-	-	521	
2. Bosancea	60	1106	-	65	1231	
3. Bunești	8	69	1	1	79	
4. Buniți	12	198	-	9	219	
5. Călinești Cuparen	20	255	-	-	275	
6. Călinești Ienachi	8	148	-	-	156	
7. Chilișeni	8	65	-	-	73	
8. Comănești	40	277	-	4	321	
9. Costâna	18	333	1	-	352	
10. Danila	12	154	-	-	166	
11. Găureni	5	59	-	-	64	
12. Hatna	23	38	488	1	550	
13. Iacobești	7	121	-	-	128	
14. Ipotești	-	409	-	1	410	
15. Îțcani-Gară	280	23	34	34	371	
16. Îțcanii Noi	111	7	8	20	146	
17. Lipoveni	1	3	99	-	103	
18. Lisaura	5	159	-	-	164	
19. Liteni	15	158	3	6	182	
20. Liudi Humor	9	263	-	-	272	
21. Mărăței	14	282	63	3	362	
22. Mihoveni	6	271	4	29	310	
23. Mitocul	174	414	-	-	588	

Dragom.

24. Pătrăuți	20	535	-	4	559
25. Pârhăuți	9	264	-	-	273
26. Reușeni	3	165	-	-	168
27. Romanești	10	125	-	1	136
28. Rus Mănăstioara	11	190	-	-	201
29. Rus Plavalar	12	205	-	1	218
30. Rus Poieni	6	62	-	-	68
31. Scheia	16	388	-	2	406
32. Securiceni	5	59	-	1	65
33. Sf. Ilie	19	418	39	14	490
34. Slobozia	14	106	-	-	120
35. Soloneț	7	223	-	1	231
36. Stroești	20	442	4	2	468
37. Suceava	1432	559	111	204	2306
38. Tișăuți	10	179	-	-	189
39. Todirești	22	227	-	1	250
40. Uidești	24	438	1	2	465
41. Zaharești	15	221	-	1	237

Total	2564	10066	856	407	13893
-------	------	-------	-----	-----	-------

Sursă - *Ibidem*, fila 154-155.

i). Districtul Vașcăuți

Nr. crt.	Denumirea localității	Numărul alegătorilor incluși în liste				
		germani	români	ucraineni	poloni	total
1.	Banila Rusească	222	3	1044	97	1366
2.	Berbești	26	3	437	2	468
3.	Carapciu	96	88	980	44	1208
4.	Căbești	44	66	125	2	237
5.	Călinești	14	1	241	4	260
6.	Ciartorâia	15	1	193	1	210
7.	Costești	78	218	253	-	549
8.	Dracineț	64	1	684	6	755
9.	Hlinița	55	2	319	12	388
10.	Ostra	1	-	58	1	60
11.	Sl. Banila	62	-	190	6	258
12.	Stănești de Jos	175	10	549	46	780
13.	Stănești de Sus	39	27	545	-	611
14.	Vașcăuți	259	2	971	230	1462
15.	Vilaucea	148	88	675	9	920
16.	Voloca	5	61	194	-	260
17.	Zamostea	29	-	376	13	418
Total		1332	571	7834	473	10210

Sursă - *Ibidem*, fila 155.

j). Districtul Vijița

Nr. crt.	Denumirea localității	Numărul alegătorilor incluși în liste				
		germani	români	ucraineni	poloni	total
1.	Bahna	9	-	278	-	287
2.	Berhomet	322	45	1282	71	1720
3.	Chiselițe	36	-	205	-	241
4.	Ciornohuz	41	-	314	13	368
5.	Coneatin	23	-	210	-	233
6.	Dihtineț	53	-	365	-	418
7.	Dolhopole	12	-	260	-	272
8.	Iablonița	32	-	254	-	286
9.	Ispas	75	1	1020	25	1121
10.	Lucavăț	177	-	734	52	963
11.	Marenici	23	-	229	-	252
12.	Mega	18	-	125	-	143
13.	Mihova	157	1	737	24	919
14.	Milie	73	1	544	23	641
15.	Petrașe	3	-	148	-	151
16.	Plosca	34	-	264	-	298
17.	Podzaharici	19	-	326	-	345
18.	Răstoace	56	-	401	2	459
19.	Revna	21	-	133	-	154
20.	Serghie	63	-	374	-	437
21.	Stebni-Spetca	7	-	158	-	165
22.	Storoneț-Putila	152	1	332	12	497
23.	Șipot	44	-	262	-	306

24. Toraci	52	-	272	1	325
25. Usti-Putila	43	-	209	3	255
26. Vijenca	134	-	304	23	461
27. Vijnița	903	2	85	56	1046
Total	2582	51	9825	305	12763

Sursă - *Ibidem*, fila 155.

k). Districtul Zastavna

Nr. crt.	Denumirea localității	Numărul alegătorilor incluși în liste				
		germani	români	ucraineni	poloni	total
1.	Babin	38	-	293	3	334
2.	Boianciuc	26	1	304	3	334
3.	Borăuți	38	1	373	-	412
4.	Brodoc	10	-	289	3	302
5.	Cadobești	51	-	477	12	540
6.	Chisălău	37	1	420	4	462
7.	Cincău	26	-	256	10	292
8.	Creasciatic	33	1	136	5	175
9.	Cuciurul Mic	33	8	501	28	570
10.	Culeuți	9	-	122	1	132
11.	Doroșăuți	31	-	630	2	663
12.	Horoșăuți	10	20	313	16	359
13.	Iurcăuți	18	-	429	15	462
14.	Luca	2	-	111	6	119
15.	Mitcău	13	-	190	-	203
16.	Mosoriuca	12	-	132	-	144
17.	Ocna	55	1	361	14	431
18.	Onut	18	-	202	3	223
19.	Pârâul Negru	15	-	310	-	325
20.	Pohorlăuți	27	-	388	19	434
21.	Prelipcea	11	-	178	2	191
22.	Repujineț	13	-	261	7	281
23.	Samușin	9	-	231	-	240
24.	Toutri	15	-	544	6	565

File de istorie

25. Vasilău	56	2	182	16	256
26. Verbăuți	13	-	228	5	246
27. Verenceanca	96	-	716	51	863
28. Zastavna	176	3	816	112	1107
29. Zveneacin	75	-	179	7	261
Total	966	38	9572	350	10926

Sursă - *Ibidem*, fila 156.

1). Total Bucovina

Nr. crt. districtului	Denumirea				Numărul alegătorilor incluși în liste
	germani	români	ucraineni	poloni total	
1. Cernăuți (oraș)	11862	2756	5526	4191	24334
	48,7%	11,3%	22,7%	17,2%	
2. Cernăuți (rural)	2969	9322	10189	829	23309
	12,7%	40,0%	43,7%	3,6%	
3. Câmpulung	3628	7590	1692	176	13086
	27,7%	58,0%	12,9%	1,3%	
4. Coțmani	1047	72	8368	421	9908
	10,6%	0,7%	84,4%	4,2%	
5. Gura Humorului	2732	9417	326	789	13264
	20,6%	71,0%	2,5%	5,9%	
6. Rădăuți	5048	13645	1833	276	20802
	24,3%	65,6%	8,8%	1,3%	
7. Siret	1888	5377	4973	432	12670
	14,9%	42,4%	39,2%	3,4%	
8. Storojineț	2875	7664	3679	1031	15249
	18,8%	50,2%	24,1%	6,7%	
9. Suceava	2464	10066	856	407	13893
	18,4%	72,4%	6,2%	2,9%	
10. Vașcăuți	1332	571	7834	473	10210
	13,0%	5,6%	76,7%	4,6%	
11. Vijnița	2582	51	9825	305	12763
	20,2%	0,4%	77,0%	3,2%	
12. Zastavna	966	38	9572	350	10926

	8,8%	0,3%	87,6%	3,2%
Total	Bucovina 39.492	66.569	62.673	9.680 180.414
	21,9%	36,9%	35,8%	5,4%

Sursă - *Ibidem*, fila 156.

Notă: evreii au fost înscriși în listele alegătorilor germani; maghiarii - în curiile românești; iar lipovenii - în circumscripțiile ucrainene.

Populația Bucovinei după limba de comunicare și numărul alegătorilor din curiile naționale în 1910, repartizată pe districte politice

Tabelul nr. 2.

Districtul politic	Limba de comunicare				Numărul cetățenilor cu drept devot			
	germana	româna	ucraineana	polona	germani	români	ucraineni	poloni
Cernăuți (oraș)	41360 48,4%	13440 15,7%	15254 17,8%	14893 17,4%	11862 48,7%	2756 11,3%	5526 22,7%	4191 17,2%
Cernăuți (rural)	12924 12,5%	29563 28,6%	57136 55,3%	3565 3,5%	2969 12,7%	9322 40,0%	10189 43,7%	829 3,6%
GuraHumor	13706 22,4%	42684 70,0%	1287 2,1%	2935 4,8%	2732 20,6%	9417 71,0%	326 2,5%	789 5,9%
Câmpulung	17967 30,3%	33091 55,7%	7553 12,7%	689 1,2%	3628 27,7%	7590 58,0%	1692 12,9%	176 1,3%
Coțmani	4049 9,0%	120 0,26%	39432 87,4%	1373 3,0%	1047 10,6%	72 0,7%	8368 84,4	421 4,2%
Rădăuți	23822 26,3%	54762 60,4%	8533 9,4%	845 0,9%	5048 24,3%	13645 65,6%	1833 8,8%	276 1,3%
Siret	9956 15,2%	19199 29,4%	26819 41,0%	2274 3,5%	1888 14,9%	5377 42,4%	4973 39,2%	432 3,4%
Storjineț	13819 17,6%	33469 48,4%	17845 25,8%	3997 5,8%	2875 18,8%	7664 50,2%	3679 24,1%	1031 6,7%
Suceava	11723 17,6%	46529 70,1%	6327 9,5%	1636 2,5%	2564 18,4%	10066 72,4%	856 6,2%	407 2,9%
Vășcăuți	5625	242	34670	1700	1332	571	7834	473

	13,3%	0,6%	82,1%	4,0%	13,0%	5,6%	76,7%	4,6%
Vijnița	11359	90	42779	118	2582	51	9825	350
	20,5%	0,2%	77,1%	2,1%	20,2%	0,4%	77,0%	2,4%
Zastavna	2541	65	47466	1118	966	38	9572	350
	5,0%	0,1%	92,7%	2,2%	8,8%	0,3%	87,6%	3,2%
Total	168851	273254	305101	36210	39492	66569	64673	9680
	21,2%	34,4%	38,4%	4,55%	21,9%	36,9%	35,8%	5,3%

Sursa: *Die Ergebnisse der Volkszählung vom 31 Dezember 1910 im Herzogtume Bukowina*, p. 545-55;

Arhiva Națională București, fond Iancu Flondor, inv. 945, dosar 2, f. 150–156.

Localitățile cu cele mai mari deosebiri în privința populației românești și ucrainene, după limba de comunicare și după numărul alegătorilor la 1910

Tabelul nr. 3.

Denumirea localității	Limba de comunicare					Numărul cetățenilor cu drept de vot				
	Total	inclusiv				Total	inclusiv			
	Total	româna ucraineana				Total	româna ucraineana			
		absol.	%	absol.	%	absol.%				
Horoșăuți	1690	20	1,2	1637	96,8	359	20	5,6	313	87,2
Ivancăuți	2027	8	0,4	1886	93,0	462	24	5,2	379	82,0
Pidecăuți	1231	47	3,8	984	79,9	290	34	11,7	204	70,3
Camena	2281	11	0,5	2161	94,7	750	600	80,0	127	16,9
Ceahor	2496	1540	61,7	786	31,5	537	396	73,7	110	20,5
Chicera	809	50	6,2	726	89,7	188	84	44,7	94	50,0
Corovia	1665	1510	90,7	23	1,4	340	318	93,5	-	-
Cotul Bainschi	437	91	20,8	334	76,4	86	60	69,8	21	24,4
Cuciurul Mare	9768	3781	38,7	5339	54,6	3191	2511	78,7	565	17,7
Liudi Horecea	749	528	70,5	168	22,4	160	150	93,7	-	-
Lucavița	1522	52	3,4	1410	92,6	334	135	40,4	184	55,1
Mihalcea	3015	911	30,2	1977	65,6	752	617	82,0	118	15,7
Molodia	5219	2676	51,3	815	15,6	1217	704	57,8	157	12,9
Banila Mold.	6060	1960	32,3	2267	37,4	1584	538	34,0	512	32,3
Broscăuții Noi	1609	547	34,0	914	56,8	430	305	70,9	86	2,0
Broscăuții Vechi	3047	2110	69,2	679	22,3	620	481	77,6	84	13,5

Căbești	1035	40	3,9	814	78,6	237	66	27,8	125	52,7
Carapciu										
pe Cerem	5296	42	0,8	4636	87,5	1208	88	7,3	980	81,1
Costești	2540	11	0,4	2171	85,5	549	218	39,7	253	46,1
Huta Nouă	676	70	10,3	130	19,2	124	35	28,2	6	4,8
Sinăuți de Sus	435	335	77,0	66	15,2	87	75	86,2	5	5,7
Storojineț	10266	3039	29,6	1905	18,5	2089	684	32,7	318	15,2
Vilaucea	3760	17	0,4	3199	85,1	920	88	9,6	675	73,4
Volcineț	2762	474	17,2	2133	77,2	527	282	53,5	229	43,4
Voloca										
pe Ceremuș	963	35	3,6	896	93,0	260	61	23,5	194	74,6
Botușenița	591	447	75,6	110	18,6	109	106	97,2	-	-
Călinești										
Cuparencu	1375	244	17,7	1040	75,6	275	255	92,7	-	-
Călinești Ienachi	722	109	15,1	585	81,0	156	148	94,9	-	-
Găureni	290	63	21,7	200	68,9	64	59	92,2	-	-
Ipotești	1788	1637	91,5	143	8,0	410	409	99,7	-	-
Măreței	1757	1217	69,3	447	25,4	362	282	77,9	63	17,4
Milișeuți de Sus	2838	2096	73,8	457	16,1	608	512	84,2	31	5,1
Ostra	823	335	40,7	230	27,9	186	125	67,2	11	5,9
Siret	7815	715	9,1	2070	26,5	1546	485	31,4	68	4,4
Camenca	4175	1404	33,6	2552	61,1	731	206	28,2	492	67,3
Chindești	806	138	17,1	651	80,8	180	10	5,5	165	91,6
Dimca	918	822	89,5	9	0,1	204	159	77,9	24	11,8
Frasin	1834	787	42,9	271	14,8	416	146	35,1	99	23,8
Gogolina	661	135	20,4	450	68,1	132	10	7,6	112	84,8

Hliboca	5549	601	10,8	3400	61,3	988	20	2,0	742	75,1
Sinăuți de Jos	1228	164	13,3	936	76,2	250	1	0,4	221	88,4
Tărășeni	1351	117	8,7	906	67,1	247	10	4,0	185	74,9

Sursa:

Die Ergebnisse der Volkszählung vom 31 Dezember 1910 im Herzogtume Bukowina, p. 545-55;

Arhiva Națională București, fond Iancu Flondor, inv. 945, dosar 2, f. 150-156.

Noii stăpâni de moșie și patroni de biserică în bucovina din ultima etapă a stăpânirii Habsburgice (1862-1918)

Prof. univ. dr. Mihai IACOBESCU

Aspectul pe care îl abordăm în rândurile ce urmează își are punctul de plecare în dezbaterile purtate, în întrebările formulate în cadrul Conferinței Internaționale a Centrelor de Studii din Augsburg, Cernăuți și Rădăuți asupra istoriei Bucovinei, din 20-22 septembrie 2000. Adresam atunci istoricilor și colegilor ucraineni de la Cernăuți un ansamblu de întrebări pentru a clarifica, pe cât posibil, procesul istoric, pe cât de mult discutat, pe atât de diferit tratat, atât de noi, cât și de dumnealor, referitor la timpul și modul în care s-a modificat și alterat structura preponderent românească a populației - care, în cei 144 ani de stăpânire austriacă, a ajuns să cuprindă 12 grupuri etnice diferite și 10 confesiuni, iar în partea de nord, cu precădere între Prut și Nistru s-a produs o strămutare masivă a rutenilor din Galiția. Discuțiile noastre s-au împotmolit atunci când a fost vorba să ni se răspundă precis și concis: *ce ctitori și patroni de origine „ucraineană” cunoașteți pentru bisericile din nordul Bucovinei din perioada stăpânirii austriece sau chiar de mai înainte?*

În prezent, după recensământul din 1989, în zona dintre Prut și Nistru sa ajuns la o populație preponderent ucraineană, exceptând raioanele Herța, Noua Suliță, Hliboca și Storojineț unde românii încă mai sunt - după șirul deportărilor, exterminărilor și colonizărilor sovietice - în proporție de 92,9; 64,8 și respectiv 57,4 la sută¹.

La data când am formulat această întrebare nu cunoșteam eu însumi întreg răspunsul. Întrebarea avea rațiuni temeinice.

¹ Cifrele sunt din 1989, conform recensământului efectuat în regiunea Cernăuți (Vladimir Trebici, *Bucovina. Populația și procesele demografice (1775-1993)*, Fundația Culturală Română, Cluj-Napoca, 1994, p. 31.

În întregul Ev Mediu, ctitorii mănăstirilor și bisericilor au fost, de obicei, domnii, dar uneori și boierii, stăpânii de moșii. Ulterior, în prima parte a epocii moderne, în Bucovina anilor 1774-1861, de pildă, s-au construit 36 de biserici de către stăpânii de moșii.

Peisaj bucovinean

Este vorba de 36 de ctitori de biserici - ctitori care sunt în totalitate de etnie română, purtând nume ca Tăutu, Stroescu, Moțoc, Cantacuzino, Cârstea, Flondor, Morțun, Zotta, Grigorcea, Hurmuzachi, Tabără, Costin, Neculce, Onciul, Mustăță, Goian, Enachi, Petrino și alții².

Potrivit organizării statale din Imperiul Habsburgic, în conformitate cu principiul său, Suveranul Casei de Austria era stăpânul absolut al puterii laice și eclesiastice, deci - șeful suprem al Bisericii, în toate așezările rurale din Bucovina, stăpânul de moșie era patronul Bisericii din localitatea în care își avea reședința, fiind

² Traian Larionescu, *Familii vechi bucovinene*, „Arhiva Genealogică Română”, București, 1944, p. 14-16

obligat să ia inițiativa construirii lăcașului de cult, acolo unde nu exista, să-l întrețină și să-l repare pe cel existent, trebuind, totodată, să-l înzestreze pe preot cu sesia necesară³. Acestea erau, concret, atribuțiile de patron ale unui stăpân de moșie.

Efectuând, în luna mai 1998, un stagiu de documentare în Arhivele din Cernăuți, mi-am propus, între altele, să aflu cine sunt stăpânii de moșii și patronii de biserici pentru anii 1862-1918.

Începutul clarificării răspunsului la întrebarea noastră l-am aflat în documentele din fondul Mitropoliei Bucovinei⁴. Documentele de arhivă ne dezvăluie că, în cei 144 de ani de stăpânire austriacă în Bucovina, s-a produs un transfer de proprietate de la autohtoni la coloniști și imigranți, la alogeni. Iată primele dezvăluiri: la Bănila, în districtul Cernăuți exista, la începutul veacului al XIX-lea, o bisericuță din lemn. Ctitorul acesteia era familia boierească autohtonă Gafencu, stăpâna moșiei din sat. Un descendent al familiei, Andrei Gafencu, primea la mijlocul veacului al XIX-lea rangul de cavaler. El se decise să ridice, pe locul vechii biserici din lemn, o construcție nouă, din piatră și, în acest scop, donă suma de 25 000 de galbeni. Noul lăcaș din piatră a fost terminat în 1880. Lăcașul s-a sfințit în 1881. În 1882, stăpânul moșiei a decedat și sătenii din Bănila au ridicat ctitorului o frumoasă criptă în care i-au așezat osemintele. Dar, între timp, stăpân al moșiei devenea fostul administrator, evreul Montel, care prelua și calitatea de patron al Bisericii Ortodoxe, deși el era de confesiune mozaică⁵. Condica parohiei din Bănila consemnează, în mai multe volume evidența și numele celor născuți între anii 1784-1918. Din această condică aflăm despre venirea pe moșia boierului Gafencu a arendașului evreu din Galiția împreună cu un însemnat număr de zilieri ruteni.

³ Mihai Iacobescu, *Din istoria Bucovinei*, vol. I, 1774-1861, Editura București, 1993, p. 337-338 și 264.

⁴ Arhivele de Stat ale Regiunii Cernăuți, *Fondul Mitropoliei Bucovinei*, nr. 320, opis 1, dosare 1708-7373.

⁵ *Ibidem*, dosarul 1708, file 18-21.

Pentru zilierii ruteni s-au adus la biserica din sat și trei Evanghelii în limba slavo-rusă, care s-au adăugat celei românești, după care se făcea slujba la biserică⁶.

Un caz similar s-a petrecut și la parohia Valeva, din protopopiatul Coțmani. Aici, ctitorul unei biserițe tot din lemn din 1826, era proprietarul moșiei sătești Alexandru Cantacuzino. Ginerele său, Mihai Cavaler de Zotta a refăcut și a consolidat vechea bisericuță. Dar, în ultimul sfert al secolului al XIX-lea, noul proprietar de moșie și patron de biserică devenea armeanul Grigore Iakubowitz, venit din Galiția, care și el aducea pentru lucrul moșiei zilieri din Galiția⁷.

Sunt aceste două exemple niște cazuri izolate? Nu! Dimpotrivă. Este vorba de un proces ale cărui dimensiuni ne apar în toată amploarea dacă urmărim evoluția marilor proprietari de moșii la nivelul întregii Bucovine, în cele aproape 15 decenii de stăpânire austriacă.

Pentru aceasta dispunem de posibilitatea de a efectua o analiză comparată a trei surse, care conțin lista cu numele marilor proprietari și anume:

1. Topografia Bucovinei pentru anii 1774-1785 a lui Daniel Werenka⁸;
2. Un document oficial al Administrației Bucovinei cu lista marilor proprietari de moșii din anul 1802, unde sunt consemnați deopotrivă boierii, mazilii, ruptașii și alte categorii de proprietari, pe sate⁹;
3. Șematismul Arhidiecesei Ortodoxe a Bucovinei pe anul 1922 - primul elaborat și tipărit după Marea Unire din 1918 - în

⁶ Ibidem, p. 27-29.

⁷ Idem, dosarul 2702, p. 15-17.

⁸ Dr. Daniel Werenka, *Topographie der Bukowina zur Zeit ihrer Erwerbung durch Öestereich (1774-1785)*, Czernowitz, 1895.

⁹ Dumitru Covalciuc, *Boierii, mazilii, ruptașii și alți proprietari de pământ în Bucovina la 1802*, „Țara Fagilor”, 1999, Cernăuți-Tg. Mureș, p. 10-33.

care ne apar numele tuturilor marilor proprietari de moșii și patronii tuturilor parohiilor din cele 12 protopopiate¹⁰.

Din analiza celor trei surse documentare se constată o masivă deposedare și înlocuire a autohtonilor din poziția de mari proprietari de moșii și patroni de biserici în reședințele unde erau sediile parohiilor. Astfel, la 1785 și 1802, moșia satului Boian - care fusese odinioară proprietatea marelui cronicar Ion Neculce, care ridicase aici și cea dintâi biserică - se mai afla în proprietatea mazilului autohton, Ioan Șeptilici dar, înaintea Primului Război Mondial trecuse în stăpânirea Dr. N. Gottlieb, o familie bogată de evrei, care mai acaparase și pădurile din ocoalele silvice Argel, Moldovița și construisese în această ultimă localitate și o fabrică de cherestea, având, prin contract pe termen lung, și arenda asupra domeniilor agrare ale Fondului Bisericesc din Berlinte, Hadic, Dubova și Cotmani¹¹. Moșia de la Cemarica era la 1774-1785 proprietatea paharnicului Matei Cantacuzino; la 1802 trecuse în stăpânirea lui Iordache și Constantin Hurmuzachi, dar la începutul secolului al XX-lea trecuse în proprietatea evreului M. Rosenstoch. Urmărind în continuare lista proprietarilor și patronilor la cele trei date diferite -1774/1785, 1802 și 1922 - constatăm că, rând pe rând, nume românești precum Păunel, Russet, Cârstea, Tăutu, Gafencu, Sturdza, Cantacuzino, Paladi, Giurgiuveanu, Onciul, Țintă, Potlog, Murguleț, Perju, Prăjescu și mulți alții, sunt înlocuite cu nume alogene - Bohosiewicz, Frankellzig, Gottlieb, Kisslinger, Fischer, Köller, Glasberg, Katz, Goetz, Schärtz, Weissglas, Goldner, Rozenbaum, Weiselberger, Merdinger, Silber, Buchenthal, Stefanowicz, Iakubowicz, Monel, Frenndlich, Hadler, Freitag etc.

La sfârșitul primului război mondial, la cele 283 de parohii ortodoxe analizate, urmărite în lista celor trei surse informative, se conată că marii proprietari alogeni erau patroni la 125 de lăcașuri, Fondul Bisericesc la 110, iar la alte 48 de lăcașuri erau patroni proprietari români. În cele douăsprezece protopopiate situația se prezenta, în 1922, astfel:

¹⁰ *Șematismul Arhiepiscopiei Ortodoxe al Bucovinei pe anul 1922*, Cernăuți, 1922, p. 5-55.

¹¹ Mihai Iacobescu, 30 de zile la Cernăuți, căutând Arhivele Bucovinei, Iași, 2002, p. 68-70; „Patria”, 25 aprilie 1909.

Nr. Protopopiatul crt.	Nr. de parohii	Cine erau proprietarii de moșii		
		Fondul bisericesc	Români	Alogeni
1. Cernăuți	34	16	6	12
2. Câmpulung Mold.	20	18	1	1
3. Ceremuș	24	4	5	15
4. Cotmani	28	8	6	14
5. Humor	20	9	8	3
6. Nistru	27	-	3	24
7. Putila	17	5	-	12
8. Rădăuți	22	18	2	2
9. Siret	20	7	4	9
10. Storojineț	25	3	4	18
11. Suceava	23	7	3	13
12. Vicovele	23	15	6	2
TOTAL	283	110	48	125

Deci, după 144 de ani de stăpânire austriacă, Fondul Bisericesc patrona majoritatea parohiilor din protopopiatele Câmpulung Moldovenesc și Rădăuți. Marii proprietari alogeni erau mai numeroși decât cei români în protopopiatele Cernăuți, Ceremuș, Cotmani, Nistru, Siret, Storojineț și Suceava.

Marii proprietari români depășeau numărul celor alogeni doar în protopopiatele Humor și Vicov. În protopopiatul Nistrului, numărul marilor proprietari alogeni depășea de 8 ori pe cel al românilor, în cele ale Storojinețului și Sucevei - de 4 ori, în cele ale Cernăuților și Siretului - de două ori.

Socotind numărul parohiilor la care era patron Fondul Bisericesc împreună cu marii proprietari români, obținem că, oficial, la 158 de parohii, deci la mai bine de jumătate, patronajul

aparținea românilor. În fapt însă, atât pădurile, cât și domeniile agrare ale Fondului Bisericesc se aflau în ajunul primului război mondial în mâinile arendașilor evrei, pe bază de contract pe termen lung. Astfel, după informațiile ce ni s-au păstrat în arhive reiese că, întreaga suprafață de 229.365 ha a pădurilor Fondului Bisericesc aparținea, dată în arendă pe zeci de ani, unor firme străine, care în cele mai multe cazuri își aveau sediile în afara teritoriului Bucovinei - la Viena, Budapesta, Lemberg, Teschen, Gessa etc. Aceste firme erau în exclusivitate alogene: Gottlieb, Fischer, Greiner, Goetz, Hecks, Popper, Preisser, Schlessinger, Fuchs, Krausche etc. Ele preluaseră în exploatare toate ocoalele silvice din Bucovina și construiseră fabrici de cherestea în cele mai îndepărtate zone de munte și în capitala Bucovinei¹².

În același timp, cele 25 de domenii agricole ale Fondului bisericesc, însumând 19537 iugăre, aveau arendași 19 evrei, 4 șvabi, 1 polonez și un singur român, Isidor Mănescul, dacă sub acest nume nu se ascundea tot un evreu. Arendașii subînchiriau țăranilor pământul cu 60-100 de coroane falcea - în timp ce ei îl închiriaseră de la Fondul Bisericesc cu un preț de 23 ori mai mic - câștigând în medie, anual 17,88 coroane la un iugăr și 33 coroane la o falce¹³.

Dacă la această stare de lucruri adăugăm și faptul că, din numărul total al populației românești, în ajunul primului război mondial, 91 % erau țărani și toate sectoarele de activitate ale vieții economice, aducătoare de câștiguri sporite - industrie, meșteșuguri, finanțe, comerț, principalele funcții din administrație, justiție etc. erau deținute și dominate de alogeni, coloniști și imigranți, putem conchide ca extrem de sugestivă relatarea din 1898 a ziarului *Patria*, organul oficial al Partidului Național Român care scria, analizând situația creată în Bucovina: „țara e inundată de patroni străini, muncitori străini, arendași străini, funcționari străini, încât, fără exagerare, Bucovina face impresia unei colonii africane unde indigenii sunt cu desăvârșire sub *ocrotirea* acelor care au ocupat-o”¹⁴.

¹² Arhiva Institutului de Cercetări Silvice, Câmpulung Moldovenesc, dosar *Fondul Bisericesc al Bucovinei*, filele 2-3; 243-267.

¹³ „*Patria*”, 25 aprilie 1909.

¹⁴ *Idem*, 29 aprilie 1898.

Structura pe familii a populației din Cupca în anii 1855 și 1919

Dr. ing. Petre CIOBANU

Introducere

Se cunoaște faptul că, începând încă din perioada feudală, Moldova, și îndeosebi colțul său de nord-vest, numit ulterior Bucovina, a înregistrat schimbări demografice și etnice semnificative. În afara migrațiilor interne ale locuitorilor săi, cauzate de războaiele purtate pe teritoriul său, datorită regimului politic și social mai tolerant, Moldova a devenit în ochii vecinilor săi din apus și mieznoapte o țară a libertății și a bunei stări, cu un regim iobănesc mai suportabil. Așa se explică imigrarea continuă a românilor din Transilvania începând din secolul al XIII-lea și accentuându-se mai puternic în secolul al XVIII-lea (între 1718-1778), cu un maxim în 1763 (5, 3) a huțulilor și rutenilor din Galiția și Podolia. Astfel, huțulii s-au infiltrat începând din secolul al XVII-lea în nord-vestul Moldovei pe Valea Ceremușului, atingând izvoarele Siretului, Sucevei și Moldovei. Rutenii din Galiția și Podolia au imigrat masiv în viitoarea Bucovină din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, reușind ca în mai bine de un secol să-i asimileze pe românii dintre Nistru și Prut, răspândindu-se ulterior în grupuri mici sau izolat și în părțile mijlocii și sudice ale Bucovinei (3, 6, 8, 9).

Procesul imigrării huțulilor și rutenilor s-a intensificat după încorporarea Bucovinei la Austria în 1775 și a contopirii administrative a acesteia cu Galiția în 1786. De acolo au emigrat, pe lângă ruteni, și evreii. Chiar după anexarea Bucovinei, autoritățile austriece au trecut la colonizări sistematice cu germani, slovaci, unguri, lipoveni. Comerțul a fost acaparat de evrei, iar posturile administrative de funcționari germani, poloni și de alte naționalități din imperiu. La sfârșitul secolului al XIX-lea, Austria a dus o politică conștientă de frânare a dezvoltării elementului român local

în favoarea celui imigrat, îndeosebi rutean (ucrainean), pentru a împiedica în perspectivă reunirea Bucovinei cu România. În pofida acestei politici, într-o conjunctură politică favorabilă, Bucovina s-a unit cu patria mamă România în 1918. Din păcate, România a moștenit, odată cu bogățiile Bucovinei, și o situație demografică și etnică complicată, care va servi ca pretext URSS-ului ca să ocupe cu forța partea nordică a Bucovinei în 1940 și s-o unească apoi cu Republica Sovietică Ucraineană (7, 9).

Scopul comunicării de față îl constituie în primul rând stabilirea nominală a familiilor ce trăiau în 1885 și 1919 în Cupca, dinamica acestor familii între cele două date și, pe cât este posibil, stabilirea vechimii și originii etnice a acestor familii.

Câteva relații despre satul CUPCA

Cupca este un sat de pe Valea Siretului Mic, ce făcea parte până în 1940 din județul Storojineț. Astăzi, este inclus în raionul Hliboca (Adâncata) din regiunea Cernăuți-Ucraina.

Este atestat documentar din 1429, când Alexandru cel Bun l-a donat ca feudă marelui boier din divanul Moldovei, Ion Cupca (Ivan Cupcici). Un nepot al acestuia, Juri, l-a donat la sfârșitul secolului al XV-lea mănăstirii Putna. În 1783, a trecut în proprietatea Fondului religios în urma comasării averilor mănăstirești, iar locuitorii săi au devenit supușii acestei instituții. După împrăștierea țăranilor în 1849, Fondul bisericesc a continuat să posede în această localitate un domeniu agricol pe care l-a arendat la diverși solicitanți germani sau poloni. Pădurile au rămas până în 1940 în proprietatea Fondului bisericesc ortodox român din Bucovina.

La recensământul general al populației din 1930 (17), în Cupca trăiau, la

O suprafață de 2438 ha, un număr de 2130 de locuitori permanenți. Românii reprezentau 91,6 %, germanii 12,2 %, ucrainenii 1,9 %, polonii 0,2 %, evreii 3,3 %, țiganii 0,8 %. La recensământul ucrainean din 1 ianuarie 1992, populația satului Cupca se compunea din 2405 locuitori, din care 97 % români, iar restul de 3 %, în număr mic, ucraineni, ruși, poloni și alte etnii (10).

Și satele din jur erau românești în proporții cuprinse între 88 % (Pătrăuții de Sus) și 96 % (Suceveni).

Material și metodă

S-a luat în studiu lista nominală a familiilor proprietare de pământ cuprinse în cadastrul satului Cupca din 1855 (13) și cea din Condica indigenaților din 1919 (15) întocmită de primăria din Cupca în vederea obținerii cetățeniei române. Ultima listă era întocmită pe familii și persoane, cu indicarea exactă a anului, lunii și zilei de naștere. Menționăm că în acest ultim caz am înglobat în aceeași familie atât cuplurile complete (soț, soție sau soț, soție și copii), cât și familiile cu unul dintre soți decedați, cu sau fără copii. Persoanele mature necăsătorite au fost constituite în familii separate.

Datele din cele două surse de informare au fost concentrate în tabelul nr. 1 sub forma a două șiruri statistice, aranjate în ordinea descrescândă a numărului de familii, începând cu familia cea mai numeroasă (frecvența cea mai mare) și continuând până la epuizarea ultimei familii. Familiile cu același nume au fost puse față în față în cele două șiruri (col. 3 și 5). Pe fiecare șir, în dreptul fiecărui nume de familie, s-a trecut rangul, începând cu unu în dreptul familiei celei mai numeroase și continuând în sens crescând până la ultima familie.

Menționăm că în tabelul nr. 1 au fost comasate în coloanele 3 și 5 familiile cu același nume de familie, fără a se ține seama dacă provin sau nu din același strămoș comun.

În col. 7 s-a trecut după Epaminonda Prelici (11) strămoșul familiei sau familiilor cu același nume de familie.

Se menționează că în Condica indigenaților din 1919 lipsesc un număr mic de familii evreiești, germane și ucrainene în raport cu lista negustorilor și meseriașilor menționată în statistica austriacă din 1908 (14), ca de ex. Kriegsmann, Charabavovici, Wirth, Migdalevici ș.a. Diferența față de recensământul din același an (1919) e de 19 persoane. Recensământul din 28 februarie 1919 (16) a înregistrat 605 familii (menaje) cu 2124 de persoane. El menționează și 20 de clădiri nelocuite. Este de presupus că familiile lipsă erau refugiate din cauza războiului sau au refuzat în acel

moment să se înscrie în registrul pentru dobândirea cetățeniei române.

Rezultatele cercetării

1. În intervalul de timp dintre 1855 și 1919 (64 ani), numărul de familii din Cupca a crescut de la 289 la 624, adică de 2,15 ori. În același timp, au dispărut din Cupca 40 de familii vechi (13,8 %) și au apărut 198 de familii noi (68,5 %) în raport cu anul 1855. Sporul populației se datorește îmbunătățirii condițiilor de trai și unei libertăți sporite în circulația persoanelor și contractarea căsătoriilor.

2. În urma calculării corelației de rang dintre cele două șiruri statistice la 36 perechi de valori, începând cu cele mai vechi, folosind formula lui Charles Spearman (5), s-a obținut un coeficient de corelație $r = 0,974$, în cazul unei probabilități de transgresiune de 5 % și la 35 G.L.; coeficientul tabelar este de $r = 0,320$. Aceasta ne permite să afirmăm că între familiile din cele două șiruri luate în calcul există o corelație puternică. Aceasta dovedește că un număr de familii mai numeroase (cu ranguri mici) au fost numeroase și în trecut și vor fi probabil și în viitor (Anexa 1.)

3. Bazându-ne pe această ipoteză și ținând seama și de genealogia familiilor din Cupca stabilită de parohul Epaminonda Prelici în 1896 (11), putem stabili cu mare probabilitate ce familii au făcut parte la recensămintele din 1774 și 1775 (18) din cele 30 de familii constatate atunci. Aceste familii, în ordinea descrescândă a numărului, sunt următoarele: Bicer, Dușceac, Plăvan, Alerguș, Tărăță, Bolocan, Țugui, Dugan, Ungurean, Timiș, Popescu, Maior, Gâza, Huțan, Slănină, Morar, Conțescul. Cu excepția familiei Dușceac, care după terminația numelui în -eac ar fi de origine ucraineană, restul de familii arătate anterior au nume tipice românești, constituind o matcă din care s-au dezvoltat ulterior majoritatea familiilor din Cupca. De altfel, cea mai veche familie din Cupca atestată documentar este familia Tărăță, căci un membru al acesteia, Ilie Tărăță, este amintit la 15 octombrie 1761 cu ocazia unui litigiu de proprietate între satele Cupca și Cercești că ar fi arătat limita dintre cele două sate (1).

Este cazul să remarcăm că sporul exagerat al numărului familiei Popescu se datorește nu numai sporului natural al

populației, ci și intrării în Cupca prin căsătorie a unui număr de tineri din satele vecine: Pătrăuții de Jos, Iordănești, Suceveni și Corcești, unde aceste familii sunt numeroase.

Referindu-ne la cele 17 grupe de familii presupuse a fi existat și în 1775, apreciate ca cele mai vechi familii din sat, se remarcă faptul că în 1855 ele totalizau 226 cupluri, iar în 1919 - 359 familii. În intervalul de 64 de ani (1855-1919) numărul acestora a crescut de 1,5 ori.

4. În lucrarea preotului Epaminonda Prelici din 1896 sunt prezentate legăturile de rudenie dintre familiile din Cupca, începând cu sfârșitul secolului al XVIII-lea și până la sfârșitul secolului următor, al XIX-lea. Totodată, sunt arătate și schimbările matrimoniale reciproce cu satele vecine, mai apropiate sau mai îndepărtate. Cele mai multe căsătorii s-au contractat în primul rând cu tinerii din satele vecine: Pătrăuții de Sus și Ropcea. În al doilea rând, cu alte sate mai îndepărtate de Cupca: Budeniț, Crasna, Ciudei, Bilca, Vicovul de Sus, Frătăuți, Hliboca (Adâncata). Foarte rar cu familii din satele: Volcineț, Cerepcăuți, Baineț sau chiar Vatra Moldovei, Capu Codrului, Panca, Stănești de Jos, Oprișeni, Ilișești, Voitineli.

În concluzie, legăturile matrimoniale cele mai intense s-au stabilit cu satele din apropiata vecinătate și, într-o viziune mai largă, cu cele din valea Siretului Mic și ale Siretului de la Storojineț la Adâncata (Hliboca). Așa se explică numărul mare de familii diferite, înregistrate în Cupca în 1919 în comparație cu anul 1855.

5. O parte dintre familiile incluse în tabelul 1 provin prin imigrări din țările vecine Moldovei. Ne vom ocupa mai întâi de imigrarea românilor ardeleni. Aceștia au imigrat în Moldova și Bucovina recent, între 1718 și 1778 (6, 7, 9), mai intens în 1763. Pentru depistarea acestora ne-am folosit de consignațiile din 27 ianuarie și 15 decembrie 1778, efectuate din ordinul guvernatorului militar al Bucovinei, generalul Enzenberg, reproduse recent în revista „Lumea carpatică” din anul 2002 (3), precum și de tradiție. În consignațiile mai sus arătate apar două familii de imigranți ardeleni în Cupca: Ioan Pop, plugar din Cetea și Ioan Pușcaș, plugar din Fălciu, ambii imigranți din 1776.

Numele acestora nu apar în matricolele bisericii din Cupca de după 1778. Probabil că s-au mutat în altă parte, poate chiar în Moldova.

Este interesant de remarcat că Daniel Werenka (12) citează bejenari ardeleni și în satele vecine: Bopcea, Carapciu/S și Camenca. Recensământul Enzenberg semnalează numai câte un imigrant ardelean în cele două sate. Să fie din cauza lipsei terenurilor de cultură, marea majoritate a terenurilor fiind împădurite?

Confruntând lista familiilor din Cupca incluse în Tab. 1 cu cea reprodusă în „Lumea carpatică” din 2002 (3), se constată că un număr însemnat de familii din Cupca au același nume cu cele citate în revistă, ca de ex.: Ungurean, Timiș, Moldovan, Tofan, Rusu, Rotar, Strugar, Florea, Cojocar, Morar, Bodnar, Maior, ceea ce ne permite să tragem concluzia că și aceste familii sunt originare din nordul Transilvaniei sau din Maramureș. Ele puteau ajunge în Cupca prin imigrare directă sau prin înrudire cu cei din satele vecine ce poartă acest nume.

Alexandru Filipașcu (4) consideră drept nume maramureșene pe cele de Bodnar, Florea și Timiș.

Despre familiile Timiș și Ungurean din Cupca se știe sigur că sunt originare din Borșa. Astfel, tânărul Constantin Ungureanu a fugit în 1784, la vârsta de 14 ani, din Borșa cu familia lui Ilie al lui Andrei Timiș, de frica ungarilor. Și astăzi există în Borșa numeroase familii Timiș.

În ceea ce privește celelalte etnii din Cupca, se cunoaște că în 1790 existau două familii de evrei. Numărul acestora a sporit la 4 în 1855, la 24 în 1908 (15) și scăzând la 14 în 1919. Evreii practicau negustoria și meseriile.

Apariția germanilor e legată de secularizarea averilor mânăstirești și de crearea în comună a unei administrații pentru păduri și a unui domeniu agricol. Domeniul (moșia) Fondului bisericesc ortodox era arendat la familii germane sau polone. Astfel, înainte de 1850, e cunoscut ca arendaș Von Wladikow, la 1855 - Margarete Pauli, iar în 1912 - Isidor Hupka, de naționalitate polon.

În administrația acestui domeniu erau folosiți germani, poloni, evrei și foarte rar ucraineni. În 1908 (14), existau 3 familii de origine germană, 2 familii poloneze și 2 ucrainene, toate de meseriași.

În 1930, s-au declarat ucrainene 7 familii (Czimileac, Charabarovici și Cervinschi) (17).

De altfel, e greu de stabilit uneori naționalitatea unei familii, din cauza căsătoriilor mixte dintre naționalități.

În afară de acestea, mai existau în Cupca în 1919 un număr de familii românești de origine ucraineană, trädute de terminațiile numelui lor în -iuc, -eac, -schi. Acestea totalizau în 1919 un număr de 101 familii. Cele cu terminația numelor în -eac, în număr de 46, s-au declarat române, cu excepția a doar 4 familii care s-au declarat la recensământul din 1930 ucrainene (Cimileac).

Toate cele 43 de familii cu terminația numelui în -iuc s-au declarat române. Ele provin fie în urma unor schimburi matrimoniale cu satul Corcești, colonie huțulă din 1786 (2), fie cu satele cu populație mixtă, de ex. Camenca, fie din indivizi izolați originari din Galiția sau din satele cu populație mixtă, căsătoriți în Cupca.

Din cele 11 familii cu terminația numelui de familie în -schi unele s-au declarat române, altele polone sau ucrainene. La fel s-a întâmplat cu cele 8 familii având terminația numelui în -ovici. Majoritatea s-au declarat românești, iar un număr foarte redus, ucrainene (Charabarovici) sau evreiești (Abrahamovici).

În această așa-zisă românizare, un mare rol au avut-o mamele române. Relativ recent, ing. Victor Belmega din Suceava, sub pseudonimul de Corcea Letopiserul (2), a făcut un studiu amănunțit al familiilor mixte din satul său natal, Corcești, locuit în majoritate de huțuli, dovedind importanța femeilor române originare din Cupca și Pătrăuții de Jos în păstrarea limbii și naționalității române.

Recensământul din 1774 (13) semnaleză pentru prima dată în Cupca 2 familii de țigani. În Cupca, existau în 1919 un număr mic de familii de țigani (romi), proveniți din Hliboca (Adâncata) și Frătăuții Noi (Vuliva). Parte din ei s-au românizat. La recensământul din 1930 (17) s-au declarat țigani doar 16 persoane sau cca. 3 familii.

Concluzii

Cercetarea de față a dovedit că și în cazul satului Cupca s-au produs în cei 64 de ani luați în considerare mari schimbări demografice și etnice în rândul populației locale, românii rămânând însă preponderenți.

Bibliografie

1. Bălan, Teodor, 1938: *Documente bucovinene* vol. IV., 1720-1745. Editura Mitropoliei Bucovinei, Cernăuți, p. 209.
2. Corcea Letopiserul, 1983: *În pelerinaj la Ierusalim*. Manuscris. Arhivele Statului, filiala Suceava, Cota II/2018.
3. I.D., 2002: *Refugiați transilvăneni în Bucovina*. „Lumea carpatică”, vol. 1, fasc. 1, Editura Mușatinii, Suceava, p. 41-56.
4. Filipașcu, Alexandru, 1940: *Istoria Maramureșului*. Tipografia Universității, București, p. 177.
5. Giurgiu, Victor, 1972: *Metode ale statisticii matematice aplicate în silvicultură*. Editura „Ceres”, București, p. 241-243.
6. Göllner, Carol, 1973: *Regimentele grănicerești din Transilvania, 1764-1859*. Editura Militară, București.
7. Iacobescu, Mihai, 1994: *Din istoria Bucovinei* vol. I (1774-1862). Editura Academiei Române, București.
8. Mihăilescu, Vintilă, 1923: *Infiltrația ruteană în nordul Bucovinei*. Buletinul Societății Regale Române de Geografie, București, TXXII, p. 71-82.
9. Nistor, Ion, 1991: *Istoria Bucovinei*. Editura Humanitas, București.
10. Popescu, Ion, 1993: *Statistică*. „Țara Fagilor”, almanah cultural-literar, Cernăuți-Târgu-Mureș, p. 55.
11. Prelici, Epaminonda, 1896: *Tabelele genealogice pentru Poporul ortodox oriental din Cupca, lucrate de parochul local Epaminonda Prelici în anul 1896*. Manuscris, Arhivele Statului, filiala Suceava, pachet XXIV, no. 95.
12. Werenka, Daniel, dr. 1895: *Topographie der Bukowina zur Zeit ihrer Erwerbung durch Öesterreich (1774-1785)*, Czernowitz, p. 132.

13. xxx, 1855: *Original Grundparzellen Protocoll der Gemeinde Kupka Steuerbezirk Storozynetz*. Arhivele Statului, filiala Suceava. Pachet XXIV/95, Mapa 51.

14. xxx, 1908: *Oesterreichischen Zentralcataster sämtlicher Handels-Industrien und Gewerbebetriebe*. XX Band, Wien, S. 85.

15. xxx, 1919: *Condica indigenaților*. Primăria comunei Cupca, No. 837/3 dec. Arhivele Statului, Cernăuți, Fond 157, Opis 1, Inv. 1.

16. xxx, 1922: *Dicționarul statistic al Bucovinei întocmit pe baza rezultatelor recensământului populației din 28 februarie 1919*. Ediție Oficială Bucovina. Tip. Guttenberg, București.

17. xxx, 1930: *Recensământul general al populației României*, vol. I X, București.

18. xxx, 1998: *Bucovina în primele scrieri geografice, istorice, economice și demografice*. Ediție bilingvă îngrijită, cu introduceri, postfețe, note și comentarii de academicianul Radu Grigorovici. Editura Acad. Române, București (Tabelul localităților din Bucovina după generalul Spleny, p. 249).

19. xxx, 1993: *Documentar „Țara Fagilor”* (II) Almanah cultural-literar. Cernăuți-Târgu-Mureș.

Românii nord-bucovineni în exilul totalitarismului sovietic

Dumitru COVALCIUC

Nici în Protocolul adițional secret privind delimitarea sferelor de interes în Europa Răsăriteană între Germania și URSS, semnat în ziua de 23 august 1939 la Moscova de către V. Ribbentrop și V. Molotov, nici în declarația șefului diplomației sovietice făcute de la tribuna Sovietului Suprem al Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste la 29 martie 1940, când este atât de acut pusă problema retrocedării de către România a Basarabiei, Bucovina, fie ca provincie istorică integrală, fie ca o parte a ei, nu este amintită și, deci, nu devine obiectul apetiturilor imperialiste de la Kremlin. Abia în telegrama din 23 iunie 1940, expediată de la Moscova de către contele Schulenburg, ambasadorul Germaniei în Uniunea Sovietică, Ministerul de Externe de la Berlin era sesizat că „cererea sovietică se extinde, de asemenea, și asupra Bucovinei, care are populație ucraineană”¹. La 25 iunie 1940 Schulenburg primea de la Berlin o înștiințare telefonică, prin care era rugat să-l viziteze pe Molotov și să-i declare, printre altele, și următoarele: „Revendicarea de către Uniunea Sovietică a Bucovinei constituie o noutate. Bucovina a fost în trecut provincie a coroanei austriece și este dens populată de germani. Germania este, de asemenea în mod deosebit interesată de soarta acestor volksdeutsche”². Deși, după cum vedem, Bucovina era pentru Berlin o noutate în pretențiile sovieticilor, pentru conducerea germană de atunci ea prezenta interes doar în măsura în care acolo locuiau reprezentanți ai națiunii germane. Conform datelor recensământului din 29 decembrie 1930, în cele cinci județe bucovinene (Cernăuți, Storojineț, Rădăuți, Suceava și Câmpulung)

¹ *Bătălia pentru Bucovina*. Volum îngrijit de Stelian Neagoe, Editura „Helicon”, Timișoara, 1992, p. 135.

² *Ibidem*, p. 138.

locuiau 75.533 germani (8,8 %), pe când numărul românilor era de 379.691 (41,01 %), al ucrainenilor - de 236.130 (27,7 %), al polonilor - de 44.254 (5,4 %), al evreilor - de 92.492 (10,81 %), al ungarilor - 11.881 (1,4 %), al rușilor - de 7.948 (0,9 %), al țiganilor - de 2.164 (0,3 %) etc.³ Reieșind din această

statistică, populația germană, mai numeroasă în județele Cernăuți (19.586), Câmpulung (19.109) și Rădăuți (10.291), alcătuia doar 8,8 la sută din întreaga populație a Bucovinei. Însă nici elementul ucrainean nu era ponderabil (doar 27,7 la sută), ca Bucovina să devină obiect de revizionism. În nota ultimativă din 26 iunie 1940 a Guvernului Sovietic către Guvernul Român se reliefa: „Guvernul Sovietic consideră că chestiunea întoarcerii Basarabiei este legată în mod organic de chestiunea transmiterii de către URSS a acelei părți a Bucovinei, a cărei populație este legată în marea sa majoritate cu Ucraina Sovietică prin comunitatea sorții istorice, cât și prin comunitatea de limbă și compoziție națională”⁴.

Primind acea notă ultimativă, Guvernul de la București a dispus retragerea armatei și a autorităților civile nu numai din Basarabia, ci și din nordul Bucovinei, după o hartă anexată de către Comisariatul Poporului pentru afacerile Externe de la Moscova. În ziua de 28 iunie 1940, trupele sovietice au ocupat în întregime județele Cernăuți și Storojineț, precum și o mare parte dintr-un alt județ bucovinean - Rădăuți. Însă, din structura demografică a acestor județe reieșea că Kremlinul, revendicându-le, a făcut uz de fals în nota sa ultimativă remisă Guvernului de la București. Populația acestor județe nu era curat ucraineană. În județul Cernăuți, de pildă, numărul ucrainenilor era de 136.380, iar cel al românilor - de numai 78.589. Dacă adăugăm la acest număr pe cel al germanilor, evreilor, polonilor, ungarilor, cehilor, slovacilor, lipovenilor, bulgarilor, sârbo-croaților, turcilor și al țiganilor trăitori atunci în județ, vom obține cifra de 170.544⁵.

³ Ion Nistor. *Istoria Bucovinei*, Editura „Humanitas”, București, 1991, p. 416.

⁴ *Pactul Molotov-Ribbentrop și consecințele lui pentru Basarabia*. Culegere de documente, Chișinău, „Universitas”, 1991, p. 17.

⁵ Ion Nistor, *op. cit.*, p, 416

Deci, populația ucraineană a județului chiar și cu zece ani înainte de anexarea lui de către URSS nu era majoritară în comparație cu celelalte naționalități. Un tablou similar ni-l oferă și structura de atunci a populației din județul Storojineț. Numărul ucrainenilor fiind de 77.382, al românilor - de 57.595, aici mai locuiau 15.322 de evrei, 8.990 de germani și 8.489 de poloni⁶. Referitor la județul Rădăuți, situația era cu totul alta. Ucrainenii nu depășeau cifra de 14.000, pe când românii erau în număr de 89.002⁷.

*Generalul Prezan împreună cu generalul Zadik
la mănăstirea Putna*

⁶ Ibidem

⁷ Ibidem

Soarta tragică a nordului Bucovinei a avut-o de împărțit din 1940 și Ținutul Herța, „un teritoriu curat românesc, care n-a fost niciodată sub vreo ocupație străină și care a făcut parte din România Veche”⁸. Teritoriul acestui ținut s-ar întinde pe o suprafață de circa 30.400 ha, având o populație de aproximativ 35.000 de români⁹. Sovieticii au pus stăpânire pe el la 29 iunie 1940, pretextând că au „rătăcit” și așa 27 de localități herțene, care au aparținut anterior județului Dorohoi din Vechiul Regat¹⁰, s-au pomenit sub ocupație bolșevică.

Generalii Zadik și Petala la Șipeniț

⁸ Ion Gherman. *Istoria tragică a Bucovinei, Basarabiei și Ținutului Herța*, Editura ALL, București, 1993, p. 13.

⁹ Ibidem, p. 79.

¹⁰ Victoria Covalciuc. *Ne-am împușinat? Sau ne-au împușinat?!* „Codrul Cosminului”. Publicație trimestrială a cercului „Arboroasa” și a Institutului obștesc de istorie, restituiri literare și folclorice „D. Onciul” din Cernăuți, anul II, nr. 5, decembrie 1994.

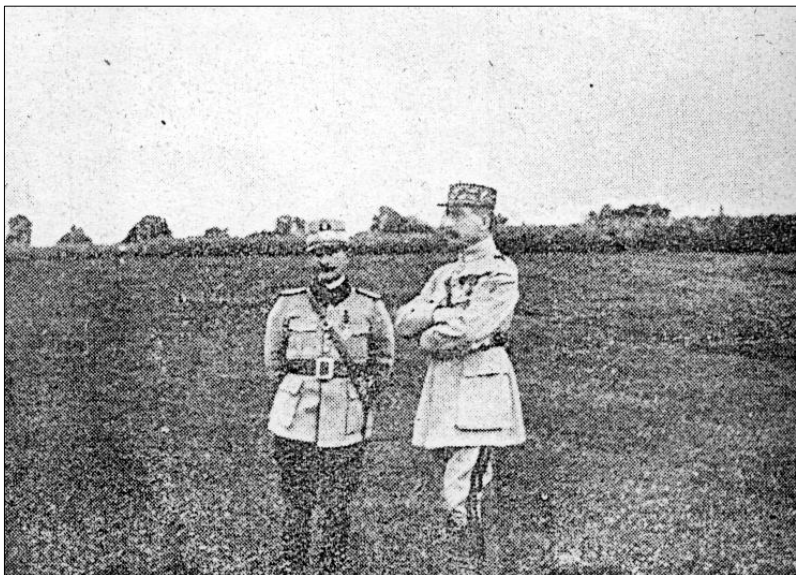
Fiindcă prin ocuparea părții de nord a Bucovinei se săvârșea un act de nedreptate împotriva românilor, act care jignează adânc drepturile etnice și istorice legitime ale românilor asupra teritoriului revendicat de către Soviete, I. Nistor, T. Sauciu-Săveanu, M. Hacman, I. Șoneriu, unii dintre cei mai devotați fii ai provinciei smulse din trupul Țării, arătau în memoriul lor adresat regelui Carol al II-lea: „Orașele și satele noastre n-au fost niciodată legate de Uniunea Sovietică, nici prin comunitatea sorții istorice și nici prin comunitatea de limbă și compoziție națională. Ocuparea militară arată că tragerea liniei de demarcație n-a fost determinată nici de criteriul etnic care să justifice întrucâtva o asemenea măsură grăbită”¹¹. Un memoriu asemănător a adresat regelui și un grup de fruntași herțeni, printre care și pictorul Artur Verona, în care se spune: „În urma dureroasei rășluri a trupului scumpei noastre țări, s-a cotropit și o bucată din vechiul pământ al Moldovei ce nu a fost niciodată sub stăpânire străină. Pe aceste frumoase meleaguri ale vechiului ținut al Herței au trăit și înflorit sute de generații de români, dintre care au făurit cu umila lor contribuție trecutul scump al patriei. Herța, patria lui Gheorghe Asachi, cu întreaga plasă ce o înconjoară, pe care se găsesc frumoasele ctitorii ale Holbăneștilor din Mogoșești, Buda, Lunca, Molnița, Horbova și Herța și unde se află moșii din tată în fiu Holbăinești, Cazimirești, Stârcești, apoi Târânuca, satul lui Vasile Bogrea, cu spitalul, ctitorie Sturdzească, și cu fosta moșie domnească, au rămas la dușman”¹².

Proteste energice împotriva ocupării Basarabiei, nordului Bucovinei și a ținutului Herța de către trupele sovietice au adresat Parlamentul României, Academia Română, iar în Camera Deputaților și în Senat s-a votat o moțiune, în care se reliefa că „ultimatumul, ce a fost urmat de o luare în stăpânire imediată a provinciilor românești, nu poate găsi nici un temei istoric și legal și înstrăinarea unei atât de largi părți a României Unite calcă peste

¹¹ *Memoriul adresat regelui Carol al II-lea de către un grup de fruntași bucovineni în legătură cu ocupația sovietică a nordului Bucovinei*//„Arcașul”, Publicație independentă românească, Cernăuți, anul V, nr. 15-16 (153-154), 28 august 1999.

¹² *Ibidem*.

dreptul a trei milioane de țărani români și a unei pături de intelectuali devotate cauzei naționale”¹³.

*Generalul Petain, marele ostaș al Franței, de vorbă
cu generalul Zadik*

În timp ce mii de români, consternați de dictatul Kremlinului, înfruntau calvarul refugiului, pierzându-și averile, locuințele, mormintele înaintașilor, lăcașurile de închinare Domnului, sau adresau memorii disperate aceluia pierzător de Țară, care s-a numit Carol al II-lea, autoritățile de ocupație au început campania de sovietizare și comunizare a teritoriilor cotoșite. Deja la 4 iulie 1940 CC al PC(b)U a aprobat componența comitetului județean Cernăuți al partidului comunist al Ucrainei, în frunte cu Ivan Hrușețki¹⁴. Iar la 2 august 1940 sesiunea a VII-a a Sovietului Suprem al URSS a adoptat hotărârea cu privire la includerea Bucovinei de Nord și a județului Hotin al Basarabiei în componența

¹³ Ion Nistor, *op. cit.*, p. 419.

¹⁴ *Istoria mist i sil USSR. Cernivețika oblasti*, Kiiiv, 1969, s. 37.

Republicii Sovietice Socialiste Ucrainene¹⁵. Apoi, în baza a 367 de localități (sunt trecute aici și suburbiile orașelor) bucovinene, nord-basarabene (109 localități din plasele Briceni, Hotin, Lipcani și Securenii) și herțene, la 7 august 1940 a luat ființă regiunea Cernăuți¹⁶. Deci, cea mai mică regiune din Ucraina a fost constituită din localități ca au aparținut anterior la 5 județe românești, având, conform datelor recensământului din 1930, o populație de 810.800 locuitori¹⁷.

Teritoriile smulse României prin ultimatumul din vara anului 1940 au fost incluse în componența a două republici din cadrul URSS-ului și prin aceasta, chiar de la bun început, s-a urmărit promovarea politicii staliniste de deznaționalizare a elementului etnic românesc, de modificare a structurii demografice a acestor teritorii, ceea ce a făcut în prezent ca ponderea elementului românesc să scadă la circa 65 la sută în actualul teritoriu al Republicii Moldova și până la 20 la sută în nordul Bucovinei¹⁸. De-o vorbă, în conformitate cu datele recensământului panucrainean al populației din decembrie 2001, numărul de locuitori al actualei regiuni Cernăuți este de 922,8 mii, dintre care ucraineni - 689,1 mii (75 %), iar locuitori românofoni - doar 181,8 mii (19,8 %)¹⁹.

Cum s-a ajuns la un asemenea dezastru demografic în actuala regiune Cernăuți, în defavoarea românilor, ca populație autohtonă și majoritară în momentul raptului sovietic din 1940? În primul rând, prin promovarea politicii staliniste de genocid etnic. Au existat, în perioada 1940-1941 și în perioada 1944-1952 cinci etape legate de modificarea structurii etnice a populației rămase în teritoriul ocupat. Și fiecare etapă a constituit o verigă a unui lanț de măsuri și metode represive, necunoscute până atunci de o populație „eliberată” nici

¹⁵ Ibidem.

¹⁶ Victoria Covalciuc, *art. cit.*

¹⁷ Ibidem.

¹⁸ *Documentele unei agresiuni. După 60 de ani//„Curierul Românesc”*. Publicație a Fundației Culturale Române, anul X, nr. 10-11 (153-154), octombrie-noiembrie 1999, p. 15.

¹⁹ Informație din „Zorile Bucovinei”. Ziar social-politic, economic și cultural, Cernăuți, 22 ianuarie 2003.

mai mult, nici mai puțin, decât „de sub jugul cotropitorilor burghezo-moșierești români”.

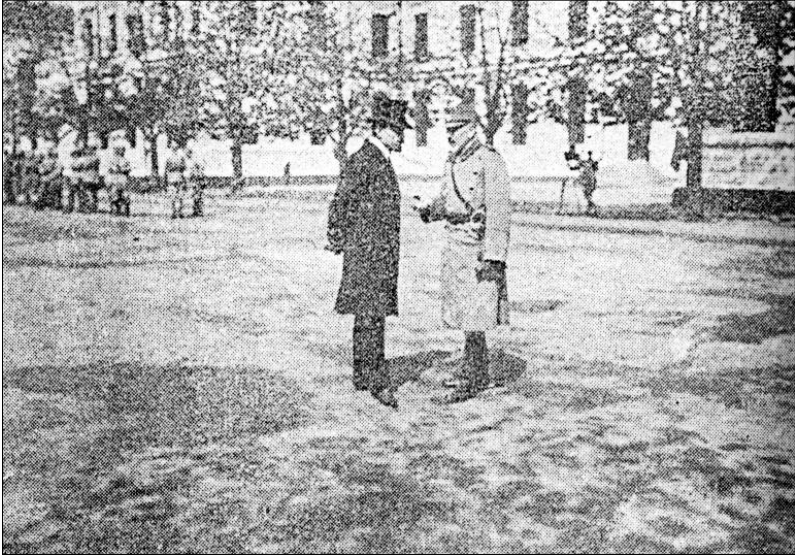
Prima etapă au constituit-o execuțiile izolate ale „elementelor antisovietice”, urmate de masacrarea organizată a populației. Imediat după „eliberare”, autoritățile bolșevice au declanșat pe teritoriul regiunii Cernăuți sistemul de fărâdelegi și crime oribile îndreptat împotriva populației băstinașe. Sub inventatul pretext al intenției de a trece frontiera și de a se stabili în România, sute de oameni au fost împușcați fără cercetări și judecată, în curțile lor, pe drumuri, pe câmpuri, în locuri publice. Alții au fost executați că ar fi făcut spionaj... În favoarea României. Membri fostelor partide politice din perioada interbelică, foștii primari, ofițeri, jandarmi, preceptori, preoți, care n-au dovedit să se refugieze în România, au fost arestați și escortați în direcții necunoscute, de unde nimeni nu s-a întors. „După concepția bolșevică, teroarea era ridicată la rangul de principiu, idee care a aparținut însuși părintelui revoluției ruse - Lenin. Întreg pământul Bucovinei a fost semănat cu sute de cadavre ale românilor care își țineau legea și nu-și vânduseră sufletele”²⁰.

Până la primele „alegeri libere” din 12 ianuarie 1941, acțiunile de lichidare fizică a românilor nord-bucovineni, herțeni și nord-basarabeni, care făceau parte din componența regiunii Cernăuți, au avut un caracter oarecum mai izolat și victime ale regimului bolșevic au devenit în temei așa-ziiși „exploataatori” ai oamenilor muncii, aceia care nutreau sentimente ostile față de Armata Roșie, care încercau să fugă în România etc. Dar după aceste alegeri, când bucovinenii „au înaintat” în Sovietul Suprem al URSS și Sovietul Suprem al RSS Ucrainene și doi generali sovietici - Gh. Jukov și I. Galanin²¹, prigonirea și distrugerea românilor, ca element etnic, a luat un caracter organizat. De exemplu, în noaptea de 6 spre 7 februarie 1941, lângă localitatea Lunca din preajma Herței, grănicerii sovietici au masacrat un grup de circa 400 de bărbați și femei din satele Buda, Mahala, Coteni, Boian și din suburbiile Cernăuților, Horecea Mănăstirii și Horecea Urbană, care

²⁰ Petre Grior, *Dezmăț, teroare și moarte*, „Țara Fagilor”, vol. X, Cernăuți-Târgu Mureș, 2001, p. 11.

²¹ *Istoria mist i sil*, s. 37.

încearcă să treacă granița în direcția Doro-hoiului. Din 400 de oameni s-au salvat doar 57²².

Generalul Prezan, Șeful Statului Major, de vorbă cu ministrul Nistor

A urmat apoi sângerosul măcel al românilor de pe Valea Siretului. La 1 aprilie 1941 mii de locuitori ai satelor Pătrăuții de Jos, Pătrăuții de Sus, Cup-ca, Suceveni, Iordănești, Carapciu, Prisăcăreni, Camenca, Volcineții Vechi, Trestiana, Mihuceni, Corcești, Cireș, Davideni, Banila Moldovenească au pornit în marș înspre centrul raional Hliboca, ca să le ceară autorităților de acolo permisiunea de a se repatria în România, așa cum li s-a permis nemților din Bucovina să se repatrieze în toamna anului 1940 în Germania. Autoritățile s-au împotrivit și atunci participanții la acest marș pașnic au pornit cu icoane, cruci și prapuri în direcția localității Fântâna Albă, pe unde vroiau să treacă granița. Însă bieții români au fost întâmpinați acolo cu focuri de mitralieră.

²² Mihai Crăiuț, *Supraviețuitor al masacrului de la Lunca*, „Țara Fagilor”, vol. X, p. 12-14.

Cei care n-au fost secerăți de gloanțe, fiind numai răniți, au fost prinși, legați de cozile cailor, târați la gropile comune, săpate din timp, unde au fost omorâți cu lovituri de hârlețe sau aruncați în ele de vii. Alții, după interogatoriile luate în beciurile NKVD-ului din Hliboca și după torturi înfiorătoare, au fost duși în cimitirul evreiesc din acel orașel și aruncați într-o groapă comună, peste care s-a turnat și s-a stins var. Iar alții au fost escortați în lagăre de dincolo de cercul polar, fiind condamnați la ani grei de detenție și la termene de privare a drepturilor cetățenești²³.

În ziua de 1 aprilie 1941, un grup de români a fost masacrat în apropierea satului Ropcea, iar pe toloaca satului Carapciu au fost împușcați unii din locuitorii acestui sat, care au reușit inițial să se salveze, prin fugă, de gloanțele grănicerilor, trase în cei porniți înspre Fântâna Albă. În ajunul izbucnirii războiului a mai avut loc un măcel îngrozitor pe Costișa, în partea de est a satului Proboțești, nu departe de Herța²⁴.

Cea de a doua etapă a suprimării elementului românesc din actuala regiune Cernăuți s-a desfășurat sub semnul deportării a circa 13 mii de familii în Siberia, Kazahstanul de Nord și Republica Sovietică Autonomă Komi. Aceste deportări oribile au avut loc între 12 și 14 iunie 1941. Dacă peste zece zile nu ar fi început războiul, probabil că o jumătate din populația regiunii Cernăuți ar fi fost deportată. Numai din localitățile fostului județ Storojineț au fost deportați peste 2000 de români²⁵, iar numărul persoanelor ridicate din satul Mahala, fostul județ Cernăuți, s-a ridicat la 579²⁶.

Cea de a treia etapă a lichidării elementului românesc din nordul Bucovinei a început în primăvara anului 1944.

²³ Vasile Ilica. *Fântâna Albă - o mărturie de sânge: istorie, amintiri, mărturii*, Editura Imprimeriei de Vest, Oradea, 1999, p. 126.

²⁴ Petre Grior, *art. cit.*, p. 9.

²⁵ Dr. Constantin Ungureanu. *Români din fostul județ Storojineț deportați sau dispăruți în perioada 1940-1491*//„Țara Fagilor”, vol. IX, p. 193-216, 219-220.

²⁶ *Tabel nominal cu locuitori ai comunei Mahala, județul Cernăuți, deportați la 13 iunie 1941 în Siberia*//„Țara Fagilor”, vol. II, p. 73-74.

Un locuitor al satului Molodia, fostul județ Cernăuți, își amintește despre calvarul de atunci al românilor următoarele: „Prin luna mai a anului 1944 la primărie au fost chemați toți bărbații în vârstă de până la 50 de ani. Fiecare a fost întrebat de era de naționalitate română ori „moldovenească”. Oamenii răspundeau că erau români de când s-au văzut pe lume moșii și strămoșii lor, dar ocupanții țipau că între români și moldoveni nu era nici o diferență și că din acea zi toți se vor numi moldoveni. Chiar în acea lună „moldovenii” din Plaiul Cosminului (Molodia) au primit ordin de încorporare în Armata Roșie. Adunați lângă primărie, au fost încolonați și petrecuți în sunete de fanfară la cercul de recrutare. Acei care n-au dorit să se facă „moldoveni”, românii adică, au nimerit nu pe front, ci în lagărele de muncă din zona lacului Onega, unde au murit fără vreme peste jumătate din ei”²⁷. Pe la mijlocul verii anului 1944, sovieticii au dus în Karelia, „la Finlanda”, în lagărele de muncă, aproape toți bărbații care mai rămăseseră prin satele bucovinene - bătrâni, invalizi și chiar persoane bolnave psihic. Aproape toți cei mânați în lagărele de muncă au murit acolo de foame²⁸.

Ca să nu mai fie luați de către sovietici în Armata Roșie și în lagăre, în pădurile și în munții Bucovinei au început să acționeze detașamente de partizani, ca formațiuni ale luptei de rezistență antisovietică și anticomunistă. La Crasna, în munți, din 1944 până în 1948, a acționat grupul de partizani al lui Ilie Gherman, zis Ciocălău. Acesta a fost un om dârz, isteț, dibaci, puternic, un om care își iubea neamul și care s-a încumetat să se pună în calea puhoiului bolșevic. N-a fost „tâlhar”, cum le plăcea unora să afirme până nu demult, ci mai degrabă un judecător sever al iscodelor stăpânirii bolșevice dezmațate²⁹.

²⁷ Aurel Popovici. *Ne-au batjocorit veneticii și cozile de topor//„Țara Fagilor”*, vol. V, 1996, p. 112.

²⁸ Ilie Salahor, *Comuna Voloca pe Derelui sub ocupație stalinisto-bolșevică*, „Țara Fagilor”, vol. IV, 1995, p. 94.

²⁹ Dragoș Tochiță, *Români de pe Valea Siretului de Sus, jertfe ale ocupației nordului Bucovinei și terorii bolșevice*, Suceava, 1999, p. 35.

Între anii 1944-1945, o puternică organizație de luptă împotriva ocupanților bolșevici a condus-o țăranul Ștefan Petriu, originar din Molodia. Detașamentul său a acționat în satele din jurul Cernăuților, avându-și baza în Codrii Cosminului și organizând operații de luptă împreună cu detașamentul lui Zamorski din Dumbrava Roșie și cu cel al lui Hudiur din pădurile Cuciurului Mare. Oamenii lui Petriu s-au angajat în lupte crâncene împotriva trupelor NKVD, a miliției sovietice și chiar a subunităților militare³⁰. O ciocnire violentă, care s-a soldat cu morți și răniți, a avut loc în vara anului 1944 în localitatea Crasna din fostul județ Storojineț, când țăranii de acolo s-au răscolat împotriva militarilor sovietici³¹.

Etapa a patra a genocidului bolșevic, aplicat față de populația băștinașă, a constituit-o campania de „deschiaburire” a țăranilor înstăriți și s-a desfășurat în anii 1946-1947, adică în perioada de început a colectivizării forțate. În rezultatul secetei, în acutala regiune Cernăuți bântuia o foamete nemaipomenită, care secera fără cruțare mii de vieți omenești. Dar anume atunci a fost declanșat un nou val de represiuni îndreptat împotriva românilor. Țăranii mijlocași dezmoșteniți de avutul lor, au fost condamnați la ani grei de muncă silnică, fiind acuzați, după același șablon, de zădărnicea, cu bună știință, a planurilor de livrare la stat a cotelor de produse agricole. Acesta era doar pretextul arestării „chiaburilor”, căci nimeni nu era în stare să-și achite cotele fantastice, în timp ce nu căzuse un strop de ploaie și boabele, în sol, nici nu încolțiseră. Scopul „eliberatorilor” consta în dezrădăcinarea românilor „eliberați”, în strămutarea lor de pe plaiurile strămoșești, în nimicirea lor prin diferite metode. De exemplu, Ștefan Fedor, în vârstă de 58 de ani, gospodar din satul Târănuca de lângă

Herța, a fost condamnat la 10 ani de pușcărie pentru că n-a fost în stare pe timp de secetă și foamete cumplită să livreze din gospodăria sa către stat cote exagerate de producție agricolă.

³⁰ Ștefan Petriu, *Pentru țara mea nici rănille nu mă dureau*//„Codrul Cosminului”, anul IV, nr. 9, decembrie 1996.

³¹ Ștefan Motrescu, *Revolta de la Crasna*//„Țara Fagilor”, vol. X, 2001, p. 115-119.

Din cele 3.024 kg de cereale planificate în raion, până la 7 august 1947, data arestării sale, a transportat la punctul de recepționare numai 142 kg N-a putut să dea statului pe anul 1947 nici 40 kg carne, 271 litri lapte, 2 kg lână, 70 kg legume și 248 kg fân³².

O asemenea soartă o împărtășeau și aceia care nu se înscriau „de bună voie” în colhoz. Declarați „dușmani ai poporului”, țărani erau arestați fără pic de vină, bătuți, scoși la tăiatul pădurilor și transportarea lemnelor, cu caii lor, la diferite gări, sau erau privați de libertate³³.

A cincea etapă a început în 1951 și ea a constat în deportări ale populației pe motive religioase. „Vina” noului val de deportați era considerată slujirea lui Dumnezeu, iar noii deportați erau numiți „dușmani ai socialismului”. De exemplu, numai în ziua de 8 aprilie 1951, din localitatea Cupca, fostul județ Storojineț, au fost deportate în regiunea siberiană Irkutsk 26 de persoane³⁴. Această nouă ofensivă bolșevică asupra elementului autohton din Bucovina a fost precedată de strămutarea unor familii și chiar a unor sate în regiunile Herson și Zaporojie din Sudul Ucrainei. Numai în baza hotărârii IV. 84/1 din 21 februarie 1950 a comitetului executiv regional, din satele raionului Herța urmau să fie strămutate cu forța 360 de persoane³⁵. Ca rezultat al acțiunilor orientate spre dezrădăcinarea și înstrăinarea elementului românesc din nordul Bucovinei, au dispărut satele Albovăț, Buci, Frunza, I. G. Duca, Prisaca și pe cale de dispariție totală se afla localitatea herțeană Țânteni.

În urma prigonirilor staliniste, constând din execuții fără cercetări și judecată, masacre, deportări, trimeri în lagărele de

³² Gheorghe Nicolau, *Fișă de „chiabur”*, „Codrul Cosminului”, anul III, nr. 8, august 1995.

³³ Ion Postecă. *Amintiri din triste vremuri*, Hliboca, 2002, p. 12.

³⁴ Magdalena Morar. *Deportați pe motive religioase*//„Țara Fagilor”, vol. VI, 1997, p. 148-149.

³⁵ Gheorghe Pavel. *Graficul strămutării în colhozurile și sovhozurile din regiunea Herson a persoanelor din colhozurile raionului Herța, regiunea Cernăuți*//„Codrul Cosminului”, anul II, nr. 3, iulie 1994.

muncă, strămutări de populație, numărul locuitorilor de origine română a scăzut în regiunea Cernăuți în mod catastrofal. Acest lucru se poate vedea și din următorul exemplu. În anul 1930 satul Probotești din fostul județ Dorohoi avea o populație de 2.026, în 1940 - 2.146, în 1947 - de 780, iar în 1992 - de 1181 locuitori³⁶. Din acest sat au fost deportate 26, trimise la munci silnice în Karelia - 19, împușcate la graniță - 7, mânate cu forța la minele de cărbune din Donbas - 17, trimise la F. Z. O. - 9, condamnate în rezultatul „deschiaburirii” - 3, scoase abuziv din casele care au fost demolate din așa-zisa zonă de frontieră și din masivul colhozului - 283 de persoane, iar în România s-au refugiat 693 de oameni!³⁷ Deci, chiar și după șase decenii, populația acestui sat n-a putut atinge cifra din 1940.

Persecuțiile de tot felul au fost însoțite de un fenomen care a schimbat din rădăcină structura etnică din actuala regiune Cernăuți. Conform datelor statistice de la finele anului 1991, an în care URSS s-a destrămat, iar Ucraina a devenit stat independent, în regiunea Cernăuți din cei 940.801 locuitori, 130.743 erau născuți în afara hotarelor ei³⁸. Deci, în consecința politicii regimului sovietic de înstrăinare a elementului autohton dintr-un teritoriu anexat în 1940, populația lichidată și strămutată a fost înlocuită prin zeci de mii de oameni aduși aici ca „specialiști” în diverse domenii, mai ales din regiunile răsăritene ale Ucrainei. Astfel s-a împușinat numărul vorbitorilor de limba română, limbă care, în mod arbitrar, a fost declarată „limbă moldovenească”.

După cea de a doua „eliberare” a fostelor ținuturi românești, adică în 1944, românii trăitori în raioanele satești Cernăuți, Sadagura, Noua Suliță, Hotin și Securenii au fost înregistrați ca „moldoveni”, iar cei din raioanele Hliboca, Herța, Storojineț și din Suburbiile Cernăuților au rămas români în documente, deși și aceștia au fost făcuți vorbitori de „limbă moldovenească”. În

³⁶ Gheorghe Pavel, *Tragedia satului Probotești din fostul județ Dorohoi*, „Țara Fagilor”, vol. VIII, 1999 p. 65.

³⁷ Ibidem.

³⁸ Statistică. Date selectate și prezentate de Ion V. Popescu//„Țara Fagilor”, vol. II, 1993, p. 64.

toamna anului 1944, printr-o decizie a primăriei, în Cernăuți au fost schimbate denumirile străzilor în așa fel, ca nimic să nu le mai amintească locuitorilor de trecutul lor românesc. Apoi, în septembrie 1946, în baza unei hotărâri a comitetului executiv al consiliului regional Cernăuți, au fost schimbate denumirile localităților românești într-o manieră foarte ciudată, căci satele atestate documentar încă în secolul al XV-lea primeau niște denumiri bizare, dar cu terminație slavă. De exemplu, satul Culiceni devenise Kulikivka, Movila - Moghilivka etc., iar altele au fost complet rebotezate: Oprișeni - Dubivka, Treblecea - Porubnoe, Ciudei - Mejirice, Adâncata - Hliboca etc.

Aproape că n-a rămas urmă din presa românească. Din februarie 1941 până la izbucnirea războiului a apărut un singur ziar în limba română – „Adevărul bolșevic”. Din 1944, locul acestuia l-a luat ziarul „Bucovina Sovietică”, dublajul în „limba moldovenească” al ziarului ucrainean „Radianska Bukovâna”. Până în 1950 acest dublaj a apărut cu grafie latină, iar apoi, până la 1 aprilie 1967, când locul i l-a luat gazeta „Zorile Bucovinei”, a fost tipărit numai cu caractere chirilice.

Moldovenizată a fost și școala românească din actuala regiune Cernăuți. În anul școlar 1940-41, pe teritoriul acestei regiuni au funcționat 114 școli cu predare în limba moldovenească (numărul școlilor ucrainene fiind de 405, al celor evreiești - de 9, iar al celor rusești - de 11)³⁹. În anul școlar 1944-45, numărul școlilor moldovenești din această regiune era deja de 96⁴⁰. Iar în anul de învățământ 1946-47, numărul acestora a sporit până la 106 și această oscilație a rămas inexplicabilă⁴¹. Către sfârșitul perioadei sovietice, numărul școlilor românești din regiunea Cernăuți era de 87. Însă cele 27 de școli românești, lipsă la numărătoare, n-au dispărut într-o singură noapte, ci ele au fost închise treptat, metodic, și anume în acele localități în care elementului rutean din Galiția nu i-a reușit să deschidă școli

³⁹ N. Lișcenko, A. Scorupski. *O cotitură radicală în destinul istoric al Bucovinei*, „Zorile Bucovinei”, 20 martie, 11 și 12 aprilie 1990.

⁴⁰ Ibidem.

⁴¹ Ibidem.

ucrainene în perioada de dominație habsburgică, până la declanșarea primului război mondial⁴².

Ceahorul, Molodia, Corovia, Codrul Cosminului, Valea Cosminului, Cuciurul Mare sunt sate care în 1944 au intrat în componența raionului sătesc Cernăuți. Populația acestor sate a fost „botezată” ca fiind „moldovenească” și copiii acestor „moldoveni”, deși erau români, au fost imediat privați de dreptul de a învăța în limba maternă. Școlile din numitele localități încă din 1944 au fost transformate în școli cu predarea în limba ucraineană. La Molodia, bunăoară, s-a ajuns la o situație paradoxală. În 1990, din numărul de 3.700 de locuitori, 3.100 erau români și numai 600 ucraineni⁴³, dar la acea dată școala medie din localitate continua să fie ucraineană. Tot după război au dispărut școlile românești din Panca, Corcești, Davideni, Banila pe Siret, Maidan, Storojineț, Comărești, Șișcăuți, Tureatca. După două-trei decenii de funcționare, au fost închise două școli românești din Colincăuți, Broscăuții Vechi, Hliboca, școlile nr. 11 și 12 din Cernăuți⁴⁴.

În anii '70 ai secolului trecut, când în URSS a început să fie agitată ideea contopirii națiunilor sovietice, când limbii ruse i se atribuia rolul de catalizator al societății multinaționale, valul rusificării a înghițit școlile din Camenca și Arșița, năpustindu-se apoi, dar cu mai puțin succes, asupra școlilor din Mămăliga și asupra unei școli din Pătrăuții de Sus. O școală medie cu predarea în limba rusă a fost deschisă în satul Ciudei. Având un contingent de 84 % de copii români, această școală avea menirea să înstrăineze de neam copiii intelectualilor de la poalele Carpaților. Tot la Ciudei, la o școală-internat, unde 60 % erau copii români, instruirea se făcea în limba ucraineană⁴⁵.

Până în anul 1990 în regiunea Cernăuți au funcționat 18 instituții de

⁴² Dumitru Covalciuc, *Școala română din Bucovina: istorie și realitate*, „Țara Fagilor”, vol. I, 1992, p. 31.

⁴³ D. Covalciuc, *Molodia culturală*, „Zorile Bucovinei”, 29 iulie 1990.

⁴⁴ Dumitru Covalciuc, *Școala română în Bucovina*, p. 32.

⁴⁵ Ibidem.

Învățământ mediu de specialitate și 14 școli tehnico-profesionale, însă numai la Liceul pedagogic, la Școala de cultură din centrul regional, la Școala de medicină din Noua Suliță și la Școala tehnico-profesională din Hliboca existau grupe românești sau doar câteva obiecte de studiu erau predate în limba română⁴⁶.

Valul rusificării s-a intensificat în anii '80 ai secolului trecut. În școlile generale în anumite zile din săptămână se vorbea numai în limba rusă. Cursuri de studiere aprofundată a limbii ruse au fost create la fermele zootehnice, în cadrul brigăzilor de câmp și de tractoare ale colhozurilor și sovhozurilor, iar membrii acestor cursuri erau oameni în vârstă de până la 60 de ani. Toate seminarele politice, lecțiile din cadrul școlilor de studiere a marxism-leninismului se desfășurau numai în limba rusă. Intelectualilor români le-a fost interzisă abonarea ziarelor și revistelor din România. Aceia care erau surprinși că citeau cărți românești erau declarați „naționaliști burhezi” și erau supuși prigonirii. Încă din anul 1972, cu prilejul semicentenarului creării URSS, din bibliotecile satești și școlare a început să dispară literatura beletristică și științifică în limba română. În scurt timp, fondurile de carte românească au fost lichidate complet. Căsătoriile mixte, din care rezultau numai copii de naționalitate rusă, constituiau unul din obiectivele propagandei sovietice. Nici într-un sat nu exista vreo inscripție sau vreo firmă scrisă în limba română. Și această limbă, atât de năpăstuită, se vorbea doar în familii, era folosită, numai pe cale orală, în cadrul instituțiilor locale de stat - primării, colhozuri, diverse organizații. Înveșmântată în grafie latină, limba română mai era prezentă și pe crucile din cimitirele satelor...

Decenii întregi nu s-a manifestat grijă pentru satisfacerea necesităților spirituale ale românilor nord-bucovineni. Literatura și manualele școlare erau aduse la început de la Chișinău. Apoi, la sfârșitul anilor '60 ai secolului al XX-lea la Cernăuți a început să funcționeze o redacție „moldovenească” a Editurii didactice „Radiantsika șkola” din Kiev și o redacție „moldovenească” a Editurii „Carpați” din Ujgorod, care pregătea pentru tipar și lucrări literare.

⁴⁶ N. Lișcsnko, A. Scorupski, *art. cit.*

Însă manualele editate la Cernăuți, fie ele adaptate după cele din Moldova „prin simplificarea sau înlăturarea componentelor cu aspect specific național mai pregnant, precum și manualele concepute și elaborate la nivel regional (și nu național)” au avut menirea „de a marginaliza (anume în plan cultural) noile generații, de a contribui la crearea unei mentalități cvasinaționale (pentru început)”⁴⁷. Deci și prin manuale s-a încercat o abilită neutralizare a spiritului românesc.

La Cernăuți s-a format un nucleu scriitoricesc în jurul ziarului „Zorile Bucovinei”, ziar apărând de 5 ori pe săptămână și având un tiraj de până la 30 mii de exemplare. În coloanele lui și-au publicat versurile Vasile Levițchi, Grigore Bostan, Mircea Lutic, Ilie Motrescu, Vasile Tărățeanu, Grigore Crigan, Simion Gociu, Dumitru Covalciuc, Ilie Zegrea, Ștefan Hostiuc, Arcadie Suceveanu și alți români bucovineni, care au devenit pionieri ai scrisului românesc în perioada de dominație sovietică. Dar, deși în actuala regiune Cernăuți existau forțe literare (în limba română mai scriau Dumitru Hrinciuc, Vasile Hlopîn, Alexandru Burlă, Ion Gainiceru, Viorica Chibac-Cuciureanu, Ion Chilaru ș.a.), aparițiile editoriale erau extrem de rare. Toate lucrările prezentate redacției din Cernăuți a Editurii „Carpați” vedeau lumina tiparului în „limba moldovenească”. Prima culegere colectivă de versuri⁴⁸ a apărut în 1968, incluzând 14 autori. A urmat apoi o altă culegere colectivă de versuri, abia în 1971, ceva mai mare⁴⁹, și în ea au fost incluși mai mulți poeți tineri. Au apărut în continuare culegeri de schițe⁵⁰ și povestiri⁵¹, diferite repertorii pentru formațiile de artiști amatori, în

⁴⁷ Grigore C. Bostan, *Pentru păstrarea ființei noastre naționale*, „Glasul Bucovinei”. Revistă trimestrială de istorie și cultură, Cernăuți-București, anul V, nr. 18, 1998, p. 70.

⁴⁸ *Plaiul doinelor*, Editura „Carpați”, Ujgorod, 1969.

⁴⁹ *Glasuri tinere*, Editura „Carpați”, 1971.

⁵⁰ *Oameni ai pământului bucovinean*, Editura „Carpați”, Ujgorod, 1972; *Pentru fericirea poporului*, 1983.

⁵¹ *La izvoarele Prutului*, Editura „Carpați”, Ujgorod, 1980

care erau proslăvite partidul lui Lenin, puterea sovietică, modul socialist de viață⁵².

Redacția din Cernăuți a Editurii „Carpați” din Ujgorod avea misiunea să promoveze talentele literare din Bucovina și Transcarpatia. Dar anual în cadrul ei apărea în „limba moldovenească” o broșură-două de popularizare a experienței avansate în industrie sau agricultură și o singură lucrare literară. Aproape fiecare poet român din Bucovina și-a scos la această editură cel puțin un volumaș de versuri, pe când condeierilor români din Transcarpatia această posibilitate le-a fost acordată numai o singură dată⁵³. După apariția plachetei de versuri a lui Gheorghe Moiş din Transcarpatia, numita redacție din Cernăuți a Editurii „Carpați” și-a încheiat existența.

Dacă în perioada de dominație sovietică limba română a fost scoasă din viața publică, fiind înlocuită cu cea „moldovenească”, încărcată de rusisme, ea n-a putut fi izgonită din bisericile ortodoxe și din adunările comunităților neoprotestante.

În anul 1945 Biserica Ortodoxă din Bucovina a intrat sub jurisdicția Patriarhiei de la Moscova, episcop fiind numit un cleric de naționalitate rusă. Atunci „eparhia a fost invadată de preoțimea din Volynia și Galiția”⁵⁴, căci în urma refugiului preoților români comunitățile ortodoxe au rămas fără păstori duhovnicești. Credincioșii s-au opus energic ca bisericile să fie rusificate și atunci pentru bisericile românești preoții au fost hirotonisiți dintre cantorii cei mai apti, după ce erau examinați la Consistoriul bisericesc⁵⁵. Din 1960 a început ofensiva ateismului împotriva ortodoxiei și mai multe biserici au fost închise sau demolate. Însă în cele în stare de funcționare limba română a răsunat neîncetat, slujbele religioase s-au făcut numai după liturghiere în limba română, căci o literatură

⁵² *Izvorul fericirii*, Editura „Carpați”, Ujgorod, 1976.

⁵³ Iurie Moiş. *Monolog în zori de zi*, Editura „Carpați”, Ujgorod, 1991.

⁵⁴ Adrian Acostăchioaiei, *Situația Bisericii din Bucovina din 1775 până în prezent*, „Calendarul creștin ortodox al românilor bucovineni pe anul 1992-1993”, Editura Institutului Biblic și de Misiune a Bisericii Ortodoxe Române, București, 1992, p. 47.

⁵⁵ *Ibidem*

bisericească în „limba moldovenească” nici nu exista. Și dacă inscripțiile românești au fost șterse de pe frontispiciile unor clădiri, dacă ele au dispărut odată cu toate monumentele istorice românești, ele s-au păstrat doar pe pereții lăcașurilor de cult și pe crucile din cimitire. Rușii cât n-au fost de ruși, chiar dacă au închis și distrus biserici, limba română din cele ce mai funcționau n-au alungat-o, cum pe alocuri se face acum.

În pofida tuturor persecuțiilor, a metodelor staliniste de deznaționalizare a elementului românesc, atât din Bucovina, cât și din alte regiuni din Ucraina, numărul românilor (moldovenilor) a început să sporească din 1959. În 30 de ani, adică din 1959 (primul recensământ sovietic care a cuprins și teritoriile ocupate - nordul Bucovinei, Ținutul Herța, nordul și sudul Basarabiei în 1940 și 1944, precum și Transcarpația - în 1945) până în 1989 (ultimul recensământ sovietic) numărul românilor a crescut cu 116,3 mii sau cu 33,9 %, ceea ce ar însemna un spor anual de 0,85 %. Acest fapt s-a datorat, evident, sporului natural al românilor, care s-a dovedit a fi mai ridicat decât media anuală pe întreaga Ucraină - 0,57 %⁵⁶.

Perioada de dominație sovietică s-a încheiat în vara anului 1991, odată cu dezagregarea URSS-ului. Spre sfârșitul acestei perioade de tristă memorie a avut loc trezirea conștiinței naționale la românii nord-bucovineni. Intelectualitatea română din actuala regiune Cernăuți a luptat în 1988-1989 pentru revenirea la grafia latină, s-a încadrat în campania de „demoldovenizare” a românilor, de deschidere a claselor și a școlilor cu predarea în limba română, de salvare a monumentelor istorice și eclaziastice românești, s-a constituit în societăți culturale. Bunăoară, la 28 mai 1989 a luat ființă, la Cernăuți, Societatea pentru Cultură Românească „Mihai Eminescu”, care deja în martie 1990 a adoptat Programul de dezvoltare națională a românilor din regiunea Cernăuți. Acest program a fost completat de către Congresul I al românilor din regiunea Cernăuți (7 iunie 1992) și a fost adus la cunoștința organelor administrative și de stat din Ucraina, Republica Moldova

⁵⁶ Ion Popescu, *Românii (moldovenii) și compoziția națională a Ucrainei*, „Miorița”, revistă de istorie, literatură și folclor, nr. I (4), Cernăuți, 1993, p. 15.

și România, de care depinde destinul românilor de pe aceste teritorii, dar și a unor organisme europene și mondiale de mare prestigiu. Tot intelectualitatea a inițiat acțiunile de protejare a etimonului „român” și a limbii române nu doar ca instrument rudimentar de comunicare curentă în familie sau între oameni, ci ca limbă de cultură și civilizație vorbită și scrisă de către o populație autohtonă în acest spațiu pe parcursul a aproape două milenii.

Ținut cu vechi tradiții românești

Petre GRIOR

Din timpurile străvechi ținutul Herța a fost martorul unor importante evenimente istorice. Începuturile vieții pe acest încântător picior de plai cu oameni harnici, dornici de adevăr și libertate, se pierd în negura vremurilor. Izvoarele documentare atestă că teritoriul populat de geto-daci, strămoșii noștri, se întindea până dincolo de Nistru. Ei făceau parte din marele grup etnic al tracilor și constituiau cea mai însemnată ramură a lui, având o civilizație și o cultură avansate.

După războiul daco-roman din 105-106 e.n., terminat prin înfrângerea lui Decebal, o parte a regatului dac a fost transformată în provincie romană. Teritoriul Moldovei de azi a continuat să fie populat intens de către dacii liberi - carpii și costobocii, care vor ține permanente legături cu frații lor din provincia romană Dacia. Aceste relații au jucat un rol important după retragerea romanilor peste Dunăre, în anul 271. Populația autohtonă, statornică în vatra sa, a muncit și a luptat pentru propășirea și apărarea meleagurilor natale, care timp de zece secole aveau să fie supuse unor grele încercări, cauzate de trecerea valurilor succesive ale etniilor migratoare, dintre care unele au conviețuit cu autohtonii și s-au asimilat în masa poporului nostru.

Mai târziu acest ținut a fost stropit cu sângele oștenilor slăvitului domnitor Ștefan cel Mare, fiind ocrotit cu scutul și cu spada de năvălirile dușmanilor perfizi și puternici, care înconjurau mica, dar îmbelșugata Moldovă.

Încărcăți de glorie sunt Codrii Herței. Pe timpuri, freamătul lor se contopea cu strigătele de luptă ale haiducilor renumitului căpitan Mihu Copilu. Legendarii codri au fost secole în șir un adăpost de nădejde pentru iubiții fii ai neamului care-și îndreptau vitejia împotriva veneticilor, doritori să ne calce țara. Frumusețea lor a fost înveșnicită de Artur Verona în pânza „Codrii Herței”, tablou care a fost expus și în saloanele de artă din Franța,

bucurându-se de o înaltă apreciere din partea artiștilor plastici. Artur Verona era născut în 1868, în orașul Herța.

Pentru prima dată Herța a fost pomenită la 20 decembrie 1437 într-un document emis la Suceava, prin care voievozii Ilie și Ștefan, urmașii lui Alexandru cel Bun, întăreau lui Mihail din Dorohoi satul Herța pe Prut. Aici s-a născut în 1788 scriitorul Gheorghe Asachi, unul dintre marii bărbați ai neamului, care ocupă un loc de cinste în istoria culturii românești. Aici a trăit și Barbu Fundoianu, pe care ilustrul critic și istoric literar George Călinescu l-a trecut printre „promotorii poeziei pure”. În satul Târânauca, atestat în documente din secolul al XVII-lea, sat situat la o depărtare de 3 km de Herța, a văzut lumina zilei, la 24 septembrie 1881, Vasile Bogrea, savant cu mare renume. Când acest ilustru herțean a trecut în nemurire, Nicolae Iorga a menționat cu durere: „A murit un om cum poate niciodată nu vom mai avea altul. Nația noastră a pierdut o comoară. Era cel mai învățat dintre români. Era un neîntrecut vorbitor și un profesor fără pereche.”

Harta culturală a ținutului poate fi completată și cu alte nume. La Mamornița a venit pe lume, în primăvara anului 1822, scriitorul și memorialistul Gheorghe Sion, fiul paharnicului Ioniță Sion, participant la revoluția de la 1848 din Moldova, membru de onoare al Societății academice „Junimea” din Cernăuți. În anul 2002 s-au împlinit 180 de ani de la nașterea acestui cărturar care a cântat în versurile sale „trecutul și vitejia strămoșească a Moldovei”. Cu acest prilej, pe frontispiciul școlii din Mamornița a fost fixată o placă comemorativă cu chipul cântărețului limbii române.

Ținutul Herța a fost creat în 1776, iar peste 58 de ani a fost desființat și transformat într-un ocol al ținutului Dorohoi. În 1912 a luat ființă plasa Herța, care a existat până la sfârșitul lunii iunie 1940, când „teritoriul județului Dorohoi cunoaște noi schimbări prin modificarea graniței dinspre nord-vest”. Conform împărțirii administrative a României din 1926, în componența plășii Herța intrau comunele Hreățca, Hudești, Horbova, Buda, Ibănești, Lunca, Suhărau, Târânauca, Tureatca, încadrând 71 de sate. Recensământul general al populației României din decembrie 1930 scoate în relief faptul că, pe teritoriul plasei locuiau 61.804 români, un ungar,

30 germani, 24 ruși, 23 ruteni, 2 sârbi, 22 poloni, 498 evrei, un armean și 500 țigani. Româna era socotită la acea vreme drept limbă maternă de către 60.399 de oameni.

La 7 august 1940, Prezidiul Sovietului Suprem al URSS a adoptat Legea cu privire la unele schimbări și completări în articolele 13, 23, 48 din Constituția sovietică, în conformitate cu care, teritoriul RSS Ucrainene a fost împărțit în 23 de regiuni. Astfel, a luat ființă regiunea Cernăuți, din componența căreia făceau parte și localitățile herțene. Peste 3 luni, la 13 noiembrie același an, a fost emis decretul Prezidiului Sovietului Suprem al RSS Ucrainene privind crearea raioanelor în regiunea Cernăuți. Au fost înființate deci, 14 raioane: Vășcăuți, Vijnița, Chelmenți, Chițmani, Noua Suliță, Putila, Sadagura, Secureni, Storojineț, Herța, Hlibova, Zastavna și Cernăuți.

Primul an de dictatură stalinistă (iunie 1940 - iunie 1941) a adus populației herțene lacrimi și disperare. Mulți locuitori ai acestui ținut au fost mânați cu forța spre Siberia, Kazahstan, Asia Mijlocie, Extremul Nord. Sute de familii herțene nevinovate, trezite în miez de noapte, au fost smulse de la vetrele lor și duse pe drumurile calvarului și morții. Referindu-se la deportările din actuala regiune Cernăuți, Ilie Manidiuc, fost profesor la Universitatea din Cernăuți, membru al Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, scria în 1942: „Cine cutreieră satele Ostrița, Mahala, Cuciurul Mare, Igești, Crasna, Tereblecea, Volcineț, Horbova..., se cutremură adânc. Casele păraginite, gospodăriile neîngrijite, prin care cresc numai bălării sălbatice. Frunțași ai satelor, cei mai buni gospodari, oameni cu credința în Dumnezeu, oameni de adevărată cinste, de omenie au fost deportați cu întreaga familie fără nici o vină, pe simplul motiv că sunt români cu dare de mână și gospodari bine înstăriți.” Referindu-se la acest lung convoi de oameni nevinovați, ridicați cu forța, lăsând ogoarele însămânțate, bocetul mamelor și al soțiilor sau ochii plini de lacrimi ai copilașilor, porniți cu inimile sfâșiate de durere pe drumul unei nopți veșnice, poetul George Voevidca scria:

Plumb se lasă zarea sumbră,
Plumb ca-n „Pohod na Sibir”,

Plânge-Alecsandri în umbră...
Plumb se lasă zarea sumbră... Geme clătinatul șir.

Izvoarele documentare mărturisesc că în acea perioadă de tristă faimă din localitățile Buda Mare, Bănceni, Horbova, Mamornița, Herța, Movila, Țântenii, Hreățca, Vălenii, Fundoiaia, Becești, Ștreața, Lunca, Pilipăuți, Molnița, Târnuca, Proboțești, Ostrița, Mogoșești, Pasat au fost deportați circa 2000 de oameni. Puțini dintre ei au avut fericirea să se întoarcă la vetrele lor.

În conformitate cu împărțirea administrativ-teritorială a RSS Ucrainene, la 1 septembrie 1946 raionul Herța era compus din 24 de consilii sătești, din care făceau parte satele: Bairachi, Bănceni, Boianivka, Bukivka, Velika Buda, Velikosilea, Godinivka, Gorbova, Diakivți, Krupiansk, Kulikivka, Lukovița, Lunca, Mala Buda, Moghilivka, Molnița, Petrașivka, Pidvalne, Poleana, Radgospivka, Ternavka, Tureatca, Hreățca, Țviakivka. După cum vedem, denumirile tradiționale ale satelor românești din fosta plasă Herța a județului Dorohoi au fost schimbate în mod arbitrar încă până la apariția decretului Prezidiului Sovietului Suprem al RSSU „Cu privire la păstrarea denumirilor istorice, precizarea și reglementarea denumirilor consiliilor sătești și localităților din regiunea Cernăuți”, emis la 7 septembrie același an și publicat în gazeta regională „Radianska Bukovâna” pe data de 7 iunie 1947.

Raionul Herța a existat până în 1962 când, prin comasare, a devenit o parte a raionului învecinat Hliboca. Activitatea nobilă a unor adevărați patrioți, care au înțeles just doleanțele herțenilor, a dus la aceea, că la 1 ianuarie 1992, în conformitate cu o decizie a Parlamentului Ucrainei, raionul Herța a fost reînființat. El este cel mai tânăr raion din actuala regiune Cernăuți, dar și cel mai românesc, căci este populat aproape în întregime de români. Mai este și un adevărat ținut cu vechi tradiții românești

MICROMONOGRAFII

Despre Crasna și crăsnenii

*Nicolae MOTRESCU,
profesor pensionar*

Cândva am ținut în mâini un dicționar explicativ al limbii române, apărut la Cluj în 1933. Mă interesa dacă denumirea Crasna o mai purtau și alte localități din spațiul mioritic. Mare mi-a fost surpriza când am găsit în el șapte asemenea denumiri: cinci - de sate, și două - de râuri. Printre ele le-am aflat și pe ale noastre - Crasna-Putna și Crasna-Ilschi.

Până în prezent s-a tot vorbit că cuvântul „crasna” ar fi de origine slavă („frumoasă” în traducere). Părerea mea e că ar mai trebui pusă la îndoială o asemenea proveniență a acestui cuvânt, deoarece chiar și revista pedagogică „Russkii iazâk v naționalhâh școlah”, publicație de pe timpul sovietelor, care la sfârșit avea o rubrică dedicată tălmăcirii unor cuvinte străine, demonstra că denumirea „crasna” provine din limba latină și înseamnă un loc populat de oameni. Un argument în favoarea originii latine a acestui cuvânt e și acela că în întreg spațiul slav nu se întâlnesc asemenea denumiri, ba, dimpotrivă, toate crasnele le găsim pe teritoriul locuit de români. Până o să apară și alte dovezi - pro și contra- lansăm ipoteza că Crasna e de origine latină!

Ajunși în secolul al XXI-lea, cei 10.000 de locuitori ai Crasnei, ne dăm, cu toată rușinea, seama că nu avem o monografie cât de mică a localității, adică o lucrare care să fie bazată pe documente de arhivă, să conțină dovezi minuțios verificate, așa cum

au alte sate, ca de pildă, Pătrăuții pe Siret, grație domnului docent universitar, Ilie Popescu.

Se zice că în perioada interbelică, un crăsnean pe nume Ion Macrin, inginer de meserie, refugiat la București, ar fi adunat documente și ar fi înjghebat o istorie a satului său de baștină. Dar acest minunat fiu al Crasnei n-a ajuns să-și vadă manuscrisul tipărit. L-a trimis la Suceava și cu limbă de moarte a lăsat ca manuscrisul să ajungă la Crasna. Dar n-a fost să fie așa. Ion Macrin a murit, iar manuscrisul său, la care a trudit o viață întreagă, s-a pierdut. Însă astăzi a apărut momentul când multe personalități din Cernăuți, Suceava, Iași și București se arată interesate de adunarea documentelor și a diferitelor materiale și mărturii, pentru a alcătui o veritabilă monografie a Crasnei. Dar până ce o să iasă de sub teasc mult râvnita monografie, să nu creadă cititorii că noi, crăsnenii, orbecăm ca printr-o beznă totală prin istoria satului și de aceea dăm unele repere pentru a marca drumul parcurs de Crasna pe Sirețel din negura vremurilor până în zilele noastre. De folos ne-au fost și momentele din istoria Crasnei evocate în anumite materiale de către cernăuțenii D. Covalciuc și Gh. Haficiuc, bucureștenii L. Dragomir și R. Economu, ciudeianul Gh. Motrescu și crăsneanul Șt. Motrescu.

Din documentele de care dispunem reiese că prima atestare a Crasnei datează din 1431. Prin hrisovul din 15 iunie 1431, Alexandru cel Bun, domnul Moldovei, întărește o jumătate din Crasna boierului-vornic Ivan Cupcici care, printre moșiile ce le avea, deținea și satul Cupca, care-i poartă și numele încă din anul 1429. Crasna mai este pomenită și într-un zapis din 30 iunie 1522, emis la cancelaria domnească a lui Ștefăniță-Vodă, fiul lui Bogdan al III-lea și nepotul lui Ștefan cel Mare. Prin acest document, domnul dăruia bisericii din Rădăuți prisaca domnească Hrușca, unde prisăcar era un om din neamul lui Mitrică. A treia oară întâlnim denumirea acestui sat într-un zapis de pe timpul lui Ștefan al II-lea Tomșa, document prin care Filoftei, episcopul Hușilor, lasă mănăstirii Putna a doua jumătate a Crasnei cu tot avutul ei. Acest zapis-testament a fost întocmit de Voicu, mare logofăt, fiind semnat și de alți dregători, după cum urmează: Vasile Costachi, vel vornic, Vasile Cantacuzino, spătar, Ion Sturza, clucer, Ilie Cantacuzino,

comis ș.a. În temeiul acestui document, se poate afirma că denumirea de Crasna-Putna datează din 1613. Un alt document, emis la 1 mai 1696, ne mărturisește că slugerul Dumitrașcu Ursachi, boier de Divan, ce stăpânea cealaltă jumătate a Crasnei, și-a vândut posesiunea căpitanului Alexandru Ilschi. Așadar, denumirea de Crasna-Ilschi circulă din anul 1696. Satul, care inițial a fost indivizibil și a purtat un singur nume - Crasna, începând cu secolul al XVII-lea, a fost împărțit în două sate cu administrații autonome: Crasna-Putna, mai întâi, și Crasna-Ilschi, mai apoi.

Este important de subliniat că Alexandru Ilschi (căpitanul) a luat-o de soție pe fiica vornicului Teodor Petriceicu, frate cu domnul Ștefan Petriceicu, adică pe nepoata de frate a domnului Moldovei. Printre urmașii acestuia s-a aflat și un fiu, pe nume Nicolae, care a luat în stăpânire, prin moștenire, ocina părintească. Acest Nicolae Ilschi s-a căsătorit cu fiica lui Iordachi Flondor, un înaintaș de-al lui Iancu Flondor, unul din ctitorii

României moderne. Printre numeroșii copii pe care i-a avut Nicolae, a fost și Alexandru, numit așa în cinstea bunicului său. Acest Alexandru Ilschi este ctitorul vechii biserici din Crasna, târnosită în anul 1793. Însă aceasta nu este prima biserică din sat. Cea care a funcționat până la cea ridicată de Alexandru Ilschi (nu se știe de către cine a fost construită), însă se afla mai sus, pe Sirețel, între munți.

Un membru al familiei Ilschi și-a construit un frumos conac boieresc. El se află mai sus de complexul ecleziastic din Crasna și construcția lui a fost terminată în anul 1750. La etaj, pereții unei camere spațioase erau împodobiți cu fresce și scene din istoria glorioasă a neamului nostru. În perioada de dominație sovietică acest conac a fost transformat în sanatoriu și, deoarece picturile din salonul respectiv nu corespundeau preceptelor ideologiei bolșevice, prin anii '60 ai secolului trecut, un incendiu, care a izbucnit „din întâmplare”, a mistuit camerele de la etaj. Astfel, valoroasele picturi au dispărut pentru totdeauna. Boierii din spița Ilschi nu numai că erau mari patrioți și oameni cu o aleasă cultură, dar și buni gospodari. Ei au așezat un apeduct până la curtea boierească, tras din vârful muntelui Corhana, prin pământ, pe sub albia Sirețelului.

Această conductă de apă din țevi de ceramică avea trei bazine de acumulare a apei și, în virtutea legii vaselor comunicante, apa limpede de izvor se ridica la etaj fără vreun efort suplimentar.

După familia Ilschi, Crasna o fi avut și alți proprietari, pe care noi, deocamdată, nu-i cunoaștem. Dar se știe precis că între dinastia Ilschi și familia Mavrocordat a existat aici o altă familie de boieri, evrei de naționalitate, numită Rosenberg. Se pare că aceștia au pus bazele micii industrii forestiere la noi: au așezat și au pus în funcțiune câteva gateri și circulare, care au stat la baza actualei fabrici de prelucrare a lemnului. Se mai știe, destul de precis, că un Rosenberg, la cererea a vreo zece familii de șvabi, colonizate aici și lucrând la Huta, a construit o biserică catolică, sfințită în 1922. Clădirea a stat în picioare până în 1991, când a fost demolată și când alături a fost înălțată biserica ortodoxă Sfânta Treime din Crasna-Huta.

Cu trecerea anilor, moșia, ca și conacul, au trecut în posesiunea boierilor din neamul Mavrocordaților, care au domnit în ambele principate române. Dinastia Mavrocordat a continuat la Crasna lucrările dinastiei Ilschi. Ei au amenajat un parc mare și frumos, în care au sădit arbori și arbuști neîntâlniți prin părțile noastre. Acest parc, cu un iaz în mijloc, reprezenta o adevărată grădină botanică. Mai apoi au sădit diverși pomi fructiferi, într-o grădină care, parțial, se mai păstrează și astăzi. Cel mai cunoscut reprezentant al familiei Mavrocordat, pe care mulți crăsneni mai în vârstă îl țin minte și căruia i se zicea „prințul”, este Nicolae Mavrocordat.

Crăsnenii sunt mândri și de faptul că în satul lor, la 1871, a poposit Mihai Eminescu - cea mai prețioasă piatră din coroana conștiinței naționale a neamului nostru. Atunci, în miezul verii, el a venit la noi, împreună cu prietenul și colegul său de studii la Universitatea din Viena, Vasilică Morariu, născut în Ceahor, fiul mitropolitului Bucovinei și Dalmației, Silvestru Morariu, precum și cu Ioan Slavici, marele scriitor român de mai târziu. Ei au adus un car de saci cu făină de grâu la parohul bisericii din sat, Samuil Piotrovski, ca preoteasa Eufrosina (mătușa lui Vasilică, se pare) să coacă cozonaci pentru sărbătoarea de la Putna, căci se împlineau patru veacuri de la terminarea și târnosirea mănăstirii de acolo,

ctitoria lui Ștefan cel Mare. Evenimentul a fost descris de către Ioan Slavici în cartea de amintiri și, pe scurt, de către istoricul și criticul literar George Călinescu în monografia sa „Viața lui Mihai Eminescu”. Mai pe urmă inginerul și eminescologul cernăuțean Gheorghe Haficiuc a republicat în „Zorile Bucovinei” articolul lui Leca Morariu, fiul preotului și cărturarului Constantin Morariu, despre acel eveniment memorabil, care conține și interviul preotesei Eufrosina. Acel interviu, cu titlul „Eminescu la Crasna” a fost publicat în anul 1929 în revista „Făt-Frumos”. Trebuie amintit aici că, sora mai mare a preotului Samuil Piotrovski, Leontina, a fost soția marelui folclorist Simion Florea Marian, cu care acesta s-a căsătorit la 12 septembrie 1875. Samuil Piotrovski, fiul parohului din Siret, George Piotrovski, a fost păstor duhovnicesc al crâșnenilor timp de 30 de ani.

Fără îndoială, o școală la Crasna a existat mai demult și ea a funcționat pe lângă biserică sau în casele parohiale și în calitate de învățători au fost dascălii bisericii, așa ca pe vremea lui Ion Creangă. Abia în 1880 a fost construită clădirea veche a școlii de azi nr. 4. În anul 2002 a fost dată în exploatare noua clădire a școlii, construcție la care și-a adus contribuția atât Ucraina, cât și România. Datorită minunatelor condiții create aici, Școala Generală nr. 4 din Crasna a primit statutul de gimnaziu.

Încă de la începutul secolului al XIX-lea, coloniștii, aduși de către stăpânirea austriacă la o margine a Crasnei, au construit o fabrică de sticlă (la Lunca), iar vasele de calitate înaltă produse acolo erau de o mare căutare atât în Bucovina, cât și în Moldova, ba erau chiar exportate în Turcia. Această fabrică a funcționat până în ajunul celui de-al doilea război mondial, când a fost demontată și mutată la Putna, lângă chilia lui Daniil Sihuștru.

Către sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, un martir al neamului românesc din Bucovina, Grigore Filimon, a inițiat mișcarea de înființare a băncilor populare și a cooperativelor agricole de consum, ca țărani să nu depindă de cămătarii evrei, a căror dobândă pe împrumuturi îi pauperiza. Aceste bănci populare ofereau cu 3,5 % dobândă pentru depuneri și 4,5 % - la împrumuturi.

O asemenea bancă, înființată într-un sat bucovinean, venea în sprijinul țăranului de rând și era în detrimentul marilor cămătari. Printre fruntașii acestei mișcări s-a numărat și preotul Mihai Bendescu care, în 1898, a înființat o asemenea bancă și în Crasna. Mai mult, acest preot cu spirit pragmatic a publicat predici, articole, traduceri în „Cahdela”, „Deșteptarea”, „Gazeta Bucovinei”, în 1889 a scos la Cernăuți o carte de rugăciuni, iar în perioada 1904-1910 a editat gazeta „Țăranul”, care cuprindea sfaturi economice și culturale pentru locuitorii satelor. Vrednicul preot Bendescu a mers mai departe, devenind cu timpul principala figură în mișcarea amintită. Pentru a consolida și a coordona activitatea băncilor populare și a cooperativelor agricole, în 1905 el a convocat la Crasna primul (și poate unicul) congres al acestor bănci și cooperative agricole de consum și desfacere. Printre oaspeții de vază ai congresului s-a aflat și I. G. Duca, președintele Partidului Național Liberal din România, care deținea pe atunci funcția de director al Casei Centrale a Cooperativelor din București. Evenimentele din toamna anului 1918, care au avut drept consecință dezmembrarea Imperiului Austro-Ungar, nu i-au găsit pe crăsneni indiferenți. După cum ne mărturisesc documentele vremii, ei au participat cu entuziasm la înfăptuirea cu succes a idealului național. Juristul român Radu Economu, care ne-a lăsat volumul „Unirea Bucovinei. 1918”, a publicat în el și listele membrilor Consiliului Național Român din Bucovina, și cele ale senatorilor în Senatul României interbelice. Astfel, printre membrii respectivului consiliu îl găsim pe Nicu Percec, crăsnean, iar printre cei 13 senatori din partea Bucovinei, îl aflăm și pe crăsneanul Pavel Percec, senator ales din partea județului Storojineț.

În anul 1922 s-a făcut simțită o învioreare în viața economică a Crasnei.

Atunci a fost construită fabrica de spirt de aici (velnița), despre care scrie și George Muntean în revista „Crasna”. În 1922, se pare, a fost terminată, sub conducerea inginerului E. Nivin, construcția fabricii de cherestea. Tot în acel an a fost construit sectorul de cale ferată Ciudei-Crasna, pentru trenurile de marfă și de pasageri.

A fost, de asemenea, construită gara feroviară, cu mai multe ramificații de linii, au fost amenajate două peroane, unul pentru pasageri și altul pentru marfă, pe care au fost ridicate acareturile corespunzătoare. Toate aceste mari lucrări la scara unei comune au fost finanțate de boierii din dinastia Mavrocordat, care stăpâneau pe atunci Crasna-Ilschi. Principalul reprezentant al acestei familii ai cărei înaintași sau aflat odinioară pe tronul Moldovei, a fost Nicolae Mavrocordat, căruia localnicii îi spuneau „prințul”. Pe timpul regimului sovietic, trenul de pasageri n-a mai circulat până la Crasna. Circulația a fost reluată în 1991, dar după câțiva ani a fost iarăși oprită.

În ceea ce privește vărăria din Crasna, putem spune că ea are aproape vechimea satului, deoarece din timpurile străvechi oamenii au avut nevoie de var pentru a-și îngriji casele. Piatra de var se extrăgea din muntele Muncel și se ardea tot acolo, în niște cuptoare speciale, ruinele cărora se văd și astăzi.

În primăvara anului 1944, locuitorii ambelor sate - Crasna-Putna și Crasna-Ilschi - bărbați și femei, în urma unui semnal de alarmă, s-au adunat pe o tolocă de pe Putna, ca să protesteze împotriva unui nou val de deportări inițiate de regimul de ocupație. În urma unei neînțelegeri, s-a produs o ciocnire între săteni și armată. Dintre multiplele soluții pașnice de dezamorsare a tensiunii, militarii sovietici au ales-o pe cea tradițională, în spirit bolșevic: au tras din plin. Despre acest masacru, care a rămas în memoria noastră ca „revolta de pe Putna”, a scris profesorul școlar din Crasna, dl Ștefan Motrescu, în vol. X al almanahului „Țara Fagilor”.

Chiar din 1944, o parte a populației din sat a opus rezistență îndârjită față de cei care veniseră iar să ne „elibereze”. Printre crășnenii care nu s-au putut împăca nicidecum cu regimul sovietic de ocupație a fost și neînfricatul Ilie Gherman, zis Ciocălău. Dar, cum sună zicala noastră românească: „Moartea voinicului este de mâna calicului”. Ciocălău a fost împușcat din spate, drept în ceafă, de către un văr de-al său, un ticălos infiltrat de NKVD în grupul de rezistență, care a acționat pe teritoriul Crasnei până în 1948. Despre faptele de vitejie ale lui Ilie Gherman a scris într-o carte Dragoș Tochiță din Pătrăuții de Sus.

În anii '50 ai secolului al XX-lea, organele puterii administrative au unit Crasna-Putna și Crasna-Ilschi, deși erau sate în toată regula, destul de mari amândouă. Au procedat la o asemenea încrucișare, numai să scape de denumirea Putna. Normal ar fi fost ca satul reîntregit să capete denumirea sa inițială - Crasna. Însă eliberatorii au vrut să omită și această denumire, care le-ar fi putut trezi unele nostalgii după trecutul îndepărtat al comunei. De aceea, i-au zis „hibridului” Krasnoilsk, ca să semene cu Krasnoiarsk, adică să sune mai rusește, în manieră siberiană aici, în centrul geografic al Europei.

Personalități de vază ale Crasnei, trecute în eternitate:

1. *Alexandru Ilschi (căpitanul)* - a dat numele său unei jumătăți de sat și este trunchiul unui arbore genealogic valoros.
2. *Alexandru Ilschi (nepotul)* - a ctitorit biserica veche și a construit, probabil, și conacul boieresc.
3. *Veniamin Iliuț* - cleric, unchiul dinspre mamă al lui Ion. Gh. Sbiera, profesorul de religie al lui M. Eminescu la Liceul German de Stat din Cernăuți, organizator al învățământului teologic din Bucovina, stareț al
4. *Samuil Piotrovski* - preot în Crasna, a condus parohia timp de 30 de ani.
5. *Andronic Motrescu* - pedagog, publicist, a înființat la Rădăuți vestita Școală de Agricultură, pe care un timp a condus-o și care în prezent îi poartă numele, autorul unui manual de agricultură.
6. *Mihai Bendescu* - preot în Crasna, a înființat banca populară de aici, a editat revista „Țăranul” și a convocat la Crasna primul congres din Bucovina în materie bancară.
7. *Nicu Percec* - membru al Consiliului Național Român din Bucovina, în 1918.
8. *Pavel Percec* - senator din partea județului Storojineț în Senatul României interbelice.
9. *Vasile Pop Gherman* - scriitor, publicist. A publicat una din primele încercări de istorie literară din Bucovina (în 1875-1876) - „Conspect asupra literaturii române și scriitorilor ei de la început și până astăzi, în ordine cronologică”.

10. *Nicolae Mavrocordat (prințul)* - descendent din dianstia foștilor domni ai Moldovei și Munteniei, ultimul boier care a stăpânit Crasna Ilschi; a construit fabrica de cherestea, velnița, calea ferată, gara.

11. *Atanasie Mitric* - actor, dramaturg, publicist, colaborator al Postului Central de Radio București (până în 1944).

12. *Cristofor Coroamă* - profesor universitar la Cluj, publicist, posesorul unei bogate biblioteci.

13. *Ilie Gherman (Ciocălău)* - participant la rezistența antisovietică și anticomunistă (1944-1948).

14. *Gheorghe Motrescu* - jurist, publicist, judecător la Vama, județul Câmpulung.

15. *Victor Zavadovschi* - preot; timp de 47 de ani a înfruntat ofensiva ateistă și cele mai grele urgii comuniste asupra bisericii.

16. *Tănase Mitric* - colonel, comandantul Garnizoanei Române din Odessa în timpul celui de al doilea război mondial.

17. *Ilie Motrescu* - poet, ziarist, folclorist, animator al vieții culturale, victimă a organelor sovietice de represiune.

18. *Dumitru Mitric* - profesor școlar, animator al vieții culturale în Crasna.

19. *Radu Gherman* - colonel de armată și pedagog.

20. *Constantin Colomiciuc* - colonel de miliție, fost șef al secției raionale de miliție Hotin.

21. *Arcadie Percec* - medic, autor și coautor al unor cărți de specialitate.

GOLGOTA NEAMULUI ROMÂNESC

Şase ani în iadul stalinist

*Aurica MIHOREANU,
locuitoare a satului Stăneşti, fostul judeţ Rădăuţi*

În 1941, într-o noapte de aprilie, cineva a bătut puternic la uşa casei noastre. Ne-am trezit cu toţii, înspăimântaţi, dar tata ne-a şoptit să nu scoatem nici o vorbă, ca cei ce băteau să creadă că nu era nimeni acasă. Cei de afară, însă, văzând că nimeni nu deschidea, au izbit cu pumnii în ferestre, de-au făcut sticla ăndări. Atunci tata, înţelegând că acei de afară nu aveau de gând să se ducă, a deschis uşa. În casă au dat năvală câţiva soldaţi înarmaţi şi vreo trei evrei care locuiau în satul nostru şi cărora, nu pot înţelege de ce, le era pe plac regimul bolşevic. Un militar i-a zis tatei să aprindă lampa şi, după ce a aprins-o, a scos din buzunar o foaie de hârtie, a despăturit-o şi a citit sentinţa unui organ juridic: „Cetăţeanul Mihoreanu Alexa al lui Gheorghe este judecat pe un termen de cinci ani pentru faptul că fiii lui Vasile, Gheorghe şi Toader au trecut ilegal graniţa şi trăiesc în România.” Tata s-a îngălbenit, a lăsat mâinile să-i cadă de-a lungul corpului, apoi i-a zis cu vocea-i stinsă:

— Bre, dar nu i-am trimis eu în România. Îs de ani şi când s-au dus de acasă, nu mi-au spus încotro se duc. De ce să răspund eu pentru ei?

Militarul care a citit hârtia s-a cam zborşit la tata:

— Legea-i lege şi trebuie respectată! Nimic straşnic nu o să şi se întâmple. Timp de cinci ani n-ai voie, împreună cu familia ta, să

locuiești în raionul Hliboca. Veți trăi în alt raion, apoi o să vă întoarceți.

— Cum să las casa, cum să las animalele? Cine mi-a lucra pământul? a mai vrut tata, îngrijorat, ca să știe, și militarul s-a răstit la el:

— Hai, gata! De nu te supui, îți pun revolverul la ureche!

Noi, cei trei copii și mama, am izbucnit în plâns, însă lacrimile noastre n-au înmuiat inimile iscoadelor bolșevice. Mama a dovedit să pună într-o traistă câteva cămășuici de ale noastre, ceva merinde și atât.

Am fost scoși din casă și la poartă ne aștepta o căruță. Tata și-a cerut voie să meargă până la grajd, să-și mai vadă o dată cei doi cai frumoși, cele două vaci cu lapte, oile, porcii, de parcă presimțea că nicidecum nu va mai trece pragul grajdului. În învălmășeala ce s-a produs când eram scoși din ogradă, mama undeva s-a acuns și era de negăsit. Poate scăpa, poate nu avea să îndure chinurile pe care le-am îndurat mai apoi cu toții, dar noi plângeam de se scuturau cămășuicile pe noi și ea, sârmana, a ieșit din ascunzătoare și nu ne-a lăsat singuri.

În acea noapte, din satul nostru au mai fost ridicate familiile lui Dănilă Gireadă, Constantin Hancer și Nichita Plantus. Toți am fost duși la gara din Tereblecea, unde am găsit lume adunată din satele învecinate. Unii oameni nu erau chiar atât de agitați, spunând că vom fi duși într-un raion oarecare din regiunea Cernăuți, că vom sta acolo cât vom sta, apoi ne vom întoarce la vetrele noastre. Însă când ne-au urcat în vagoanele de vite și când au zăvorât ușile, am înțeles că am fost mințiți. Când trenul s-a pus în mișcare, femeile și copiii au început să răcnească. Vagonul nostru avea o singură ferestruică, dar și aceea era zăbreliată. Norocul nostru a fost că nu era prea cald, că doar era luna aprilie. Mâncare ni se dădea o singură dată la trei zile - pește sărat și o bucațică de pâine cleioasă și neagră ca pământul. În loc de apă, primeam câte o vadră de zăpadă murdară, adunată de pe traversele de sub linia ferată. Nu aveam ce face. După acea „mâncare”, beam și „apa” plină de murdărie. La câteva zile în vagonul nostru câteva persoane au decedat.

Pe unde se oprea trenul, acolo erau aruncate cadavrele. Arareori reușeau rudele celor decedați să învelească cadavrele cu un țolișor sau să improvizeze niște morminte.

Cam la trei săptămâni după ce ne-au ridicat din Bucovina, am ajuns în Republica Komi. Toți stăneștenii au nimerit în satul Șeregovo din raionul Kneajski Pogorsk. Cu noi mai erau și familii din Crasna, Camenca, Sinăuți, Cupca și din alte sate românești din Bucovina. N-am fost lăsați sub cerul liber, ci ni s-a dat o baracă mare, pentru mai multe familii. Am avut mare noroc de la Dumnezeu că n-am dus lipsă de căldură, că doar trăiam în pădure.

Chiar a doua zi am fost scoși la lucru. Eu, fratele Ilie și tata munceam la o salină. Tata n-a lucrat mult acolo, căci s-a îmbolnăvit și, în 1942, a murit. L-am înmormântat într-un loc pustiu, căruia i se zicea „cimitir”. Mama era bolnavă, iar surioara mea, Domnica, era de numai șase anișori. Lucram și pentru dânsese, ca să nu moară de foame. Ele primeau doar câte 200 grame de pâine pe zi, iar eu și Ilie - câte 600. După o muncă atât de istovitoare, fratele aproape că și-a pierdut vederea. Surioara cea mai mică îl aducea seara acasă de mână. Cât era ziua de lungă, Ilie împingea o roabă, încărcată cu sare, de la salină până la râu, unde era descărcată pe un șlep. Eu lucram fără întrerupere o zi și o noapte, apoi două zile și două nopți eram liberă. În zilele libere, însă, lucram pentru mama și pentru surioară. Eram fochist și trebuia întruna să arunc lemne într-un cuptor, ca să clocotească cazanele cu sare. Așa m-am chinuit șase ani. Și într-o zi șefii ne-au spus că eram liberi și că ne puteam întoarce acasă.

Cât am trăit acolo, am suferit și foame și frig și înjosire. Nu puteam face nimic, atât că ne rugam lui Dumnezeu să ne ajute să scăpăm din iadul stalinist. Când lucram la cazangerie, îmi era cald, dar când lucram suplimentar, pentru a câștiga încă o bucăciță de pâine, dărdăiam de frig. Măiu degerat mâinile, picioarele, fața, dar n-avea cine mă crede. Trăiam cu singurul gând: să ajung ziua când voi putea mânca pe săturate.

Dacă ni s-a dat voie să plecăm, n-am mai zăbovit. Când am ajuns acasă, am sărutat ușile și ferestrele, am căzut în genunchi și i-am mulțumit lui Dumnezeu că a pus capăt chinurilor noastre. Dar bucuria noastră n-a durat prea mult.

În 1947 în părțile noastre bântuia foametea organizată de „eliberatori”. Am flămânzit, am luptat cu moartea, dar am biruit-o. Apoi, în primăvara anului 1948, a început colectivizarea, iar noi am devenit ținta batjocurii din partea autorităților locale. Eram amenințați că dacă nu ne vom înscrie „de bună voie” în colhoz, vom fi trimiși acolo de unde ne-am întors. Și am intrat „de bună voie” în colhoz.

Toate relele s-au izbit de noi, dar nu ne-au doborât, fiindcă am trăit cu nădejdea că Dumnezeu ne va salva și ne va ține în viață. Și Cel de Sus s-a îndurat de noi, ne-a ascultat rugăciunile și ne-a ajutat să biruim greutățile. Dar la cei 80 de ani ai mei mă întreb: „Oare a trebuit să sufăr atâtea, să-mi pierd părintele în locuri străine numai din cauză că frații mei mai mari s-au stabilit în România?” Cred că nu asta a fost vina. „Vina” era alta: eram români, eram creștini și trebuia să fim distruși, ca pământul ocupat de sovietici în 1940 să fie înstrăinat.

A înregistrat Ion A. POSTEUCĂ

Lacătul sovietic

Gheorghe FRUNZĂ

Printre zecile de mii de bucovineni - victime ale regimului totalitar - se numără și doamna Claudia Martinciuc (numele de fată Corduban) din Ropcea. Cu familia dumneaei am făcut cunoștință la începutul anului 1996. „Pățania” familiei doamnei Claudia în multe privințe este asemănătoare cu cea a tuturor deportaților din nordul Bucovinei. Dar are și momente specifice, or enkavediștii lucrau în mod „creator”, erau meșteri neîntrecuți în ale persecuțiilor. Ei, dintr-o singură lovitură, îi lipseau pe oameni de avere, demnitate, cetățenie și chiar de speranța de a fi „iertăți” de autorități. Intrat pe mâinile enkavediștilor, omul trebuia să se simtă sortit pieirii, nimicitor ca personalitate.

— Înserase, și ne așezasem la masă, să cinăm, începe șirul lung de triste amintiri doamna Claudia. Deodată a prins a lătra câinele. Pe urmă s-a deschis ușa și în prag a apărut un bărbat foarte încrezut în sine și ne-a dat binețe. Tata s-a ridicat de la masă și l-a întrebat cu ce ocazie a venit la noi. „Am venit în sat să cumpăr câțiva tăurași pentru carne, iar de la primărie am fost trimis la voi cu masul, fiindcă aveți casă mare și sunteți oameni avuți”, a răspuns musafirul nepoftit. A scos dintr-o geantă un lacăt foarte mare și, fără nici o jenă, a luat un scaun și s-a așezat la masă. Nici n-am dovedit să clipim din ochi, că străinul a și pus lacătul în mijlocul mesei. Obrăznicia musafirului nocturn nu ne-a plăcut nici nouă, copiilor, nu le-a plăcut nici părinților. Dar nimeni n-a îndrăznit să murmure barem o vorbă, căci ne temeam. Sovieticii, într-un an de „domnie”, își daseră arama pe față. După cină ne-am retras în dormitor. Întâmplarea cu străinul găzduit și cu lacătul pus pe masă ne stricase dispoziția. Somnul ne ocolea, însă nu bănuiam că numai peste câteva ore vom fi scoși din casă și porniți la moarte pe meleaguri străine. Era noaptea de 12 spre 13 iunie 1941...

În momentul „eliberării”, adică în iunie 1940, tata, Adam Corduban, era director de școală la Broscăuții Noi, județul Storujineț. Noi, toți cei patru copii - Viorica, Lidia, Mircea și

Claudia, eram elevi la Școala Normală din Cernăuți. Sora Viorica se refugiase cu școala în România, iar noi, ceilalți, am rămas cu părinții și așteptam ce ne va aduce ziua de mâine.

... Pe la orele 1 din noapte am fost treziți de lovitură puternice în ușă. Tata a ieșit să vadă ce s-a întâmplat, dar ușa era deja deschisă. Străinul găzduit de cu seară avusese grijă s-o deschidă. Acum el se afla în fruntea a încă trei bărbați înarmați - pe doi nu-i cunoșteam, iar unul era din satul nostru...

— Acela trebuie spânzurat, nu lăsat să moară de moarte bună, a intrat în vorbă Eugen Martinciuc, soțul doamnei Claudia. Cât rău a făcut satului acel netrebnic, n-au putut face o sută de enkavediști...

— Tata a încercat să se împotrivescă, fiindcă era bărbat voinic, dar a fost legat fedeleș și aruncat de-a curmezișul pe o laviță. Fratele Mircea era flă-căuaș de 16 ani. S-a repezit să-l ajute pe tata, însă a fost lovit și legat. Mama, sora și eu ne-am apropiat de tata, să-l dezlegăm, dar am fost îmbrâncite, bătute și înjurate. Ni s-a poruncit ca în cinci minute să fim în curte, unde ne aștepta o căruță. Nu ne-au lăsat să luăm măcar un capăt de ață din averea noastră. Doar mamei, care era bolnavă, i s-a dat voie să îmbrace paltonul.

Ne tot împotriveam, sperând că, poate, cineva dintre vecini ne va sări în ajutor. Ciorovăiala a durat până la cântatul cocoșilor. Atunci mama, escortată de un enkavedist, s-a dus în grajd și a dat mâncare la vite, apoi a deschis poarta, să iasă păsările... În cele din urmă, ne-am pomenit în căruță. Străinul, pe care l-am găzduit, a ieșit în prag și a ridicat lacătul deasupra capului. Vroia să vedem și să ne convingem că el putea deveni stăpânul întregii noastre averi. A închis ușa, a atârnat lacătul de ea și cheia a pus-o în buzunar. Și-a frecat satisfăcut palmele și a ordonat căruțașului: „Mișcă!”

La Storojineț am fost urcați într-un vagon de vite și trenul a luat calea înstrăinării. După trei săptămâni de drum, ne-am pomenit în exil în regiunea Aktiubinsk, în Kazahstan. Am fost scoși la lucru într-un colhoz. Peste câteva luni, fratele și sora au fost mobilizați în așa-zisele batalioane de muncă, ceea ce însemna că din exil au nimerit la pușcărie. Tata era paznic la un grajd de vaci, iar eu pășteam vara viței colhozului.

Abia în vara anului 1946 ne-au dat voie să ne întoarcem la baștină. Dar eram flămânzi, slabi, desculți și fără bani. Am făcut ce am putut și l-am trimis pe tata acasă.

La Broscăuți el era om stimat și sătenii s-au bucurat că a supraviețuit. Ei au colectat bani, haine și produse alimentare și l-au trimis pe tata în Kazahstan, să-și aducă de acolo familia.

Mare noroc am avut că pe tata l-au restabilit în drepturi și i-au dat voie să predea lecții în școală. Timp de 48 de ani a fost pedagog. Când școala din Broscăuți din română a devenit ucraineană, tata a fost transferat la Ropcea ca profesor de biologie și limba germană, căci în școlile cu „limba moldovenească” de predare din regiunea Cernăuți era mare criză de cadre pedagogice. Apoi am venit și eu, împreună cu soțul, la Ropcea și ne-am stabilit aici cu traiul. Am crescut și am educat, dându-i în rând cu lumea, doi copii - o fată și-un fecior. Am ajuns pensionari și ne dăm seama că am trăit o viață pângărită de sovietici, purtând în suflet povara lacătului atârnat de „eliberatori” pe ușa casei părintești.

Înmânarea manuscrisului pentru un nou volum din almanahul „Țara Fagilor” (2003). Acasă la familia Victoria și Dumitru Covlciuc, împreună cu editorul Dimitrie Poptămaș.

Vieți irosite în exilul kazah

Vladimir ȘOVA

Tata, Pintilei Șova, primise de la tatăl său ca moștenire două fâlcii de pământ. Tot atâtea i-a dat mamei, când s-a măritat, și bunicul meu din Oprișeni. La patru fâlcii au adăugat, prin cumpărare, încă șase, căci aveau de gând ca la toți cei cinci copii ai lor să le facă parte egală, ca să nu nimerească în rândul săracilor. Muncitor și strângător, cinstit, om cu voința oțelită, dar și bun patriot, tata nu avea timp să se ocupe de politică. Plătea regulat impozitele, cu oamenii stăpânirii nu se puneau în poartă și știa un singur lucru - că avea de hrănit familia, dar și alți oameni, cărora le vindea producția agricolă. Nu era, să zic, prea zdravăn, dar carul cu cartofi aduși din câmp sau cu lemne din pădure îl răsturna singur. Singur lucra zece fâlcii de pământ și mai reușea să îngrijească de vite. Din zori și până la ivirea stelelor pe cer se afla în câmp: ara, grăpa, semăna, secera, îmblătea. Banii ce-i câștiga în sudoarea frunții nu-i bea la crâșmă, ci-i aduna și cumpăra pământ.

Dacă tata era mereu în câmp, mama, o femeie harnică și răzbătătoare, ducea pe umerii ei grija gospodăriei casnice. Ea avea de spălat, de cusut, de tors, de țesut, de împletit, de făcut mâncare, de ținut casa în curățenie, de crescut copiii și de ieșit în câmp când era dricul lucrului.

Când au venit bolșevicii, în 1940, părinții și-au văzut de treburile lor gospodărești și nici n-au avut răgaz de a comenta „evenimentul”. Cu nimic nu s-au făcut vinovați în fața „eliberatorilor” roșii, dar aceștia, având misiunea de a stârpi vița gospodarilor români din Bucovina, ne-au pus gând rău. La aproape un an de la cedarea nordului Bucovinei, în noaptea spre 13 iunie 1941, când noi, copiii, ne pregăteam de culcare, la casa noastră din Sinăuții de Sus, fostul județ Rădăuți, au venit doi bărbați - unul de la secția raională de finanțe și altul - de la primărie. Aceștia i-au spus tatei că era timpul să achite birul și împrumutul de stat pe anul 1941. Tata nu s-a împotrivit.

A plătit ce se cuvenea și s-a dus să se culce. Dar după miezul nopții toți am sărit din somn la niște bătăi puternice în ușă și în geamuri. Cineva de afară striga:

— Pintilei, deschide!

Tata a aprins lampa și a ieșit în prag. În casă au dat năvală câțiva oameni înarmați. Unul a strigat:

— Nu întrebați la ce am venit! Luați-vă lucrurile cele mai trebuincioase și

Ieșiți în ogradă. Așa e porunca de mai sus! Veți fi deportați! Nu plângeți, nu vă smârcâți, că n-are rost!

Mama ne dădea jos din pătucuri, ba căuta niște lucrșoare de ale noastre, ba se pierdea cu firea și nici nu mai știa ce face. La un moment dat, cel ce dădea mereu porunci a adăugat:

— Pintilei Șova, ești arestat!

Tata a fost îmbrâncit din casă și scos în drum. Din acea clipă fatală nu l-am mai văzut. Ne-am pomenit și noi, mama și copiii, în mijlocul ogrăzii. Maria avea zece ani, eu - nouă, Vasilică - trei. Pe Ionel, care era de șase luni, mama îl ținea în brațe. Nu știu ce a fost în clipa aceea cu mama. Ne-a apucat ca o vulturoaică, ne-a tras după sine în casă și, ridicând ochii la icoana Sfântului Gheorghe, ne-a sărutat, a șoptit ceva până iar n-am fost din nou scoși în curte.

Se revărsau zorile. În Sinăuți urlau câinii și răgeau vitele. Patru familii, care nu le căzuseră ocupanților pe plac, porneau pe cale neîntorcătoare spre pustiile Kazahstanului. Printre cei ridicați după miezul nopții se aflau bunicul meu Gheorghe Șova, unchiul Ilie Șova, gospodarul Gheorghe Porțiu și noi. Din numărul de șaisprezece persoane ridicate atunci, opt erau copii.

Carele, încărcate cu bulendre, copii și femei, care nu încetau să răcnească și să se tânguiască, au fost escortate de militari până la gara din Tereblecea, unde, împreună cu alți oameni ca și noi, ridicați din alte sate, au fost împinși în vagoane de vite. Cu ușile și geamurile zăvorâte, cu țipete și bocete, trenul a pornit spre necunoscut.

Moment de reculegere la Fântâna Albă, pe locul masacrului de la 1 aprilie 1941. De la stânga la dreapta: Octavian Bivolaru, președintele Societății Orășenești Cernăuți a victimelor staliniste „Golgota”, Vladimir Stratulat, președintele Filialei Tereblecea a Societății pentru Cultura Românească, Ioan Broască, președintele Societății Medicale Române „Isidor Bodea”, Arcadie Opaïț, președintele Societății pentru Cultura Românească „Mihai Eminescu”, Ilie Ioneț, locțiitorul șefului Secției Naționalități și Migrație a Administrației Regionale de Stat Cernăuți, Gheorghe Pavel, președintele Societății Veteranilor de Război „Tricolorul”.

Tata, fiind arestat, n-a nimerit cu noi. Iar mama, rămasă cu patru copii și aruncată în voia sorții în stepele Kazahstanului, avea să îndure chinuri de nedescris. Foamea ne subția, frigul și bolile ne atacau mereu. A făcut, sărmana, tot posibilul ca să ne poată salva, până și-a dat ultima suflare.

Vara o duceam ceva-ceva mai bineșor. Ne salvau buruienile, urzica și Țistarii, pe care îi vânam și îi mâncam. Dar vara se termina repede și în locul ei se înstăpânea iarna cea lungă, cu viscole ce nu încetau câte două-trei săptămâni și cu geruri de până la 50 de grade.

Atunci ne adăposteam într-un bordei dărăpănat și rece. Înveliți în bulendre, dărdăiam mereu de frig. Ne strângeam ghemuiți unul în altul și suflam în pumni, fără să ne dăm seama dacă era zi sau noapte. Ascultând povestirile duioase ale mamei despre căsuța noastră din Bucovina, despre obiceiurile și tradițiile noastre strămoșești, despre mâncărurile pe care le-ar fi preparat dacă ar fi avut din ce, așteptam moartea. Uneori, mama se ridica, dezbătea ușa de zăpadă și, înotând prin omăt, pornea să adune de undeva o sarcină de paie.

Răzbătea o distanță de trei-patru kilometri și când se întorcea, cu mâinile și picioarele degerate, aprindea focul și făcea o mâncărică tradițională pentru noi, deportații, numită balandă (apă fiartă cu un pumn de făină în ea și rar când se rătăceau prin oală și câțiva cartofi). Noi mâncam cu lăcomie, uitându-ne când unul la altul, când la strachină. Burțile ne creșteau, însă senzația foamei nu ne părisea niciodată. Primăvara înviam ca muștele, dar, de slăbiți ce eram, ne bătea vântul din toate părțile. Ne puneam pe picioare și-i dădeam și mamei câte o mână de ajutor, agonisind de-ale gurii. Căutam cartofi înghețați, strângeam frunze de lobodă, urzică. Împreună cu fratele Vasilică, ieșeam la vânat țistari sau la păscutul oilor și vitelor localnicilor sau ale sovhozului. Mai strângeam, pe furiș, și spice rămase pe miriște ca să ne facem o rezervă de pâine pe iarnă. Pâinea sau turtele nimereau rar pe masa noastră. Să spun drept, ne mai ajutau cu ce puteau kazahii și rușii care locuiau în preajma noastră, pe teritoriul fermei nr. 2 a sovhozului „Magadan”, raionul Novorossiisk, regiunea Aktiubinsk. O cană de lapte, un pumn de făină erau daruri ale lui Dumnezeu, ce ne veneau din mâinile unor oameni care, de asemenea, trăiau în lipsuri.

Cinci ani la rând s-a zbatut mama pentru viețile noastre. Câte lacrimi a vărsat ea, mângâindu-ne căpușoarele care uneori ardeau ca focul. În intervalul dintre compresele pe care ni le puneam pe frunte, cosea hăinuțe. Oare presimțea că se va duce dintre noi? Când credea că-i neputincioasă și că nimeni nu era în stare s-o ajute, se lăsa să cadă pe genunchi și ceasuri întregi se ruga lui Dumnezeu. Toate rugăciunile ei se terminau cu blesteme la adresa celor ce ne-au trimis la moarte.

În luna iulie a anului 1941, de scârbă și de dor de casă, a murit bunica. După trei ani de chinuri, s-a stins frățiorul meu Ionel. Iar în februarie 1946, când războiul era terminat și când ne pregăteam să ne întoarcem acasă, mama s-a îmbolnăvit de tifos. Greu a murit sărmana! Nu vroia să-și părăsească odraslele, nu vroia să ne lase orfani printre străini, dar moartea a fost mai tare. Câte lacrimi am vărsat noi, trei copii orfani, după pierderea mamei, știe numai bunul Dumnezeu. Izvorul lor n-a secat nici până acum.

Subțiați de foame și de boli, doar noi trei, din cei nouă Șoveni ridicați din Sinăuții de Sus în 1941, am reușit să fugim în Bucovina. Cuibul nostru l-am găsit părăsit, iar averea agonisită de părinți era risipită în vânt. Casa noastră nu mai era a noastră. Am fost nevoiți să lucrăm un an pe la rude și pe banii agonisiți s-o răscumpărăm de la stat. Atunci ne-am dat și mai bine seama ce ne-a adus nouă „eliberarea” din 1940. Și tot atunci ne-am întrebat de ce a trebuit să fim eliberați de părinți, de frați, de surori, de mila părintească, de copilărie, de dreptul de a moșteni averea strămoșilor, de limbă, credință și de dreptul de a trăi în țară.

Când m-am interesat, după o vreme, care a fost pricina unei pedepse atât de crunte, oamenii stăpânirii mi-au spus că pricina deportării ar fi constituit-o faptul că Șovenii ar fi fost chiaburi, adică „dușmani ai poporului”. Reieșind din politica stalinistă, chiaburii trebuiau desființați ca clasă, pentru a se lichida, chipurile, exploatarea omului de către om și pentru a putea fi construit socialismul. Nu oare pe edificiul torturii și al distrugerii milioanei de vieți era construit viitorul luminos al omenirii? Ceva mai târziu, un lucrător al procuraturii regionale Cernăuți, înmânându-mi actul de reabilitare, mi-a spus că am fost deportați din cauză că tata a fost primar pe timpul românilor și membru al unui partid burghez. I-am răspuns că primarii din toate timpurile erau aleși dintre oamenii cei mai destoinici, dintre gospodarii cinstiți, și nu din rândurile elementelor dubioase. Referitor la faptul că tata ar fi fost membru al unui „partid burghezo-moșieresc român”, am zis că era caraghios ca cineva să fi avut pretenții la un țăran cu patru clase primare. Procurorul a ridicat din umeri și, făcându-se că mă compătimește, a adăugat: - Așa erau timpurile...

Da, așa erau timpurile! După înapoierea noastră acasă, am fost întâmpinați cu ostilitate de autoritățile locale. Cine se uita la noi, copiii orfani, copiii ai nimănui? Fără să greșim cu nimic, deveneam și noi „dușmani ai poporului”. Lângă cine să ne fi lipit? Fratele nostru mai mare, Octavian, care învățase la un liceu, rămăsese în România. Mama își dormea somnul de veci în stepele Kazahstanului. Tata zăcea în pământ străin și înghețat, alături de alți plugari români din Bucovina, în Republica Komi. Din deportare nu se întoarseră nici rudele noastre cele mai apropiate... Am răzbătut singuri prin viață. Și am avut mereu speranța că timpurile se vor schimba și că odată și odată călăii staliști vor fi trași la răspundere pentru crimele săvârșite. Timpurile s-au schimbat, dar pe aceștia nu i-a pedepsit legea, ci numai unul Dumnezeu.

După cincizeci de ani, am plecat în Kazahstan și am ridicat un monument pe mormântul mamei și al frățiorului meu Ionel. Apoi, în memoria lui Șova Gheorghe, Șova Maria, Șova Pintilei, Șova Aurora, Șova Ion, Șova Ilie și Proțiu Gheorghe, care n-au mai avut de unde se întoarce acasă, a fost înălțată o cruce în curtea bisericii din Sinăuții de Sus.

„Plec nu se știe unde... voi reveni peste trei luni...”

Maria TOACĂ

Un bilețel cu conținutul din acest titlu, la 4 martie 1944, Vasilena Țibuleac a aruncat, în gara din Sadagura, din trenul ce o ducea spre un liman mântuitor - în regat, mai departe de limbile de foc ale balaurului roșu. Dar avea să-și revadă părinții tocmai peste 23 de ani, când, pentru prima dată după infernala evacuare din 1944, a venit într-o scurtă vizită în satul natal Toporăuți. Mamă-sa, gârbovită de dorul amar al așteptării, i-a arătat, plângând, capătul de hârtie pe care-l păstra ca pe o relicvă. Cineva l-a găsit în gară și l-a adus la Toporăuți, pe adresa indicată. Tatăl ei, om foarte aspru și zgârcit la mângâieri, când a venit momentul despărțirii, s-a postat în fața mașinii și n-o lăsa să plece înapoi în țara de adopție.

Refugiul de câteva luni al Vasilenei Țibuleac s-a prelungit pe viață. Numai după zece ani, când și-a învins frica ce-a urmărit-o pe drumurile involburatei pribegii, și a înțelea că pe rudele de acasă nu le paște nici un pericol din cauza retragerii ei în România, a început să le scrie scrisori și să vină în ospeție la baștină.

Am cunoscut-o în casa prietenei mele, radiojurnalista Aurica Țăbuleac, unde doamna Vasilena s-a ținut în ospeție mai bine de două luni. La vârsta-i venerabilă de 81 de ani, a avut curajul să vină de la Ploiești la Cernăuți, ca să-și revadă rudele și, mai ales, strănepoții care au apărut pe lume în cei 14 ani, câți s-au scurs de la ultima ei vizită. Numai în mijlocul lor nu se sfiește să converseze în limba maternă - ucraineana învățată de la părinți. În aproape 60 de ani trăiți printre prietenii români nu și-a uitat limba de-acasă. Găzduind câte puțin pe la toate neamurile, a zăbovit mai mult în casa nepotului Petro, unde se oprea și alte dăți, întotdeauna bucurându-se de ospitalitatea și căldura sufletească a doamnei Aurica și a nepoatei Mariana. De data aceasta gazdele au purtat-o pe la câteva spectacole de vibrantă respirație românească, care au avut loc la Cernăuți. La concertul consacrat ctitorilor Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, am văzut-o cu

ochii plini de lacrimi. Cântecul corului „Dragoș Vodă” i-au răvășit amintiri din anii de liceu. Suplă și ușoară ca o păpădie, doamna Vasilena se aseamănă cu liceana de odinioară. Gesturile, vorbirea și, în genere, modul de viață îi sunt pecetluite de principiile morale riguroase, înrădăcinate la Școala Normală de Fete din Cernăuți, pe care n-a reușit s-o absolve din cauza dezastrului din 1940.

Tragediile și peripețiile dramatice ale vieții ei, pe care distinsa doamnă le deapănă cu un impresionant talent narativ, mi-au amintit de romanul „Arta Refugii” de Paul Goma - scriitor disident, denunțator vehement al comunismului din România, care a publicat cea mai zguduitoare epopee a refugiaților basarabeni în România. Și traversarea infernului de Vasilena Țibuleac din teritoriul ocupat ar putea fi eternizată în paginile unei cărți negre a refugiaților din nordul Bucovinei. Martoră și victimă a calvarului refugiaților, ea păstrează în memorie episoade și detalii care reflectă istoria țării și destinul neamurilor despărțite de hotare ghimpate.

Deși s-a născut într-o familie de țărani înstăriți, pentru care nu exista nimic mai de preț decât pământul, Vasilena avea o atracție nepotolită pentru carte. Citea mai ales noaptea, iar ziua, când mama îi dădea de lucru, izbutea s-o amăgească, ascunzând cartea sub broderii sau alt lucru de mână. Și la școala din Cernăuți făcea asemenea „șotii”. Îndrăznind să încalce disciplina de cazarmă, lua seara câte o carte în dormitor, lucru strict interzis. Ieșea noaptea în coridor și citea la lumina lunii. Aceasta a fost unica abatere de la rigorile vieții de internat, în rest a rămas „nefiresc de ordonată”, cum obișnuiește să se autodefinească venerata doamnă. Dezinteresul tineretului contemporan față de lecturi o șochează. Nu-i înțelege nici pe părinți: cum pot să-și crească copiii fără dragoste de carte, fără a le impune o cultură elementară a vorbirii. Mi-a spus că cel mai neplăcut o surprinde incapacitatea tinerilor de a întreține o corespondență. Doamna Vasilena corespundează cu foste colege de la Școala Normală din Cernăuți. Acum câțiva ani, una dintre ele le-a invitat la o întâlnire la Siret. Au petrecut la restaurant, având surpriza întâlnirii cu două profesoare. Au cântat toate melodiile patriotice învățate de la renumitul profesor de muzică Alexandru Zavulovici. Și-au amintit cu nostalgie de scriitorul lor adorat, Ionel Teodoreanu, și de conferința prezentată de el pe scena Teatrului

Național din Cernăuți, în care scriitorul a povestit despre „nașterea” romanului „La Medeleni” - cea mai iubită carte a tineretului de atunci. Chiar a doua zi după conferință și-a vândut costumul de sport, ca să-și poată cumpăra romanul. A fost o perioadă de efervescentă culturală, când la Cernăuți veneau trupe teatrale vestite și liceenii evadau din atmosfera cazonă a școlii.

Dar a venit și anul 1940 și le-a răvășit farmecul tinereții. Vasilena a înțeles ce le-a adus noua putere de atunci când a fost arestat unchiul Vasile și deportat pe nouă ani în Siberia. În fiecare noapte prin sat urlau cumplit câinii și dispăreau fără urmă oamenii. Ca să nu fie mânăta la minele din Donbas, Vasilena s-a angajat ca învățătoare într-o școală din Cernăuți și s-a căsătorit în grabă. Tinerii căsătoriți nu erau dezrădăcinați de la baștină.

După ocuparea Cernăuțiului, timp de vreo două săptămâni toate magazinele și întreprinderile au fost închise. Pe șoseaua națională treceau încontinuu camioane încărcate cu bunurile lăsate de români. Doamna Vasilena își amintește:

— Părea că rușii s-au așezat bine la noi, dar peste un an a început războiul și ne-am reluat cursul vieții de mai înainte. Am trecut cu serviciul în părțile Hotinului, la Șerbăuți, baștina soțului. Acolo m-am atașat de soția directorului, Ana Cojocar, o femeie vrednică. Ne împrietenise durerea, căci soții erau pierduți prin concentrări. În primăvara anului 1944 puteam să rămân acasă, ca și în 1940, dar nu puteam să-mi las prietena să pornească în pribegie singură, cu doi copii mici. Am încărcat în grabă ce-am avut mai bun într-o căruță și ne-am pornit spre Secureni. Pe la Romancăuți caii s-au împotmolit în noroi. Am lăsat căruța cu tot bagajul la un gospodar acolo, luând cu noi numai o valiză și o pernă. La gară am intrat în fierbințeala iadului. Când a sosit un tren cu numai câteva vagoane, părea că-i sfârșitul lumii. Ana a reușit să urce copiii în locomotivă. Mecanicul ne îmbrâncea, ne înjura, dar până la urmă s-a îndurat de micuții gemeni. La Turnu Severin am fost dați jos din vagoane și mutați pe niște platforme. Ningea peste noi, iar când am ajuns la Reșița, eram ca niște sloiuri de gheață.

Chinul refugiuului pulsează dureros în memoria doamnei Vasilena. Cadrele didactice din nordul Bucovinei erau duse cât mai departe, ca să nu le ajungă vânătoarea comisiilor de repatriere.

Timp de două săptămâni au tot mers, înaintând cu trăsura prin troiene de la o comună la alta. Au avut ghinionul să nimerească într-o comună de sârbi, care-i simpatizau pe comuniști. Când s-a aflat că învățătoarele din Hotin au fugit de „ruși”, nimeni nu voia să le țină în gazdă. Sărmanele femei s-au aciuat într-o casă părăsită, fără de acoperiș, răbdând și frig, și foame... Dar nici acolo n-au avut liniște - dintr-o parte le terorizau sârbii locali, din alta se apropia frontul cu soldații sovietici, de frica cărora au fost nevoite să se ascundă mai departe în munți. Dar și în acea comună sârbească s-a găsit un suflet al lui Dumnezeu - o bătrână care le aducea de-ale gurii pe ascuns, ca să nu vadă rudele ei. În comuna montană Ilidia, unde a ajuns cu ajutorul acelei bătrâne, a găsit-o soțul, pribeag și el. Evadase din prizonieratul rusesc și, fugăr prin Basarabia, trecuse clandestin granița în România. Soțul a luat-o la Râmnicu Sărat, unde se afla regimentul său de vânători de munte. Acolo și-a întregit studiile și a lucrat câțiva ani în inspectoratul școlar. Împrejurări mai favorabile au ajutat-o să se reprofileze în sistemul financiar-bancar, care i-a deschis drumul spre Ploiești, unde și-a cumpărat un apartament și are multe prietene.

Am schițat doar sumar odiseea refugiului Vasilei Țibuleac din Toporăuți, viața căreia simbolizează destinul a sute și mii de ucraineni adăpostiți și protejați de statul român. Poate nu i se întâmpla nimic rău, dacă rămânea lângă părinți, acasă, poate avea parte de mai multă fericire în viața personală. Dar nu-mi imaginez cum ar fi rezistat sufletul ei sensibil la brutalitățile vieții noastre. Și-ar fi păstrat, oare, inteligența și finețea ce-i distinge atât de impresionant personalitatea?

Doamna Vasilei și-a luat rămas bun de la rudele din Cernăuți în preajma Zilei Naționale a României. Sărbătoarea de 1 Decembrie avea s-o găsească în solitudinea apartamentului din Ploiești. Dar singurătatea n-o înspăimântă. Are prieteni, multe cărți și o țară scumpă, în care de mult nu mai este o refugiată hăituită de vânătoarea roșie. Se interesează de toate evenimentele politice, simpatizează Partidul Democrat și-i bucuroasă că România a fost invitată în Alianța Nord-Atlantică. Speră că va beneficia de legea care-i favorizează pe refugiații din teritoriile ocupate de sovietici.

Deși înlesnirile la plata pentru telefon și transportul comunal, adaosul la pensie sunt mai mult simbolice, ele mărturisesc că rănilile istorice se tămăduiesc, dar nu pot fi uitate.

Lângă monumentul ridicat de Societatea „Golgota” în memoria martirilor neamului pe teritoriul Cimitirului central din Cernăuți

Nu s-ar fi născut Stalin...

Pelinaș, verde pelin,
Nu s-ar fi născut Stalin,
C-a adus necaz și chin.
Lumea toată-a-nconjurat,
Pe cei buni i-a deportat
Și i-a dus să nu mai vină,
Să moară-n țară străină.
Nu i-i jale cui citește.
Jale i-i cui pătimește.
Nu știu, Doamne, cum trăiesc,
Când stau și îmi amintesc
Atâția ani de necaz,
Toți cu lacrimi pe obraz.
Soră, frați, mamă și tată
Într-o țară-ndepărtată
Eu pe toți i-am îngropat,
Singulară groapă-am săpat
Și-n mormânt i-am așezat
Fără cruci, fără sicrie, -
Doamne, ce a fost să fie!
Mi-i adâncă rana-n piept,
C-am fost dusă pe nedrept;
Și azi inima mă doare
De atâta supărare.

*Inf. Silvia A. SCHIPOR,
s. Pătrăuții de Jos, raionul Storojineț.
Înreg. de prof. șc. Valeriu T. ZMOȘU*

Pentru o caracterizare falsă, am fost condamnat la moarte

Sârbu GIREADĂ
locuitor al satului Stănești, fostul județ Rădăuți

Când meleagurile noastre au fost, chipurile, „eliberate” de bolșevicii ruși, m-am decis să fug de-acasă și să trec dincolo, la frații noștri din România. Într-o seară, fără să știe părinții, împreună cu câțiva camarazi de-ai mei din sat, m-am pornit spre frontieră. Norocul ne-a surâs și ne-am văzut în România. Din cauza mea, însă, au avut de suferit părinții, care nu erau cu nimic vinovați. Ambii părinți și o soră au fost ridicați și duși tocmai în Republica

Komi, de unde s-a întors numai mama, iar tata și sora au rămas în pustietatea taigalei.

În 1942 am fost luat în armata română, nimerind în Regimentul 2 Transmisiuni Iași. Peste trei luni am fost trimis pe front. Am participat la operațiile militare din sudul Ucrainei, ajungând până la Cotul Donului. Tot în 1942 a început retragerea noastră înspre țară. Din efectivul de 120 de militari, câți am fost la început în batalionul nostru, pe teritoriul României am ajuns doar 24!

Mi s-a oferit un concediu de două luni, însă peste câteva zile am fost chemat, printr-o telegramă, la unitate. M-am prezentat la Iași și am participat în continuare la misiuni de luptă împotriva inamicului. Când a fost spartă linia defensivă Iași-Chișinău, am ajuns cu frontul la Odobești, iar de acolo - la Râmnicul Sărat, unde rușii m-au făcut prizonier. Din acel moment a început calvarul vieții mele. Chinurile groaznice la care am fost supus au lăsat răni adânci în sufletul meu. Comportarea sovieticilor față de prizonieri era, pur și simplu, animalică.

De la Râmnicul Sărat ne-au dus pe jos până la Bălți, în Basarabia, fără să ni se dea barem o singură dată o bucată de pâine. Flămânzi și obosiți, am ajuns la Bălți. Acolo ne-au mânat în lagăr ca pe niște vite. Am stat, sub cerul liber, timp de șase săptămâni. Mâncare ni se dădea o dată pe zi și „hrana noastră” consta din crupe de ovăz. Din cauza dizenteriei, mureau oamenii ca muștele. Împreună cu cei decedați în gropile comune erau aruncați și muribunzii. Era ceva de groază, când vedeai că cei care mai aveau suflare erau târați pe jos, ca să fie aruncați în gropi împreună cu cei morți, și ca apoi peste ei să se toarne var și țărână.

Noi, cei care am avut noroc de la Dumnezeu să mai rămânem în viață, ajunseseam să nu ne mai cunoaștem unii pe alții; eram numai oase acoperite cu piele, plini de păduchi și istoviți de foame.

Din Bălți ne-au încărcat în vagoane de vite și, încuiați, flămânzi și însetați, am fost duși în orașelul Libedeni de lângă Moscova. Acolo am stat o iarnă. Primăvara am fost escortați tocmai în Armenia, în orașul Erevan. Am fost repartizat la uzina de prelucrare a aluminiului din orașelul Arapkir. La acea uzină condițiile de muncă erau neomeneste. Iar substanțele chimice, folosite la prelucrarea aluminiului, secerau viețile a mii de oameni. A dat Dumnezeu că printre acei ce au rezistat m-am aflat și eu. După câteva luni, am fost scos din acea uzină, pentru a fi încadrat în echipele ce erau angajate la construirea drumurilor și a podurilor. Am luat parte la construirea unui tunel, lungimea căruia era de 7 km, în apropierea lacului Sevan. Apoi, tot în apropierea Sevanului, am participat la construirea unei hidrocentrale. Peste tot unde am lucrat, nimeni n-a avut grijă de sănătatea noastră, de condițiile noastre de viață. Eram foarte rău hrăniți, hainele ne erau niște zdrențe pline de păduchi; dormeam pe paturi numai de scânduri și ne mâncau ploșnițele și niște gândaci, care ieșeau noaptea de prin crăpături.

Am îndurat chinuri și nevoi până în anul 1948, când a apărut un decret, în care era scris negru pe alb că românii vor fi lăsați să se întoarcă acasă. A fost o nemaipomenită bucurie, căci mă gândeam că, în sfârșit, voi scăpa din iadul stalinist. Dar n-a fost să fie așa. Pe adresa de acasă a românilor care mai rămăseseră în viață au fost expediate scrisori, în care li se cerea primăriilor să trimită

caracteristici pentru fiecare. Când s-au primit aceste caracteristici, noi, românii, am fost chemați să ni se spună care era situația. Toți românii, în afară de mine, au fost eliberați și lăsați să se întoarcă la locurile lor de baștină. Care a fost situația mea? Primarul din satul meu natal, I. P., și secretarul primăriei, P. C., au scris în caracterizare anume că eu, Sârbu Gireadă, sunt un trădător de țară, un înverșunat dușman al poporului ș.a.m.d. Deci, din conținutul acelei caracterizări, am mai fost condamnat la un termen de 25 de ani. De necaz, pentru prima dată de când eram prizonier la ruși, am plâns, dar nu am plâns cum se plânge, ci am plâns cu lacrimi amare, fiindcă eram cuprins de o mare disperare și fiindcă mi se spulberase speranța că mă voi mai întoarce cândva pe meleagurile natale și că mă voi întâlni cu cei dragi, care mă așteptau. Mă rodea un singur gând, o singură întrebare: de ce oare consătenii mei, adică primarul și secretarul, miau făcut acest „bine”? Nu mă simțeam vinovat cu nimic față de ei, însă de dâșii a depins soarta mea pe mai departe.

La o acțiune de omagiere a deportaților care nu s-au mai întors la baștină

În situația în care mă aflam a trebuit să mă supun hotărârii judecătorei supreme, care mi-a pronunțat sentința. Fiind considerat ca un „dușman pentru statul bolșevic”, am fost ținut închis într-o celulă, unde timp de trei luni am stat singur. Între timp, judecătoria supremă a luat altă hotărâre: reieșind din caracterizarea pe care mi-au dat-o iscoadele bolșevice din satul meu natal, cei 25 de ani de închisoare au fost înlocuiți cu pedeapsa capitală. Ce minune s-a întâmplat, nu știu, însă n-am fost executat, ci a rămas în vigoare prima sentință, la care mi s-au adăugat cinci ani privare de drepturi. Aflând despre toate acestea, am răsuflat a ușurare și am hotărât să lupt cu toate nedreptățile și greutatea vieții și să mă rog bunului Dumnezeu ca să-mi ajute să scap de năpasta bolșevică.

În toamna anului 1948 am fost escortat într-un lagăr din Republica Komi. Pe lângă foame și mizerie, aici a început să mă tortureze și gerul. Trăiam într-o baracă neîncălzită. De la lucru veneam ud și înghețat, iar în baracă era cam aceeași temperatură ca și afară. Din cauza acestor condiții atât de inumane, foarte mulți deținuți au murit. Unii nu vroiau să lucreze, zicând că au fost judecați pe nedrept. Însă acei care nu lucrau, nu primeau mâncare, și în felul acesta își apropiau singuri sfârșitul. Eu lucram din răspuțeri și primeam zilnic câte o bucățică de pâine neagră ca pământul și cleioasă de se lipea de dinți și pe cerul gurii și cu greu o puteai înghiți. Primeam și mahorcă, însă eu nu fumam, ci o schimbam pe o bucățică de pâine, căci erau și de acei ce își schimbau pâinea cu fumul negricios și înecăcios de mahorcă. Acolo, în lagăr, am dat și de câțiva români din satele învecinate cu Stăneștii mei, care, din diferite motive, au fost privați de libertate: sau n-au fost în stare să îndeplinească planul de livrare a pâinii la stat, sau că cineva i-a denunțat la organele raionale că ar fi fost „dușmani ai poporului”, sau că au fost, pur și simplu, „deschiaburiți”. Bieții de ei! Au murit departe de casă și fără nici o vină.

După moartea lui Stalin, s-a schimbat întrucâtva și atitudinea statului față de noi, „dușmanii poporului”. Ni s-a permis chiar să scriem acasă. Un deținut mi-a spus că dacă ar avea cine trimite o nouă caracterizare, dar nu ca prima, care să conțină semnăturile mai multor consăteni și întărită cu ștampila comitetului executiv raional,

atunci aș avea șansa de a fi pus în libertate. I-am scris soției și ea a obținut o asemenea caracterizare. În baza ei, judecătoria supremă a pronunțat o nouă sentință. Eram condamnat doar la 7 ani de detenție, termen deja expirat. Astfel am fost eliberat și m-am întors acasă.

În timp ce mă aflam în prizonierat și în închisoare, casa părintească a fost confiscată și trecută pe lista neagră a așa-ziselor gospodării părăsite. A trebuit să trăiesc pe la străini, să muncesc și să adun parale, ca să cumpăr casa în care m-am născut și-am trăit până la venirea „eliberatorilor”.

A înreg. prof. șc. Ion A. POSTEUCĂ

Foamea organizată din 1946-1947 și dezmațul bolșevic din ținutul Herței

Gheorghe PAVEL

În urma unei secete cumplite, dar și consecință a nefastei politici staliniste de distrugere, prin perceperea impozitelor exagerate și a cotelor de produse agricole de-a dreptul exorbitante, a elementului autohton din teritoriile „eliberate” a doua oară în primăvara anului 1944, în Ținutul Herței, ca și în partea de nord a Bucovinei și în Basarabia, foamea făcea ravagii, secerând mii de vieți omenești și atingând apogeul ei dezastruos în prima jumătate a anului 1947. Exact atunci, un alt val de prigoană bolșevică se abate asupra celor ce au reușit cu greu să țină piept acestei calamități. Acuzate că ascund cereale și că nu achită cotele de produse agricole, sute de persoane sunt arestate, condamnate la ani grei de pușcărie și escortate spre cele mai îndepărtate și mai nepopulate colțuri ale URSS. Astfel, regimul bolșevic se mai răfuieste încă o dată cu românii din teritoriile „eliberate” pentru inventata „atitudine dușmănoasă față de puterea sovietică.”

Și în localitățile din raionul Herța al regiunii Cernăuți, regiune înființată de către sovietici încă la 7 august 1940 (localități care anterior au făcut parte din județul Dorohoi și care n-au constituit obiectul negocierilor criminale dintre Kremlin și Berlin), arestările se țin lanț pe întreg parcursul anului 1946, precum și al anului următor și victime ale regimului stalinist de tristă memorie devin gospodarii satelor, oameni nevinovați, bătrâni și tineri, care, pomenindu-se clasificați drept „dușmani ai poporului”, sunt mai întâi de toate dezmoșteniți de avere, apoi - aruncați în închisori după placul procurorilor Lopatka și Sinev, al judecătorului Pușkariov. După ispășirea pedepsei, mulți dintre aceștia mai sunt privați pe un termen oarecare și de dreptul de a se întoarce în localitățile lor de baștină.

Spre exemplu, la 10 august 1947 este arestat gospodarul Haralambie Apetroaie din Satu Mare, localitate situată la o extremitate a raionului Herța. Acest bărbat în vârstă de 56 de ani, fără știință de carte, nu se făcuse cu nimic vinovat față de puterea sovietică. Singura lui „vină” era că n-a plouat, că seceta i-a ucis recolta și că, în rezultatul acestei calamități, n-a putut livra către stat o anumită cantitate de cereale. Conform art. 5, partea a II-a, al Codului penal al RSS Ucrainene, este condamnat la un an de muncă silnică și la 3 ani de pușcărie. Gospodarului îi mai este, pe deasupra, confiscată și întreaga avere. Apetroaie mai avea însă o justificare: chiar dacă ar fi plouat, cele 4 hectare de pământ ale sale nimeriseră în zona de frontieră, iar grănicerii sovietici nu-i permiteau să-și lucreze ogorul. În consecință, chiar dacă ar fi dorit, nu avea cum să dea pâine la stat. De explicațiile sale la judecată nu s-a ținut cont, măcar că ele conțineau purul adevăr, și omul a fost dus la „urșii polari”.

La 2 septembrie 1947 este arestat Anania Răileanu din Pasat. Era posesor a 4 hectare de pământ. Și „vina” lui era că a ascuns un sac de grâu pentru sămânță. În baza art. 58, p. I, a Codului penal al RSSU, este condamnat la 5 ani detențiune „în ținuturile îndepărtate al Uniunii Sovietice”, la baștină rămânându-i nevasta și trei copii infometați.

Fiind calificat „chiabur”, Vasile Bordeianu, holtei din Târnauca, născut în 1901, este arestat încă în iarna anului 1946 pentru că n-ar fi achitat la stat cota de produse agricole și este privat de libertate pe un termen de 8 ani. Și lui îi este confiscată averea, înainte de a fi dus „în ținuturile îndepărtate ale Uniunii Sovietice”.

Mihai Muraru din Horbova, născut în 1898, având o familie de 9 persoane și numai 6 ha de pământ, de pe care n-a strâns, din cauza secetei, nici un spic, este condamnat la 3 octombrie la 7 ani de pușcărie, iar pe un termen de 3 ani este privat de dreptul (după ispășirea pedepsei) de a se întoarce în satul natal. I se confiscă tot ce a agonisit timp de o viață.

Vasile Chiruță din Buda-Mică, născut în 1892, fără știință de carte, a trebuit să dea statului de pe 7 hectare ale sale o cotă de 2517 kg cereale. Din cauza secetei a putut da la stat doar 2117 kg

Pentru o datorie de numai 400 kg de cereale, la 10 octombrie 1946 este trimis pe 6 ani „în ținuturile îndepărtate ale URSS”.

La 23 octombrie 1946, în vârstă de 66 de ani, este condamnat la 5 ani închisoare, pentru că s-ar fi sustras de la achitarea către stat a cotei de produse agricole, Gheorghe Miclescu din Proboțești.

La 18 septembrie 1946 nimerește inițial la închisoarea nr. I din Cernăuți Zinovia Puiu din Poieni-Bucovina. Avea 67 de ani. Fiind considerată „chiabură”, este condamnată la 5 ani detențiune, după ce i se confiscă toată averea.

Născut în 1886, Gheorghe Bricică din Horbova, posesor a 5 ha de pământ, dintre care 1 ha l-a dat benevol colhozului, nu poate, din cauza secetei, să achite cota de produse agricole. În timpul procesului, procurorul Sinev cere să fie condamnat la 7 ani închisoare și să-i fie confiscată averea.

De pe 3 ha de pământ Saveta Andronic din Horbova, născută în 1897, na putut achita o cotă exagerată de cereale, în timp ce consătenii ei zăceau umflați de foame. A fost condamnată la 5 ani de pușcărie. La fel, pentru același motiv, pe un termen de 5 ani a fost privat de libertate Vasile Andronic din Molnița.

Victoria Sângianu din Molnița, născută în 1892, o țărăncă mijlocașă, a primit și ea 5 ani de pușcărie, pentru a fi dezmoștenită de pământ și avutul pe care l-a agonisit din greu. Iar Marghioala Crețu din același sat, născută în 1898, văduvă împovărată de griji și nevoi, a fost aruncată după gratii pe un termen de 8 ani.

3605 kg de cereale trebuia să predea statului de pe 5,5 ha de pământ Nicolae Spătaru din Godinești. La judecată a răspuns răspicat că anul 1946 a fost secetos și că n-a recoltat nici un căuș de boabe, dar explicația sa n-a ajutat la nimic. I-a fost confiscată averea și a fost condamnat la 10 ani închisoare în străfundurile URSS-ului și la 3 ani fără drept de a se întoarce acasă.

La 27 septembrie 1947, judecătorul Pușkariov pronunță sentința - 5 ani detențiune și confiscarea averii - lui Ștefan Maluș din Godinești, născut în 1890. Avusese de dat la stat 2776 kg de cereale. A dat cât a putut și i-a rămas o datorie de 1800 kg. În 1946 n-a avut cum recolta mai mult de 1000 kg pâine, pe care le-a luat, fără să-i înmâneze chitanța respectivă, împuternicitul Kursakov.

Maria Dănilă din Ținteni, născută în 1896, este chemată la judecată la 27 august 1947. „N-a fost ploaie, n-a fost roadă. N-am avut de unde da pâine la stat. Și așa murim de foame” - a răspuns țărancă la o întrebare a judecătorului. A fost condamnată însă, la 13 ani de pușcărie și a rămas și fără averea moștenită de la părinți.

Pe un termen de 13 ani a mai fost privată de libertate și Sofia Maluș din Godinești, născută în 1879, văduvă cu doi copii, fiindcă a dat la stat doar 297 kg cereale din 3315 cât fusese silită să dea. Judecata a avut loc la 2 septembrie 1947.

La 23 august 1947 a fost judecată Maria Sidor din Târnauca, născută în 1895, văduvă cu patru copii. I-a fost confiscată averea, iar judecătorul Pușkariov și procurorul Sinev au condamnat-o la 8 ani de închisoare „în ținuturile îndepărtate al Uniunii Sovietice”.

Toader Podeț din Godinești, judecat în zilele de 16-18 octombrie 1947, calificat ca „chiabur fără de partid” pentru că se afla în posesia a 4,5 ha de pământ, a fost aruncat după gratii, în vârstă de 60 de ani, pe un termen de 12 ani.

Născut în 1889 în satul Molnița, Constantin Cuti, cap al unei familii numeroase (6 persoane), pentru că s-ar fi sustras de la achitarea către stat a cotei de cereale, a nimerit „în ținuturile îndepărtate ale Uniunii Sovietice” pe un termen de 5 ani.

La 10 ani de pușcărie este condamnat Ștefan Fedor, născut în 1889, gospodar din Târnauca, la fel calificat „chiabur fără de partid” și care a fost arestat la 8 august 1947 pentru că s-ar fi sustras de la „achitarea impozitelor agricole”.

Deși toți acuzații (români de naționalitate până la unul!) declară la judecată că numai seceta cumplită a fost cauza neîndeplinirii planurilor de livrare la stat a cotelor de produse agricole și de plătire a impozitelor, deși lucrul acesta este confirmat și prin depozițiile martorilor, satrapii staliști nu țin cont de nici o explicație. Ei nu aveau nevoie în anii 1946-1947 de pâinea la care visau cu ochii deschiși înfometății. Ei aveau nevoie de cât mai mulți „chiaburi”, de „dușmani ai poporului”, cu care să umple deșerturile înghețate ale Siberiei, aveau nevoie să stârpească pe teritoriile „eliberate” spiritul de gospodar, să-i dezmoștenească pe țărani români de pământ, să-i înstrăineze de glie, să-i distrugă fizic și moral, să împuțineze, prin jaf și teroare, numărul autohtonilor.

Și pe baza puținelor exemple (datele respective sunt extrase din dosarele ce se află în fondul R-57 al Arhivei Regionale de Stat Cernăuți) de mai sus se poate vedea cum foamea din 1946-1947 a provocat o altă calamitate, mult mai gravă, calamitatea politică ce a dezlănțuit un uriaș val al dezmățului bolșevic îndreptat asupra românilor băștinași.

Un om năpăstuit pentru „idei naționaliste”

Octavian BIVOLARU

Teroarea sovietică instaurată în ținuturile ocupate la 28 iunie 1940 n-a luat sfârșit odată cu moartea „tătucului” Stalin. Batjocura și fărădelegile, înjosirea morală a românilor a continuat până la destrămarea URSS-ului. Cei care purtau în inimi frumoasele idealuri naționale erau urmăriți și prigoșiți, supuși diferitelor metode de nimicire. E de ajuns să amintim aici despre represaliile îndreptate asupra scriitorului Dumitru Covalciuc, asupra studenților români de la Universitatea din Cernăuți: Petru Grior, Arcadie Opaț, Sergiu Tabarcea și Vasile Medvidi, care în 1972 au fost exmatriculați, despre profesorii școlari Gheorghe Pavel și Ștefan Motrescu, Nicolae Cauliuc și alții, discutați cu vehemență în colectivele de muncă, eliberați din serviciu, purtați pe drumuri și amenințați de către autorități în modul cel mai bestial.

Unul dintre cei care au avut de suferit în perioada regimului totalitar a fost profesorul școlar Gheorghe Chițuc. Om cu bogată experiență de viață și cu o bună pregătire profesională, el predă limba franceză la școala din Culiceni, posedă vaste cunoștințe în domeniul literaturii universale, îi ținea pe elevii săi la curent cu evenimentele din viața culturală, le povestea acestora despre relațiile dintre scriitorii români și francezi. Lecțiile lui de limba franceză se transformau în adevărate sărbători de suflet, de îmbogățire spirituală a copiilor. Metoda de lucru a profesorului Chițuc n-a fost pe placul autorităților comuniste. La lecțiile lui a început să asiste directorul școlii, care se străduia din răspuțeri să-l convingă pe profesor că sfânta lui datorie consta în accentuarea altor relații culturale - moldo-ruso-ucrainene, asupra prieteniei de veacuri dintre Moldova și Rusia, a luptei comune a moldovenilor și cazacilor ucraineni împotriva turcilor, a alianței dintre Dimitrie Cantemir și Petru cel Mare. Profesorul Chițuc a fost sfătuit „cu bunăvoință” să se decică de relevarea relațiilor româno-franceze.

Neținând cont de îndemnurile directorului, într-o zi profesorul Chițuc sa pomenit cu niște oaspeți nepoftiți. Deși Culiceni se află la o aruncătură de băț de Herța, el a fost invitat să-i însoțească până la Hliboca, adică până în centrul raional. A fost urcat într-o mașină, care aștepta la marginea drumului, și după vreo jumătate de oră s-a trezit într-o odaie, pe un perete al căreia atârna portretul lui Felix Dzerjinski. Imediat și-a dat omul seama unde a nimerit. Cel de la birou i-a zâmbit malițios, apoi a declanșat împotriva lui un lung atac verbal. Gheorghe Chițuc a fost învinuit că răspânda în rândurile pedagogilor și elevilor idei naționaliste, că ar fi susținut că pe teritoriul ținutului Herța au locuit în trecut dacii etc. Când profesorul a încercat să protesteze, demonstrând că interlocutorul său nu avea dreptate, i s-a pus în față declarația directorului școlii din Culiceni, în care scria negru pe alb că Gheorghe Chițuc nu-și uita strămoșii, manifesta dragoste de neam, susținea că pământul dintre Carpați și Nistru a fost teritoriu românesc.

După mai multe întâlniri de pomină la sediul securității din centrul raional Hliboca, a urmat conferința pedagogilor din localitățile herțene, care avea menirea săi bage lui Chițuc „mințile în cap”. Profesorul trebuia să-și facă autocritica, să se „pocăiască”, să declare în fața colegilor că nordul Bucovinei este pământ slav și să-și ceară iertare pentru „rătăcirile” sale și pentru greșelile politice. Însă el, educat în frumoasele tradiții românești, na dorit să participe la acel spectacol. În acea zi când un pedagog din Poieni și altul din Târnuca îl calomniau cu spume la gură, dascălul Chițuc s-a afundat în vestiții codri ai Herței, căutând stejarul bravului căpitan Mihai Copilu. Nu s-a lăsat înjosit, știind că va pierde serviciul. Numele lui avea încă multă vreme să fie rostit de la diverse tribune, când ideologii comuniști din regiunea Cernăuți vedeau în fiecare bun român un „inveterat naționalist burghez”.

A trecut în lumea celor dreپți, însă viața și-a trăit-o până la capăt cu demnitate și cu mândrie că aparținea neamului românesc. Cei care l-au cunoscut și i-au apreciat tăria suflatească, credința în izbânda unui neam prigonit la el acasă, nu l-au uitat.

ODINIOARĂ ȘI AZI – din cronica presei

Starea școlilor noastre populare

I. Rutenizarea

Prin demersurile importante, cu care au intrat în acțiune domnii deputați dr. G. Popovici și dr. I. cav. de Flondor în dezbateră școlară, s-a impus pentru prima oară, de când exista dieta, problema cea mai vitală a neamului nostru la ordinea zilei: rutenizarea învățământului poporal. Întreaga dezbateră n-a fost decât luptă între români și ruteni, și aceasta corespunde pe deplin adevăratelor stări în țărișoara noastră, corespunde contrazicerii de neîmpăcat, care există între dreptul elementar al susținerii proprii neamului nostru român și pe de altă parte a politicii agresive și expansive a rutenilor, fără deosebire că sunt tineri sau bătrâni. Această contrazicere n-ar exista, dacă rutenii ar pricepe interesele lor în același fel, cum le pricepem noi, adică dacă n-ar tinde la altceva, decât la dezvoltarea naționalității lor proprii; nu este însă treaba noastră a-i învăța pe ruteni, cum să priceapă ei interesele lor, și acei, care ar crede că vor îndemna pe ruteni la altă atitudine, ar dovedi lipsă de pricepere pentru politica reală. Rutenii nu se vor lăsa îndemnați prin argumentările noastre la o schimbare a atitudinii lor agresive și amenințătoare; noi, ca politicieni practici, trebuie să-i luăm pe ruteni așa cum sunt, și nu precum ne închipuim că ar trebui să fie. Rutenii, bătrâni și tineri, fără deosebire, sunt agresivi și cred că pot lăți limba și naționalitatea lor pe contul nostru; ei văd succesele rutenizării în trecut și voiesc să meargă și

mai departe pe această cale; ei voiesc acum să cucerească mai întâi districtele mixte, ca să poată în fine să ne dezmoștenească de tot.

Acestea sunt fapte pe care trebuie să contăm: deci întreaga lucrare a noastră pe terenul național-cultural trebuie să fie acomodată acestei contraziceri între susținerea noastră proprie și politica expansivă a rutenilor.

Să arătăm acum în ce constă caracterul agresiv al politicii rutene pe terenul școlar. Noi, românii, cerem școli românești pentru noi, și alta nimic; rutenii cer, pe lângă școli rutenești, pentru ruteni încă ceva: ei cer ca minoritățile de altă naționalitate, în primul rând minoritățile românești, să nu aibă învățământ în limba maternă, ci să învețe de asemenea în limba ruteană. Aceasta este deosebirea, care oferă politicii școlare rutene caracterul agresiv, și acesta îl vom combate, până ce vom ajunge la dreptul nostru. Și dacă germanii înțeleg dreptatea „ausgleichende Gerechtigkeit” astfel ca minoritățile române să învețe rutenește, atunci nu ne vom împăca nici cu ei. Câteva exemple vor ilustra această tendință: cazul cunoscut și tipic (care se repetă și în alte localități, unde încă nu s-au întreprins pașii necesari) este cazul cu *Volcineț*; acolo există deja școală ruteană și noi am cerut pentru cei 48 de școlari învățământul român. Rutenii, în simțul lor de dreptate, s-au opus și au reușit, prin intervenția lor la guvern, ca școala română, deja înființată, să fie iarăși sistată.

Tendința agresivă e evidentă: rutenii nu se mărginesc la îngrijirea copiilor ruteni, ci doresc ca și românii să învețe rutenește și astfel să se rutenizeze. Aplanarea problemei e cunoscută, noi o reamintim numai ca să dovedim politica expansivă a rutenilor, pe care o poreclim nemții „ausgleichende Gerechtigkeit”. Tot astfel este și problema în Breaza, ea fiind încă neaplanată.

În Breaza se află mai mulți școlari români decât indică raportul oficial, conform căruia sunt 13. Locuitorii români din Breaza s-au adresat către dl. dr. Popovici, cerând învățământul în limba maternă; dl. dr. Popovici a și adus problema în fața dietei, însă degeaba. Rutenii posedă acolo o școală curat ruteană, și dl. Stocki ar striga în zadar: Sie die zweit Rubrik „Sprache als Unterrichtsgegenstand” an; acolo se află indicarea „deutsch”; limba română nu se propune nici ca obiect.

Dacă nici aceasta nu ar corespunde dreptului nostru, noi cerem limba de propunere română pentru copiii români.

Ce folos însă, „dreptatea” după interpretarea majorității antiromânești dorește ca românii din Breaza să învețe rutenește, ca să se prefacă generația tânără în ruși; deci nu putem ajunge până astăzi la învățământul român nici în Breaza, nici în Cârlibaba, nici în multe alte comune, despre care vom vorbi în mod amănunțit. Cred că d. Skedl și domni germani vor pricepe că cu așa un fel de „ausgleichende Gerechtigkeit” nu ne vom împăca niciodată, căci acest sistem jertfește o parte însemnată a descendenților români ca pradă înstrăinării rutenizatoare.

Acest sistem, care amenință viitorul și existența neamului nostru, îl vom combate cu toată energia, cât va mai trăi un suflet român în această țară.

Mai amintim încă ceva, ce nu ne atinge pe noi, dar caracterizează, de asemenea, tendința agresivă a politicii rutene. Rutenilor le-a succes să introducă limba lor în școlile satelor lipovenești, ale căror locuitori nu vorbesc limba ruteană, ci cea moscălească, care conform teoriei rutenilor tineri este total deosebită de cea ruteană.

De asemenea a cerut dl. Stocki, ca toți ovreii și germanii din părțile țării locuite de ruteni să nu mai învețe nemțește, ci rutenește.

La Coțman s-a introdus deja, conform raportului oficial, limba de propunere exclusiv ruteană și pentru cei 63 de școlari germani.

Cine observă deci fără preocupare aceste pretenții, acela trebuie să se convingă de caracterul agresiv al politicii rutene.

Dl. Stocki a și cerut eliminarea limbii române în mai multe școli din districtul Cernăuțului, ceea ce ilustrează în modul cel mai evident aceleași tendințe, care tind nu numai la întărirea rutenilor, ci și la nimicirea românilor.

Încă un caz foarte instructiv, cum se rutenizează tinerețea română prin învățământul școlar este cazul următor, care-l reamintim pe scurt, după o scrisoare deschisă și autentică, subscrisă de consiliul școlar local din Mihalcea și publicată în „Gazeta Bucovinei” nr. 10 din 1895.

Școala din Mihalcea a fost, conform uricului fundațional din 16 iulie 1892, nr. 597, curat română și posedă încă până astăzi un legat de 150 fl pe an pentru învățământul român. „La noua sistematizare a școlii”, așa zice scrisoarea deschisă amintită, „s-a ordonat din partea oficiului școlar competent ca limba română și ruteană să fie limbi de propunere”. Se vede, însă, că nu au fost pe atunci destui școlari ruteni, deci continuă scrisoarea deschisă, „pentru ca aceasta să aibă loc, conducătorului școlar i s-a ordonat în scris ca să influențeze asupra părinților (!) ca aceștia să înscrie copiii la limba ruteană”. „Acest ordin a și fost urmat, după cum dovedesc protocoalele luate cu părinții în fața martorilor (!)”.

„Rezultatul acestei proceduri (!) este că mai jumătate din copii sunt înscriși la limba ruteană”.

O dovadă mai drastică a politicii oficiale rutenizatoare nu se mai poate. În anul 1882 erau toți școlarii români, în anul 1895 erau aproape jumătate rutenizați, iar astăzi, conform raportului oficial, sunt înscriși în Mihalcea: 227 ruteni și 11 români. În scurt timp pot să dispară și acești 11 și rutenizatorii se pot apuca de altă comună. Acest caz nu este izolat; drept dovadă ordinul din partea autorității școlare care ne arată tendința și sistemul, care nu se restrâng numai asupra comunei Mihalcea.

În fine, să vedem cum explică rutenii și cercurile oficioase aceste împrejurări. Ei ziceau în anul 1895 că numărarea din anul 1882 a fost falsă și că și atunci a fost jumătate din școlari compusă din ruteni ca și în 1895. Dar ce zic astăzi? Azi zic că numărarea din 1895 era falsă și că atunci tot nu erau decât o minoritate neînsemnată de români și, dacă vor fi rutenizați și aceștia, apoi vor zice rutenii și va zice guvernul: toate înscrisurile trecute erau false, români n-au existat acolo nicicând!

Aceeași tactică o observă și față de recensământul poporului. Cu toate falsificările în detrimentul nostru, nu se poate ascunde scăderea elementului român, precum a arătat-o dl. dr. de Flondor prin mai multe cifre, care le-am putea încă înmulți printr-un număr considerabil.

Adversarii noștri pretind acum că scăderea românilor se explică astfel, că la recensământul trecut au fost introduși prea mulți români; tot aceea vor pretinde și la recensămintele viitoare; și dacă

în multe districte nu se vor mai afla români în Bucovina, apoi vor zice tot aceea, ce zic astăzi despre districtele Corman și Stănești, că românii n-au existat în Bucovina nicicând, doar numai pe hârtie.

Ținem necesar a constata toate acestea și a dovedi că am pătruns toate firele tacticei șireților rutenizatori. Acum nu va mai fi posibil ca mai înainte a ne deznaționaliza pe ascuns, ca și când se omoară un om dormind.

Dar noi avem încă mult de lucrat. Publicul român cult a cunoscut pe deplin adevăratul pericol, care ne amenință existența și care nu este altul decât: rutenizarea.

Poporul de la țară însă doarme încă în mare parte acel somn care îl face accesibil de înstrăinare și care amenință și existența culturală și economică a românilor culți: căci o națiune fără popor rural nu poate trăi.

Dacă va fi odată țărănimea complet rutenizată, apoi vor fi ușor dezmoșteniți și funcționarii și preoții și toți ceilalți români din poziția lor.

Suținerea limbii române la țărănimea noastră este deci o problemă de viață pentru toți românii din Bucovina, și aceasta o vom asigura numai prin deșteptarea conștiinței naționale în cercurile cele mai largi ale poporului.

Până atunci nu putem fi liniștiți.

Într-un articol următor vom arăta datele speciale despre rutenizarea învățământului școlar întrucât se poate judeca această problemă după raportul oficial.

(„Patria”, Cernăuți, an III, nr. 266 din 25 aprilie/7 mai 1899)

II. Câteva date extrase din raportul oficial: „Anhang zum Jahreshauptberichte für das Schljahr 1897/1898”

Precum a dovedit dl. dr. I. cavaler de Flondor și dl. dr. G. Popovici, nu putem considera raportul oficial asupra școlilor populare ca infailibil.

Și noi cunoaștem din propria experiență cazuri unde limba de propunere română, sau calificarea învățătorilor pentru limba

română, sunt indicate numai în acest raport, fără însă a se aplica în realitate.

Ne rezervăm, după studierea problemei la fața locului, a reveni la aceste cazuri destul de numeroase. De această dată vrem numai să arătăm cum nu s-a putut ascunde nedreptatea, care o suferim pe terenul școlar, chiar și în raportul oficial.

Mai întâi răpirea copiilor români prin înscrierea lor ca ruteni dacă spre nenorocire cunosc și limba vecinilor. Această răpire de copii este mult mai generală decât se poate judeca prin raportul oficial. Totuși se pot constata și pe baza cifrelor oficiale cazurile următoare.

Noi vom deosebi mai întâi cazul unde în comune mixte nu există nici un școlar introdus ca român, apoi alte cazuri unde numărul copiilor înscriși ca români este neproportional de mic, iar numărul celor ruteni este neproportional de mare în comparație cu numărul locuitorilor de limba respectivă.

Localitatea		Români	Copii
Camena		42	0
Cotul Bainschi		25	0
Rarancea		65	0
Sadagura		48	0
Poenii, distr. Gurahum.		1360	0 (!)
Hliboca		157	0
Rogojești		237	0
Althütte	Locuitori români 119, copii		0
	Locuitori ruteni numai 6, copii înscriși		1
Augustendorf	Locuitori români 17, copii români		0
	Locuitori ruteni 19 copii ruteni		9
Neuhütte	Locuitori români 134, copii români		0

	Locuitori ruteni 40, copii ruteni	17
Costești	Locuitori români 1193, copii români	0
	Locuitori ruteni 925, copii înscriși	193
Jucica	Locuitori români 150, copii români	0

Poate aceasta să corespundă adevărului, dacă (ca în Huta nouă, Neuhütte) 40 de ruteni au 17 copii la școală, iar 134 de români nu au copii? Tot asemenea în celelalte cazuri. Este deci evident că mulți copii români sunt introduși ca ruteni.

Cazul al doilea, care l-am amintit, îl aflăm în:

1. *Cuciurmare*

- copii înscriși ruteni $252 + 246 = 498$ în ambele școli;
- copii înscriși români $32 + 27 = 69$ în ambele școli;
- locuitori români: 1861, locuitori ruteni: 6101.

Proporția este următoarea: pe 100 de locuitori români vin 3,7 copii înscriși, pe 100 de locuitori ruteni vin 8,3 copii înscriși.

2. *Ludi-Horecea*

- copii înscriși ruteni 78, copii înscriși români 25, locuitori români 252, locuitori ruteni 305.

Proporția este următoarea: pe 100 de locuitori români vin 5,9 copii înscriși, pe 100 de locuitori ruteni vin 25,5 copii înscriși.

Aceasta se explică și prin faptul că limba de propunere în această școală este numai cea ruteană. Cei 25 de copii români „oficiali” (și câți neoficiali) trebuie să învețe rutenește!

3. *Ruși-pe-Boul*

- copii înscriși ruteni 101, copii înscriși români 1, locuitori români 313, locuitori ruteni 452.

Proporția este următoarea: pe 100 de locuitori români vin 0,3 copii, pe 100 de locuitori ruteni vin 22,3 copii, școală curat ruteană, un singur învățător, calificat numai pentru limba ruteană; astfel se explică falsificarea.

4. *Sinăuți-de-Jos*

- copii înscriși ruteni 90, copii înscriși români 3, locuitori români 336, locuitori ruteni 512.

Proporția este următoarea: pe 100 de locuitori români vin 0,8 copii înscriși, pe 100 de locuitori ruteni vin 17,2 copii înscriși.

5. *Corcești*

- copii înscriși ruteni 98, copii înscriși români 57 (minoritate), locuitori români 862 (majoritate), locuitori ruteni 219.

Proporția este următoarea: pe 100 de locuitori români vin 6,6 copii înscriși, pe 100 de locuitori ruteni vin 44,7 copii înscriși.

6. *Clit*

- 130 locuitori români, numai 4 copii.

Aceste proporții, nenaturale desigur, nu pot fi explicate altfel, decât numai prin introducerea multor copii români ca ruteni. Pe lângă aceste cazuri mai există încă nenumărate cazuri necontrolabile, de exemplu *Mamornița* și alte sate, unde lipsesc românii atât în raportul școlar, cât și în lista recensământului, care este de asemenea compusă de dușmanii noștri în mod tendențios. Prin experiența noastră însă știm că în satele respective există români.

Alte date interesante din raportul oficial mai sunt următoarele:

Cernauca - limba de propunere (după uricul fundațional și după raportul oficial) română și ruteană. Învățători 3, toți calificați pentru ruteană și germană, iar pentru cea română nici unul.

Molodia-Derelui - copii români înscriși 7, copii ruteni 2, limba de propunere germană, cea română și ruteană ca obiecte. Un singur învățător pentru limba ruteană și germană, pentru cea română nici unul.

Molodia-Franzthal - limba de propunere română, ruteană și germană; copii înscriși români 21, ruteni 17.

Învățători: pentru limba ruteană și germană; pentru limba de propunere română nici unul. Cum se propune deci celor 21 de copii români? Desigur, rutenește.

Gura Humorului

- școală de băieți: copii români înscriși 19;

- școală de fete: fete românce înscrise 33; limba de propunere exclusiv germană. Brașca - 27 de copii germani, Corlata 35 de copii germani, Bahrinești numai 4 copii germani (pe lângă 124 de copii români); în toate aceste școli limba de propunere este cea germană;

adică 4 germani din Bahrinești au mai multă considerație decât $19+33 = 52$ de copii înscriși în Gura Humorului! Nedreptatea este bătătoare la ochi.

Gemine

- locuitori români 156, copii înscriși numai 6, limba de propunere exclusiv ruteana. Breaza - 13 copii români. Cârlibaba - 18 copii români, ambele școli sunt rutene. Sf. Onofreiu - un caz foarte interesant: școală cu limba de propunere germană și română; copii înscriși: germani 43, români 96, ruteni: unul.

Învățători doi, anume: pentru limba de propunere germană unul, pentru limba de propunere ruteană tot unul, pentru limba de propunere română nici unul.

Se pune întrebarea cum se propune celor 96 de școlari români? Fără îndoială, rutenește. Aici avem încă o dovadă eclatantă a rutenizării.

Ițanii-Vechi

- limba de propunere germană; obiecte: româna, ruteana.

Copii înscriși: români 35, ruteni 18. Învățători 2: unul pentru limba germană, altul pentru cea germană și ruteană; pentru limba română (nici ca obiect) nu este învățător!

Cum se propune deci limba română? Se vede îngrijirea părintească pentru ruteni mână în mână cu nedreptățirea noastră până unde ajunge: pe de o parte până în munții Câmpulungului (Gemine, Breaza), pe de altă parte până în suburbiile Sucevei. Aceste stări ne impun cu forța o reacție elementară.

Acum mai adăugăm câteva cuvinte despre școlile populare cu mai multe clase, mai ales în orașe. Despre împrejurările destul de cunoscute din Cernăuți nu ne ocupăm de această dată.

Rutenii posedă în *Coțman* o școală populară de 6 clase cu limba de propunere curent ruteană, noi nu posedăm nici o școală română cu 6 clase.

Rutenii mai posedă în *Coțman* o școală de fete cu 5 clase de asemenea curat rutene și la școala de fete din *Vijnița* o clasă curat ruteană.

Noi, românii, nu avem în toată Bucovina nici chiar o singură clasă pentru fete cu limba de propunere curat română. Despre *Gura Humorului* am vorbit deja, acum mai amintim următoarele:

În cele 3 școli din *Câmpulung* sunt înscriși $330+156+151 = 637$ de școlari români; în *Rădăuți* $223+95+125 = 443$ de școlari români. Limba de propunere este însă în toate aceste școli germana și româna, însă astfel, cea română rămâne mai mult pe hârtie și în orice ceas este restrânsă pe cele două clase inferioare. Noi nu posedăm deci nici o școală, precum o posedă rutenii în Coțman, unde limba lor rămâne limbă de propunere exclusiv ruteană. Poate că în Câmpulung și Rădăuți sunt și mulți școlari germani; aceasta este adevărat, însă copiii noștri români, chiar dacă ar fi mai puțin numeroși, au dreptul de a învăța în toate clasele în limba maternă, și mai ales în aceste două orașe sunt așa de numeroși, că ar putea să umple mai multe școli curat românești, Școlarii români din Câmpulung sunt mai numeroși (637) decât școlarii ruteni din ambele școli din Coțman: $275+265 = 540$.

Este deci o nedreptate gravă, dacă noi nu posedăm în țara noastră pentru 637 de școlari tot aceea ce posedă rutenii pentru 540 de școlari! Noi nu mergem așa de departe ca rutenii, noi nu cerem ca școlarii germani să învețe toate obiectele românește, precum învață școlarii germani în Coțman, 63 la număr, toate obiectele rutenește.

Dacă le place germanilor să învețe rutenește, aceasta este treaba lor, însă nu ne vom împăca odată cu așa o „dreptate” *ausgleichende Gerechtigkeit*, precum o suferim astăzi, care cere ca germanii din Coțman să învețe rutenește, iar românii din toate orașele nemțește și în multe sate rutenește. De tot rău stăm în *Suceava*. Acolo avem $103+138 = 241$ de copii români înscriși, dar toate școlile, începând din prima clasă, sunt curat germane. Deci, pentru 241 de școlari români nu se poate introduce limba de propunere română, pe când pentru 35 de copii germani din *Corlata* sau 4 germani în *Bahrinești* se propun toate obiectele în limba germană.

Aceste stări constituie o nedreptate insuportabilă, și dacă nu se vor schimba în curând conform dreptului egal, care-l pretindem și noi, ca și rutenii sau germanii, atunci vom trebui să ne pregătim de o luptă parlamentară foarte energică.

(„*Patria*”, an III, nr. 267, 18 aprilie/10 mai 1899)

Limba română în școlile din raionul Hliboca

Nr. crt.	Denumirea școlii	Limba de predare	Nr. elevi	Clasa cu lb. rom.	Nr. elevi	% de români în școli	Se stud. facult. lb. rom.	Nr. elevi ce studiază lb. rom. facultativ
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1.	Hlibocanr. 1	ucr.-rusă	725	-	-	32	cl. V-VI	37
2.	Hliboca nr. :	2 ucr.	718	-	-	4	cl. I-IV	52
3.	Camenca	ucr.	988	-	-	8,6	-	-
4.	Corcești	ucr.	248	-	-	91	-	-
5.	Corovia	ucr.-rom	437	I-IV	28	61	cl. V-XI	75
6.	Lucovița	ucr.	306	-	-	-	-	-
7.	Molodia	ucr.-rom	534	I-IV	66	74	-	-
8.	Volcineții	ucr.	362	-	-	-	-	-
Vechi								
9.	Stârceaucr.	202	-	-	-	cl. V-X	80	
10.	Tureatca	ucr.	296	-	-	89	cl. V-XI	91
11.	Ceahor	ucr.	529	-	-	38	cl. V-VII	80
12.	Bahrinești	rom.	243	-	-	-	-	-
13.	Voloca	rom.	469					
14.	Dimca	rom.	255					
15.	Cerepcăuți	ucr.-	387	-	-	-	-	-

	rom						
16. Oprișeni	rom.	393					
17. Carapciu	rom.	404					
18. Cupca	rom.	280					
19. Sinăuți	rom.	178					
20. Tereblecea	rom.	378					
21. Stănești	rom.	491					
22. Suceveni	rom.	258					
23. Valea Cosminului	ucr.- rom	223	II	V-VI	17	cl. V- VII	123
24. Gârbăuți	ucr.	113					
25. Mihuceni	ucr.	99					
26. Slobozia	ucr.	67					
27. Tărășeni	ucr.	164					
28. Dumbrava Roșie	ucr.	91					
29. Cupca nr. 2	rom.	146					
30. Hrușăuți	rom.	109					
31. Camenca nr. 2	rom	30	Reînființată în 1995				
32. Prisăcăreni	rom.	75	Reînființată în 1994				
33. Iordănești nr. 1	rom.	190					
34. Iordănești nr. 2	rom.	107					
35. Privorochei	rom.	175					

Conform acestor date oficiale ce oglindesc situația la 1 martie 1996, obiectele de studiu le sunt predate în limba română unui număr de 4182 de elevi din 10 școli medii și din 7 medii incomplete, la alți 94 din 2 școli medii mixte și la 17 din o școală medie incompletă mixtă (total 4293). La cursurile facultative de limba română sunt antrenați 588 de elevi din cadrul a 6 școli medii ucrainene, a unei școli medii incomplete ucraineano-română. În cadrul școlilor din localitățile cu populație majoritară românească, școli cu predare în limba ucraineană, există doar 15 clase paralele românești, iar unele dintre acestea sunt amenințate cu transformarea lor în clase ucrainene.

În aceste date oficiale nu este menționat procentul elevilor români de la școlile din Volcineții Vechi, Stârcea, Gârbăuți, Tărășeni, deși, conform situației de la 1 ianuarie 1992, în aceste localități mai erau, tot oficial, atestați ca români respectiv 881, 502, 289, 185, 124 de locuitori. E oarecum straniu faptul că la Ceahor, din totalul populației de 3840 de oameni, 1316 sunt români, dar pentru copiii acestora clase paralele cu predarea în limba română încă n-au fost deschise. În schimb, în 1995 a fost deschisă o clasă românească la Corcești, unde procentul elevilor români e de 91 la sută, dar la începutul anului școlar 1996/97 ea a fost lichidată nu din cauză că așa ar fi dispus autoritățile școlare din raion, ci dimpotrivă, din cauza părinților, care se tem că limba română nu le va aduce avantaje copiilor.

Corcești, Ceahorul, Tureatca, Volcineții Vechi, Hliboca sunt, deci, localități din acest raion în care predarea disciplinelor școlare ar trebui să fie făcută, în mod obligatoriu, și în limba română. Evident, cursuri facultative de studiere a limbii române ar putea fi introduse și pentru elevii școlilor din

Tărășeni și Slobozia, mai ales și pentru faptul că aceste localități mici se învecinează cu comune mari și curat românești. Dacă autoritățile școlare din raion și-ar concentra atenția și asupra rezolvării acestei probleme, atunci, într-o oarecare măsură, s-ar pune stavilă înstrăinării copiilor de obârșie românească de neamul lor, de graiul strămoșesc, de istoria poporului nostru. O dovadă a faptului că autoritățile școlare de la Hliboca își aduc contribuția la dezvoltarea procesului de redeșteptare națională, sprijinind

învățământul în limba maternă, este deschiderea în ultimii doi ani a școlilor românești din Camenca și Prisăcăreni.

Dumitru COVALCIUC
președintele Cercului cultural „Arboroasa” din Cernăuți
(„Codrul Cosminului”, anul IV, nr. 9, decembrie 1996, p. 2)

Declarație

La conferința de presă, organizată la 15 ianuarie curent de dl Myhailo Bauer, șeful Direcției Învățământ și Știință a Administrației Regionale de Stat, s-a afirmat că noi, scriitorii români din regiunea Cernăuți, suntem împotriva programelor școlare la limba română și la literatură (curs integrat - literatura română și literatura universală), având-o ca autoare pe Evdochia Manoil, deoarece, chipurile, programa la literatură nu include și operele noastre literare pentru a fi studiate în școală.

Respingând asemenea insinuări, noi, subsemnații, declarăm cu toată responsabilitatea că ne pronunțăm împotriva unor Programe școlare la limba și literatura română din cauza pericolului pe care îl comportă pentru viitorul românilor din regiune și din Ucraina, ca etnie cu o istorie străveche și o cultură națională bogată.

În primul rând, aceste programe prevăd o reducere cu aproximativ 50 la sută a orelor de literatură română, ceea ce nu poate fi admis, întrucât ar duce la o scădere drastică a nivelului de cunoștințe al elevilor.

În al doilea rând, autoarea programelor, Evdochia Manoil, nu are, după părerea noastră, nivelul de pregătire necesar pentru a decide de una singură soarta limbii și literaturii române în școală. Inexactitățile, ba chiar aberațiile, din Programe demonstrează acest fapt cu lux de amănunte. După cum s-a semnalat în articolul „Cum ne integrăm?”, publicat în săptămânalul „Concordia” (nr. 43 din 3 noiembrie 2001), autoarea nu a prezentat Catedrei de Filologie Română și Clasică textul integral al acestor Programe, pentru obținerea unei recenzii obiective.

În al treilea rând, procesul de studiere integrată a literaturii române și a literaturii universale trebuie să se desfășoare în paralel cu studierea integrată a literaturii ucrainene și a literaturii universale în școlile ucrainene. „Experimentările” propuse de Evdochia Manoil doar pentru școlile românești din regiune sunt, după opinia

noastră, deosebit de periculoase și ne încalcă drepturile cetățenești, garantate de Constituția Ucrainei și de legislația în vigoare.

În consecință, cerem de urgență încetarea oricăror „experimentări” și retragerea din școlile românești a Programelor școlare la limba română și la literatură (curs integrat - literatura română și literatura universală) până la trecerea școlilor ucrainene din întreaga țară la acest sistem de învățământ.

Îar dacă pentru viitor se prevede, totuși, studierea integrată a literaturii române și a literaturii universale, la elaborarea Programei urmează să fie antrenați mai mulți specialiști, inclusiv profesori de la Catedra de Filologie Română și Clasică a Universității Naționale din Cernăuți, metodiști și profesori școlari, scriitori, cu discutarea obligatorie în presă a propunerilor tuturor profesorilor de limba și literatura română din regiunile Cernăuți, Transcarpatică și Odessa.

Dacă cerințele noastre, expuse în această Declarație, nu vor fi luate în considerație de conducerea regiunii Cernăuți și de Direcția Învățământ și Știință a Administrației Regionale de Stat, ne rezervăm dreptul de a apela la ajutorul ministerului respectiv al Ucrainei și al forurilor europene și internaționale de competență.

Grigore BOSTAN

Grigore CRIGAN

Simion GOCIU

Mircea LUTIC

Vasile TĂRĂȚEANU

Ilie Tudor ZEGREA

membri ai Uniunii Naționale a Scriitorilor din Ucraina, ai Uniunii

Scriitorilor din România și ai Uniunii Scriitorilor din Republica

Moldova. Cernăuți, 19 ianuarie 2002.

(„Zorile Bucovinei”, 26 ianuarie 2002)

Școală este, nu-i director

Semnal alarmant

Clasele paralele cu limba română de predare în cadrul Școlii Medii Generale din Molodia au fost create începând cu anul 1990. Când numărul lor a crescut și când la predarea disciplinelor școlare în limba română au fost antrenați specialiști care puteau forma un corp didactic aparte, s-a pus problema separării acestor clase și a întemeierii, pe baza lor, a celei de a doua școli din Molodia, sat din apropierea Cernăuților care, conform datelor statistice, la 1 ianuarie 1992 avea o populație de 3741 de oameni, dintre care 2532 erau de naționalitate română, ideea înființării unei școli aparte cu limba română de predare sprijinind-o și deputații Consiliului Sătesc Molodia. La o ședință a lor din martie 2000, a fost adoptată hotărârea de a înainta această chestiune pe ordinea de zi a sesiunii Consiliului Raional Hliboca.

La 19 aprilie 2000, când a fost convocată sesiunea a X-a din legislatura a XXIII-a a Consiliului Raional Hliboca, V. G. Seredeac, deputat în circumscripția electorală Molodia, a făcut propunerea ca în satul pe care îl reprezenta să fie deschisă o nouă școală cu limba română de predare. Evident, prin majoritate de voturi, propunerea a fost încuviințată și pe marginea ei a fost adoptată hotărârea 30 - 10/2000, care are următorul conținut:

„Examinând interpelarea deputatului în circumscripția electorală nr. 13 din Molodia, dl. V.G. Seredeac, și hotărârea Consiliului Sătesc Molodia în chestiunea creării școlii generale de gradele I-III aparte cu limba română de predare, conducându-se după punctul 20, partea I, art. 43 al Legii Ucrainei «Cu privire la autoadministrarea locală în Ucraina», precum și art. 11 al Legii Ucrainei «Despre învățământul mediu general», Consiliul Raional a hotărât:

1. Să fie creată școala generală de gradele I-III și cu limba română de predare din Molodia.

2. Să i se recomande Consiliului Sătesc Molodia ca, împreună cu comitetul de părinți, până la începutul anului școlar să efectueze repararea încăperilor și să creeze baza materialo-didactică corespunzătoare.

3. Secția de Învățământ a Administrației Raionale de Stat, împreună cu Consiliul Sătesc Molodia, să rezolve problema privind numirea directorului acestei școli generale.”

Hotărârea din 19 aprilie 2000 a Consiliului Raional Hliboca a generat entuziasmul părinților din Molodia, ai căror copii erau înscriși în clasele românești. Entuziasmul lor îl împărtășeau și pedagogii și Lazăr Fialcovschi, primarul de atunci al Molodiei. În centrul satului se afla o clădire care, pentru început, ar fi putut găzdui, în două schimburi, clasele românești. Dar această clădire necesita reparații capitale și bani în acest scop nu se găseau.

S-a vorbit la nivel raional și sătesc despre antrenarea sponsorilor, căci numai cu ajutorul lor se putea ieși din situație. Dar sponsori în plan local nu s-au găsit. Grație osârdiei cu care a lucrat în această direcție dl. Eugen Petraș, anumite mijloace în scopul reparării clădirii care avea să găzduiască școala cu limba română de predare din Molodia au alocat „Hidroconstrucția” din Bacău, Filiala București a Uniunii „Vatra Românească”, Uniunea Juriștilor din România, o persoană particulară de origine română din SUA. Au fost schimbate acoperișul, ușile, geamurile, dușumeaua, au fost întăriți și tencuiți pereții, pe dinăuntru și pe dinafară, a mai fost adăugat un culoar lung, dar lucrărilor de reparații nu li se vedea capătul. Trebuiau acoperite plafoanele, construite sobe și hoheaguri etc. Cu bani grei pentru alte materiale de construcție și pentru plata meșterilor a venit d-na Aurelia Ștefănescu, o bucovineancă dârză, stabilită cu traiul în inima Ardealului. Acești bani erau alocați de către primăria municipiului Cluj-Napoca și s-au dovedit suficienți pentru finisarea lucrărilor de reparație și de amenajare a teritoriului.

Clădirea, care este gata să găzduiască Școala Generală nr. 2 din Molodia a fost, deci, reparată cu ajutorul sponsorilor din România. Lipsește, însă, cu desăvârșire mobilierul, iar în raion și în regiune pentru așa ceva nu s-a binevoit până în prezent să fie găsite mijloace financiare. Să zicem că la 1 septembrie, când va fi deschisă școala, copiii, care cu emoție vor trece pragul ei, se vor

așeza în bănci vechi, împrumutate de pe la alte școli. Nu vor roși oare șefii de raion, care vor asista la acest moment festiv, stând alături de dl Gheorghe Funar, primarul municipiului Cluj-Napoca, care și-a manifestat dorința să vină și să vadă ce lucrare a sponsorizat?

Problema mobilierului e una. Există o problemă cu mult mai gravă! Timp de doi ani s-a târăganat numirea directorului școlii înființate prin hotărârea Consiliului Raional Hliboca din 19 aprilie 2000. Deci, dacă nu este director, școala există doar pe hârtie. Numirea neîntârziată a directorului ar avea consecințe benefice în ce privește pregătirea școlii pentru deschidere, consolidarea corpului didactic, completarea contingentului de elevi și asigurarea lor cu manuale. Dar, se vede, negăsirea mijloacelor pentru mobilierul școlar și negăsirea unui director se face cu bună știință. Mijloace financiare și cadre se găsesc pentru deschiderea claselor ucrainene în sate românești, dar nu și pentru deschiderea unei școli generale cu limba română de predare într-un sat în care populația românească este majoritară. Oare românii nord-bucovineni nu mai sunt cetățeni ai Ucrainei, nu se mai bucură de aceleași drepturi constituționale ca și ucrainenii? Oare doleanțele lor nu mai pot fi satisfăcute în cadrul unui stat democratic de drept?

Dumitru COVALCIUC
(„Zorile Bucovinei”, 27 iulie 2002)

Dă-le, doamne, un gând bun...

Aflându-mă zilele trecute într-o deplasare de serviciu în raionul Noua Suliță, la Mămăliga, n-am putut să nu solicit părerile profesorilor școlari de acolo pe marginea unui subiect foarte actual pentru prosperarea învățământului național. În rândurile ce urmează oferim atenției cititorilor câteva considerații exprimate de una dintre cele mai experimentate profesoare de limba și literatura română, d-na Maria Herghelegiu.

— *Stimată doamnă Maria Herghelegiu, v-ați consacrat școlii întreaga viață, ați îndrumat zeci de generații în universul miraculos al cuvântului matern. În ultimul timp, în unele școli din localitățile românești, la „dorința părinților”, au început să fie deschise clase cu predare în limba ucraineană. Ce înseamnă aceasta pentru ființa noastră națională și pentru viitorul învățământului în limba maternă?*

— Eu cred că părinții care doresc să fie înființate clase cu limba ucraineană de predare nu vor întâmpina nici o piedică. Pentru copiii lor vor fi create cele mai bune condiții, căci asemenea „dorință” este încurajată pe toate căile. Dar pentru români acest lucru înseamnă o moarte lentă, asemănătoare cu urmările catastrofei de la Cernobâl. În școlile noastre de mult nu mai există un mediu lingvistic românesc nealterat. Așa-numitele școli mixte, sau bilingve, nu sunt în favoarea limbii române. Când îți moare mama, ce-ți mai rămâne, care avere? Limba, tradițiile, datinile ne sunt mama noastră, unicele valori care ne reprezintă în fața altor neamuri. Ar fi frumos și bine ca zestrea noastră spirituală să înflorească alături de limba și cultura ucraineană, ca statul nostru să se poată mândri în fața străinilor, scurtându-și astfel drumul spre Europa. Poate e mai bine ca, acolo unde există o asemenea necesitate, să se deschidă școli ucrainene autonome.

— *Oare, într-adevăr, în satele noastre cu populație românofonă există necesitatea unor asemenea școli?*

— Această necesitate vine de la spaima și neliniștea părinților că odraslele lor nu vor fi în stare să susțină examenele de admitere în limba ucraineană la instituții de învățământ superior,

școli tehnice și profesionale. Pretutindeni persistă această teamă. Or, în pofida timpurilor grele, tinerii tind spre carte și doresc să obțină studii superioare. Cred că această neliniște ar dispărea, dacă s-ar rezolva la nivel înalt problema înființării grupelor cu limba română de predare la Universitatea din Cernăuți, sau măcar examenele de admitere să fie în limba română. Ce-i drept, de multă vreme se vorbește că examenele de admitere la instituțiile din Cernăuți pot fi susținute și în română. Dar părinții n-au certitudinea că acest drept le va fi garantat în viitor. Și la Universitate, și la Academia de Medicină sunt profesori care să primească examenele de admitere în limba română. Un student capabil, dornic să învețe, se va descurca pe parcursul anilor de studii și în limba ucraineană.

— *Paralel cu problemele școlii, ce alte griji vă preocupă?*

— Mai am o durere pe suflet. Mă neliniștește soarta ziarului „Zorile Bucovinei”, ziar foarte așteptat și îndrăgit de toți consătenii. Am crezut la început că renunțarea Consiliului Regional de a finanța acest ziar a fost doar o glumă răuvoitoare. Când iau în mâini „Zorile Bucovinei”, îmi văd tinerețea mea, căci este ziarul cu care am crescut spiritual și profesional, în paginile cărui am publicat multe articole necesare pedagogilor, mi-am exprimat gândurile și aspirațiile. Mă gândesc cu îngrijorare și la colectivul talentat de la „Zorile...”, la jurnaliștii cunoscuți și peste hotarele regiunii. Stilul elevat, limba ziarului servesc drept model pentru profesorii și elevii noștri. Oare statul nostru este atât de sărac, încât nu-i în stare să susțină un ziar al minorității românești? Țăranii noștri muncesc ca albinele, strâng tot ce crește prin livezi și grădini, vând ieftin și cumpără scump cele necesare pentru trai. Seara, când au un minut liber, ei doresc să-și aline sufletul, citind ziarul preferat. Noi, oamenii de la țară, cunoaștem prețul pâinii, știm să muncim, dar nu putem trăi fără hrană sufletească. Vrem liniște în casele noastre, nu dorim să trăim numai cu supărare și nemulțumire în suflet. Poate, Bunul Dumnezeu le va trimite șefilor, care decid soarta și viitorul nostru, un gând bun și față de români.

— Doar nu cerem atât de mult. Pâinea cea de toate zilele ne-o câștigăm singuri, iar hrana noastră spirituală are nevoie de susținera statului.

*A înregistrat Aurica ȚÂBULEAC
(„Zorile Bucovinei”, 9 octombrie 2002).*

Poligon de aplicare a strategiei neostaliniste

Această nouă strategie de demolare a învățământului național pe care o promovează autoritățile ucrainene, în special cele din regiunea Cernăuți, mai plenar și fățiș se manifestă în una din cele mai vechi așezări din Nordul Bucovinei - Bahrinești, localitate atestată documentar de peste jumătate de mileniu într-un hrisov al lui Ștefan cel Mare și care a nimerit prin arbitrajul istoriei, în anul de tristă amintire 1940, după un gard de sârmă ghimpată în marginea imensului imperiu stalinist, datorită unei granițe absurde ce i-a trecut chiar prin inimă, sfărtecând-o în două. Și, se vede, un asemenea amănunt nu este deloc întâmplător, el fiind luat cu bună știință în calcul de cei ce și-au pus de gând desființarea minorităților etnice din Ucraina. Dacă sovieticii și-au declanșat planul lor de „rusificare” pe teritoriile ocupate cu forța în urma pactului Ribbentrop-Molotov prin lichidarea școlilor românești din localitățile din preajma Cernăuțiului - Corovia, Ceahor, Molodia, Valea Cosminului, Cuciurul Mare, Mihalcea, pe care le-au transformat peste noapte în școli (!) ucrainene, apoi demolatorii de astăzi și-au pornit acțiunea cu localitățile de frontieră, adică de la margine, cu Bahrinești și Tereblecea în sud, cu Mămăliga și Forosna la granița cu Moldova. Probabil că este foarte important pentru autorități ca anume la Bahrinești să se încropească o clasă ucraineană, deoarece această localitate are o semnificație deosebită pentru românismul nord-bucovinean de după 1940. Anume pe moșia satului, la Varnița, s-a produs monstruosul masacru de la 1 aprilie 1941, iar de-a lungul frontierei ce împrejmuiește localitatea din două părți au fost asasinați sute și sute de români care încercau să se refugieze în România în primii ani de ocupație. Aici s-a construit una dintre primele biserici din ținut ce a beneficiat de un ajutor substanțial din partea statului român, și tot aici a avut loc prima, și ultima până acum, vizită în Bucovina de după război a regelui Mihai I.

Deși strategia actuală de desființare a școlilor noastre prin implementarea forțată a claselor cu predare în limba ucraineană alcătuite din copii de etnie română a început să fie aplicată, discret și fără să se afișeze prea tare, încă din vara anului trecut mai întâi în raionul Noua Suliță, însă la Bahrinești pentru prima dată s-a recurs la acțiuni necamuflante, sfidătoare, lăsându-se premeditat să se vadă pentru toată lumea intențiile adevărate ale autorităților, precum și faptul că ele nu vor da înapoi nici în fața celor mai condamnabile metode. Și după cum se dovedește, cursul evenimentelor de până acum nu dezmente deloc această nouă strategie, dimpotrivă, o confirmă cu prisosință, care, de fapt, nu este altceva decât vechea strategie stalinistă de deznaționalizare a popoarelor subjugate, înfăptuită atunci prin desființarea lor fizică, adică prin asasinate și deportări în masă, prin foamete organizată etc., și înlocuită acum cu desființarea spirituală a minorităților. Într-adevăr, această nouă strategie își îndreptățește întru totul epitetul de „neostalinist”, deoarece este realizată prin aceleași metode de intimidare, minciună și înșelăciune și, ce-i mai important, se înfăptuiește cu ajutorul acelorași servicii secrete - atunci NKVD și KGB, acum Serviciul securității ucrainene (SSU). De aceea, este foarte interesant de urmărit modul cum s-a inițiat și cum se derulează în continuare acțiunea de formare a unei clase cu limba de predare ucraineană la școala medie din Bahrinești.

Din totdeauna, prin satele românești din Nordul Bucovinei se pripășesc, prin căsătorii mixte, repartizări cu serviciul etc., și persoane de altă naționalitate, care în majoritatea lor se acomodează condițiilor locului, în primul rând celor cultural-naționale și lingvistice. Este un lucru firesc, fiindcă așa e legea vieții și așa se întâmplă pretutindeni. Dar iată că, veneticii apăruți prin satele noastre în ultimul deceniu, adică de când există statul ucrainean, încep să nesocotească această regulă universală a respectului față de comunitatea în care viețuiesc și se apucă cu tot mai multă nerușinare să facă ei legea locului, având susținerea, nu numai tacită, a autorităților. Anume de la o asemenea persoană, venită din fundul Galiției și aciuată la Bahrinești de vreo zece ani, care nu a învățat să vorbească românește, dar nici copiilor săi nu le-a permis acest lucru, ținându-i izolați de semenii lor din preajmă, fapt care se

datorează și sectarismului confesional al iehovismului pe care-l practică, a pornit într-o bună zi campania de creare, inițial, a unei clase ucrainene, iar apoi, bineînțeles, de ucrainenizare a întregii școli. Autoritățile, în persoana conducătorilor organelor învățământului public de nivel raional și regional, dar și a șefului Administrației Raionale de Stat Hliboca, s-au deplasat imediat la Bahrinești pentru a susține în acest sens „inițiativa de jos”, iar în realitate pentru a face presiuni asupra profesorilor și altor factori de răspundere din localitate, pe de o parte, și, pe de alta, de a-i înșela pe părinți cu diferite promisiuni și momeli pentru ca această clasă să se formeze cu orice preț nu doar din cei doi-trei copii provenind din familii mixte, ci și din cele ale românilor...

Un principiu imoral

Concomitent, cu prelucrarea colectivului pedagogic al școlii au început să se ocupe șefi de rangul cel mai înalt de la Hliboca și Cernăuți. Profesorii și învățătorii care și-au manifestat nemulțumirea față de o asemenea politică promovată de autorități în problema clasei ucrainene sunt amenințați deschis cu concedierea. Și după cum s-a și întâmplat cu profesoara Olga Andrucovici, care a fost destituită, la indicația șefului Administrației Raionale de Stat, din postul de organizator al activității didactice a școlii, post echivalent cu cel de director adjunct, este evident că autoritățile de la amenințări trec cu hotărâre la pedepsirea celor care îndrăznesc să gândească altfel... Ca în timpurile cele mai triste ale istoriei noastre! Orice gest de manifestare națională devine imediat amendat și umilit de către autoritățile ucrainene doar la mai bine de zece ani de la apariția acestui stat pe harta lumii!...

Însă mai grav este un alt aspect al presiunilor autorităților aplicate colectivului pedagogic - aspectul moral, sau mai bine spus cel al lipsei de orice moralitate, coruperea unor profesori prin diferite promisiuni de promovare a acestora în carieră cu o unică condiție, adică să fie obedienți și Iași și să susțină pe toate căile „inițiativele” autorităților, ei fiind instigați să se opună comunității întregi, colegilor onești de muncă, părinților, neamului din care fac parte în cele din urmă. Din păcate, asemenea persoane, de obicei, se găsesc. La Bahrinești, cât de trist ar fi acest lucru, ucrainizarea școlii se înfăptuiește nu în ultimul rând și prin eforturile directorului Mihai Acatrinei, care insistă să se mențină în post cu prețul profanării demnității naționale a oamenilor acestei vechi localități românești, care cu ani în urmă l-au acceptat să se așeze între ei ca un român, ce li se părea, de bună-credință, venit de pe plaiurile Herței. Dar amarnice le-au fost așteptările, fiindcă au fost răsplătiți doar cu degradarea continuă a școlii și a procesului de instruire, pe care directorul o „asigură” cu strictete la indicațiile autorităților ca făcând parte inerentă din strategia generală de demolare a

învățământului în limba maternă, strategie ilustrată cât se poate de convingător prin principiul imoral „cât mai rău - cu atât mai bine!”

*Ștefan BROASCĂ
(„Plai Românesc”, octombrie 2002)*

Aceste informații, luate din diferite periodice cernăuțene, au fost reproduse aici cu scopul ca cititorii să înțeleagă mai lesne primejdia înstrăinării, prin ucrainizarea forțată a învățământului, care i-a păscut în trecut și care îi paște și acum pe românii bucovineni. Comentariile aici ar fi de prisos.

La sediul Societății pentru Cultură Românească „Mihai Eminescu” din Cernăuți. De la stânga spre dreapta: Doru Ștefanelli, Dumitru Covalciuc, Dimitrie Poptâmaș și Ciprian Bojescu (13 sept. 2003)

A treia etnie din Ucraina

Monitorizare socio-lingvistică

*Dr. Ion POPESCU,
deputat al poporului din Ucraina în legislaturile II și III,
membru în AP a Consiliului Europei (1996 - 2002)*

Acum șase ani am întreprins o cercetare a rezultatelor recensământului din 1989 din Ucraina și a dinamicii componenței naționale pentru a prognoza rezultatele unui nou recensământ din Ucraina independentă. Am studiat dinamica componenței naționale a populației Ucrainei prin prisma rezultatelor recensămintelor oficiale din anii puterii sovietice - 1926, 1959, 1970, 1979, 1989. Am calculat rata creșterii anuale pe etnii. Am analizat cifrele privind migrația anuală între Ucraina și fostele republici ale URSS (în linii generale și pe naționalități) pentru trei ani consecutivi (1992, 1993, 1994), aflând tendințele creșterii sau descreșterii numerice a principalelor etnii. Am studiat repartizarea tineretului (15-29 ani) după naționalități. Am mai făcut și alte analize, ajungând la următoarele concluzii:

Statistica ucraineană împarte populația românofonă în „români” și „moldoveni”. La recensământul din 1989 populația românofonă („români” și „moldoveni”) atingea cifra de 459.350 persoane (324.525 „moldoveni” și 134.825 „români”), ocupând locul al patrulea după ucrainenii (37.419.053), rușii (11.355.582) și evreii (486.326), lăsându-i pe locul al cincilea pe bielorușii (440.326).

Este de menționat faptul că, la recensământul din 1959, populația vorbitoare a limbii lui Eminescu era mai puțin numeroasă. Însă, blagoslovită de Dumnezeu și iertată prin jertfele deportărilor și masacrelor, populația românofonă din Ucraina, în pofida asimilărilor masive din Transnistria, din regiunile de dincolo de Bug, din Bucovina, Herța, nordul Maramureșului istoric, nordul și

sudul Basarabiei, a început să sporească, ajungând să ocupe locul trei.

Având în vedere că creșterea anuală în ultimii 20 de ani la populația românofonă este de 3,6 mii, am constatat că ea atinge cifra de peste o jumătate de milion. Dacă populația matură constituia 0,9 % (mai puțin de 0,3 % - românii și 0,6 % - moldovenii) din populația Ucrainei, tineretul românofon constituia peste 1 % (mai mult de 0,3 % românii și 0,7 % moldovenii) din tineretul acestei țări, conform datelor recensământului din 1989, observându-se o pronunțată tendință a creșterii numerice a acestuia.

Constatănd că persoanele declarate drept „români” locuiesc, în general, pe vatra strămoșească, ele nu sunt dispuse să emigreze, în perioada 1992-1994 am semnalat că, în aceeași perioadă de timp, în Ucraina au sosit 16.913 și au plecat 14.154 „moldoveni”, soldul fiind de +2.759. Așa cum reieșea din analiza efectuată atunci, în 1996 populația românofonă din Ucraina se situa pe locul trei (separat: moldoveni - pe locul 5, iar românii - 9), întrecându-i pe evrei (circa 260-270 mii).

Menționam că, „începând cu anul 1994, în Ucraina veneau deja mai puține persoane decât plecau (în primul rând, aceasta se referă la Rusia și la Belarus, lucru explicat prin stabilizarea economică din aceste țări și revenirea la baștină a foștilor „tineri specialiști” repartizați la lucru după încheierea studiilor superioare în Ucraina), iar populația Ucrainei scădea numeric destul de simțitor”.

În încheiere relatam: „Un eventual recensământ ne-ar fi dat cifre mai concrete. Ministrul ucrainean al justiției a și declarat că după adoptarea noii Constituții va fi desfășurat primul recensământ al populației din Ucraina. Câți vom fi români în statisticile oficiale depinde de fiecare dintre noi. Sunt convins că numărul nostru va fi oficial de o jumătate de milion, deși suntem mai mulți, că vom fi recunoscuți drept a treia etnie din acest stat și ca populație autohtonă în regiunile în care locuim compact”.¹

Ce s-a întâmplat în următorii ani și la ce concluzie am ajuns astăzi?

La 5 decembrie 2001 (la 10 ani de la independența Ucrainei) a avut loc primul recensământ ucrainean.

După o „prelucrare” (care a durat mai bine de un an) au fost anunțate rezultatele preliminare ale acestui recensământ. Și cu toate că au fost anunțate cifre diferite privind numărul total al populației Ucrainei la 5 decembrie 2001 (între 48 milioane 457 mii - populația totală, 48 milioane 241 mii - populația permanentă și 47 milioane 950 mii - cetățeni ai Ucrainei), putem constata că în 12 ani (de la ultimul recensământ) populația Ucrainei a scăzut cu 3,2 milioane de persoane sau cu 6,24 % (!) - în ultimii ani ai puterii sovietice pe teritoriul Ucrainei locuiau 51.452.026 de oameni.

În ciuda masacrelor, deportărilor masive războiului și altor greutăți, populația Ucrainei în perioada sovietică era în creștere permanentă: până la război: 1926 - 29.019.747 persoane; după cel de-al doilea război mondial; 1959 - 41.869.146 persoane; 1970 - 47.126.517 (o creștere cu 5.257.471 persoane sau 12,55 %); 1979 - 49.609.333 (o creștere de 2.482.816 persoane sau 5,3 %) și 1989 - 51.452.026 persoane (o creștere de 1.842.693 persoane sau 3,7 %). În perioada independenței Ucrainei populația a scăzut cu peste 3 milioane 211 mii persoane sau cu 6,24 % și a ajuns la nivelul anilor '70!

S-a constatat că, în anii postbelici, rezultatele recensămintelor fixau micșorarea permanentă a cotei ucrainenilor din totalitatea populației Ucrainei: 1959 - 76,8 %, 1970 - 74,9 %, 1989 - 72,7 %; și creșterea cotei rușilor: 1959 - 16,9 %, 1970 - 19,4 %, 1989 - 22,1 %.

În schimb, după 12 ani de la ultimul recensământ și 10 ani de independență a Ucrainei, numărul rușilor a scăzut cu 26,6 %, constituind, azi, doar 17,3 % din populația Ucrainei. Numărul ucrainenilor a crescut, iar cota lor a atins 77,8 % din populația țării.

S-a mai constatat că 22 milioane 316 mii sau 46,3 % (!!!) erau bărbați și 25 milioane 925 mii sau 53,7 % - femei - cu 3,6 milioane mai mult decât bărbații!!! Acest fapt presupune și creșterea numărului familiilor mixte în care, de regulă, copiii sunt educați, cel mai des, în limba mamei, iar când aceasta corespunde cu limba de stat (majoritatea cazurilor familiilor mixte) numărul și cota populației majoritare crește considerabil.

Dar să ne adresăm cifrelor statisticii oficiale referitor la componența națională a Ucrainei.

Tabelul 1

Dinamica componenței naționale a populației Ucrainei
(Statistica oficială)(2)

Pe naționalitățile principale	Recensămintele					
	1926*	1950	1970	1979	1989	2001*
1. Ucraineni	23.218.860	32.158.493	35.283.857	36.488.951	37.429.053	37.541.700
2. Ruși	2.677.166	7.090.813	9.126.331	10.471.602	11.355.582	8.334.100
3. Bieloruși	75.842	290.385	385.847	406.098	440.145	275.800
4. Moldoveni*	257.794	241.650	265.902	293.576	324.525	258.600
5. Tătari din Crimeea*		0	3.554	6.636	46.807	248.200
6. Bulgari	92.078	219.409	234.390	238.217	233.800	204.600
7. Unguri	869	149.229	157.731	164.373	163.111	156.600
8. Români*	1.530	100.863	112.141	121.795	134.825	151.000
9. Poloni	476.435	363.297	295.107	258.309	219.179	144.100
10. Evrei	1.574.391	840.311	755.993	632.610	486.326	103.600
11. Armeni	10.631	28.024	33.439	38.646	54.200	99.900
12. Greci	104.666	104.359	106.909	104.097	98.594	91.500
13. Tătari	22.281	61.527	72.658	83.906	86.875	73.300
14. Țigani	13.578	22.515	30.091	34.411	47.919	47.600
15. Azeri	0	6.680	10.769	17.235	36.961	45.200
16. Georgieni	1.260	11.574	14.650	16.301	23.540	34.200
17. Nemți*	393.924	0	29.871	34.139	37.849	33.300
18. Găgăuzi	0	23.530	26.464	29.398	31.967	31.900

Conform rezultatelor recensământului de la 5 decembrie 2001, pentru prima dată au cunoscut o descreștere (din motiv de asimilare sau reîntoarcerea în patria istorică din imediata apropiere) - rușii, bielorușii, bulgarii, ungurii, nemții.

Cel mai considerabil a scăzut numărul rușilor - în 12 ani ai au scăzut cu 3.021.482 sau cu 26,6 % (sic!) de la 11.355.582 în 1989 la 8.334.100 - în 2001. Acest fapt poate fi lămurit prin câteva pricini: stabilizarea economică în Rusia și emigrarea în masă a rușilor în Rusia după prăbușirea URSS-ului; asimilarea multor ruși după dispariția din pașapoarte a „naționalității”; conformismul unor persoane. Totuși scăderea numerică într-o așa proporție ne pare exagerată.

A scăzut numărul bielorușilor de la 440.045 la 275.800, adică cu 164.245 persoane sau cu 37,3 % - parțial prin emigrări, parțial prin scăderea sporului natural, dar și prin asimilare (inexistența școlilor și-a spus cuvântul!!!

Bulgarii, majoritatea cărora locuiește la sate nu erau predispuși să emigreze, au scăzut numeric de la 233.800 la 204.600, adică cu 29.200 sau cu 12,5 %, în general datorită scăderii sporului natural și, desigur, asimilării. Chiar și în regiunea Odessa, unde locuiesc tradițional compact, numărul lor a scăzut de la 166 mii la 150,6 mii - cu 15,4 mii sau cu 9,3 %. Ziarul „Roden Crai”, gimnaziul din Bolgrad și studierea limbii materne doar ca obiect sau facultativ nu pot ține piept asimilării!

Ungurii, deși au un institut pedagogic maghiar, 1 gimnaziu, 6 licee, 68 de școli cu predare în limba maghiară cu 17.342 de elevi și 30 mixte cu 8.914 elevi ce studiază limba maternă ca obiect și 1.568 ca facultativ, grupuri naționale la instituțiile de învățământ și multe organizații naționale active în Transcarpatia, unde locuiesc compact, au cunoscut și ei o scădere numerică de la 163.111 la 156.000, adică cu 6.511 persoane sau cu 3,99 % față de 1989. Chiar și în Transcarpatia au scăzut de la 156 mii la 151,5 mii - cu 4,5 mii persoane sau 0,25 %. Cauza principală - emigrarea în Ungaria și, mai puțin, sporul natural scăzut (tendență observată încă din 1989).

Nemții au scăzut numeric de la 37.849 la 33.300 - cu 4.549 persoane sau cu 12,0 %. Cauza principală - emigrarea în Germania și, parțial, asimilarea.

S-a micșorat puțin din punct de vedere numeric, dar nu și procentual, numărul grecilor (regiunea Donețk - zona Mariupol), găgăuzilor (regiunea Odessa - zona basarabeană) și al țiganilor (în Transcarpatia și Odessa), care locuiesc tradițional compact - acest lucru, în general, coincide cu proporțiile de micșorare a numărului populației din Ucraina.

Numărul grecilor a scăzut cu 7.094 sau cu 7,2 % și era de 91,5 mii persoane (ca și în 1989 ei constituiau 0,2 % din populația Ucrainei); la greci s-a păstrat tendința descreșterii neînsemnate: în 1970 - 106.909, 1979 - 104.097, 1989 -98.594, 2001 - 91.500 persoane și, cu toate că doar 6,4 % dintre greci au recunoscut drept maternă greaca și este destul de paradoxal, alături de faptul că 88,5 % de greci au recunoscut drept maternă limba rusă și doar 4,8 % ucraineana, asimilările n-au avut așa un efect ca la poloni, datorită confesiunii greco-orientale; este de remarcat și faptul că, în ultimul timp, s-au activizat societățile grecești și s-au intensificat legăturile cu Grecia, iar la Mariupol a fost construit și deschis un Centru cultural grecesc cu o activitate și o logistică excepțională. Numărul găgăuzilor s-a micșorat doar cu 67 de persoane(!!!) și a atins cifra de 31,9 mii persoane, cunoscând un spor natural în zona locuirii tradiționale din partea basarabeană a regiunii Odessa, ridicându-se de la 27 mii persoane în 1989 la 27.600 sau cu 2,22 % în 2001. Numărul Țiganilor (rromilor) a scăzut doar cu 319 persoane sau cu 0,7 % - de la 47.919 în 1989 la 47.600 în 2001. Inexistența școlilor nu a dus la asimilări masive datorită locuirii compacte la găgăuzi și „în tabere” la rromi.

Datorită emigrărilor, a scăzut numărul reprezentanților popoarelor musulmane asiatice (de exemplu, numai numărul tătarilor din Kazan a scăzut de la 86.875 în 1989 la 73.300 în 2001 - cu 13.575 persoane sau cu 15,6 %).

După cum am putut observa din Tabelul nr. 1, s-a menținut tendința de a se asimila masiv la poloni. Numărul polonilor a scăzut cu 75.079 persoane sau cu 34,25 %, iar asimilarea lingvistică continuă - doar 12,9 % dintre persoanele care s-au declarat poloni au recunoscut în calitate de limbă maternă polona.

S-a păstrat tendința de a părăsi teritoriul Ucrainei la evrei. Acest proces l-am prevăzut în 1996, unicul lucru pe care îl puteam spune atunci cu convingere era faptul că atunci în Ucraina mai erau „circa” 260-280 mii de evrei, majoritatea cărora era predispusă să emigreze, iar luând în considerație agravarea situației economice a Ucrainei din acea perioadă, precum și descreșterea cotei tineretului evreiesc (dacă cota populației mature evreiești atingea în 1989 0,9 % din populația Ucrainei, atunci cota tineretului, care și așa era predispus să emigreze în masă, era doar de 0,5 %) trebuiau să aducă în 2001 la scăderea numărului de evrei la 130-150 mii persoane

(erata de circa 25-30.000 persoane poate fi lămurită prin faptul că evreii au emigrat și mai masiv, iar cei rămași în Ucraina, mai ales în regiunile vestice, unde se observă cazuri de antisemitism, precum și evreii tindeau la o carieră politică (cum au făcut-o mulți parlamentari), conștient s-au declarat ucraineni. Insuficiența de școli cu predare în limba maternă a dus la situația că mulți tineri etnici poloni, mai ales la orașe, deși înțeleg limba bunelor, cu părinții vorbind doar ucraineana, au fost predispuși într-o proporție de 34,2 % (!!!) să se declare ucraineni.

Au revenit masiv din locurile deportării (mai ales din Uzbekistan) în Ucraina tătarii din Crimeea. Bazându-ne pe datele Mendjlisului tătarilor din Crimeea, constatăm că numai în perioada 1992-1994 au părăsit Ucraina și au plecat în statele CSI circa 10 mii de tătari. Luând în considerație acest fapt, presupuneam că în 1996 în Ucraina locuiau circa 276 mii (270 mi în Crimeea, 5,7 mii în regiunea Herson și 1,6 mii în regiunea Zaporojie) de tătari. În realitate, după 1996 mulți tătari încă nu au primit cetățenia Ucrainei și au emigrat în alte părți - așa, din 5,7 mii de crâmotătari din Herson în 2001 au rămas 2 mii, iar în Crimeea locuiau permanent doar 243.400 din cei 248.200 de tătari din Crimeea ce se aflau în Ucraina la 5 decembrie 2001. Cu toate acestea putem confirma că numărul tătarilor din Crimeea va fi într-o creștere permanentă, deoarece la ei natalitatea este destul de mare, iar tătarii nu sunt predispuși să se asimileze nici din punct de vedere lingvistic, nici confesional. Suntem convinși că după următorul recensământ numărul tătarilor din Crimeea ca depăși numărul bieloruşilor și vor trece de pe poziția 5 pe poziția 4.

Și-au păstrat tendința creșterii numerice popoarele autohtone - ucrainenii și românii, dar și cele caucaziene (fugind de conflicte) - armenii, azerii și georgienii.

Numărul ucrainenilor a crescut datorită persoanelor asimilate, în primul rând datorită reprezentanților popoarelor slave (ruși, bieloruși, poloni, bulgari) și a revenirii la națiunea lui Șevcenko a multor persoane, care în perioada sovietică se declarau ruși. Totuși, numărul ucrainenilor, cu toate eforturile de ucrainizare din partea puterii, a crescut de la 37.419.053 în 1989 la 37.541.700 în 2001, adică cu 122.647 sau cu 0,33 % (a se compara cu ultimul „deceniu sovietic”: din 1979 până în 1989 numărul ucrainenilor crescuse cu 930.138 persoane sau cu 2,55 %).

S-a păstrat și tendința de a imigra în Ucraina a persoanelor din zona de conflict caucaziană. Așa, numărul armenilor a crescut de la 54.200 în 1989 la 99.900 în 2001, adică cu 45.700 persoane sau cu 84,3 % (sic!). Numărul azerilor a crescut cu 8.239 persoane sau cu 22,3 % (sic!) de la 36.967 în 1989 la 45.200 în 2001. A crescut și numărul georgienilor (gruzinilor) de la 23.540 la 34.200 persoane, adică cu 10.660 persoane sau 45,3 % (sic!). Și această tendință se menține. De asemenea, a crescut numărul imigranților ilegali, mai ales din Afganistan, China, India, Pakistan etc., însă, din păcate, nu sunt date publicității rezultatele evidenței lor oficiale.

Referitor la persoanele care s-au declarat români, procesul creșterii numerice era prevăzut. În Ucraina românii autohtoni au nimerit ca urmare a pactului Molotov-Ribbentrop și celui de-al doilea război mondial, iar primul recensământ sovietic de pe aceste teritorii (nordul Bucovinei, Ținutul Herța, Maramureșul istoric, nordul și sudul Basarabiei) în care figurau ca „români” a fost cel din 1959, care a urmat după încheierea genocidului stalinist și al deportărilor în masă și care a semnalat doar 100.863 de români propriu-zisi - supraviețuitori după „o furtună nemaipomenită comuno-KGB-istă”; în schimb, numai după 9 ani (la 1970) românii au cunoscut o creștere numerică de 11.782 persoane sau 11,7 %, în următorii 10 - o creștere de 9.654 sau 8,6 % (și aceasta în ciuda faptului că în raionul Noua Suliță și fostul raion rural Cernăuți românii „erau îndemnați să se înscrie ca moldoveni”, iar mai multe sate românești din Bucovina - Costești, Stănești pe Ceremuș, Cabești (Iasenea), Bobești, Mihalcea etc. aproape definitiv s-a încheiat procesul de asimilare) și a atins cifra de 112.141 persoane, anii 1979-1989 au semnalat o creștere numerică de 13.030 persoane sau cu 10,7 %, numărul românilor ridicându-se de la 121.795 persoane în 1979 la cifra de 134.825 în 1989. Pentru cei 30 de ani de la 1959 până la ultimul recensământ sovietic din 1989 media creșterii anuale a populației românești din Ucraina era de circa 1.132 persoane, 3 iar până în 2001 ar fi trebuit să crească cel puțin cu 13.585 persoane și să atingă cifra de 148,5 mii persoane. Recensământul din 5 decembrie 2001 a stabilit că cifra românilor era de 151.000 persoane. Majoritatea românilor locuiau în regiunea Cernăuți, unde a fost înregistrat un spor de 14.283 persoane sau de 14,2 %, atingând cifra de 114.600 persoane

în 2001, și în Transcarpatia unde au crescut numeric cu 2.615 sau cu 8,9 % și au atins cifra de 32.100 persoane. Cei ce se considerau români întotdeauna nu erau predispuși să se asimileze. Creșterea ceva mai mare a numărului românilor din regiunea Cernăuți se datora și faptului că unii conaționali de-ai noștri care înainte au fost trecuți ca „moldoveni”, mai ales acei din raioanele Herța și Hliboca, au revenit la denumirea firească de „român”. Peste 4.300 de confrăți care s-au declarat români își făceau serviciul militar, erau la studii sau locuiau în alte părți (mai ales în Kiev și Odessa).

Marea surpriză a recensământului

Cea mai mare „surpriză” (pe care nu am putut-o prognoza în 1996) a fost faptul că pentru prima dată a scăzut și foarte considerabil (!) numărul fraților noștri moldoveni (care locuiesc compact și nu sunt dispuși de a emigra definitiv). Doar în perioada 1992-1994 în Ucraina au sosit 16.913 și au plecat 14.154 „moldoveni”, soldul fiind de +2.759, de la 324.525 în 1989 la 258.600 în 2001, adică cu aproape 66 mii (!!!) sau cu 20,3 % (!!!). Având un sold pozitiv în procesul migrației, numărul tineretului în creștere (la 1989 populația matură la moldoveni constituia 0,6, iar a tineretului - 0,7 (!!!) din populația totală a Ucrainei.) și un spor mediu natural anual de circa 2,8 mii de locuitori, în cei 12 ani dintre ultimele recensăminte frații noștri moldoveni ar fi trebuit să crească numeric cu circa 33,15 mii de persoane și să întrunească la recensământul din 5 decembrie 2001 cel puțin 357.675 persoane (!!!), dar ne-am pomenit cu 99,7 mii sau cu 27,9 % mai puțini (sic!) decât arăta pronosticul mediu.

Împreună cu cei peste 151.000 de români COMUNITATEA NOASTRĂ ar fi atins cifra de peste o jumătate de milion (circa 508,7 mii), dar așa, oficial, împreună întrunim doar 409.600 persoane - cu aproape 100.000 sau cu 19,7 % mai puțini (!!!). Care pot fi lămuririle? Există doar trei versiuni:

1. Moldovenii sunt predispuși să emigreze în Moldova. Această teză decade de la bun început: numai în perioada 1992-1994 în Ucraina au sosit peste 51.000 și au plecat doar 47.779 persoane, o parte considerabilă a cărora o constituiau moldovenii românofoni: au sosit 16.913 și au plecat 14.154

„moldoveni”, soldul fiind de +2.759. Numai în Crimeea în 1991-1992 au sosit 468 moldoveni din Moldova.

2. Foarte mulți moldoveni s-au declarat români. Vom analiza evoluția numerică a „românilor” și a „moldovenilor” în regiunile în care la 1989 ei constituiau un număr considerabil. Marea majoritate a persoanelor care s-au declarat români locuiau în regiunile Transcarpatică și Cernăuți. Majoritatea celor care s-au declarat moldoveni locuiau în regiunile Odessa și Cernăuți; mulți moldoveni locuiau în regiunile Nikolaev, Herson, Kirovograd, Donețk ș.a.

Regiunea	Anul recensământului					
	1946	1959	1970	1979	1989	2011
Transcarpatia (rom)	12.412	18.346	23.454	27.155	29.485	32.100
Cernăuți (români)	-	79.790	84.878	90.485	100.317	114.600
Cernăuți (mold.)	-	71.645	78.390	85.027	84.519	67.200
Odessa (moldoveni)	-	?	135.979	143.109	144.534	123.700
Nikolaev (mold.)	-	?	5.271	8.885	16.673	13.100
Kirovograd (mold.)	-	?	6.614	7.067	10.694	8.200
Donețk (mold.)	-	12.300	11.760	12.208	13.332	>x.xxx*
Dnepropetrovsk (m.)	-	?	3.062	4.879	6.636	>x.xxx*
Lugansk (moșd.)	-	?	4.708	5.519	5.785	>x.xxx*
Herson (mold.)	-	?	2.038	3.894	5.618	4.100
Rep. Crimeea (m.)	-	?	3.450	4.445	6.609	3.700
Harikov (mold.)	-	?	1.687	2.439	3.746	>x.xxx*
Zaporojie (mold.)	-	?	1.597	2.314	3.429	>x.xxx*
or. Kiev (mold)	-	?	1.769	1.875	3.186	>x.xxx*
Poltava (mold.)	-	?	674	1.231	2.737	2.500
Cercasy (mold.)	-	?	642	906	1.813	>x.xxx*
Jitomir (mold.)	-	?	573	712	1.434	>x.xxx*
Vinnița (mold.)	-	?	?	?	3.326	2.900
Reg. Kiev (mold.)	-	?	682	1.018	1.799	>x.xxx*
or. Sevastopol (m.)	-	?			1.140	800

După cum am putut observa, românii din Transcarpatia și Cernăuți erau permanent într-o creștere numerică pronunțată. Până în 1989 era în creștere și numărul moldovenilor, ce-i drept, nu așa de pronunțat ca al celor ce se considerau români și numai în regiunea Cernăuți numărul moldovenilor era în descreștere de la 1979.

După 1989, în mai multe regiuni în care românii erau considerați drept grup etnic important - și deci nu putea fi vorba de „treccerea” moldovenilor la „români” - numărul moldovenilor a scăzut simțitor. Numărul moldovenilor a scăzut chiar și în regiunile în care locuiau tradițional. În regiunea Odessa - cu 20,8 mii de persoane sau cu 14,4 % (sic!), în regiunea Cernăuți - cu 17,3 mii de persoane sau cu 20,5 %, în Donețk - cu cel puțin 5,5 mii de persoane sau cu 41,3 % (!!), în Nikolaev - cu 3,6 mii sau 21,6 % (!), în Kirovograd - cu 2,5 mii, în Herson - cu 1,5 mii sau 27,0 %. A scăzut cota moldovenilor și în toate celelalte regiuni! Și în cazul acesta nu putem vorbi despre „românizarea” unor persoane, care la 1989 s-au declarat moldoveni, ca despre pricina principală a scăderii numărului de persoane care se consideră moldoveni (după cum se încearcă să se speculeze).

3. Principala pricină este asimilarea. Și primul pas spre asimilare este asimilarea lingvistică.

Se pune întrebarea, de ce frații noștri din Transcarpatia și Cernăuți, care se consideră români, sunt în creștere numerică, în timp ce „moldovenii”, care totuși erau și mai sunt și astăzi nult mai numerici (care sunt mai numeroși în regiunile Odessa și Cernăuți), sunt, totuși, în descreștere?

Să comparăm situația din cele trei regiuni.

În regiunea Transcarpatică cei 32,1 mii de români constituie 2,3 % din populația regiunii (cu 2.615 persoane sau 8,87 % mai mult decât în 1989) și locuiesc compact în 13 sate și, conform datelor oficiale, în anul de învățământ 2002/2003 aveau 11 școli cu limba română de predare (3.543 de elevi), 2 școli mixte (1.427 de elevi) în care se studia limba română ca obiect obligatoriu, încă 10 copii studiau româna facultativ. În total 4.634 de elevi sau 2,3 % din numărul total al elevilor din regiune erau instruiți în limba română. E de menționat că în această regiune 310 pedagogi predau obiectele de studiu în limba română.

Persoanele ce s-au declarat moldoveni erau într-un număr cu mult mai mic de 0,2 % din populația regiunii, nefiind evidențiate printre grupurile naționale semnificative.

În regiunea Cernăuți ultimul recensământ a înregistrat 181,8 mii de românofoni (114.600 de persoane s-au declarat români și 67.200 - moldoveni) sau 19,78 % din populația regiunii (în 1989 - 19,67 %) - cu 3.036 de persoane sau cu 1,64 % mai puțin decât în 1989. Locuiau compact în suburbiile or. Cernăuți și în 108 localități ale regiunii și în anul 2000 aveau 87 de școli românești (22 mii de elevi) și 6 mixte (1,8 mii de elevi).⁵ În 19 sate cu populație românofonă existau doar școli ucrainene, iar limba maternă nici nu este studiată (Colincăuți-Hotin - în 1989: 4.672 s-au declarat moldoveni și 21 români, Șișcăuți-Secureni - 1.064 moldoveni și 5 români, Cotileu-Noua Suliță - 1.454 moldoveni și 4 români, Valea Cosminului-Hliboca - 907 moldoveni și 138 români, Ceahor-Hliboca -1.095 moldoveni și 221 români ș.a.m.d.). Este de remarcant că la începutul puterii sovietice (în anii '40) în regiune funcționau 114 școli cu predarea în limba română. După cum am putut observa, mai predispuși să se asimileze sunt, totuși, moldovenii. Deoarece regiunea Cernăuți poate fi considerată drept zonă tranzitorie din punct de vedere al identificării etnice a persoanelor românofone și, în legătură cu aceasta, merită o atenție deosebită, vom reveni asupra situației din această zonă cu un studiu separat.

În regiunea Odessa în 2001 123,7 mii de persoane s-au declarat moldoveni și constituiau 5,04 % din populația regiunii Odessa (în 1989 moldovenii întruneau 144.534 de persoane sau 5,5 % din populația regiunii) sau cu 20.834 de persoane sau 14,4 % mai puțin decât în 1989. Români la

1989 s-au declarat circa 800 de persoane (în 2001 au întrunit mai puțin de 0,2 % din populație și nu-s semnalati ca grup considerabil). În regiune la 1.09.1998 funcționau 18 școli (4,5 mii de elevi) cu predarea în limba română, în 9 școli mixte (1,4 mii de elevi) se studia limba maternă ca obiect obligatoriu și 500 de elevi studiau româna facultativ. În același timp, se observă și tendința de scădere a școlilor, claselor și elevilor. Deoarece un rol important în stoparea procesului de asimilare îl joacă învățământul în limba maternă, să ne adresăm cifrelor obținute în cadrul unei recente cercetări de monitorizare.

9 școli cu limba de predare română(6)

Nr. de clase/nr. de elevi			
Satul, raionul	Anul de învățământ		
	2001/2002	2002/2003	Diferența
Oziornoi, Izmail	40/1.067	40/1.056	0/-11
Miniailovca	14/274	14/261	0/-13
Furatovka, Sarata	9/74	9/81	0/+7
Plavni, Reni	15/372	16/364	+1/-8
Orlovca, Reni	22/513	22/518	0/+5
Dmitrovca, Chilia	23/531	22/518	-1/-34
Prioziornoie, Chilia	15/273	14/269	-1/-4
Borisovca, Tatarbunar	16/330	17/334	+1/+4
Crutoiarovca,			
Cetatea Albă	20/369 x	20/372	0/+3
TOTAL:	174/3.803	174/3.752	0/-51

Reieșind din tabelul 3, putem constata că numărul de elevi din școlile românești într-un singur an scade cu 1,34%! Ne-ar interesa, desigur, cum decurge acest proces în școlile devenite deja mixte. În regiunea Odessa școlile mixte (ca, de altfel, și cele naționale) sunt situate doar în zona basarabeană. În zona transnistreană nu există nici o școală cu predare în limba maternă și nici o școală mixtă cu predarea parțială a obiectelor în limba maternă - doar în trei școli cu predarea în limba ucraineană (toate 3 se află în raionul Ananiev) de pe teritoriul fostei Republici Autonome Moldovenești în componența Ucrainei (din 1924 până la război) se mai preda limba maternă în calitate de obiect de studiu, dar numărul claselor și al elevilor este într-o continuă scădere. Dar să revenim la cifre.

Tabelul Nr. 4

3 școli mixte româno-ucrainene

Nr. de clase/nr. de elevi Anul de învățământ						
Satul, raionul	Învață în limba română				Studiază limba	
	2001/2002		2002/2003		2001/02	2002/03
	L. Rom.	L. Ucr.	L. Rom.	L. Ucr.	L. Rom..	L. Rom
Novopocrovca	7/124	2/34	8/134	1/13	3/34	1/13
Utconosovca	24/599	1/18	24/579	2/32	1/18	-
Camășovca	23/552	3/26	23/542	3/37	2/26	3/37
TOTAL:	54/1.275	5/78	55/1.255	6/82	6/78	4/50

Tabelul Nr. 5

5 școli mixte româno-ruse

Nr. de clase/nr. de elevi						
Anul de învățământ						
Satul, raionul	Învață în limba română				Studiază limba	
	2001/2002		2002/2003		2001/02,	2002/03
	L. Rom.	L. Ucr.	L. Rom.	L. Ucr.	L. Rom.	L. Rom.
Novoselie, Reni	20/423	10/167	20/417	11/178	9/136	8/123
Limanscoie, Reni	22/518	3/38	22/497	3/34	3/38	3/34
Dolinscoie, Reni	11/262	10/213	11/243	10/222	10/213	8/178
Cernovâi Iar, Chilia	2/32	6/105	1/18	7/121	5/89	1/18
Staroselie, Sarata*	13/227	9/134				
TOTAL:	68/1.462	38/657	54/1.175	31/555	27/476	21/353

* Vezi continuarea în tab. 6 - școala româno-rusă devine româno-ruso-ucraineană.

Tabelul Nr. 6

2 Școli mixte româno-ucraineano-ruse

Raionul	L. Rom.	L. Ucr.	L. Rusă	L. Rom.	L. Ucr.	L. Rusă	01/02	02/03
Sărata	2001/2002			2002/2003			L. Rom.	(stud.)
Novoselivca	22/465	1/19	2/23	22/445	2/42	2/24	1/19	1/22
Staroselie*				13/204	1/8	9/127	7/91	6/72

După cum am observat în tabelele 4, 5 și 6 de mai sus, numărul claselor și al elevilor din clasele ucrainene crește, numărul elevilor din clasele românești și rusești scade. Scade și numărul copiilor din clasele ucrainene care vor studia limba maternă. Observăm două tendințe: scăderea numărului de copii moldoveni (deci, și a sporului natural) și creșterea numărului celor ce renunță la studierea limbii materne! După cum ne demonstrează datele din tabelele 4,5 și 6, atât numărul elevilor și al claselor românești, cât și numărul celor ce studiază limba maternă este în scădere.

Tabelul Nr. 7

Școlile care au limba română ca obiect de studiu (7)

Satul, raionul	Nr. de clase/nr. de elevi		
	A nul de învățământ		
	2001/2002	2002/2003	Diferența
Furmanovca, Chilia	16/241	14/206	- 2/- 35
Gadrabura, Ananiev-1	9/192	8/191	- 1/- 1
Gadrabura, Ananiev-2	7/91	5/52	- 2/- 39
Tocilovo, Ananiev	15/146	11/136	- 4/- 10
Glâbocoie, Tatarbunar	11/212	11/205	0/- 7
Nadrecinoie, Tarutino	21/397	22/391	+1/- 6
Camenca, Arțiz	3/62	3/59	0/- 3
TOTAL:	82/1.341	74/1.240	- 8/- 101

După cum am observat din tabelul 8, numărul claselor în care se studia limba maternă era în scădere, scădea și numărul elevilor. Se observă tendința de transformare a școlilor naționale din satele moldovenești în școli mixte, pentru ca mai târziu să devină școli cu limba de predare ucraineană. În conformitate cu datele de pe teren, în anul școlar 2004/2005, în comparație cu 2001/2002 din 9 școli românești existente vor rămâne 8

(școala românească din Oziornoie-Izmail se va transforma în școală româno-ucraineană și vom constata că toate cele 4 școli naționale din raionul Izmail vor fi româno-ucrainene), din cele 5 școli româno-ruse vor rămâne 4 (fosta școală românească din Cervonâi Iar (Chtai)-Chilia, transformată arbitrar la 1 septembrie 1996 în român-rusă, la sfârșitul anului de învățământ 2003/2004 va înceta să mai existe ca școală națională sau mixtă), școala din Staroselie-Sarata va rămâne încă româno-ruso-ucraineană. În această perioadă numărul de elevi din clasele „moldovenești” cu instruirea în „limba română”, conform pronosticului făcut pe teren, va scădea.

Tabelul Nr. 8

Dinamica elevilor din clasele cu predarea în limba maternă

Raionul	Anul de învățământ			2004/2005
	2001/2002	2002/2003	2003/2004	
Sarata	1.021	1.006	971	957
Cetatea Albă	347	330	320	320
Izmail	2.465	2.472	2.349	1.992
Chilia	830	630	820	720
Tatarbunar	330	334	337	342
Reni	2.186	2.272	2.259	2.218

Dacă la momentul instaurării puterii sovietice în sudul Basarabiei funcționau 62 de școli românești, la momentul proclamării Ucrainei independente funcționau 21 de școli în care se studia româna (16 - cu predare în limba română, 2 mixte româno-ruse și 3 cu predarea limbii și literaturii române ca obiect), atunci la momentul adoptării Constituției în 1996 (care prin art. 53 garantează instruirea în limba maternă sau studierea acesteia), din cele 21 de școli doar 13 au rămas românofone. Astăzi au mai rămas 18 școli, dintre care doar 8 (anul trecut - 9) cu predare în limba maternă - toate în partea basarabeană a regiunii. Dacă în aceste 18 școli în anul de studii 1999/2000 învățau 7.243 de elevi, ceea ce constituia 2,4 % din toți elevii din regiunea Odessa, atunci în 2001/2002 - 7.210 sau 2,1 %. De comparat: populația matură moldovenească constituie 5,04 % din populația regiunii. Reiese că mai mult de jumătate din copiii persoanelor care s-au declarat moldoveni nici nu studiază limba maternă și doar circa 42 % din copiii moldovenilor își însușesc limba lui Eminescu în școală!

În partea transnistreană a regiunii Odessa situația este și mai complicată - doar în 3 școli (2 sate - Gadrabura și Tocilovo) din raionul Ananiev se mai studiază limba maternă ca obiect, însă numărul claselor și al elevilor și aici scade catastrofal: dacă în anul de învățământ 2001/2002 în aceste 3 școli limba maternă era studiată de către 429 de elevi din cele 31 de clase, deja în 2002/2003 - doar de către 379 de elevi din 24 de clase.

Concluzia nu este deloc îmbucurătoare: deznaționalizarea (nu „românizarea”), mai ales prin școală, a moldovenilor din regiunea Odessa continuă și este în floare.

În regiunile Kirovograd, Nikolaev, pe întreg teritoriul fostei Republici Autonome Moldovenești etc. până la război mai funcționau „școli moldovenești”. La 1 octombrie 1926 în această zonă funcționau 52 de consilii satești moldovenești, în 1929 - 90! În anul 1927, 2.336 de moldoveni din această zonă erau deputați în consiliile satești, 63 - orașenești, 77 - erau primari, 371 - consilieri raionali și 25 - de voloste (judet): ce nu s-ar spune, dar proporționalitatea la nivel local puterea sovietică o respecta. Astăzi această zonă a devenit zona asimilării ireversibile: nu există nici o școală!

În prezent, în afară de regiunile Cernăuți, Odessa (zona basarabeană) și Transcarpatia, școli cu predarea sau studierea limbii române în alte regiuni nu sunt.

Putem constata că numărul moldovenilor scade din două cauze principale - micșorarea sporului natural și, principalul, asimilarea. Cert e faptul că o parte neînsemnată a moldovenilor din regiunea Cernăuți sau declarat români, dar acest fapt nu este atât de semnificativ, principala pricină fiind, totuși, asimilarea.

Concluzia este următoarea: cei ce se consideră români luptă pentru ca în școală și în biserică să se mențină limba română, și această atitudine și mentalitate au rădăcini adânci încă din perioada Imperiului Austro-Ungar, când înaintașii noștri au început lupta de rezistență și renaștere națională. Cei ce se consideră moldoveni, inclusiv în regiunea Cernăuți, sunt predispuși să se asimileze, integrându-se în mediul slavofon - mentalitate implantată încă de pe timpul încadrării acestor teritorii în Imperiul Țarist Rus și URSS și teama sălbatică de a se declara români (lucru firesc pentru această zonă, dacă ținem cont că din cei 1.530 de români din Ucraina, câți s-au declarat la recensământul din 1926, 1.496 (sic!) au fost deportați în 1937-38), fapt ce a diminuat valoarea demnității etnice⁷ (să ne amintim numai de bancurile despre moldoveni!), a școlii naționale și limbii materne. Ca rezultat - întâi se asimilează din punct de vedere lingvistic copiii, nepoții, care trec deja la etnia majorității fără muștrări de conștiință.

Deoarece în zona Cernăuților numărul românofonilor și cota lor din totalul populației aproape că nu s-a schimbat, să comparăm situația oficială demografică și socio-culturală din zonele în care majoritatea absolută a românofonilor se declarau în permanență moldoveni (Odessa) cu a celor ce se declarau români (Transcarpatia).

La 5 decembrie 2001, statistica oficială ne semnala prezența în Transcarpatia a 32,1 mii de români, care constituiau 2,6 % din populația regiunii. În regiunea Odessa au fost înregistrați 123,7 mii de moldoveni care constituiau 5,04 % din populația totală din regiune. Moldoveni în regiunea Odessa (majoritatea în partea ei basarabeană) erau cu 91.600 sau cu 3,9 ori mai mulți decât români

în Transcarpatia, iar cota lor în populația regiunii era de aproape 2 ori mai mare decât a românilor maramureșeni.

Transcarpatia

Majoritatea absolută din cele 32,1 mii de români maramureșeni din

Transcarpatia locuiesc într-un masiv compact între Tisa și Carpații ucraineni, la frontieră cu România, fiind înconjurați de satele ucrainene (de ruteni sau huțani) și maghiare, dar sunt înglobați în două raioane teritorial-administrative vecine Teacev (Teceu) și Rahiv (Rahău). Români din Transcarpatia au devenit a treia etnie din regiune (în comparație cu 1989, i-au depășit numeric pe ruși - numărul cărora a scăzut de la 49 de mii în 1989 la 31 de mii în 2001), fiind depășiți doar de ucraineni (inclusiv ruteni și huțani) - 1.010.100 de persoane și unguri - 151.500.

Cu toate că numeric populația localităților românești ar atinge cifra de peste 40 de mii de locuitori, totuși nu a fost organizat un raion național-teritorial majoritar românesc. Români, constituind 11,7 % din populația raionului Teacev (cel mai mare raion rural din Ucraina - aproape 200.000 de locuitori) și 11,2 % din populația raionului Rahiv (unul dintre cele mai mari raioane din Ucraina din punct de vedere teritorial și cu populație de peste 110 de mii de locuitori), constituie majoritatea absolută în 13 localități - 98) din raionul Teacev: orașelul Soltvino (Slatina), localitățile Dibrova (Apșa de Jos), Glibochii Potoc (Strâmtura), Topcina, Podișor, Bescău, Cărbunești, Bouțul Mare și Bouțul Mic) și 4 din raionul Rahiv: Belaia Țercovi (Biserica Albă), Srednee Vodeanoe (Apșa de Mijloc), Plăiuț și Dobric. Mai locuiesc români (într-un număr neînsemnat) în orașele Ujgorod, Munkacevo, Teacev, Rahiv etc. Mai vorbesc românește, deși mulți s-au declarat ucraineni, circa 40 % din satul pe cale de ucrainizare Vodița (Apșița Veche), în satul Grușevo (sat cu fosta mănăstire istorică românească - Peri); româna mai este vorbită în unele familii din satele raionului Vinogradovo, iar româna veche - de către circa

1.000-1.500 de „volohi-loșcarini”, declarați și trecuți ca ucraineni sau romi, din satele

Mircea și Poroșkovo (raionul Perecin) din „insulița valahă” (fără școală și biserică românească) de la poalele Munților Păduroși, pe granița cu Slovacia (la 50 km de Ujgorod și circa 200 km de masivul românesc de pe Tisa).

Dacă cei din Poroșkov și Mircea trăiesc foarte sărac (nu au pământ arabil și unica ocupație este prelucrarea lemnului), nu au școli, biserici și nici nu sunt oficial recunoscuți ca români, atunci cei de pe Tisa se declară și sunt recunoscuți ca români, sunt înstăriți (peste 90 % dintre ei au case cu mai multe etaje și peste 70 % - automobile proprii), peste 80 % din căsătorii sunt mononaționale.

Românii din Transcarpatia au 11 școli cu predarea în limba română și 2 mixte, iar în școala Nr. 2 din Slatina în anul 2000 au fost deschise clase de liceu.

În total, în limba maternă română în anul școlar 2002/2003 erau instruiți 4.634 de elevi. În aceste instituții lucrau 310 cadre didactice, dintre care 173 aveau studii superioare complete, 10 - studii superioare incomplete și 118 -medii de specialitate (au absolvit școli pedagogice). Numai în anul de învățământ 2002/2003 în Universitatea de Stat din Ujgorod (Catedra de Limba și Literatura Română), Institutul de Informatică, Economie și Drept de Stat din Ujgorod, Institutul Tehnologic din Munkacevo și Școala Muzicală din Ujgorod 30 de studenți - absolvenți ai școlilor românești din regiune, studiau limba română, încă 35 de absolvenți români își continuau studiile în instituțiile de învățământ din România. Mulți studenți sunt plecați la studii în Republica Moldova și în or. Cernăuți. Institutul regional în probleme metodice de instruire, educație și perfecționarea cadrelor pedagogice în permanență organizează cursuri pentru profesorii de limba și literatura română, la care sunt invitați, în calitate de lectori, specialiști din România.

În regiunea Transcarpatică, pentru deservirea necesităților culturale ale românilor, în mod oficial funcționează 7 cămine culturale cu 32 de colective, 1.100 de artiști amatori, 2 școli muzicale - la Slatina și Apșa de Jos, 8 biblioteci cu un fond de 12.500 de cărți.

Festivalul tradițional anual „Mărțișorul” se organizează și, prin rotație, ajunge în fiecare localitate românească cu participarea artiștilor din toate satele din zonă. Deși insuficient, dar în fiecare marți și joi apar emisiunile TV în limba română „Zi cu zi” și „Telerevista săptămânii” (în total - 4,8 ore pe lună), iar în fiecare zi are loc radioemisiunea „Plaiul meu natal” (8,6 ore pe lună). Deși neregulat, totuși a început apariția ziarelor „Apșa” și „Maramureșeni”, o parte dintre români sunt abonați la ziarul republican „Concordia”.

În toate cele 101 comunități confesionale ale românilor din Transcarpatia serviciul divin se face în limba română. Majoritatea credincioșilor români din zonă au devenit protestanți, cei mai mulți făcând parte din Organizația religioasă a Martorilor lui Iehova (având 87 de comunități, 32 de case de rugăciuni și aproape 300 de servitori ai cultului - dintre care 2 cetățeni ai României), care sunt organizați într-o singură regiune teocratică românească, din componența căreia fac parte 4 raioane teocratice. Pierzând pozițiile tradiționale, pe locul doi au ajuns credincioșii ortodocși din cadrul Bisericii Ortodoxe Ucrainene (Patriarhatul Moscovei). Credincioșii ortodocși românofoni au 7 parohii cu 6 biserici și 4 preoți (1 - cetățean român), care oficiază în limba română și mai construiesc o biserică la Plăiuț (preotul nefiind român). În Transcarpatia mai există 2 comunități greco-catolice și câte o comunitate a Bisericii Nou apostolice, în care serviciul este oficiat în limba maternă de către 6 slujitori ai cultului - toți cetățeni români.

Românii maramureșeni nu sunt prezenți în Parlament sau în Consiliul Regional, 9 dar, în schimb, au 10 deputați raionali sau 0,9 % din numărul deputaților din regiune: 4 din cei 63 de deputați din Consiliul Raional Rahău și 6 din cei 81 de deputați din Consiliul Raional Teceu. Românii din zonă sunt insuficient prezenți și în organele puterii executive din regiune - din 3.359 de slujbași de stat din regiune doar 3 sau 0,09 % sunt români (toți de nivel raional: 2 sau 0,7 % în Tecev și 1 sau 0,5 % în Mukacevo).

Activitatea națională și social-culturală a românilor din Transcarpatia este reanimată și datorită celor 3 organizații oficiale: Societatea Social-Culturală a Românilor din Transcarpatia „George Coșbuc” (organizată în 1989, cu centrul la Slatina, 5 filiale

legalizate sătești, circa 1.500 de membri, Președinte - Iurie (Gheorghe) Opriș), Societatea Românilor din Transcarpatia „Ioan Mihaly de Apșa” (organizată în 1999 cu centrul cultural la Biserica Albă, 8 filiale legalizate [2 raionale și 6 sătești], peste 100 de membri, Președinte Vasile Gh. Iovdi) și Uniunea Românilor din Transcarpatia „Dacia” (organizată în 1999 cu centrul la Apșa de Jos, 3 filiale legalizate, circa 100 de membri, organul de presă - ziarul „Apșa”, Președinte Ion Botoș).

Și nu este întâmplător faptul că românii din Transcarpatia în 1989 într-o proporție de 98,2 % au declarat româna drept limbă maternă și doar 0,7 % - ucraineana, 0,5 % - rusa și 0,5 % maghiara. În zonele locuite tradițional compact de românii din Transcarpatia asimilarea lingvistică artificială, în condițiile actuale, nu are sorți de izbândă.

În comparație cu națiunile conlocuitoare, la românii maramureșeni (cu excepția ucrainenilor și rromilor) se înregistrează creșterea sporului natural. De la recensământul din 1989 până la 5 decembrie 2001 numărul românilor a crescut de la 29.485 de persoane la 32.100 - cu 2.615 persoane sau cu 8,9 %. Să exemplificăm:

Tabelul Nr. 9

Naționalitatea/ Raionul	Nr. nou născuților		Nr. decedaților		Sporul natural	
	Anul		Anul		Anul	
	1997	1998	1997	1998	1997	1998
Români: Rahău	1.168	1.206	900	851	+268	+355
Teceu	2.146	1.932	1.418	1.332	+728	+600
Unguri: Beregovo	801	808	1.022	975	- 156	- 214
Ujgorod	698	704	873	817	- 175	- 113
Ungaro-ucrainean:						
Vinogradovo	1.398	1.350	1.213	1.170	+185	+180

Ruso-ucrainean:						
or. Munkacevo	794	733	793	805	+1	- 72
or. Ujgorod (mixt)	1.086	1.059	1.004	905	+82	+154
Total pe regiune	14.398	13.858	12.679	12.450	+1.719	+1.408

După cum am putut observa din tabelul 9, sporul natural în regiunea Transcarpatică se înregistrează la români (raioanele Teceu și Rahău), ucraineni (majoritatea populației din regiune) și la rromi (majoritatea cărora locuiesc compact în or. Ujgorod. Să comparăm:

Tabelul Nr. 10

Naționalitatea	Mii de persoane	În % din		2001 în % față de 1989	Asimilarea lingvistică în 1989 %
		total	2001		
Pe regiune	1.254,6	100,0	100,0	100,7	3,5 %
Ucraineni (10)	1.010,1	78,4	80,5	103,4	1,6 %
Unguri	151,5	12,5	12,1	97,3	2,8 %
Români	32,1	2,4	2,5	109,0	4,2 %
Ruși	31,0	4,0	2,5	62,7	1,8 %
Rromi-țigani	14,0	1,0	1,1	115,4	
Slovaci	5,6	0,6	0,5	77,7	~ 43,5 %
Nemți	3,5	0,3	0,3	103,3	

După cum am putut observa din tabelele 9 și 10, românii din Transcarpatia nu sunt dispuși să se asimileze din punct de vedere lingvistic, iar sporul natural, locuirea tradițională la țară și funcționarea limbii materne în toate domeniile din zonă (peste 70 % din români își desfășoară activitatea într-un mediu românofon) ne permit să constatăm că la următorul recensământ (la 2010) numărul

oficial al românilor din zonă va crește considerabil și va atinge cifra de circa 41-42 de mii de persoane.

Regiunea Odessa

Majoritatea persoanelor care s-au declarat moldoveni în regiunea Odessa în 1989 locuiau la sate: din 144.534 de persoane - 104.450 sau 72,3 % trăiau la țară. Limba naționalității în calitate de limbă maternă au recunoscut-o 114.650 de persoane sau 79,3 % dintre care 92.869 sau 81,0 % din moldovenii neasimilați trăiau la sate; 7.301 sau 5,05 % din moldovenii din regiune (dintre care 5.239 locuiau în satele în care nu mai existau școli cu predarea în limba maternă) au declarat în calitate de limbă maternă ucraineana, alții 22.230 de persoane sau 15,4 % - limba rusă (majoritatea - 16.147 sau 72,6 % din moldovenii rusofoni trăiau în orașe) și numai 353 au declarat în calitate de limbă maternă altă limbă (inclusiv și limba română). Din cei peste 29,5 mii de moldoveni educați în sânul altei limbi, doar 9.474 sau 32,11 % din cei porniți pe calea înstrăinării mai posedau limba naționalității lor.

La recensământul din 2001, moldoveni s-au declarat doar 123,5 mii de persoane, cu 21 mii sau 14,6 % mai puțin decât în 1989. Era și firesc ca majoritatea celor care foloseau rusa sau ucraineana în calitate de limbă maternă și de conversație să se autoidentifice din punct de vedere etnic, declarându-se ca fiind de naționalitatea care corespunde limbii materne din cei peste 29,5 mii moldoveni ruso și ucrainofoni din regiune mai mult de 2/3 au refuzat naționalitatea de moldovean: orășenii preponderent în favoarea rusificării, sătenii - a ucrainizării (moldoveni s-au declarat doar majoritatea celor 9.474 care în 1989 mai cunoșteau limba strămoșilor). Despre „românizare” nici nu putea fi vorba.

Populația românofonă moldovenească din regiunea Odessa, în majoritatea ei, la 5 decembrie 2001 locuia în satele rămase ca niște insule înconjurate de satele bulgărești și ucrainene din zona basarabeană (învecinate, mai aproape de Dunăre în zona Vâlcovului și Chiliei, cu câteva sate de ruși-lipoveni, iar mai aproape de granița cu Republica Moldova - și câteva sate de găgăuzi) și ucrainene din

cea transnistreană. Majoritatea moldovenilor locuiau în sudul Basarabiei între Nistru și Prut.

În biserici, limba aproape că nu se folosea (11).

Numărul școlilor naționale și al elevilor se împuținează mereu (vezi tabelele 3-8). În regiune, la 1.09.2002 funcționau 18 școli: 9 școli naționale (174 de clase) în 9 școli mixte (122 de clase) cu predarea în limba română în care 6.386 de elevi erau instruiți în limba maternă. În 9 școli mixte (31 de clase) și 7 școli (74 de clase) cu predarea în limba ucraineană 1.715 elevi studiau limba română în calitate de obiect obligatoriu, iar 500 de elevi studiau româna facultativ.

Dacă în 18 școli în anul de studii 1999/2000 învățau 7.243 de elevi, ceea ce constituia 2,4 % din toți elevii din regiunea Odessa, atunci în 2001/2002 -7.210 sau 2,1 %. În 2002/2003 maximul total de 8.601 elevi (inclusiv 1.715 ce studiau româna ca obiect și 500 facultativ sau 2,5 % din toți elevii regiunii se familiarizau cu limba maternă și în școală. De comparat: populația matură moldovenească constituie 5,04 % din populația regiunii. Reiese că mai mult de jumătate din copiii persoanelor ce s-au declarat moldoveni nici nu studiază limba maternă și doar circa 42 % din copiii moldovenilor sunt instruiți în limba lui Eminescu în școală!

În anul de studii 2002/2003 în regiunea Odessa lucrau 210 profesori de limba și literatura română. Peste 90 % aveau studii superioare, 29 dintre eu au categoria superioară, 59 - categoria I și 62 - categoria a II-a. Aproape 40 % erau în vârstă de până la 30 de ani. În anii 1993/2000 au fost trimiși la studii în Moldova 342 de absolvenți ai școlilor naționale. În România în această perioadă au plecat la studii 350 de absolvenți. (12) Cadrele didactice cu specialitatea „Limba română” sunt pregătite la Universitatea Umanistică de Stat din Izmail și la Liceul Pedagogic din Cetatea Albă.

În regiune funcționau 31 de colective artistice: 11 tarafuri muzicale (în satele Orlovca, Limanscoie și Dolinscoie din raionul Reni, satele Novosel'sche și Dmitrovca (2), raionul Chilia, satul Utconosovca (2), raionul Izmail, satul Novosilivca, raionul Sarata și satul Stara Cul'na, raionul Kotovsk-Transnistria), 7 colective de dansuri populare (în Orlovca-Reni, Dmitrovca-Chilia,

Crutoiarovca-Cetatea Albă, Oziornoe-Izmail, Ivanceanca-Tatarbunar, Stara Cul'nea-Kotovsk și Lipetche-Kotovsk), 7 colective de artiști amatori și coruri populare (Dolinscoie-Reni, Furmanovka-Chilia, Dmitrovca-Chilia, Borisovca-Tatarbunar, Glubocoe-Tatarbunar, Stara Cul'nea-Kotovsk și Gavânoși-Krasnookneansk-Transnistria) și 6 colective de folclor (Lipetche-Kotovsk, Novosel's'che-Reni, Dolinscoie-Reni, Limanscoie-Reni, Plavni-Reni și Orlovca-Reni) (13). Apar, ce-i drept, nu prea regulat și insuficient, radioemisiunile „Actualități” (30 de minute pe săptămână), „Felicități” (50 de minute), la TV sunt rezervate 2,87 ore pe lună pentru emisiunile în limba maternă, apare, de asemenea, emisiunea „Plai natal” (45 de minute pe săptămână). Câteva sute de persoane s-au abonat la ziarul „Concordia”; la 24 august 2002 a apărut primul număr al ziarului neînregistrat „Ziarul tineretului moldovean” cu un tiraj de 100 de exemplare.

Moldovenii din regiunea Odessa, după alegerile din 2002, sunt reprezentați în Parlamentul ucrainean de către socialistul Vasili Țușko (din 1994 până în prezent); nu sunt reprezentați în Consiliul Regional. În organele reprezentative, moldovenii sunt prezenți atât în zona basarabeană, cât și în Transnistria și au 3 deputați orășenești (în Ananiev, Kotovsk și Iujne-Odessa), 65 deputați raionali (Ananiev - 5, Cetatea Albă - 6, Izmail - 11, Chilia - 5, Sarata - 8, Șireaev - 3, Tatarbunar - 8, Rozdil'ne - 3, Mâkolaivsk - 5, Krasnookneansk - 2, Kotovsk - 9) și 509 consilieri de orășel și de sat (pe raioane: Ananiev - 42, Cetatea Albă -28, Bileaev - 10, Veliko-Mihailovsk - 17, Izmail - 91, Chilia - 61, Sarata - 71, Lireaev - 13, Tatarbunar - 33, Frunze - 7, Rozdil'ne - 18, Mâkolaivsk - 16, Liubașivka - 17, Krasnookneansk - 21, Kotovsk - 62, Kodâm - 2). Nu dispunem de date referitoare la prezența moldovenilor în organele executive.

În regiunea Odessa activează oficial doar 4 organizații naționale: Asociația moldovenilor „Luceafărul” (Președinte A. Fetescu), Organizația regională Odessa a Alianței Creștin-Democrate a Românilor din Ucraina - ACDR (Președinte Petru Șchiopu), Organizația raională Sarata a ACDR-ului (Președinte Ștefan Pinteac) și Societatea românilor din raionul Tatarbunar „Valul lui Traian” (Președinte Nicolae Moșu).

Din păcate, președintele asociației moldovenilor luptă doar într-o direcție - contra „românizării” moldovenilor, ignorând pericolul asimilării lingvistice și reducerea numărului de elevi, clase și școli naționale.

După cum am putut observa, confrății din regiunea Odessa sunt mai activi din punct de vedere social-politic și mai puțin din punct de vedere național-cultural - încă o premisă pentru înflorirea asimilărilor. Să ne adresăm cifrelor oficiale:

Tabelul Nr. 11

Naționalitatea	Mii de persoane	În % din total		2001 în % față de 1989	Asimilarea lingvistică în 1989 %
		1989	2001		
Pe regiune	2.455,7	100,0	100,0	93,6	20,8
Ucraineni	1.542,3	54,6	62,8	107,6	35,8
Ruși	508,5	27,4	20,7	70,7	1,0
Bulgari	150,6	6,3	6,1	90,9	8,3
Moldoveni	123,7	5,5	5,0	85,6	20,7
Găgăuzi	27,6	1,0	1,1	100,9	85,4
Evrei	13,3	2,6	0,5	19,4	15,8

În raioanele cu o importantă minoritate moldovenească se observa o îngrijorătoare scădere a numărului de locuitori. Bunăoară, în raionul Chilia de la 66,5 mii de locuitori în 1979, în 1989 numărul populației a scăzut la 65,6 mii, iar în 2001 - la 58,7 mii; în raionul Reni: de la 42,4 mii - la 41,1 mii - și la 39,9 mii; raionul Tatarbuniar: de la 47,6 mii - la 44,4 mii - și la 41,4 mii. După cum am observat din tabelul 11, sporul natural pe regiune a scăzut în medie cu 6,4 %. Ținând cont doar de acest fapt, numărul moldovenilor ar scăzut doar cu 7.330 de persoane și nu ar fi coborât mai jos de cifra de 137,2 mii de persoane, însă recensământul a înregistrat doar 123,7 mii sau cu 13,5 mii de

persoane mai puțin. Deci, moldovenii din regiunea Odessa sunt supuși atât tendinței scăderii sporului natural (vezi, de asemenea, și tabelele 3-8), cât și procesului asimilării. Dacă aceste tendințe nu vor fi stopate, la următorul recensământ moldovenii își vor menține poziția 4 în regiune, însă numărul și cota lor va scădea simțitor. După estimările noastre, numărul persoanelor din regiunea Odessa care se vor declara moldoveni la următorul recensământ nu va depăși cifra de 107110 mii de persoane.

Comparând situația persoanelor care s-au declarat români din Transcarpatia cu a celor care s-au declarat moldoveni din regiunea Odessa, vom constata: cei ce se declară români sunt mai rezistenți în fața asimilărilor.

Anexe

I. Repartizarea populației ucraineni conform criteriului limbii materne în 2001

Consideră ca limbă maternă în %				
Naționalitatea	Limba maternă	Ucraineană	Rusa	Altă limbă
Ucrainieni	85,9	X	14,8	0
Ruși	95,9	3,9	X	0,2
Bieloruși	19,8	17,5	62,5	0,2
Moldoveni (>Româna)	70,0	10,7	17,6	1,7
Tătari din Cr.	92,0	0,1	0,1	1,8
Bulgari	64,2	5,0	30,3	0,5
Unguri	95,4	3,4	1,0	0,2
Români (> Moldov.)	91,7	6,2	1,5	0,6
Poloni	12,9	71,0	15,6	0,5
Evrei	3,1	13,4	83,0	0,5
Armeni	50,4	5,8	43,2	0,6
Greci	6,4	4,8	88,5	0,3
Tătari	35,2	4,5	58,7	1,6
Țigani	44,7	21,1	13,4	20,8
Azeri	53,0	7,1	37,6	2,3
Georgieni	36,7	8,2	54,4	0,7
Nemți	12,2	22,1	64,7	1,0
Găgăuzi	71,5	3,5	22,7	2,7
Alte etnii - media	32,6	12,5	49,7	5,2

II. Asimilarea lingvistică a populației ucrainei

Naționalitatea	(15.12.2001) (2001 față de 1989)	(creșterii) Numeric (2001 față de 1989)	%
Ucraineni	14,8	+122.647	+ 0,33
Ruși	4,11	- 3.021.482	- 26,6
Bieloruși	80,2	- 164.245	- 37,3
Moldoveni	~ 28,3	- 65.925	- 20,3
Tătari din Cr.	8,0	+ 201.393	+ 430,3
Bulgari	35,8	- 29.200	- 12,5
Unguri	4,6	- 6.511	- 3,99
Români	~ 7,7-8,3	+ 16.175	+11,997
Poloni	87,1	- 75.079	- 34,25
Evrei	96,9	- 382.726	- 78,7
Armeni	49,6	+ 45.700	+ 84,3
Greci	93,6	- 7.094	- 7,2
Tătari	64,8	- 13.575	- 15,6
Țigani	55,3	- 319	- 0,7
Azeri	47,0	+ 8.239	+ 22,3
Georgieni	63,3	+ 10.660	+ 45,3
Nemți	81,8	- 4.549	- 12,0
Găgăuzi	28,5	- 67	- 0,2

III. Regiunea Cernăuți

Naționalitatea	Mii de persoane	În % din total		2001 în % față de	Asimilarea lingvistică în 1989 %
		1989	2001	1989	
Pe regiune	919,0	100,0	100,0	97,7%	9,5%
Ucraineni	689,1	70,8	75,0	103,4	2,7%
Români	114,6	10,7	12,5	114,2	47,0% ¹⁴
Moldoveni	67,2	9,0	7,3	79,5	4,6%
Ruși	37,9	6,7	4,1	60,1	2,6%
Poloni	3,3	0,5	0,4	71,6	65,6%
Bieloruși	1,4	0,3	0,2	51,8	55,8%
Evrei	1,4	1,8	0,2	8,8	62,6%

P.S.

1. Toate drepturile sunt rezervate - în caz de folosire integrală sau parțială a materialului, trimiterile sunt obligatorii.

2. Tabelele au fost alcătuite de către colaboratorii Centrului Bucovinean Independent de Cercetări Actuale de pe lângă Clubul cultural-sportiv "Dragoș-Vodă" (Cernăuți), sub conducerea Dr. Ion Popescu.

Note:

1. Materialul amintit a fost publicat integral în ziarul „Concordia” și în almanahul „Țara Fagilor”. Vezi, de exemplu: *Ion Popescu. A treia etnie din Ucraina//Țara Fagilor*, Almanah cultural-literar al românilor nord-bucovineni, Cernăuți-Târgu Mureș, 1996, pag. 85-91.

2. În anul 1926, Crimeea, Transcarpatia, Ucraina apuseană (Galiția și Volyn), nordul Bucovinei, Ținutul Herța, nordul și sudul Basarabiei nu erau în componența Ucrainei. La 1959, toți nemții și tătarii din Crimeea erau deportați de pe teritoriul actual al Ucrainei

(au mai fost deportați armenii, nemții și bulgarii din Crimeea; deportări au avut loc și în rândurile ucrainenilor, polonilor, ungarilor și, bineînțeles, ale românilor). Statistica oficială ucraineană continuă să ne despartă în „români” și „moldoveni: maramureșenii, bucovinenii și regățenii herțeni sunt trecuți la „români,, iar basarabenii și transnistrenii la „moldoveni”; în același timp, rutenii („rusinii,,), alături de huțani, boici, lemci etc. - la ucrainenii.

3. S-au luat în considerație soldul migrației, asimilările inevitabile, sporul natural și faptul că în 1989 cota *populației mature românești era de mai puțin de 0,3%* din populația Ucrainei, iar cea a tineretului - mai mare 0,3% din populația tânără a Ucrainei - cifre reconfirmate oficial și în 1995.

4. >x.xxx* - înseamnă că „moldovenii” sau „românii” din regiunea sau orașul respectiv constituiau o minoritate foarte neînsemnată (mai puțin de 0,2% din populația regiunii) și nu era semnalată de statistica oficială și grupul etnic sau lingvistic respectiv nu se considera important. ?- înseamnă că de cifre oficiale pentru anul respectiv nu dispunem. Pentru anul 1946 dispunem de cifre oficiale doar pentru românii din Transcarpatia.

5. În 1999/2000, în raionul Hliboca, datorită eforturilor părinților și deputaților români de diferite niveluri au fost deschise două școli românești -la Corovia și la Poieni-Regat. În 2001/2002 liceul din Noua Suliță (în oraș locuiau 3.193 de moldoveni și 125 de români) a devenit mixt, iar în 2002/2003 a fost închisă școala românească din Camenca-Hliboca (854 români, 32 moldoveni și 4752 de ucrainenii) și au devenit mixte școala din Bahrinești-Hliboca (1.340 de români, 20 de ucrainenii și 12 moldovenii) și Forosna-Noua Sulița (956 de moldovenii, 1 român, 80 de ucrainenii).

6. Cifrele referitoare la numărul de clase și elevi din regiunea Odessa au fost luate din Anexa la raportul „Monitorizarea respectării drepturilor minorităților” (reg. Odessa), efectuat de către oficiul Ombudsmanului Radei Supreme în anul 2002.

7. În anii '50-80 ai puterii sovietice, cei ce se declarau „români” nu aveau nici o șansă la o carieră strălucită militară, diplomatică, ca funcționar de stat sau de partid (chiar și legendarului *Marinesco*, căpitanul navei submarine declarate „dușmanul Nr. 1” de către A. Hitler, în perioada stalinistă nu i s-a

mai înmânat distincția de „Erou al Uniunii Sovietice”, deși decretul fusese semnat și oficial anunțat!).

8. Inclusiv satul românesc Teteș (situat între Apșa de Jos și Topcina).

9. Fostul deputat regional Vasile Iovdi (până la 2002) a candidat la alegerile din 2002 pentru Parlament din partea circumscripției electorale Rahiv, în componența căreia pentru prima dată au fost incluse și toate satele cu populație majoritară românească, dar plasându-se pe locul doi - a pierdut.

10. Inclusiv rutenii (rusinii), organizațiile cărora (6 regionale și 21 raionale) insistă că sunt un popor autohton aparte, și recunoscut în Transcarpatia oficial, în trecut, de către *Imperiul Austro-Ungar* cu următoarea evoluție: anul 1500 - 100,1 mii de persoane, 1600 - 130,2 mii, 1700 - 186 mii, 1800 -280 mii, Ungaria: 1900 - 311.163, 1910 - 336.286, Cehoslovacia: 1921-327,5 mii de persoane. Aici sunt trecute și persoanele care s-au declarat huțuli (huțani).

11. În comparație cu Transcarpatia, în regiunea Odessa preoții locali sau cei veniți din România ori Moldova care încearcă să predice în limba română sau să treacă la administrația confesională românească sunt siliți să părăsească parohiile, cum, de exemplu, s-a procedat în cazul părintelui Nicolae Asargiu din Anadol etc.

12. De exemplu, în anul 2002, la cota de 9 persoane, România a acceptat 18 studenți.

13. După război, toate satele moldovenești au fost rebotezate în rusă sau ucraineană: Eschipolos a devenit Glubocoie, Hagi-Curda - Camâșovca, Batra - Plavni, Ceășmir - Prioziornoe, Chitai - Cervonâi Iar, Cartal -Orlovca, Frecăței - Limanscoe, Mangiu - Mineailovca, Saru Nou -Novosel's'che sau Novoselivca, Dumitrești - Dmitrovca, Erdec-Burnu -Utconosovca, Babele - Ozeornoe, Frumișica Veche - Staroselie, Bulboaca - Cotlovina, Anadol - Dolinscoe ș.a.m.d.

14. Încă 14,6% au recunoscut în calitate de limbă maternă „limba moldovenească”. Limba lui Eminescu în calitate de limbă maternă au recunoscut-o 67,6%. Deci, cota asimilării era de 32,4%.

PERSONALITĂȚI BUCOVINENE

Omul enciclopedic al biologiei Emilian Țopa

*Prof. univ. dr. Mandache LEOCOV
Universitatea „Al. I. Cuza”, Iași*

Născut la 9 februarie 1900 în Cuciurul Mic, jud. Cernăuți, fiul lui Constantin Țopa și al Elenei, născută Tomorug, Emilian Țopa a urmat școala primară în satul natal, iar liceul și Facultatea de Științe, secția naturale, la Universitatea din Cernăuți, unde și-a susținut și doctoratul în științe naturale (1929) cu subiectul „Vegetația halofitelor din nordul României”.

După obținerea diplomei de licență, intră în învățământul secundar și apoi superior, mai întâi ca profesor de științe naturale la Școala profesională de fete (1925-1928), la Liceul militar „Ștefan cel Mare” (1928-1932), la Seminarul Pedagogic al Universității (1930-1940), la Liceul „Mihai Eminescu” (1935-1939), la Școala de Ofițeri Sanitari (1942-1943) din Cernăuți, apoi conferențiar pentru botanică la Universitatea din București (1940-1941), conferențiar la Politehnica „Gh. Asachi” din Iași (1945-1946) și Cluj (1948-1950), conferențiar de botanică sistematică la IMF Cluj (1945-1960).

Pentru aprofundarea studiilor în domeniul botanicii teoretice și practice a efectuat călătorii de studii și cercetări în Franța (1938-1939), Podolia (1943), Bulgaria (1959), Polonia (1960), Ungaria (1969), Germania și Austria (1975).

În paralel cu cariera universitară, a condus, în calitate de director, Grădina Botanică din Cernăuți (1926-1944), Cluj (1945-1963) și Iași (1963-1970).

Chemat la Iași (martie 1963), pentru a organiza Grădina Botanică pe noul amplasament din Dealul Copoului, el a venit cu o experiență prodigioasă, câștigată timp de aproape patru decenii de conducere și organizare la alte grădini botanice (a mai participat la înființarea sau reorganizarea unor grădini botanice școlare sau universitare ca: Brașov, Baia Mare, București, Craiova etc.

În șapte ani de directorat la Iași, a inițiat, organizat și realizat cele mai acute și spinoase probleme ale grădinii, el fiind principalul ctitor. Sub conducerea lui s-au preluat cele mai mari suprafețe de teren (cca 60 ha), sa elaborat planul de amenajare a grădinii și proiectele pentru complexul de sere și pavilionul didactico-administrativ, s-au populat serele și unele sectoare din câmp cu plante de la vechea grădină botanică, de la celelalte grădini din țară și din schimbul internațional, pe care le-a extins, de la 160 la circa 600 de instituții. Tot sub conducerea lui, s-au pus bazele herbarului grădinii, ale florei Exsiccata a Moldovei și Dobrogei și ale bibliotecii.

În paralel cu preocupările didactice și administrative, a condus numeroase excursii științifice, a organizat expoziții horticole și farmaceutice, a organizat cursuri pentru pregătirea sau ridicarea calificării muncitorilor floricultori (grădinari), a elaborat și difuzat sute de lucrări de popularizare, a susținut comunicări științifice și conferințe în aproape toate orașele țării, desfășurând o vastă și rodnică muncă pentru cunoașterea naturii și pentru ocrotirea ei. A mai desfășurat și o susținută muncă de cercetare științifică pe tărâmul cunoașterii florei și vegetației României, a efectuat apoi cercetări etnobotanice, de utilitate a resurselor vegetale, de introducerea în cultură a unor noi specii de plante cu valoare economică sau ornamentală, de protejare și ocrotire a peisajului național etc., cercetare materializată în lucrări monografice, articole, călăuze, dări de seamă sau recenzii, publicate în numeroase reviste din țară și străinătate.

Activitatea științifică a lui Emilian Țopa a fost bogată și variată.

De la el ne-au rămas aproape 300 de titluri de studii, comunicări și articole publicate, care însumează circa 3000 de pagini, la care se mai adaugă aproape 60 de manuscrise.

Prin studiile sale, el a descoperit și a îmbogățit flora României cu 70 de taxoni noi. Așa sunt: *Aesculus x hemiacantha* Țopa, *Arachys hypogaeae* L. var. *Fastigiata* Țopa, *Elatine alsinastrum* L var. *semipedunculata* Soran et Țopa, *Evonimus europea* L. f. *angustata* Țopa, *Iris pallida* Lam „Emil Racovitze” Țopa...

Colaborând la elaborarea grandioasei lucrări - în 13 volume - „Flora României”, el a prelucrat 36 de familii și 9 grupuri din familia leguminoase. Profesorul I. Prodan, care îl aprecia foarte mult pe E. Țopa pentru pasiunea, seriozitatea și migala cu care lucra, i-a dedicat o centauree: *Centaurea eilii-țopae* Prod.

În cei peste 60 de ani de activitate, cu aceeași pasiune, a colectat plante pe care, cu migala-i cunoscută, le-a herbarizat și le-a donat, pentru îmbogățirea FRE sau a herbarelor din Cernăuți, București, Cluj, Iași etc., totalizând peste 30.000 coli de herbar.

Cu aceeași râvnă a lucrat și după ce a fost pensionat, a doua oară (1970), ca profesor consultant al Grădinii Botanice din Iași până în ziua de 30 decembrie 1986, când, plecând la poștă, a alunecat, a căzut și după 42 de zile de spitalizare a decedat. Moartea sa a survenit la 10 februarie 1987. Avea 87 de ani și o zi. A fost înmormântat la cimitirul „Podgoria Copou”, cimitir care se găsește în incinta perimetrală a grădinii și unde el a conceput amenajarea sectorului „Plante memoriale”. Prin moartea lui, învățământul biologic românesc a pierdut un mare dascăl, iar cercetătorii din domeniul biologiei și slujitorii grădinilor botanice au pierdut pe omul-enciclopedie, pe omul care nu știa să critice, ci să analizeze și să îndrume.

A fost căsătorit cu Ștefania, născută Grigorovici. Nu a avut copii și nici moștenitori. Toată agoniseala sa, care a putut să supraviețuiască celor șapte strămutări, din care s-a detașat biblioteca, a lăsat-o moștenire Grădinii Botanice ieșene.

Pentru a-i cinsti, așa cum se cuvine memoria, în cadrul bibliotecii grădinii, i s-a organizat o cameră-muzeu, iar în grădină i-a fost ridicat un bust de bronz.

La izvoarele noastre carpatine

(Popas cu George Muntean)

Prof. univ. dr. Grigore BOSTAN

Cu George Muntean m-aș fi putut întâlni în copilărie, când treceam codrii noștri carpatini. De la Budineț până la Bilca, satul natal al Domniei Sale, e o aruncătură de băț. Dar destinul a rânduit altfel lucrurile - să ne întâlnim mult mai târziu, acum două decenii, când acest distins cercetător literar și publicist bucovinean, împreună cu soția sa, suava poetă Adela Popescu, a făcut un popas la Catedra de Filologie Română și Clasică a Universității din Cernăuți. Atunci am înțeles că George Muntean e unul dintre pământeni noștri pe care, totuși, i-am cunoscut bine și mai înainte (deși nu era recomandat să-i cunoaștem pe cei de „dincolo”).

De unde îl știam? În primul rând, din antologiile de poezie populară și studiile sale etnofolclorice, care nu puteau fi trecute cu vederea de către cei care studiază cultura noastră străveche; în al doilea rând, îl cunoașteam pe G. Muntean ca interpret original al multor fenomene de artă populară privite ca expresie a spiritualității românești sau puse în raport cu literatura cultă din epoca clasică și cea contemporană; în al treilea rând, nu puteam să nu suscite un deosebit interes preocupările sale ca istoric, critic literar și ca editor, sub îngrijirea căruia au văzut lumina tiparului, atât în țară, cât și peste hotare, opere de mare valoare ale literaturii noastre (scrieri de I. Neculce, V. Alecsandri, G. Călineascu, V. Streinu ș.a.), inclusiv ale scriitorilor bucovineni de la nord de Carpați.

Astăzi, desigur, nu ne-am putea opri la aceste câteva aspecte ale activității sale în plan cultural-literar, cunoscându-l și ca pe un publicist de mare forță, ca pe un conferențiar înzestrat cu darul elocinței, ca pe un animator al multor manifestări publice de importanță pentru renașterea social-culturală din Bucovina și ca pe un susținător devotat al scrisului românesc din actuala regiune Cernăuți.

Personalitate proeminentă a vieții culturale și social-politice românești, bucovineanul George Muntean care se află la urcușul vârstei de 70 de ani, s-a născut la 17 noiembrie 1932 în comuna Bilca, județul Suceava, din părinți țărani, în a căror gospodărie străveche a organizat, împreună cu soția, o casă țărănească-muzeu, imagine reprezentativă a satului bucovinean tradițional. După absolvirea școlii primare din satul natal, G. Muntean a urmat studiile liceale la Rădăuți. Un an a fost student la Institutul de Artă Teatrală și Cinematografică din București (1953). Exmatriculat din cauză că și-a permis să realizeze un scenariu după romanul „Bietul Ioanide” de G. Călinescu (carte nerecomandată pe atunci), se înscrie la Institutul de Literatură și Critică Literară „Mihai Eminescu”, continuându-și studiile la Facultatea de Filologie a Universității din București. Între anii 1959-1968 este redactor la revista „Contemporanul”, apoi, din 1960 - cercetător la Institutul de Istorie și Teorie Literară „George Călinescu” al Academiei Române.

În 1977 i s-a decernat premiul Academiei Române pentru lucrarea „Literatura Independenței” (din vol. „Independența României”). Numele lui George Muntean este bine cunoscut în lumea literelor, a oamenilor de cultură atât în țară, cât și peste hotare. El este membru al Uniunii Scriitorilor din România, precum și al multor asociații și societăți, printre care: Academia Profesorilor pentru Pace, Institutul de Cercetări „Basarabia și Bucovina” (membru fondator), Societatea pentru Cultură Românească „M. Eminescu” din Cernăuți, „Golgota” din Cernăuți (membru de onoare), Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, Societatea Cultural - Folclorică „S.Fl. Marian”, Societatea de Măine, Astra și altele. făcând parte din conducerea celor mai multe dintre ele, ca și din colegiile de conducere ale mai multor reviste cultural-științifice. A luat parte și a organizat numeroase congrese, simpozioane, conferințe, sesiuni, colocvii, întâlniri în plan național și internațional (Belgrad, Cernăuți, Chișinău, Frunze, Montreal, Moscova, Neapole, Ottawa, Sankt-Petersburg, Skopje etc.), întreține multiple relații cu personalități ale culturii din diverse țări ale lumii, prin care a contribuit la mai buna cunoaștere a României peste hotare.

Timp de aproape cinci decenii, George Muntean a fost și a rămas unul dintre cei mai harnici colaboratori la cele mai prestigioase periodice din România, precum și la reviste și ziare de peste hotare. Începând cu anul 1954, George Muntean a publicat articole, cronici literare, eseuri, recenzii, studii de istorie, critică și teorie literară, estetică, literatură comparată, folcloristică, politologie, note și comunicări științifice, însemnări, texte folclorice și dialectale, reportaje, documente inedite, evocări, interviuri, a îngrijit și prefațat numeroase volume de studii, versuri, proză etc. Numele său figurează în peste 60 de volume de referință, apărute în țară și în străinătate.

Ca vrednic fiu al Bucovinei, el își consacră pana cu multă dăruire și discernământ operei de valorificare a comorilor spirituale ale acestui ținut. Încă în 1959 editează valoroasa colecție de „Folclor din Suceava” cules de el de la mamă-sa, Varvara Muntean, talentată interpretă populară din comuna Bilca (născut la Vicovul de Sus), despre care citim în prefața alcătuitorului (G. Muntean): „Dotată cu o memorie prodigioasă, ea a învățat de-a lungul anilor mii de versuri populare, povești, snoave, proverbe, ghicitori, devenind o sursă inepuizabilă pentru cercetătorul de folclor... Am adunat de la ea peste opt sute de cântece populare... balade păstorești cu două noi ipostaze ale „Mioriței”, un frumos „Constantin”, două noi întrupări ale lui „Gruia lui Novac”, un „Pintea” cutremurător și un „Darie” măreț... Mi-a mai spus vreo șaptezeci de povești, snoave și anecdote, mai multe piese de teatru popular...”. Datorită materialului în mare parte inedit, colecția de „Folclor din Suceava” se prezintă ca una dintre cele mai remarcabile antologii regionale de folclor din câte avem până astăzi (vezi schița despre G. Muntean în „Dicționarul folcloriștilor” de I. Datcu și C.C. Stroescu, București, 1979, p. 293).

Dintre colecțiile de folclor (inclusiv din zona bucovineană) alcătuite și prefațate de G. Muntean vom mai menționa, în limitele acestor consemnări, doar antologia sa „Apa trece, pietrele rămân” - amplă colecție de proverbe românești sistematizate în ordine alfabetică (cu introducere, note și comentarii), volum ce a cunoscut mai multe ediții.

Prin amploarea și varietatea tematică a materialului reprodus, această antologie concurează cu celebra culegere de „Proverbe ale românilor” alcătuită de Iuliu A. Zanne la finele secolului al XIX-lea și începutul secolului XX.

Atât colecțiile, studiile introductive, recenziile la diverse antologii și selecții de texte filologice („Cântece de dragoste și dor”, 1972, Nicolae Cojocaru „Cântece, obiceiuri și tradiții populare românești (din Bucovina)”, 1984, „Cucule, ce pene porți?”, alcătuitor Dumitru Covalciuc, 1992 ș.a.), schițele istorico-etnografice despre satul natal Bilca și alte localități bucovinene, cât și eseurile lui George Muntean adunate în volumele sale „Cercetări literare”, 1969, „Interpretări și repere”, 1982 ș.a. explorează straturi de temelie ale culturii noastre populare pe care au fost clădite marile edificii de mai târziu (opera lui M. Eminescu, cea a lui Creangă, cea a lui M. Sadoveanu ș.a.). Investigațiile sale „coboară” spre arhetipurile autohtone. Edificatoare în acest sens sunt studiile „Doina și dorul”, „Puterile mitului” ș.a.

Lui George Muntean îi revine meritul de a fi introdus în circuitul de valori naționale nume și opere mai puțin cunoscute sau uitate cu desăvârșire în anii de după cel de-al doilea război mondial: Mircea Streinul, Iulian Vesper, Traian Chelariu, Teofil Lianu, George Drumur, Vasile Gherasim și alți bucovineni nedreptățiți de soartă. Sub îngrijirea sa au văzut lumina tiparului volumul „Mihai Eminescu” - cu cele mai reprezentative studii ale talentatului filosof, istoric literar și poet Vasile Gherasim, cărțile de versuri „Vârstele anilor” de G. Drumur, „Țara Soarelui” de T. Dumbrăveanu (Lianu) - poeți din celebrul grup cernăuțean al „Iconarilor”. Vom mai avea de menționat studiul său „Tradiția almanahurilor și calendarelor bucovinene”, inserat în primul (după război) Calendar creștin ortodox al românilor bucovineni pe anul 1992-93, alcătuit de protoiereul Adrian Acostăchioae și scriitorul Dumitru Covalciuc și editat la București, în 1992, de către Institutul Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române. În calendarul pe anii 1994-1995, George Muntean s-a remarcat prin ampla-cronologie bucovineană, la care a trudit nu o singură zi.

Preocupările științifice și literare ale lui G. Muntean depășesc cu mult anumite limite zonale (chiar dacă se referă la folclorul și literatura bucovineană). Ideea unității și comunității spirituale a poporului nostru, a românilor de pretutindeni, se reliefează pregnant, ca o dominantă conceptuală a tuturor eseurilor și studiilor pământeanului nostru. În acest sens vom remarca volumul ce inserează o sută de documente inedite despre Eminescu.

Spațiul nu ne permite să facem cel puțin o sumară trecere în revistă a multor altor lucrări ale sale de istorie, critică literară, publicistică, folcloristică - scrieri ce s-au bucurat de atenția unor personalități de seamă ale culturii românești și străine: G. Călinescu, Ș. Cioculescu, E. Cioran, Mircea Eliade, Iorgu Iordan, Edgar Papu, Al. Philippide, Vl. Streinu, Dinu Pillat, Gretchen Buchler (SUA), Mihai Cimpoi (Republica Moldova), Stanislav Semcinski (Ucraina), M.V. Friedman (Rusia), N. Ikomonov (Bulgaria), I. Agiaroglu (Turcia), Guliermo Diaz Plaja (Spania) Radu Flora (Iugoslavia) ș.a.

Remarcabilă este și activitatea social-politică și culturală a lui G. Muntean. Într-un cuvânt, el și-a adus contribuția la înființarea Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților, a Casei Memoriale „Ion Nistor” de la Vicov - Bivolărie, a Centrului „Eminescu” de la Călinești, a Centrului de Studii asupra Bucovinei de la Rădăuți al Academiei Române, a Universității „Ștefan cel Mare” din Suceava și a altor instituții de cultură și știință din Bucovina și din țară. A acordat ajutoare substanțiale la restaurarea celor două biserici de pe teritoriul satului Bilca, la construirea și restaurarea altor monumente ecleziastice și istorice din Bucovina.

Cea mai mare parte a activității sale social-politice și culturale, George Muntean, prietenul nostru care a rotunjit atât de frumos zilele trecute cele șapte decenii de existență, a fost și este consacrată relevării destinului istoric și contemporan al Bucovinei, de care pentru totdeauna este legat sufletește acest viguros fiu al plaiurilor carpatine.

„Muzica este religia mea”

Mihai MORĂRAȘ

Miracolul se produce ori de câte ori maestrul apare la pupitrul dirijoral. La un semn al baghetei sale magice, sunetele unei muzici copleșitoare și năvalnice pun stăpânire pe întregul spațiu, încât în acele clipe ai senzația trăirii unei lumi ireale, paradisiace. Printr-o asemenea stare, sunt sigur, trec și toți cei care vin la spectacolele de zile mari ale celui ce poartă un nume atât de autohton, adică atât de românesc - Alexandru Samoilă. Ultimii aproape 20 de ani din viața muzicală a Chișinăului au cunoscut cele mai remarcabile și cele mai senzaționale evenimente de ordin cultural-spiritual ce s-au produs sub semnul dirijoral al acestui muzician de excepție. Căci muzica, așa cum vă veți putea convinge mai încolo, este pentru Alexandru Samoilă însuși sensul vieții sale, o trăire sufletească și o ardere interioară continuă, provenită înainte de toate dintr-o adâncă suferință trăită aievea. La un moment dat, m-a străfulgerat o fracțiune de gând că această personalitate consacrată muzicii clasice n-ar fi putut deveni cu adevărat un mare dirijor, un mare artist, dacă soarta i-ar fi fost alta, dacă ea nu l-ar fi propulsat în magnificul univers al sublimului.

Încă de la primele sale evoluții pe scena Operei Naționale din Chișinău, esteticienii și specialiștii în materie au remarcat niște calități deosebite ale tânărului dirijor, care scoteau în evidență trăsăturile și particularitățile unei individualități romantice, cu pronunțate vibrații dramatice... „În schimb, scria un critic de muzică într-o revistă de specialitate, precizia desenului interpretativ (era vorba despre modul în care Alexandru Samoilă dirijase „Simfonia a cincea” de Schubert), aspectul profesionist îngrijit pledează ferm în favoarea tânărului muzician.”

Iar acest tânăr inspirat, care la începutul anilor '80 apărură ca un meteorit pe bolta vieții cultural-artistice și spirituale chișinăuiene, într-adevăr era marcat cu semnul unor suferințe și zguduiri.

Și întrucât toate în lume sunt aranjate conform unei legități stricte, așa, probabil, a trebuit să se întâmple că, anume la începutul anului 1941 o copilă de 14 ani, Ștefania, și un băiat ceva mai răsărit decât ea, cu numele de Grigore să fie aruncați într-un marfar în care, împreună cu buneii, părinții și rudele lor, urma să-i ducă tocmai la urșii polari. Acolo, în regiunea Tomsk, peste mulți ani, din rodul dragostei atotbiruitoare a venit pe lume Alexandru, fiul lui Grigore și al Ștefaniei Samoilă, care avea să fie stigmatizat ulterior cu calificativul umilitor de copil de deportați.

Alexandru îmi mărturisea că cea mai puternică impresie din copilărie ține de 8 martie 1956, când el, împreună cu mama și bunica, Garofina, au trecut pragul casei, zise părintești, deoarece gospodăria era a bunicilor. Din toți ceilalți bărbați ai acestei familii nimeni n-a mai ajuns să-și vadă vatra. Multe lacrimi s-au vărsat atunci și multă jale a încăput între cei patru pereți rămași atâta vreme orfani.

— Noi, românii, zice omul pe care îl am în față, suntem marcați de soartă să trecem prin toate suferințele pământești. Aceasta, probabil, ne este crucea. Dar să vezi cum e făcută lumea asta! Purtând pe umeri o povară atât de grea, providența, totuși, l-a înzestrat pe român cu harul cântecului și al dorului, ca să-i pară mai ușoară această sarcină. Deoarece, cred eu, poporul nostru este cel mai muzical, rămânând posesorul unic al celui mai bogat tezaur folcloric din lume. Afirm toate acestea din propria-mi experiență. Eu, de-o vorbă, am venit în muzica clasică numai și numai datorită muzicii noastre populare, care mi-a luminat calea încă de la începuturi.

Bineînțeles că aici se remarcă, în primul rând, o pronunțată linie genealogică, ea luându-și începutul de la strămoșii lui, trecând din generație în generație și cristalizându-se, în cele din urmă, în talentul lăutăresc al fratelui bunicii Garofina și al fratelui mamei sale. Despre acești virtuozii circulă până în ziua de azi legende precum că înainte de război ei au fondat tarafuri fără pereche în Bucovina, fiind invitați la cele mai înalte serbări, nemaivorbind de nunți și petreceri. La rândul-i, Alexandru Samoilă consideră că aceste gene s-au transmis și celor două fiice ale sale, Ana și Tatiana.

De altfel, născut în anul 1950 în satul Șestobitovo din regiunea Tomsk, Alexandru creștea ca un copil foarte sensibil și ascultător. Spre mirarea multora, el prindea din zbor arta interpretării mai la toate instrumentele muzicale, reproducea ușor aproape orice melodie. Făcându-se mai mărișor, se visa în fruntea unei mari orchestre, dirijând-o. Adesea se întâmpla că mamă-sa, trimițându-l la dugheană după cumpărături, vedea că Sândică nu merge pe drumul cel drept, ci caută căi cât mai ocolite ca să câștige timp, pentru a se deda fanteziilor sale adolescente care, firește, îl urcau pe crestele muzicii.

Mama, ca orice suflet bun și curat, îi vroia numai binele unicului ei copil. Rudele, câte mai rămăseseră în sat, la Ostrița, lângă Cernăuți, unde locuiau după ce s-au întors din deportare Ștefania și fiul ei, Alexandru, o sfătuiau toate ca una că băiatul trebuie să se facă neapărat constructor, și nu unul oarecare, ci șef de șantier. Ea, bineînțeles, nu protesta, pentru că tare mai vroia să-l vadă pe fecior mereu alături, gospodar în sat, cu o casă mare și frumoasă, făcută chiar de mâinile lui, că altminteri ce rost ar fi avut meseria pe care trebuia să și-o însușească. În fine, toate parcă mergeau așa cum vroia ea, căci în vara anului 1965 Alexandru pleacă să depună actele la Colegiul de Construcții din Cernăuți. Fiind băiat ascultător, el nu-i putea ieși din cuvânt și cu acest gând luă calea spre vechiul și misteriosul oraș. Numai că s-a întâmplat ca și Colegiul de Construcții și Școala de Muzică din Cernăuți să se afle în vecinătate. Nici până în ziua de azi Alexandru nu-și poate explica ce forță magică, ce semn l-a făcut să cotească în altă parte. Își amintește doar că a avut o clipă de înseninare, un zvâcnet de inimă atât de puternic, încât nu s-a mai putut stăpâni:

— Când am trecut pragul școlii de muzică și m-am pomenit într-o lume cu totul necunoscută de mine până atunci, unde domnea doar imperiul muzicii, am înțeles că acele tărâmurile n-au nici început, nici sfârșit, că soarta așa a vrut să se întâmple cu mine, ca și cum aș fi trecut o apă mare de pe un mal pe celălalt.

La Școala de Muzică din Cernăuți și-a făcut studiile între anii 1965-1969. Apoi Conservatorul din Sankt-Petersburg l-a întâmpinat pe flăcăușul din Bucovina cu toată severitatea și precauția caracteristică unei asemenea instituții.

Prima și unica condiție, pe care o înainta fiecărui candidat, erau doar capacitățile acestuia, talentul și vocația lui.

Toate acestea Alexandru Samoilă le avea cu vârf și îndesat. Oricum, examenele le-a susținut cu succes, iar profesorii i-au acordat, pe parcursul întregii perioade de studii, nu numai atenția cuvenită, ba chiar și simpatia lor neprefăcută. Alexandru se afla printre studenții favoriți, iar acest privilegiu era rezultatul unei munci uriașe, fructificate de prezența unui talent în devenire, care nu putea fi neobservat de specialiști. După absolvirea Conservatorului, foarte înzestratul muzician avea șanse reale să rămână în cea mai bogată în tradiții artistice metropolă a Rusiei, însă împrejurările vieții îl fac să se stabilească cu traiul la Perm. Acolo, fără să i se pună vreo condiție, este primit ca prim-dirijor al Operei locale, instituție care reușise deja să se afirme în contextul spiritual național, întrucât în anii celui de al doilea război mondial celebra trupă a Operei din Leningrad a fost evacuată la Perm, unde, bineînțeles, și-a lăsat amprentele sale adânci. Alexandru Samoilă, la numai 24 de ani, devine șef de catedră la Institutul de Cultură.

Urmează anul 1979, când Chișinăul îi oferă cu anumite rezerve locul la pupitru dirijoral al orchestrei simfonice a Filarmonicii de Stat. Dar n-a trebuit să treacă mult timp ca numele lui să se distingă printre cele mai remarcabile personalități ale artei muzicale dirijorale. Anume în acești ani, prin efortul deosebit al maestrului Samoilă, sunt puse în circuit cele mai valoroase capodopere ale muzicii clasice universale. Iată de ce, la Opera din Chișinău se muncea cu o sacrificare totală, cu un elan și o inspirație fără precedent. Aici, credem, e locul unei cronici pe care am spicuit-o din presa vremii: „Stilul promovat de Alexandru Samoilă enunță artistism și conștiinciozitate, un grad elevat de responsabilitate, repetițiile efectuându-se cu minuțiozitate și eficiență. De regulă, pasiunea maestrului, abnegația sa, organizarea rațională a procesului de muncă trezesc reacția adecvată a orchestrei și a soliștilor încă la stadiul repetățonal.”

Se subînțelege, desigur, o inepuizabilă capacitate și putere de muncă, o perseverență și o încordare aproape de limită a efortului fizic și intelectual, o nestăvilă energie din interior, care provin, după cum crede maestrul, din școala vieții, dar și dintr-o pasiune creativă moștenită de la bunica Garofina. El o caracterizează în felul următor:

— Cred că ceea ce sunt astăzi i-o datorez numai și numai bunicii mele, care a fost, înainte de toate, o femeie cu o

extraordinară voință de viață și cu o profundă înțelepciune țărănească. Dacă n-a avut școli înalte, această româncă bucovineană a rămas în amintirea mea ca o enciclopedie populară vie, ca o păstrătoare fidelă a comorilor noastre autohtone. Astăzi, de-o vorbă, când o ascult pe Sofia Vicoveanca, rămân profund impresionat și surprins de maniera ei de interpretare, al cărei repertoriu, cu specificul și coloratura muzicală pur bucovineană, cu intonația vocii ei inimitabile, aproape coincide cu ceea ce am auzit și am moștenit de la bunică-mea. E fantastică această constatare, ce mă face să cred că numai datorită harului cu care a fost înzestrată această femeie simplă de la țară am putut să obțin și eu câte ceva în cariera mea de artist.

Fiind și o fire profund religioasă, bunica Garofina i-a cultivat acest sentiment și dragului ei nepoțel, pe care l-a iubit și l-a ocrotit. Astăzi, dirijorul Alexandru Samoilă poartă sub reverul fracului său iconița Maicii Domnului, luată de acasă, din Bucovina, și de fiecare dată, înainte de spectacol, îi sărută chipul, rugându-se ca Cel de Sus să-l ajute și să-i dea putere de muncă, de inspirație. Probabil, prin acest gest se produce miracolul revigorării eforturilor sale, cel al revenirii imaginare la casa părintească din Ostrița, la draga lui măicuță care-i duce mereu dorul. Însă dorul ei nu pare atât de greu, iar despărțirea de fiu nu pare atât de apăsătoare, întrucât Alexandru și-a făcut un principiu neclintit: orice s-ar întâmpla, oriunde s-ar afla, dar dată în an, chiar să se răstoarne lumea, își croiește timp pentru a-și vizita mama, satul, prietenii. Și primul lucru pe care îl face, urcă dealul spre cimitir, pune la căpătâiul bunicii o lumânare aprinsă și stă neclintit la sfat cu ea multă vreme. Apoi coboară cărarea înapoi, la vale, purtându-și pașii spre un dâmbușor din spatele casei, se întinde pe covorul verde de iarbă și își scufundă fața în marea florilor de câmp. Sunt cele mai fericite clipe din viață, pe care le trăiește din plin:

— Revenirea mea acasă o simt de fiecare dată ca pe o sărbătoare a copilăriei.

Aceste clipe îmi ajută să recuperez din plin forțele fizice și morale. E o taină această stare, pe care n-o poți conștientiza în deplina ei dimensiune decât aici, acasă. E ca o binecuvântare cerească această despovărare ce ți se dă fără nici o condiție și fără nici o retribuție.

Probabil că Ștefania Samoilă greu și-ar fi imaginat ce culmi a atins feciorul ei și cum arată într-adevăr meseria lui dacă într-un an Opera Națională din Chișinău n-ar fi venit într-un turneu la Cernăuți. Anume atunci această țărancă timidă, precum sunt toate mamele noastre, a trecut, îmbrăcată în veșmintele ei tradiționale de la țară, pentru prima dată pragul somptuoasei săli a Teatrului Muzical-Dramatic din Cernăuți. Și când feciorul ei anunță cu vocea tremurândă de emoție că Maria Bieșu va cânta și pentru dânsa, i s-a părut că furtuna de aplauze o ridică pe sus și o poartă deasupra lumii. Apoi primadona, celebra Cio-Cio-San a lumii, le-a vizitat și casa. Acolo, sub nucul din ogradă, Maria Bieșu a cântat pentru mama dirijorului câteva melodii, și înainte de toate romanța „La umbra nukului bătrân”. Vestea, firește, a străbătut ca un fulger satul de la un capăt la celălalt, transformând vizita unei interprete de operă într-o sărbătoare de neuitat a întregii Ostrițe.

Astăzi, când Alexandru Samoilă pășește în urma gloriei sale, l-am întrebat cum i se pare această povară. Mi-a răspuns în felul următor:

— Nici nu am timp să mă gândesc la asemenea lucruri, care pentru mine nu au nici o importanță. Cum aș putea să mă complac în niște iluzii trecătoare, când știu că viața e atât de scurtă, iar muzica atât de mare, încât nu cred că mi-ar ajunge vreo zece vieți de om ca s-o pot cuprinde măcar parțial?...

Apoi mi-a mărturisit că, totuși, este împăcat cu soarta, deoarece ea îi menține echilibrul și nu i-a trădat idealul. Și-a mai adăugat:

— Consider că muzica cea mare este legată de Puterea cerească, de Creatorul Lumii, deoarece, probabil, ea mă ajută să trec peste multe obstacole, mă vindecă chiar atunci când mă îmbolnăvesc. De fapt, muzica este religia mea.

Prin această expresie, maestrul Alexandru Samoilă își identifică pe deplin propriul nume, propria biografie, propria imagine de Artist și de Om.

Gheorghe Hurmuzachi

Doctorand Veronica TODOȘCIUC

Fiu al boierului-patriot Doxachi Hurmuzachi și al Ilincăi, născută Murguleț, Gheorghe vede lumina zilei la Cernauca, sat din ținutul Cernăuților, la 7 septembrie 1817¹. Copilăria și-o petrece în mediul rural, la Cernauca, dar și la Cernăuți, unde părinții săi, având case în preajma fostului „Hotel de Moldavie”, locuiau pe timp de iarnă și unde Gheorghe și-a făcut studiile primare, gimnaziale și liceale între anii 1823-1834. Apoi, în perioada 1834-1839 a urmat cursurile Facultății de Drept a Universității din Viena². După absolvirea ei, întorcându-se în provincia natală, s-a angajat ca funcționar în serviciul administrativ-politic al Bucovinei. După doi ani, însă, neputând suporta aerul de rutină de acolo, părăsește slujba, hotărându-se să-și administreze moșia. Se căsătorește cu Eufrosina, fiica Ecaterinei (născută Cârste) și a lui Niculai von Flondor (1795-1864) din Storojineț. Eufrosina era sora dreaptă a boierului Gheorghe Flondor (1830-1892), tatăl cunoscutului luptător pentru emanciparea națională a românilor bucovineni Iancu cavalier de Flondor³. Cu Eufrosina va avea doi copii - Ileana - ce va deveni soția lui Iancu cavalier de Zotta, și Doxuța, viitor om politic, născut la 12 iunie 1845.

Ca bun român și ca om cu capacități organizatorice deosebite, Gheorghe Hurmuzachi, deși se ocupa de administrarea moșiei sale de la Cernauca, începe cu osârdie, alături de tatăl și de frații săi, să pregătească spiritele consângenilor pentru închegarea

¹ Emil Satco, Ioan Pânzar, *Dicționar de literatură Bucovina*, Suceava, 1993, p. 97.

² Petru Rușindilaru, *Hurmuzăcheștii în viața culturală a Bucovinei*, Iași, 1995, p. 28.

³ Dumitru Covalciuc, *O scrisoare a lui Gheorghe Hurmuzachi*, în „De la Nistru pân’ la Tisa”, Revistă de istorie, literatură și folclor, Cernăuți-Biserica Albă, An I, nr. 1, mai 1993, p. 28.

unei ample mișcări politice, naționale și culturale. Este adept înflăcărat al separării Bucovinei de Galiția și luptă ca fostului ținut moldovenesc, răpit la 1774 de către austrieci, să i se acorde autonomie deplină. Se află printre curajoșii bărbați ai neamului din acest colț înstrăinat de țară, care au trasat modalitățile dezlipirii Bucovinei de Galiția și care au semnat, în iunie 1848, pentru a fi dusă la Viena, cunoscuta Petiție a Țării, în care erau formulate doleanțele populației de aici⁴.

Pentru a cultiva și a menține treaz spiritul național al românilor din ținutul rășluit de Habsburgi, fondează pe mijloace proprii și redactează din octombrie 1848, împreună cu fratele său Alecu, „Bucovina”, gazetă românească pentru politică, religie și literatură, devenită tribună a intereselor românești și organ al întregii româniimi. Primul periodic din Bucovina scris în limba română a contribuit în mod esențial la despărțirea

Bucovinei de Galiția și câștigarea autonomiei provinciale. Ziarul a militat pentru egala îndreptățire a românilor cu celelalte națiuni din monarhia habsburgică.

Prin apărarea fermă a intereselor națiunii române, prin colaborarea cu revoluționarii din toate provinciile istorice, ziarul „Bucovina”, dirigit de către frații Gheorghe și Alecu Hurmuzachi, era organul de presă al tuturor românilor și a avut colaboratori străluciți ca Vasile Alecsandri, Costache Negri, Costache Conachi, Dimitrie Bolintineanu, Vasile Cârlova, Vasile Pogor, Mihail Kogălniceanu, Andrei Șaguna, Andrei Mureșanu, Aron Pumnul, Gheorghe Bariț etc.⁵ În paginile ziarului și-au făcut loc preocuparea pentru școală în general și pentru școala românească din Bucovina în special în condițiile în care limba română, ca limbă a populației majoritare, era alungată din școală. În acest sens, activitatea „Bucovinei” era orientată la realizarea unui învățământ național românesc, în care să se folosească limba, istoria și cultura națională, recunoscând, în același timp, dreptul celorlalte naționalități la

⁴ Ibidem.

⁵ Ioan V. Cocuz, Matei Hulubei, *Presa românească în Bucovina (1809-1944)*, Suceava, 1991, p. 24-25.

învățătură în limba maternă⁶. Ziarul cerea imperios înființarea unei universități românești la Cernăuți, ca o „neaparabilă condițiune a dezvoltării noastre intelectuale și morale”⁷, universitate ce ar fi avut datoria să pregătească cadrele necesare pentru dezvoltarea autonomă a Bucovinei în toate planurile activității social-economice și politice.

Referitor la folosirea limbii române în instituțiile din Bucovina, ziarul s-a pronunțat în favoarea înlocuirii alfabetului chirilic cu cel latin în scrierea românească, a dezvoltării unitare a limbii române în toate provinciile istorice românești, ca o condiție a realizării cu un ceas mai devreme a unității politice.

Ziarul româno-german (bilingv) „Bucovina”, primul număr al căruia a apărut la Cernăuți la 4 octombrie 1848, a văzut ultima dată lumina tiparului la 20 septembrie 1850. Dar la apariția primei gazete românești din Bucovina a contribuit plenar Gheorghe Hurmuzachi, omul angajat cu toate forțele în evenimentele revoluționare de la 1848-1849, „cel dintâi ziarist al Bucovinei și cel mai bun stilist dintre frații Hurmuzachi”⁸.

Patriot înflăcărat, Gheorghe Hurmuzachi va sprijini mișcarea culturală din Bucovina, care ia contururi mai pronunțate după 1850, va contribui în mod dezinteresat la înzestrarea cu cărți românești a Bibliotecii Bucovinei, înființată la 1851 la inițiativa boierului Mihai Zotta, se va pronunța în favoarea deschiderii școlilor secundare cu predarea în limba română, va apăra în 1860 autonomia, aflată în pericol, a țării, va lupta pentru reorganizarea Bisericii Ortodoxe din Bucovina, pe care dorea s-o vadă desprinsă de Mitropolia sârbă de la Karolowitz și având în frunte un organ reprezentativ alcătuit din clerici și laici⁹.

Sub președinția lui Gheorghe Hurmuzachi, la 11/23 iunie 1870 la Cernăuți are loc o mare adunare populară, la care este ales un comitet însărcinat să lupte pentru realizarea autonomiei

⁶ Ibidem.

⁷ „Bucovina”, Gazetă românească pentru politică, religie și literatură, Cernăuți, nr. 5/1848.

⁸ Petru Rusșindilaru, *op. cit.*, p. 29.

⁹ Dumitru Covalciuc, *art. cit.*

bisericești¹⁰. În martie 1871 este ales membru al comisiei pentru alcătuirea statutului eventualului congres bisericesc și al unui regulament de alegere, iar în 1873 conduce la Viena o deputațiune bucovineană, care avea misiunea să ceară autorităților imperiale permiterea congresului bisericesc din Bucovina¹¹.

În 1863, Gheorghe Hurmuzachi este ales de către cernăuțeni deputat în Dieta Bucovinei. În această calitate va apăra cu căldură, până în 1878, interesele ducatului autonom al Bucovinei. Trimis ca reprezentat al Bucovinei în Camera deputaților din Viena, va pleda acolo, în 1874 și 1875, pentru înființarea la Cernăuți a unei universități, în cadrul căreia să fie inaugurate și catedre paralele românești, mai ales la Facultatea de Drept, precum și o catedră de limba și literatura română la Facultatea de Filologie¹².

Deși n-a participat nemijlocit la fondarea, la 2 mai 1862, a „Reuniunii românești de lectură în Cernăuți”, Gheorghe Hurmuzachi a pledat pentru transformarea acesteia în Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina. Deschizând Adunarea generală din 11/23 ianuarie 1865, el s-a adresat celor prezenți cu următoarele cuvinte: „După cum este știut, Adunarea generală din urmă a fost decis, după propunerea comitetului Reuniunii române de lectură, fiind cercul activității acesteia prea restrâns și mărginit, a se transforma Reuniunea de lectură în Soțietate pentru Literatura și Cultura Română în Bucovina, având aceasta de scop lățirea culturii naționale, întărirea, sprijinirea și dezvoltarea ei în toate ramurile științei prin studii, prin elaborarea și edarea de opuri și de trataturi științei, prin premii și stipendii pentru diferitele specialități de știință, artă și alte asemenea; - precum de a fi și un mijloc de înlesnire a studiilor și un centru de adunare pentru acei bărbați, care vreau să urmărească, neîntrerupt, dezvoltarea literaturii române...”¹³.

¹⁰ Ibidem.

¹¹ Ibidem.

¹² Teodor Bălan, *Procesul Arboroasei (1875-1878)*, Cernăuți, 1937, p. 11-12.

¹³ Dr. Ion G. Sbiera, *Familia Sbiera după tradițiune și istorie și Amintiri din viața autorului*, Cernăuți, 1899, p. 175.

Din 1865 și până la moartea sa, survenită la 1/13 martie 1882, Gheorghe Hurmuzachi a condus cu prudență și devotament destinele Societății pentru Literatura și Cultura Română în Bucovina¹⁴. Și tot din 1865 până în decembrie 1869, s-a numărat printre harnicii colaboratori ai Foi Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina¹⁵.

Moartea sa (la 2 octombrie 1881 obținuse diploma împărătească, prin care i se recunoștea titlul nobiliar de baron) a însemnat o mare pierdere pentru Bucovina, fiindcă pe tot parcursul vieții sale a fost statornic și devotat apărător al ei, dar mai ales al intereselor românești de aici. Moartea sa a constituit o pierdere ireparabilă și pentru întreaga românie, pe care o vroia unită sub aspect politic, căci nu întâmplător despre el, ca despre cei mai mari jurisperiti ai Bucovinei, un contemporan scria că în timpul vieții a fost „o figură dulce și amabilă, care dorea să aibă brațe spre a cuprinde cu ele câte un milion de români dintr-o dată”¹⁶.

Participând la ampla mișcare de renaștere națională a românilor bucovineni din cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea, Gheorghe Hurmuzachi a militat în mod deosebit pentru unitatea limbii române care, în viziunea sa, era „odorul cel mai prețios al naționalității sale, secretul existenței seculare și talismanul viitorului său”¹⁷. El mai are marele merit de a fi făcut ca întreaga viață românească din Bucovina să se desfășoare în jurul Societății pentru Cultură și Literatură, „care a fost atât de generoasă, distribuind burse multor tineri români, pentru studii, acordând fonduri bănești școlii normale de învățători și învățătoare

¹⁴ Constantin Loghin, *Gheorghe Hurmuzachi*, în „Codrul Cosminului”, VII, 1931-1932, Cernăuți, 1932, p. 475-477.

¹⁵ Mircea Pahomi, *Biserici și schituri ortodoxe românești din ținutul Cernăuți*, Ed. „Hurmuzachi”, Suceava, 1998, p. 184.

¹⁶ George Barițiu, *Familia Hurmuzachi*. Prefață la lucrarea lui Eudoxiu Hurmuzachi „*Fragmente din Istoria Românilor*”, vol. I, Edițiunea Ministerului Cultelor și Învățăturilor Publice, București, 1879, p. XV.

¹⁷ Luca Bejenaru, *Gheorghe Hurmuzachi și câteva aspecte legate de limba literară*, în „Septentrion”, Foaia Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, anul XIII, nr. 18, 2002, p. 10.

pentru ca această instituție să crească oameni destoinici pentru activitatea din satele Bucovinei, editând reviste literare, calendare și înființând școli în satele și comunele în care interesele naționale ale românilor bucovineni erau periclitate”.¹⁸

Gheorghe Hurmuzachi a combătut în timpul vieții sale rătăcirile lingvistice din Bucovina, fiind un antipumnulist înfocat și luptând pentru o limbă neaoșă românească. La sugestia lui Gheorghe Hurmuzachi, în corespondența sa cu Dieta Bucovinei, cu primăria Cernăuților și cu autoritățile centrale de la Viena, Societatea se folosea de limba română și numai arareori se alătura, când era vorba de organele imperiale, și câte o traducere în limba germană.

Un vis al său a rămas nerealizat din cauza conjuncturii politice și a îndărătniciei episcopului Bucovinei, Eugenie Hacman, a fost cel legat de înființarea unei singure mitropolii ortodoxe românești din cadrul monarhiei habsburgice, cu reședința fie la Sibiu, fie la Cernăuți, fapt care ar fi consolidat pozițiile românilor din provinciile încorporate Austriei. Andrei Șaguna, episcopul Ardealului, dorea o singură mitropolie pentru toți românii ortodocși din Austria, dar atitudinea separatistă a episcopului Hacman, care nu dorea acest lucru, a produs consternare în rândurile intelectualilor români din Bucovina. ¹⁹ De exemplu, la 9/21 februarie 1861, Gheorghe Hurmuzachi îi scria episcopului Șaguna cu inima sfâșiată de durere: „Excelență! Vă rog încă o dată, nu uitați biserica văduvită a Bucovinei, provocați pe D-l Episcop Hacman la conlucrare, pentru o singură mitropolie română ortodoxă și alipirea Bucovinei către ea”.²⁰

Gheorghe Hurmuzachi și-a închinat întreaga-i viață slujirii intereselor neamului românesc. El a fost un patriot înflăcărat, un militant politic de frunte, animator al vieții spirituale românești într-o vreme și într-o zonă geografică românească nefavorabile afirmării românismului.

Dimitrie Onciul, istoricul și pedagogul

Octavian VORONCA

Printre personalitățile de seamă, implicate atât în descrierea istoriei românilor, cât și în crearea școlii critice în istoriografia românească, savantul Dimitrie Onciul, de la moartea căruia în martie 2003 s-au împlinit 80 de ani, reprezintă un caz aparte.

El s-a născut la 25 octombrie 1856, în comuna Straja din districtul Rădăuți. Chiar din copilărie a avut de luptat cu o boală grea (periostită la piciorul stâng), care l-a făcut infirm pe întreaga viață. Și școala primară, precum și studiile liceale (1868-1876) și cele universitare (1876-1879) și le-a făcut la Cernăuți, urmând cursuri de specializare la Viena și Berlin (1879-1881). Pretutendeni a avut profesori cunoscuți prin activitatea lor științifică și didactică, printre care s-a aflat și Ion G. Sbiera de la Facultatea de Litere din Cernăuți, membru al Academiei Române. După absolvirea Facultății de Litere (specializarea istorie-geografie), Dimitrie Onciul devine profesor la Liceul de stat din Cernăuți, apoi, între 1887-1895, este cadru didactic la Școala Normală din capitala Bucovinei. La 20 iunie 1883 se înscrie la doctorat cu teza „Despre începuturile statelor românești”, teză pe care o susține la 27 iunie 1884, la Innsbruck.

Dimitrie Onciul a activat energic și în cadrul unor societăți studențești. De-o vorbă, fiind student la Cernăuți, s-a înscris în Societatea „Arboroasa”, făcând parte din comisia ei literară. Această societate se manifesta în apărarea românismului în Bucovina, fapt pentru care a fost desființată în 1878 de către autoritățile austriece. Odată cu interzicerea activității „Arboroasei” și cu înăbușirea glasului membrilor ei, care cereau dreptate și libertate pentru neamul românesc din Bucovina, guvernul austriac a crezut că acest glas a amuțit pentru totdeauna. Însă membrii societății dizolvate sau constituit, sub președinția lui Dimitrie Onciul, într-o nouă societate academică, numită „Junimea”, pentru a continua și a duce la îndeplinire programul național al

„Arboroasei” și pentru a atinge frumoasele scopuri înscrise în statutul ei. Dacă Dimitrie Onciul a fost ales președinte al „Junimii”, Ciprian Porumbescu, fostul președinte al „Arboroasei”, a devenit secretarul noii societăți. La Viena, Dimitrie Onciul a activat în cadrul Societății „România Jună” și a fost un timp vicepreședinte al ei. În 1880, Dimitrie Onciul a fost unul dintre românii aflați la Viena care au cântat „Pe-al nostru steag”, imn compus de Ciprian Porumbescu pe versurile lui Andrei Bârseanu. Imnul constituia atunci crezul pentru unirea tuturor românilor. În 1903, Societatea „Junimea” i-a oferit lui Dimitrie Onciul, în semn de omagiu, o panglică tricoloră cu inscripția: „Junimea, primului său președinte”.

În timpul cât a fost profesor la Cernăuți, Dimitrie Onciul a publicat în „Convorbiri literare” istoria Bucovinei până la anexarea ei de către Austria. Tot în acea perioadă a scris istorioare pentru manualele de limba română destinate elevilor din clasele II-VI.

În februarie 1896, este nevoit, în urma unui conflict, să-și părăsească catedra și să plece la București. La Universitatea din București se anunțase un concurs pentru ocuparea unui post de profesor la catedra de istorie veche românească. S-a înscris la concurs și a fost admis. În acest post a lucrat timp de 27 de ani. Datorită meritelor mari în valorificarea trecutului istoric al românilor, la propunerea lui Al. Odobescu, la 1 aprilie 1899 Dimitrie Onciul a fost ales membru corespondent al Academiei Române, iar la 11 aprilie 1905 a devenit membru plin al principalului for științific din România. Din 1920 și până la moarte a exercitat funcția de președinte al Academiei Române. Din 1913 a fost membru, iar din 1919 - președinte al Comisiunii Monumentelor Istorice. În această calitate a reușit să oprească demolarea Bisericii Domnești de la Curtea de Argeș și a inițiat în țară cercetările arheologice ținând de epoca medievală. În 1919 a devenit decan al Facultății de Istorie din București, iar în 1922 a întemeiat Comisia Consultativă Heraldică, al cărei președinte a fost numit. În această calitate, împreună cu Paul Gore și alți membri, a elaborat stema României întregite. De al 1 aprilie 1900 până la 20 martie 1923, timp de 23 de ani, a fost directorul general al Arhivelor Statului, instituție pe care a slujit-o cu credință și înalt profesionalism.

Dimitrie Onciul a lăsat lucrări fundamentale, în multe privințe încă nedepășite, despre originea poporului român și formarea statelor feudale românești. Cu puternice argumente de ordin lingvistic, istoric, toponimic, el a probat continuitatea populației daco-romane la nord de Dunăre după retragerea administrației romane, susținând că poporul și limba română s-au format de o parte și de alta a Dunării, în strânsă unitate teritorială. A realizat un model de analiză critică a izvoarelor istorice în cercetarea formării statelor românești, domeniu în care lucrările sale rămân de excepție.

S-a stins din viață în București, la 20 martie 1923. La vestea morții lui Dimitrie Onciul, Societatea Academică „Junimea”, avându-l în frunte pe R. Reuș, într-o ședință extraordinară, a luat decizia ca rămășițele pământești ale savantului să fie aduse la Cernăuți, unde să fie organizate funeralii naționale. Corpul neînsuflețit a fost depus în capela Seminarului Teologic, unde membrii „Junimii” au stat, permanent, în garda de onoare. La 25 martie 1923, corpul lui Dimitrie Onciul a fost slobozit în pământ, alături de fratele său, Ilarion, în cimitirul „Horecea” din Cernăuți. Urmașii recunoscători i-au ridicat în anul 1927 un bust (operă a sculptorului M. Onofrei) în fața Palatului Arhivelor Statului din București, la dezvelirea căruia au participat V. Pârvan, N. Iorga, C. Moșil, A. Sacerdoțeanu. Un an mai târziu, la 26 octombrie 1928, și studenții din cadrul Societății „Junimea” i-au ridicat un bust (sculptor I.C. Medrea) în fața sediului din Cernăuți al acestei societăți.

Apreciind, ca și ilustrul său confrate Ion Nistor, personalitatea de excepție a lui Dimitrie Onciul, spunem: „Noi, bucovinenii, ne mândrim mereu cu personalitatea și activitatea prodigioasă a distinsului nostru compatriot, care a arătat fraților noștri că și mica și așa de năpăstuita Bucovină naște oameni, care pot fi model de muncă, cinste și probitate și care au fost fala științei românești”. Să nu-i uităm măcar mormântul, să aprindem din când în când la căpătâiul savantului câte o lumânare și, la zile mari, să-i presărăm cripta din adevăratul panteon al neamului, de la o margine a Cernăuților, cu florile recunoștinței.

Profesorul Octavian Nandriș

Dr. Gabriel VASILIU

În 1978 a apărut, la București, lucrarea *Istoria Lingvisticii Românești*, având ca autor și coordonator pe academicianul Iorgu Iordan. Pe parcursul a patru pagini și jumătate (cap. VIII) sunt menționate numele și, într-un fel, activitatea personalităților în lingvistică „din diaspora” (azi se zice - „din afara granițelor României”), autorul motivând acest capitol astfel: „Titlul *Istoria Lingvisticii Românești*, dat lucrării noastre, ne obligă să luăm în considerație și activitatea lingvistică a românilor stabiliți peste hotare” (p. 257). Într-un stil telegrafic, poate impus de anumite motive, sunt amintiți E. Coșeriu, O. Nandriș, G. Caragață, S. Lozovan, I. Cutia, D. Găzdaru, Sever Pop, Gr. Nandriș, N.I. Herescu, D. Marin ș.a. Poate când se va rescrie această lucrare, capitolul menționat (în primul rând!) va avea o altă structură și acest lucru se impune mai mult ca oricând.

Octavian Nandriș, ca și ceilalți lingviști români cu activitate strălucită peste hotare, este amintit doar în unele articole. Profesorul de la Strassbourg este menționat cu lucrările din domeniul foneticii, morfologiei, istoriei limbii, lexicului. Această enumerare ar putea să dea impresia că autorii lucrării mai sus amintite au cuprins totul despre activitatea acestui lingvist, dar adevărul (adevărul științific) este cu totul altul.

Octavian Nandriș s-a născut la 14 aprilie 1914 în localitatea Mahala de lângă Cernăuți, sat care se găsește la 7 km de Sadagura și cam la tot atâția de Boianul imortalizat de Eminescu, la vreo 15 km de Cernauca Hurmuzăcheștilor, unde și-au început exilul pașoptiștii din Moldova și din Transilvania. Profesorul Nandriș era mândru de originea sa de pe aceste meleaguri, pe care le evoca ori de câte ori avea posibilitate, cu demnitatea unui adevărat român, pentru că, deși a trăit zeci de ani în Franța și era cetățean francez, în sufletul său rămăsese un mare patriot și sincer admirator a tot ce se gândise și se făcuse pe meleagurile străbune.

Părinții săi au fost învățători. Școala primară a început-o în satul de baștină, Mahala, iar studiile liceale și le-a făcut la Cernăuți. Tot în acest oraș încărcat de istorie a audiat și cursurile Facultății de Litere și Filosofie, obținând licența în română și franceză. În urma concursului susținut în 1939, obține o bursă de studii la Școala română de la Fontanay aux-Roses. După un stadiu de specializare la Institutul de Fonetica Experimentală și la Ecole Nationale des Langues Orientales Vivantes din Paris, precum și la Universitatea din capitala Alsaciei.

Înscris la doctorat, a audiat cursurile lui I. Vandryes, Mario Royues, Gzy Millardet ș.a. Obține titlul de doctor în litere la Sorbona, în 1948. Până în anul 1954 a activat ca profesor la Paris. Odată cu lărgirea interesului pentru limbile romanice, care a avut ca urmare deschiderea mai multor lectorate de limba și literatura română, Octavian Nandriș a preluat funcția de profesor la Universitatea din Strassbourg. Timp de peste 30 de ani (1954-1987) a depus toate eforturile, atât la catedră, cât și prin studiile sale publicate, pentru a ridica la rangul pe care îl merită limba română în cadrul familiei romanice. Din 1969, lectoratul este transformat în Institut de Limba și Literatura Română, al doilea în Franța, la acea dată și încă mult timp. Meritul este exclusiv al lui Octavian Nandriș, care s-a impus prin travaliu de cercetător erudit și profesor devotat muncii de la catedră.

În 1938 a publicat primul articol, un grupaj de eseuri literare în revista „Suceava”, care apărea atunci la Cernăuți. Încă în 1939, în Franța, a fost un apreciat colaborator la cunoscutele reviste de specialitate „Nouvelle revue des traditions populaires”, „Cahiers Sextil Puscariu” (Paris), Buletin de Societe de Linguistique”, „Revue de Linguistique romane”, „Travaux de Linguistique et de Litterature”.

Așa cum, de fapt, remarca și Iorgu Iordan în lucrarea menționată mai sus, preocupările profesorului O. Nandriș erau din domeniile istoriei limbii, de fonetică, gramatică istorică, morfologie, lexicologie. Romanistul O. Nandriș a fost consultat nu o dată în probleme de lexicologie, competența sa l-a impus ca un mare romanist, dovadă fiind și colaborarea la „Manuel pratique de philologie romane” (Tome I-II, 1971).

În Franța, la data când a apărut lucrarea, existau aproximativ zece lectorate și două institute de limba română. O enunțare a unor titluri de lucrări semnate de O. Nandriș, ni-l relevă pe lingvistul de excepție, care a știut să-și prezinte părerile cu claritate și competență: „Les palatalisation romane, origines, facteurs, problemes et aspects” (1952), „Le parler de Mahala (phonetique et morfologie)”, „Le substrat et son role dans la structure phonetique du roumain” (1954), „Survivances phonetique preromanesen roumain” (1957), „Sur la syllabe et la structure du francais” (1962), „Le probleme de „L’en latin et dans les idiomes romans” (1962), „Problemes de consonantisme italien et fonctionnement du langage” (1963), „La consonne implosive en ancien provençal” (1964), „Vocalisme francais et diversification linguistique” (1967), „Motricite et genese des idiomes romane” (1971), „Dialectologie romains et dialectologie romane - agents de morcellement linguistique” (1975). Lucrarea la care a ținut cel mai mult, la care a trudit mai bine de zece ani și care îl impune pe cercetătorul Nandriș este „Phonetique Historique du romain”, apărută în seria „Bibliotheque Française et Romane” în anul 1963. Cartea este închinată lui Jean Bouticres, prieten neclintit al României, pentru care Octavian Nandriș avea o stimă deosebită. O altă contribuție de seamă, apărută sub semnătura lui Octavian Nandriș este „Manuel pratique de philologie romane (Tome I, II, 1971), sub coordonarea lui Picre Bec, profesor la Universitatea din Poitiers. Manualul este destinat a fi un îndrumător competent, pentru cititorul avizat, asupra fiecărui idiom românesc. În același timp, el ajută la formarea unei viziuni clare, documentate, asupra realității lingvistice. Iar acestea toate s-au făcut pe baza comentariilor filologice. Capitolul referitor la grupul „balcano-român” (dacoromâna, aromâna, meglenoromâna, istroromâna) este redactat de profesorul Octavian Nandriș. Autorul, impunându-și punctul de vedere în discuțiile avute cu coordonatorul, prezintă o suită de informații „necesare apusenilor în ce privește, geneza, structura și dezvoltarea limbii române”. A reacționat la încadrarea limbii române în capitolul „balcano-român”, impusă de profesorul P. Bec, care avea propriile păreri.

Sincer fiind, profesorul Octavian Nandriș n-a avut intenția de a-l ataca pe profesorul Bec, dar acesta era înfeudat unor concepții depășite privitor la locul limbii române, neavând viziunea largă a lui Carlo Tagliavini, A. Lombard și a multor alți romaniști străini. În prima parte a capitolului se discută teoria continuității elementului roman în Dacia și tot acum anunță originala ipoteză: „româna ar putea reprezenta, în ansamblu, prima limbă care, plecând de la latină, și-a format o structură proprie” (p. 146), dezvoltând și ideea că „o parte din populație dacă nu a trecut prin faza de romanizare, ci au fost româniizați”. O atenție deosebită se acordă substratului și „fărămițării dialectale”. Autorul își susține cu argumente bine alese părerea că factorul determinant în diacronia unei limbi este „contextul extralingvistic”.

Pe masa de lucru a rămas volumul „Langage et systemes linguistiques” căruia îi făcea o ultimă corectură, urmând să fie predat editorului.

În tot ce a făcut și scris, profesorul Octavian Nandriș a pus o mare pasiune. Cursurile sale de la Facultatea de Litere, fie că erau de „civilizație și cultură română”, de „lingvistică generală” sau „gramatică aplicată”, erau urmărite cu interes și plăcere de studenții înscriși (ordinari), cât și de auditorii din afară, veniți să-și completeze cunoștințele.

S-a stins din viață la Strassbourg în anul 1982.

Medici români din Bucovina de altădată

Victoria COVALCIUC

Șirul personalităților medicale bucovinene nu este, în perioada de ocupație habsburgică, chiar atât de mare, fiindcă absolvenții Liceului german de stat din Cernăuți, înființat în 1808 și unde, din 1849, funcționa și Catedra de limba și literatura română, precum și cei ai Gimnaziului ortodox-oriental din Suceava, deschis în 1860, ori urmau, după tradiție, teologia. Fiii de boieri, se înscriau, cu precădere, la facultățile de drept din vestul Europei. Mulți tineri talentați au studiat la Conservatorul din Viena (cazul lui Eusebie Mandicevski, cel al lui Ciprian Porumbescu) sau la Academia de Arte din capitala Austriei (cazul lui Epaminonda Bucevski, al lui Mihai Teliman etc.). Totuși, s-au găsit în Bucovina și temerari de a studia și la Facultatea de Medicină din Viena, și printre aceștia s-a aflat Ion Ilasciuc.

Născut în 1786, anul în care Bucovina devenise un simplu cerc administrativ al Galiției învecinate, Ion Ilasciuc a copilărit la Suceava, însă studiile liceale le-a făcut la Cernăuți. Părinții săi au dorit să-l facă preot, au insistat să se înscrie la Școala clericală, care încă din 1789 a fost mutată din Suceava în capitala Bucovinei, însă după doi ani de studii, dându-și seama că preoția nu-l atrăgea, părăsește școala și pleacă la Viena, unde se înscrie la Facultatea de Medicină. Este un student disciplinat și sârguincios și devine unul dintre primii medici originari din Bucovina. În 1829 își ia doctoratul cu o teză în care este tratată problema scorbutului, boală ce rezultă din lipsa vitaminei C în alimentație și care se manifestă prin slăbirea forței musculare, sângerarea gingiilor și căderea dinților. Nu mai revine pe meleagurile natale, ci se stabilește cu traiul la Iași, unde devine la început medic de sector. Face parte din comitetul doctorilor, în 1830 este repartizat ca medic al carantinei pentru combaterea holerei, iar în 1833 este numit medic-șef general al Moldovei.

În anul 1832 redactează primul proiect de statut al Societății de Medici și Naturaliști din Moldova, societate printre fondatorii căreia s-a numărat. Moare la Iași, în etate de 56 de ani, la 21 decembrie 1852.

După studiile liceale terminate la Cernăuți, la Facultatea de Medicină din Viena, unde își va susține și doctoratul, se va înscrie și Ioan Volcinschi, născut în Tărășeni, districtul Siret, la 5 mai 1846. Doctor în medicină și chirurgie, Volcinschi este primul bucovinean specialist în obstetrică. Acesta se întoarce în Bucovina și, în 1879, este medic asistent la Institutul de nașteri din Cernăuți, institut pe care îl va conduce din 1883. În 1882 a devenit și profesor la Școala de moașe. A fost consilier sanitar, vicepreședinte al Camerei Medicilor din Bucovina, profesor de igienă la Institutul seminarial al Mitropoliei Bucovinei și Dalmației. Deși s-a remarcat și în domeniul chirurgiei, Ioan Volcinschi și-a canalizat preocupările sale științifice spre tratarea unor boli frecvente în epocă, cum ar fi, de pildă, pelagra. În 1883, el scoate de sub tipar o carte deosebit de utilă, intitulată „Moșitul - manual pentru moașe”. Manualul este primul de acest fel în spațiul românesc. Ilustrat cu 33 de desene, el este interesant și prin faptul că autorul a folosit mulți termeni în limba română. În legătură cu aceasta, Volcinschi sublinia: " Intru alegerea termenilor tehnici am fost condus de năzuința de a întrebuiința cuvinte din propria comoară a limbii noastre: expresiunile științifice îndecomun primite le-am păstrat spre a le populariza, dar totdeauna am adus și expresiuni populare”. Lucrarea lui Volcinschi, semnalată și în presa românească de specialitate a timpului, a fost primul manual de medicină în limba română apărut în Bucovina. Autorul acestui manual s-a stins din viață la Cernăuți, în ziua de 27 mai 1910.

Tot la Tărășeni, satul de sub geana legendarilor Codri ai Cosminului, sa născut, la 6 iunie 1869, Teofil Lupu, vestit chirurg român din Bucovina. După absolvirea Gimnaziului ortodox-oriental din Suceava, studiază medicina la Viena, iar practica și-o desfășoară în renumite clinici din capitala Austriei. În 1894 se întoarce în Bucovina și este angajat ca medic chirurg la Spitalul din Câmpulung, unde se remarcă prin reușitele și complicatele sale intervenții chirurgicale.

Practică chirurgia generală și un timp conduce cu deosebit succes Spitalul din Suceava, de unde, în 1929, se pensionează.

Teofil Lupu a desfășurat o neobosită activitate științifică și culturală. A fondat Cercul de studii pentru perfecționarea calificării medicilor bucovineni, Societatea medicilor din județul Suceava, Colegiul medicilor din orașul Suceava, a fost ales deputat și senator, a întemeiat Banca Suceveană, a găzduit în casa lui și în spitalul pe care îl conducea redacția revistei „Făt-Frumos”, a sprijinit cu dărnicie activități culturale, editări de cărți și reviste, a reluat, în 1910, tipărirea, la Suceava, a „Revistei politice”, scoase mai înainte de unchiul său Matei Lupu. A fost socrul reputatului filolog, folclorist, istoric literar, eminescolog și profesor bucovinean Leca Morariu, care era căsătorit cu fiica sa, Octavia. A decedat la Suceava la 7 iulie 1935, însă este înmormântat în cimitirul „Horecea” din Cernăuți.

Un alt medic bucovinean cu renume în epocă este Ilie Piticariu, născut la 15 iulie 1884 la Câmpulung Moldovenesc. Studiile superioare, de medicină, le-a absolvit la Viena, unde, în timpul studenției, a fost și membru activ al Societății „România Jună”. Doctoratul în medicină și l-a susținut în 1911, iar în perioada 1915-1916 a urmat cursuri de specializare într-o clinică din Berlin. Din capitala Germaniei a venit la București, angajându-se medic în clinica profesorului Buicliu. Timp de doi ani, din 1919 până în 1921, a fost asistent la o clinică din Paris. A revenit, în cele din urmă, în Bucovina și din 1921 a fost medic primar de boli interne la Spitalul Central din Cernăuți. Cu lucrarea „Diagnostică micilor insuficiențe tiroidiene” și-a susținut în 1924 docența la Facultatea de Medicină din București. În 1940, în momentul când era înaintat pentru noi gradații, în rezultatul unei munci rodnice de peste 27 de ani, a fost nevoit să părăsească Cernăuții și să ia drumul pribegiei. A decedat la București la 28 aprilie 1951.

Încă în tinerețe, popularizând igiena, a colaborat cu articole la publicațiile bucovinene „Deșteptarea”, „Viața nouă”, „Spitalul” ș.a. Este autorul lucrărilor „Contribuțiuni la tratamentul endocarditei lente”, „Tratamentul sclerozei în plăci”. „Băile din Vatra Dornei”, precum și a „Teoriei evoluției spirituale”.

Temele abordate de către acest harnic și conștiincios medic bucovinean au ținut de medicina generală, iar unele din ele s-au referit la tratarea tuberculozei, a tetanosului etc.

În satul Burla din preajma Rădăuților se naște la 17 decembrie 1887 Vespasian Pauliciu-Burlă. După obținerea studiilor liceale la Rădăuți, se înscrie la Facultatea de Medicină din Viena. În capitala Austriei face parte din Societatea academică „România Jună”, al cărei președinte devine în 1910. Reîntors în Bucovina, în anii 1912-1913 este medic la minele din Iacobeni și Fundu Moldovei și mai exercită funcția de medic legist pe lângă Tribunalul din Vatra Dornei. Se stabilește temporar în Vechiul Regat și, în cadrul Armatei Române, participă în 1913 la Primul război balcanic. Este apoi asistent și, peste un timp, și medic primar la Cernăuți.

După evenimentele din toamna anului 1918, când are loc făurirea Statului Unitar Român, Pauliciu-Burlă pleacă la Chișinău, unde un timp oarecare este medic primar. În 1925 își ia la Iași docența în medicina legală. Totodată este rechemat în Bucovina pentru a preda cursuri de medicină legală la Facultatea de Drept din Cernăuți. Era specializat și în domeniul ginecologiei și obstetricii, de aceea a mai deținut și funcția de profesor la Școala de moașe din Cernăuți. Tot la Cernăuți a mai fost și secretar pentru salubritatea publică. Evenimentele din 1940 și 1944 îl silesc să se refugieze în vestul României. Încetează din viață la 10 noiembrie 1964, în orașul Arad.

Prima sa lucrare de specialitate a publicat-o în 1913 la București. În 1919 a editat la Cernăuți „Manualul pentru moașe”. Celelalte lucrări pe care le-a scris și tipărit între anii 1923-1933 la Cernăuți și la București poartă următoarele titluri: „Anexita apendiculară și verminoasă”, „Psihognomia stării intermediare”, „Glicogenul”, „Importanța medico-legală a fracturilor bazinului”, „Principii de igienă”, „Bisexualismul”, „Naviahlitatea exogenă”. Acestea sunt lucrările care pot fi consultate. Despre activitatea profesională și științifică a acestui medic bucovinean după 1944 deținem, deocamdată, puține informații.

Un alt bucovinean, devenit specialist în obstetrică și ginecologie a fost Modest Popescu, născut la Cernăuți în 1868. Spre deosebire de alți bucovineni, el a studiat medicina la Graz.

În iunie 1893 și-a luat doctoratul cu mențiunea „Magna cum laude”, apoi, până în 1895, a urmat cursuri de specializare în obstetrică și ginecologie la Viena și Berlin. În 1895 vine în Bucovina și este angajat ca medic secundar în Suceava, unde va funcționa până în anul 1899. În cadrul spitalului din Suceava Modest Popescu va efectua primele operații cezariene din istoria acestei instituții curative. În 1899 se va muta la Cernăuți, fiind numit medic asistent la Institutul de obstetrică și ginecologie, unde își va lua și primariatul. Se va stinge din viață la 7 noiembrie 1908 la Schöneberg, în Germania, la vârsta de numai 40 de ani.

Specialist în obstetrică și ginecologie, cu studii obținute în cadrul Universității din Graz a fost Octavian Gheorghian. Acesta s-a născut la 24 iunie 1874 în Siret, a studiat la liceele din Siret și Suceava, iar bacalaureatul l-a luat la Rădăuți. După absolvirea Facultății de Medicină, a ocupat, în 1898, posturi de asistent într-un șir de clinici din Austria și Germania. În cele din urmă, a fost angajat medic secundar la Spitalul din Cernăuți, devenind și directorul maternității de aici. A mai funcționat și ca director al Spitalului din Suceava, iar în toamna anului 1918 a fost cooptat ministru în guvernul provizoriu al Bucovinei, condus de Iancu Flondor. A fost un profesionist desăvârșit și a conceput și dânsul un manual destinat Școlii de moașe din Cernăuți. Octavian Gheorghian, fost profesor la Clinica de obstetrică și ginecologie din Viena în perioada 1912-1913, a devenit în 1927 vicepreședinte al Asociației Generale a Medicilor din România și președinte al Filialei Cernăuți. A mai exercitat funcția de inspector general sanitar și cea de președinte al Societății Științifice din Cernăuți. S-a stins din viață la 5 septembrie 1929 în capitala Bucovinei.

Nu putem încheia această relatare, fără a aminti că printre medicii români din Bucovina, care s-au afirmat în perioada de dominație habsburgică, s-a numărat și George Grigorovici, născut la 4 mai 1871 la Storojineț și decedat la 18 iulie 1950 în București. Este fiul învățătorului Vasile Grigorovici și fratele scriitorului, filologului și germanistului Emanuil Grigorovitză. Între 1885-1895 a urmat Liceul de băieți din Rădăuți, apoi, în perioada 1892-1901, a studiat în cadrul Facultății de Medicină din Viena.

A devenit încă din tinerețe liderul socialiștilor bucovineni, ia în 1905 a fost ales secretar al Partidului Social-Democrat Român și al Sindicatelor din Bucovina. A fondat și a redactat din mai 1906 până în martie 1911 gazeta socialiată în limba română „Lupta”, iar din 1907, în repetate rânduri, va fi deputat din partea Bucovinei în Parlamentul de la Viena. A folosit tribuna parlamentară pentru susținerea drepturilor istorice ale românilor bucovineni, cerând obținerea votului universal și pentru alegerile în Dieta Bucovinei, reducerea duratei serviciului militar, impunerea limbii române în școli și administrație. În cuvântarea sa, rostită în Parlamentul vienez la 22 octombrie 1918, George Grigorovici susținea că „Bucovina a fost parte din Moldova și a fost desprinsă de Moldova într-un timp când aceasta avea dreptul de stat deplin asupra acestei părți”. El mai releva că „Unirea românilor este un ideal și o țintă pe care românii au urmărit-o întotdeauna, în orice împrejurare.” A participat cu elan și energie la evenimentele de la Cernăuți din toamna anului 1918, făcând parte din Consiliul Național Român și participând la lucrările Congresului General al Bucovinei. În 1920 a fost ales deputat în Parlamentul României Mari, iar în 1921 a devenit liderul Federației Partidelor Socialiste din România, fiind președinte al Comitetului Executiv. Între anii 1936-1938 a îndeplinit funcția de președinte al Comitetului Central al Partidului Social-Democrat. Arestat în 1949, împreună cu alți fruntași socialiști, și-a găsit sfârșitul în spitalul închisorii Văcărești.

Este interesant faptul că primii medici români din Bucovina s-au orientat, cu rare excepții, spre obstetrică și ginecologie sau spre chirurgie. Însă este de remarcat că aproape toți au desfășurat și o vie activitate culturală pe lângă activitatea lor profesională, că au luptat pentru drepturile românilor de aici, înrolându-se în mișcarea de emancipare națională, mișcare ce a dus în toamna anului 1918 la realizarea visului secular al bucovinenilor.

FILOLOGIE

Îmbinări terminologice înregistrate în graiurile moldovenești din actuala regiune Cernăuți

Dr. docent Ilie POPESCU

Ca mijloc expresiv, frazeologia este foarte bogată în graiurile teritoriale. Înregistrarea pe teren, însă, este o problemă dificilă. Metoda cunoscută de fixare a materialului faptic (prin întrebările indirecte) nu poate fi utilizată în cazul discutat aici. Materialul dialectal frazeologic se colectează, mai întâi de toate, pe baza unor observații libere și a conversațiilor. Temele de conversație cu purtătorii tipici ai satelor respective trebuie să fie variate. Drept unități frazeologice mai considerăm și îmbinările terminologice de cuvinte, denumirile de plante necultivate, ciuperci, ca de exemplu: chita popii, colacul babei (nalba), floarea câinelui, turbăciunea câinelui (mătrăguna), iarba găinii (troscotul), untul babei (ciupercă în formă de copită), cușma șarpelui (specie de ciuperci mărunțele). De îmbinările terminologice mai țin denumirile de insecte, animale, păsări: calul popii (libelula), vaca Domnului (buburuza), țânc de pământ (cârțița), șoareci mari (guzgani). Totodată și denumirile culorilor formează anumite îmbinări terminologice, cum ar fi: chelea cucoanei (culoarea roză), gura hulubului (culoarea albastră). Aceste îmbinări mai sunt formate și din unele denumiri din domeniul producerii agricole și care desemnează anumite soiuri de culturi agricole: coama brazdei (partea înaltă a brazdei), scândură cu harman (scândură cu bucăți de cremene folosită ca unealtă de treierat), harbuz turcesc (specie de

pepene lunguieț), tabac balan (specie de bostan alb), chiperi borcânoși (ardei dulci). Îmbinările terminologice mai pot avea la baza lor și unii termeni ce indică gradele de rudenie: mama mare (bunica), tetea mare (bunelul), tetea doi (fratele bunelului). La această categorie pot fi trecute și denumirile unor fenomene ale naturii: ploaie mocănească, ploaie șumășască (măruntă și îndelungată), brâul ciobanului (curcubeul). Evident, îmbinările terminologice se pot forma și pe baza unor obiceiuri și tradiții: a cere vulpea, a cere vadră, a cere votcă, a cere prapor (bacșiș de la mirele ce-și ia nevastă din alt sat), de-a tupa la alt gard, de-a horbinija, de-a huca, de-a țandra, de-a chițimia (jocuri de copii și adolescenți), fata popii (dans popular), rai-davai (joc la priveghi). Și părțile corpului sunt o sursă a îmbinărilor terminologice: boaghea urechii (partea de jos a urechii), curbăta capului (craniul), moalele capului (partea de sus a capului) etc.

Îmbinările terminologice înregistrate de noi, dar selectate și din atlase lingvistice și dicționare dialectale, nu sunt date în transcriere fonetică, cum cere dialectologia, ci în forma lor literară. Și lucrul acesta îl facem din două motive: în primul rând, nu ne interesează aici aspectul fonetic, ci mai degrabă cel semantic, iar în al doilea rând, pe o asemenea cale îmbinările respective pot fi mai ușor înțelese de un cerc larg de cititori.

Toate îmbinările sunt clarificate după principiul tematic.

Această temă nu este epuizată. Profesorii de limba maternă, împreună cu elevii lor, pot continua pe teren înregistrarea acestui tezaur, în vederea alcătuirii unui dicționar de frazeologisme dialectale ale limbii române contemporane.

1. Terminologia plantelor

A pune cânepa la murat (R, Mh) - topilă.

Brândușă de pădure (R) - brândușă de toamnă.

Barba Saftei (C) - valeriană (odolean).

Bulbucul hușanului (Cn) - albăstriță.

Barba ursului (Cd, Bn, R, C, Sc, Cm, Tr, O, Sn, Sj, Br, B, Gd, Hr, H, V) - coada calului.

Barba calului (Sr, Md) - coada calului.

Brânca porcului (CI, Rac, F) - curcubețică.
 Buruiană de baltă (L) - oblijană.
 Bulbuci de baltă (Sj, Sb, Fun, Trc, H) - ochiul broaștei.
 Botul cocostârcului (V) - nemțisor.
 Boașele popii (Cm) - măslin sălbatic.
 Barba împăratului (Sn, Br) - mutulică.
 Baraboi țigănesc (B) - cucută de apă.
 Bondița fetei (Fun) - jilimică.
 Bujorul popii (Bv, Fun) - pojarniță.
 Buruiană de băut (H) - pochivnic.
 Barvinocul miresei (Pr, Fun, T) - saschiu (brebenoc).
 Buruiană pentru limbrici (Fun, H) - sarbestria.
 Barba împăratului (Bud) - iarba lui Tafin.
 Buruiana șarpelui (Pj, Mh, Bud, S) - iarba șarpelui.

Coadă lupului (Md) - vininăriță.
 Chipărușcă dulce (CI, DD, II, p. 171) - ardei dulce.
 Chipărușcă bulgărească (Br-DD, II, p. 171) - ardei gras.
 Creangă de vie (M RR, II, p. 104 - Tr) - coardă de vie.
 Cânepă mânântică (Cn, Cd, Bv, Mn, Sj, Pbt) - pobirci.
 Cânepă arsă (Tr) - pobirci.
 Ceapa cioarei (Ps, O, B) - brândușă de toamnă.
 Cereșele câinelui (Cn, Bn, Pj, Tr, Dm) - verigar.
 Cerceii doamnei (Bv) - dracilă.
 Chica dracului (Bh) - coada calului.
 Coadă șopârlei (D, Cer, F, Mm) - coada calului.
 Coadă caprei (Rac) - coada calului.
 Coadă lupului (Sf) - coada calului.
 Conișină sălbatică (Br) - coroniște.
 Coadă vacii (Vn, Ct, Mm, St, N, F) - crețișor.
 Cireșele câinelui (Cd, Bn, Md, Bv, R, Ps, Pj, C, Crp, Sc, Cm, Bh, Tr, O, Dm, V) - crușin.
 Chipărușca broaștei (N, B) - curcubețică.
 Clopoței de primăvară (Cn) - ghiocel.
 Cerceluții doamnei (Br, Fun, A, Mț) - degețel roșu.
 Clopoței de pădure (Ct, Or) - degețel roșu.

Ceapă de baltă (Mol) - oblijeană.
Cerceii doamnei (Mț) - omag.
Clopoței albaștri (Pj) - nemțișor.
Cacadâr roșu (Pj, Ps, Md, Bv) - măceș.
Cinci degete (Br) - nalbă.
Cioboțica cucului de câmp (O, Sn) - micșunea.
Chica voinicului (Bn) - linteă piratului.
Coadă vacii (Cd, C, Sc) - lumănărică.
Coadă vulpei (Os) - lumănărică.
Coadă cucoșului de rinichi (CI, Cot) - leordă.
Ceapa cioarei (Cn, Cm, Bud, H, Mț, L, Vn, Dr) - leordă.
Cireșele cucului (Sc) - limba câinelui.
Cucută de baltă (Crp, CI) - cucută de apă.
Cireșele păsărilor (Pj, C, Crp, Sc, Cm, Gh) - cătină de râu.
Ciobănița pupezei (Pj) - ciobățica cucului.
Colăceii babei (Vn, Ct, St) - șalvie albă, rujă.
Coadă vacii ghivizie (Hr, T, S, D, CI, Cot, Cer) - răchitan.
Căpșuna lupului (Vn, Ct, Dr, F, N) - tulichină.
Coadă șarpelui (Vn, F, N) - umbra iepurelui.
Chipărușca broaștei (Fun, Os, B, S, Cer, F, T, Dr, Mm) -
iarbă iute.

Floarea bondarului (Cn, Cd, Md, Br) - vetrice.
Floarea găinii (R) - arnică.
Floarea fetei (Tr) - chimionul.
Floarea Maicii Domnului (Trc, H) - coada calului.
Floarea paștelui (Sn) - coada racului.
Fasolea cioarei (Fun, Tac) - curcubețică.
Floarea primăverii (Mh, Bud, Rac) - ghiocel.
Floarea mâtei (Cot) - mătrăgună.
Floarea vădăni (Om, B, Fun) - micșunea.
Floarea morților (Bn, Bv) - muștar alb.
Floarea Maicii Domnului (Crp) - limba câinelui.
Floarea găinii (Vc, Mț, Cot) - podbal.
Floarea găinii (Cd, Vc) - păpădie.
Floarea morților (C) - rostopască.
Floarea de primăvară (O, Dm, Mț) - ruscuță primăvăratăică.

Floarea doamnei (Vc, V) - ruscuță primăvărată.
 Floarea Sfintei Maria (Cd, Md, R) - săpunariță.
 Floare cu două fețe (F) - tei frați pătați.
 Frate cu soră (Bv, Cl, Rac) - trei frați pătați.
 Fața Maicii Domnului (Dr) - ferigă.
 Floarea de studineț (Ct) - iarba fecioarelor.
 Floarea moșului (Ps, Fun, Trc, Os, L, T) - iarba șarpelui.
 Gurița cavalerului (Hr) - linăriță, în.
 Gura paharului (Mț) - filimincă.
 Gurița iepurelui (C, Cm, Bh, Tr) - sudoarea calului.

Iarba împăratului (Pj) - vininăriță.
 Iarba lui Tafin (Cn) - mutulică.
 Iarba prepeliței (Sj) - pir târător.
 Iarba boierească (Fun, H, Mț) - pir târător.
 Iarba lui Tafin (Cr) - untul vacii.

Limba oii (Bn) - arnică.
 Laptele broaștei (Sj) - dracilă.
 Laptele câinelui (R) - dracilă.
 Lumina împăratului (Md) - lumânărică.
 Lăcrămioarele Maicii Domnului (Cn) - micșunea.
 Limba cucului sălbatic (T) - floarea cucului.
 Limba bouului ascuțită (Bh, Md, Bv) - pătlagină.
 Limba oii înguste (Tr) - pătlagină.
 Limba oii (Bn, R, C, Tr, Dm) - pătlagină mare.
 Lumânărica Domnului (Sn, B, Mh, Bud) - turicioară.
 Lungătoarea vacii (R) - iarba fecioarelor.

Mierea bondarului (Bh, Vc, Mol) - jaleș de pădure.
 Morcovii câinelui (Sj) - chimionul.
 Mărarul porcului (Trc) - chimionul.
 Morcov sălbatic (Pj, Sc, Bh, Vc, Mol, Pr, H, Mț, L, Br, Hr) - chimionul.
 Mama secării (Pj, Cm, Bh, Tr, B, V) - cornul secării.
 Mînta broaștei (Cot) - creților.
 Mărul lupului (Cn, Cd, Md, Bv, C) - cucurbețică.

- Mînta calului (Vn, Ct, Sj) - dentiță.
Mîntă mirositoare (Cer) - mîntă rece.
Măturița Maicii Domnului (Vc) - linăriță, în.
Morcov sălbatic (Tr, R, Mat) - cucută.
Mărar de baltă (Crp) - cucută.
Mărar sălbatic (O, Sj, Pb, Dm, Bh, B, Gd) - cucută de baltă.
Mierea bondarului (Mț) - fierea pământului.
Mărită-mă-mamă (Hr, Gd) - cioroi, iarbă mare.
Mătreață de pădure (Fun, Dm, Cr, CI, Rac, D, Cot, Cer, F) -
pedicuță.
Muschi de pământ (Mol) - pedicuță.
Mîntea calului (D, Cot, Cer, Br, F) - sudoarea calului.
Mătreața pământului (Pj, Crp) - troscot.
Mărarul broaștei (V, Ct, Cer, F, Br) - urda vacii.
- Nalbă de pădure (Vn, Cer, St, N) - nalbă.
Nalbă porcească (B) - nalbă mare.
Năvalnic pentru dragoste (L) - ferigă.
Nuca cioarei (Mh, Bud) - iarbă dulce.
Nasul curcanului de câmp (O) - iarbă roșie.
- Ochiul bouului (C, Crp, Gd, B, Br, Trc, L) - arnică.
Ouăle găinilor (Hr, Mț, St, Fun) - arnică.
Ochiul dracului (Crp) - valeriană (odolean).
Ochiul gânsacului (Pr, Sj, Mol, Gd, Hr) - micșunea.
Omul cu femeia (Bv) - pochivnic.
Ouăle găinii (Br, B, Trc, Gd, V, Bun) - păpădie.
- Poarta raiului (Br) - vetrice.
Poala Sfintei Marii (Gd, H, Trc) - busuioc.
Poama dracului (Sn, Pb, R, Gd, H, Mț, L) - verigar.
Părul porcului (Sj, Pb) - ienupăr.
Pălmușa Maicii Domnului (Crp) - coada calului.
Păduchii popii (Pr, Pb, Sj) - dentiță.
Păduchii țiganului (Crp, Tr) - dentiță.
Piciorul cucoșului (Cn, Cd, Bn, Md, R) - ochiul broaștei.
Papură cu motocei (T, CI, Rac) - oblijană.

Poala Sfintei Mării (Br) - pelinăriță.
 Piedica cucosului (Bn) - podbal.
 Pernele dracului (Ps) - păducel.
 Pătlăgica broaștei înguste (S) - pătlagină.
 Pătlagină pe rană (O, Pr, B, Gd) - pătlagină mare.
 Pătlagină de oprit sângele (Os) - pătlagină moale.

Romanița calului (T, B) - vetrice.
 Rujă de pădure (Sj) - nalbă mare.
 Răchita prepeliței (Hr) - măslin sălbatic.
 Rușinea fetei (Trc) - cucută.

Scara Domnului (Cd, Bn, Crp, Fun, T, Dr) - vininăriță.
 Spicul voinicului (Vc) - vininăriță.
 Sămânță de stejar (Cl) - ghindă.
 Steluța de seară (Cm) - albăstriță.
 Spicul vrăjitoarei (Dm, Fun) - brusture.
 Semnul Domnului (Md, R) - ienupăr.
 Soson de pădure (O, V) - ienupăr.
 Sudoarea calului (Br) - ochiul broaștei.
 Sânziană galbenă (Sc) - micsandă sălbatică.
 Strigoaie de leac (Sj, Fun) - leordă.
 Spinarea dracului (Cn, Cd, Md) - ciumăfaie.
 Sângele Maicii Domnului (Bh) - pojarniță.
 Sângele Domnului (Dm, V) - pojarniță.
 Spinul dracului (R, Bv) - păducel.
 Spinul dracului (Cn, Cd, Bn, Md, Pj, C, Crp, Sc, Cm) - scai

măgăresc.

Spinul calului (Pr, Pb, Sj) - spin vânăt
 Strigoaie femeiască (Bh) - strigoaie.

Timpul secării (Sn) - cornul secării.
 Tăciune negru (Sn) - cornul secării.
 Trifoiul iepurelui (Pj) - coroniște.
 Toaie albastră (Vc, Md) - omag.
 Toaie nemțească (Sn, O, Pr, Md, Bv) - nemțișor.
 Trandafir de pădure (Bv) - măceș.

Trandafir sălbatic (Cd, Bn, Sn, Sj, Vc, Cr, Mol, Os, B, Mn, Bud, CI, Rac) - măceș.

Tata cu mama (B, Mn) - pelinăriță.

Turta lupului (Br) - strigoaie.

Țântaur de vătămătură (Mol, Os) - țințaur (maiul pământului).

Urzică de pădure (B) - jaleș de pădure.

Urzică sălbatică (V, Os, Hr) - jaleș de pădure.

Untul vacii (Dm, St) - lumânărică.

Urechea porcului îngustă (Ct, Mn, St) - pătlagină.

Unțișorul oii (Cr, Br, Gd) - traista ciobanului.

Vișinuță sălbatică (Cot, Vn, St, N) - merișor (coacăz)

Vaca Domnului (S) - ciumăfaie.

2. Terminologia referitoare la fierăria meșteșugărească, tâmplărie, viticultură, apicultură, oierit, cizmărie.

Buci de lână (Bv) - canură.

Bulgăr de ceară (Bv) - turtă de ceară.

Berbec întors (Mh, Sj, Pj) - batal.

Berbec curățit (Cn, Cd, Țeț, B, F) - batal.

Berbec giugănit (Cn, V, Hr, Cl) - batal.

Clește pentru foc (Sc) - clește pentru fierărie.

Clește de ținut fierul (Br) - clește de fierărie.

Clește de potcovit (Cd) - clește de lemnărie.

Ciocan de dăltuit (Țeț) - ciocan de lemn pentru tâmplărie.

Chei pentru șuruburi (Pbf) - șurubelniță.

Ciocan mare (Sc, CI, Mh) - baros.

Ciocan de doi (V) - baros.

Ciocan mic (Bv) - ciocan de bătut cuie.

Ciocan de potcovit (Cn, Pj, Tr) - ciocan de bătut cuie.

Ciocan american (V) - ciocan de bătut și de scos cuie.

Ciocan de potcovală (F, V) - ciocan de bătut și de scos cuie.

Ciocan cu gvozdogor (Cl) - ciocan de bătut și de scos cuie.

Ciocan de despicat (Cd) -ciocan mare de fier, folosit la lemnărie.

Ciocan mare (Mh, CI, Pbt) -ciocan mare de fier, folosit la lemnărie.

Ciocan de bătut schițele (Sj) - ciocan mare de fier, folosit la lemnărie.

Ciocan pentru blichărit (V); ciocan di pleahuit (Sj); ciocan blehăresc (Țeț);

Ciocan pentru table (Vn) - ciocan de îndreptat tabla.

Cui de șaluit (V) - cui de mărime mijlocie.

Cui mic (Țeț, Tr) - cui mic de fier.

Cui pentru potcovit (Sc, Bv, B, Sj) - caia.

Ciocănel de însemnat (Br) - paralel de tâmplărie.

Coarbă cu sfredel (Bv, Tr, V, Țeț, CI, B, D) - coarbă.

Daltă de tăiat fier (Mh, CI, V) - daltă de lăcătușerie.

Face fierturi (fierarul)(Br) - sudează.

Făină de feresteu (Br, Sj, V, Mh) - rumeguș.

Facem tablii (Br) - fălțuim.

Feresteu mare (cu variate fonofii)(Cn, Mh, Tr, B) - beschie (transversală).

Ferestău de spinticat (R) - beschie longitudinală.

Ferestău de tacit (Bv) - beschie longitudinală.

Ferestrău de-o mână (Sc, Ig, B, R, Hr) - ferestău cu ramă.

Face coajă (Cn) - vicul prinde floare.

Furcă de picior (Cn) - torcătoare.

Furcă de roată (Cd) - torcătoare.

Furcă de tors (Pj, Mh) - torcătoare.

Gealău mare (Bv) - gealău

Gealău de fuguit (Cd) - figareie.

Gealău de riglît (Pj) - figareie.

Gealău de închistat (B) - figareie.

Îi dă cu foiul (fierarul)(CI) - foiște cu foalele.

Indreptăm scândura (Cd, R) - geluim.

Lână scurtă (Sc, Cd, Bv, D) - mițe.

Mai mare (R) - ciocan mare de lemn pentru tâmplărie.

Mai de despicat (Mn) - mai de despicat butuci.

Mai de bătut (R) - mai.

Mai de trambuit (Mh) - mai.

Mașină de sfredelit (V) - burghiu de tâmplărie cu roată dințată.

Must dulce (Țeț, B, Cl) - răvac.

Mașină de fărmat via (Țeț) - zdrobitor.

Mașină de tors (Sc, Dv, R, V, Țeț, Br, Sj, B) - torcătoare.

Pană de topor (Sc, Cd) - leata toporului.

Pană de crăpat lemne (Sc) - pană.

Pană de despicat (Cl) - pană.

Pilcă de tăiat fier (D) - ferestrău de tăiat fier.

Pilcă cu stative (D) - ferestrău cu ramă.

Pișcă de limbă (Tr) - vinul pișcă de limbă.

Păr de lână (Bv) - păr.

Rașpă pentru lemn (Cd) - rașpă de lemn (p. 12).

Roșu întunecat (R) - vin negru.

Roșu închis (Bv) - vin negru.

Roșu întunecat (Pj, Tr) - vin roșu.

Roată de tors (Tr) - torcătoare.

Slobozim scândura (Bv, D) - geluim.

Sfredel țigănesc (Pbt) - sfredel de lemnărie.

Sfredel fabricnâi (D); sfredel fohresc (F); sfredel cu șurub (Br); sfredel framez (Pbt); sfredel cu gvint (Vn) - burghiu plat.

Sfredel cu coarbă (R, Mh) - coarbă.

Stiubei stimatic (Br) - stup.

Sloi de ceară (R) - turtă de ceară.

Scoatem păru (Cd, Pj) - pieptănăm.

Stanoc de la mosoare (Tr) - alegătoare la urzit.

Șuruburi de scurs poamă (Br) - presă.

Știubei fără matcă (Sc, Cn, Pj, Țeț, Mh, Tj, D) - stup fără matcă.

Știubei bezmetic (Tr) - stup fără matcă.

Trag ciolanul pe roată (Pj) - lemnarii trag obada.

Trag șina pe roată (Br) - lemnarii trag obada.

Topor de despicat (Cd) - topor.

Turmă mică (Hr) - botei.

Țânte mâțâțâci (Cl) - cui mic de fier.

Țântă de potcovit (Mh, Sj) - caia.

Țava armei (Hr) - țeava la pușcă.

Vârstat de potcovit (Pj) - pentru potcovit boii și caii.

Vin nou (Cd) - răvac.

3. Terminologie cromatică

Albastru ca cerneala (Ts) - violet închis.

Albastru ca liliacul închis (B, Vn, St, N) - violet închis.

Albastru ca valul mării (Mh) - albastru închis.

Albastru ca liliacul frumos (B, Cș, N) - violet deschis.

Alb-albastru (B, Vn, St, N) - albastru.

Alb-albastru (Țeț, Tr, Bl) - albastru deschis.

Albastru aprins (Cș) - ultra marin deschis.

Albastru aprins (Cd) - ultra marin închis.

Albastru nouros (Cd) - violet închis.

Alb ca varu" (Sn) - alb.

Albastru ca cerul (Cn, Cd) - albastru deschis.

Albastru ca sânișca (N, St, Bl) - ultra marin închis.

Albastru ca cicoarea (Bm) - albastru deschis.

Alb-albastru ca cerul (St) - albastru deschis.

A avea culoarea strailor popii (Bl) - culoarea neagră.

A fi nici ca fumul, nici ca drulul (Vn) - se spune despre o culoare urâtă, respingătoare.

Boala porcului (Ps) - violet închis.

Cafea cu lapte (Cn, R, V, BI, P, Bm, Sn) - cafeniu slab saturat.

Cafeniu cafea cu lapte (ȚeȚ) - cafeniu slab saturat.

Chelea cucoanei (P) - portocaliu deschis.

Coaja nucului (Bm) - nuchiu.

Culoarea curechiului (R) - verde-albastru.

Culoarea cerului (R) - albastru slab deschis.

Culoarea lemnului (Cn) - nuchiu.

Culoarea cernelei (Bm) - violet-închis.

Culoarea bostanului (R) - portocaliu deschis.

Cafeniu ca lemnul (P) - cafeniu deschis.

Cafeniu ca laptele cu cafea (Cș) - cafeniu închis.

Fața cucoanei (V, Vn, St, N, Trc, Cș) - portocaliu deschis (vezi și D, P, Sn -trandafiriu mai deschis; Cd, Sj, F, Ps - trandafiriu deschis).

Fața cucoanei deschisă (D) - purpuriu.

Fața cucoanei deschisă (D) - trandafiriu deschis.

Floarea lemnului (D) - violet.

Floarea mărului (R, V, Pt, Bm) - trandafiriu mai deschis.

Floarea bostanului (B) - galben-cadmiu.

Galben ca răsărita (Vn) - galben cadmiu

Galben ca popușoiul (F, P) - galben cadmiu.

Galben ca floarea de aprilie (Bm) - galben.

Galben închis ca popușoiul (Cș) - violet deschis.

Lapte cu cacaoa (Pt, P, Hr) - cafeniu slab săturat.

Lapte cu cafea (Sj, D, Ps) - cafeniu slab săturat.

Mur ca cerneala (Bl) - violet întunecat.

Obrazul cucoanei (Cn) - trandafiriu.

Ochiul broaștei (Ps) - verde-albastru.

Ochiul găștei (P, Sn) - albastru.

Para focului (P) - roșu (cinobriu, chinovac).

Părul lupului (P) - sur, gri, cenușiu.

Roz ca chelea (Vn) - portocaliu deschis.

Roșu ca jărăticul (St) - roșu (ocru).

Roșu ca sângele (St) - roșu (ocru).

Roșu ca plămâia (Vn) - roșietic (portocaliu).

Roșu ca vișina (V, Trc, Cș) - roșietic (portocaliu).

Roșu ca cereașa (V, Cș) - roșu (cafeniu).

Roșu ca vișina coaptă (B, N, Bm) - roșietic (portocaliu).

Roșu ca vișina cea putredă (Țeț, St, Bm) - roșietic (portocaliu)

Roșu întunecat ca cireașa (Mh) - roșu (cafeniu).

Roșu ca para focului (B, Vn, St, N, Bl) - roșu (ocru).

Roșu aprins ca para focului (Cș) - roșu (ocru).

Siniliu ca cerul (Pt) - albastru slab deschis.

Sur ca cenușa (Cș) - sur, gri, cenușiu.

Scunchiu întunecat (F-DD, IV, p. 125) - cafeniu.

Verde curechiu (F) - verde.

Verde belit (Crupiansc) - verde închis.

Verde brotaci (Hr) - verde slab săturat.

Verde degerat (Pbt) - verde gălbui.

Verde ca câmpul (R, V, Mh, Hr, D, Bl, Cș, Ps, Sn) - verde slab întunecat.

Verde ca nuca (N) - verde.

Verde ca curechiul (Mh, Cn) - verde-albastru.

Verde ca iarba (Cd, B, Vn, St, N) - verde (vezi p. R, Mh, Hr, Sn, Bl) - verde-gălbui.

Violet ca cerul (Hr, Cș) - violet întunecat.

Verde ca iarba primăverii (Bm) - verde-gălbui.

4. Terminologia casei și de uz casnic

Blidar de cărți (Cl) - dulap (de cancelarie, de cărți).

Bleahă cu zimțuri (Țeț)- tavă (rotundă, cu zimțuri de copt pâinea).

Bleahă lungă (Țeț) - tavă (dreptunghiulară pentru copt).

Bleașcă de chită (Cl) - tavă (rotundă cu zimțuri de copt pâine)-

Bleașcă de copt turte (B) - tavă (dreptunghiulară pentru copt).

Bleașcă zamașuită (B) - cană (de tablă, smălțuită, pentru apă).

Bleașcă crestată (Mh) - tavă (rotundă, de copt pâinea).

Bleașcă ragluitoă (B) - tavă (rotundă, cu zimți de copt pâinea).

Budăieș de ales unt (Pbt) - budăi.

Butcă de câine (Mh) - cușcă din scânduri pentru câine.

Bețișor de bătut unt (Tj) - coadă cu roată la budăi.

Blea de astupat gura la cuptor (Tr) - gurar (de tablă la cuptor).

Blea de copt (R) - tavă (dreptunghiulară pentru copt).

Bleașcă albă (F) - tablă de zinc ori zincată.

Bleașcă neagră (F) - tablă (de acoperit casa).

Bataluț de ales unt (Cd) - vas din doage, înalt și strâmt, în care se alege untul; budăi.

Batică cu strențe (B) - șalincă albă de mătase cu franjuri.

Căldare de mămăligă (Cd) - ceaun de mămăligă.

Căldare de spijă (Tr) - oală de schijă.

Cumpănă de cântărit (Tr) - cântar de mână cu două talgere.

Cute de săpun (Cn) - calup de săpun pentru spălat.

Cratiță de prăjit (B) - tigaie cu coadă lungă.

Cucostârc de rachiu (Hl) - sticlă de trei litri.

Dop de vacalii (Cd) - dop la damigeană.

Dop de propcă (F) - dop la damigeană.

Dăm cu var (Br, Sj, B, Hr) - văruim.

Fața la cerdac (Țeț) - frontonul (la cerdac).

Fața paravanului (Hr) - frontonul (la cerdac).

Fața forgancului (Bv) - frontonul (la cerdac).

Față albă (Țeț) - cearșaf cusut la plapumă.

Față de masă de gumă (V) - mușama.

Florivică de cordică (Vn) - fundă.

Frigător cu coadă (Cd) - tigaie cu coadă lungă.

Fus de bătut unt (B) - coadă cu roată la budăi.

Ganc de scândură (Cd) - prispă din scânduri.

Oală de aluminiu (V) - crațiță înaltă de 5-6 litri.

Oală de lapte (B) - ulcior de lapte.

Oală de lut (V) - cană de lut pentru apă.

Oală de fier (Cd, Bv, V, D) - ulcică de schijă de 2 litri.

Obârliet la fereastră (Cd) - ochi de fereastră mobil, oberliht.

Oală de fier (Tr) - oală de schijă.

Portiță la cuptor (V) - gurar de tablă la cuptor.

Pucioasă de chibrit (Br, Hr, Pbt) - gămălie de chibrit.

Pâine uscată (Sc, Cd, Țeț, Sj) - posmăgi.

Portiță la cenușar (Br) - ușuță la cenușar.

Răcitură de găină (F) - răcitură de pasăre.

Rotiliță de bătut untul (Bv) - coadă cu roată la budăi.

Sahan de porțelan (Țeț) - farfurie adâncă.

Sahan drept (Țeț) - farfurie întinsă.

Scaun cu spate (Cn) - scăunel cu spate pentru copii.

Scaun fără spate (Cd, Bv, Țeț) - taburet.

Scaun de la vatră (Pj) - scăunel.

Sloic de lut (Bv) - gavanos.

Sacrieș pentru sare (B) - solniță de lemn pe perete.

Sahanel în față (Sc) - farfurie de porțelan pentru ceai.

Strachină de lut, cu borți de strecurat piroște (Tr) - strecurătoare de lut cu găuri, fără coadă.

Șip cu coșarcuță (Țeț) - damigeană.

Șip rotund cu gât lung (Țeț) - garafă de vin, rotundă.

Șafă cu blidar (Mh) - bufet (mobilă).

Ulcică cu toartă (Sj) - cană de lut pentru apă.

Ușuță la coțob (Cd) - ușiță la cenușar.

Ulcică de blea (St) - cană de tablă smălțuită pentru apă.

5. Terminologia portului

- Brâu ales din țigaie (Cn, Cd, Pj, Ps, R) - brâu.
Brâu simplu (Pj, R) - brâu.
Brâu ales (Cn, Cd, Pj, R) - brâu.
Brâu țesut (Cn, Cd, R, Pj, Ps) - brâu.
Brâu cu uzoare (Ig, Pj, Ps) - brâu.
Brâu cu vârstuți (Cn, Cd, Ig, Ps, Pj, Ps, R) - brâu.
Brâu cu coanți (Cn, Cd, Ig, Ps, Pj, R) - brâu.
Bondușcă din plij (Cn, Cd, Ig, Pj, Ps, R) - bundă.
Bernevici din lână (Cn, Cd, Ih, Pj, Ps, R) - bernevici.
- Cușmă de mile țurcănească (Cn, Cd, R, Ps, Pj) - cușmă.
Cămașă din pânză albă (Cn, Cd, R) - cămașă.
Cămașă cusută cu mărgelile (Cn, Cd, R) - cămașă.
Cămașă cusută din in (Cn, Cd, Rs, R) - cămașă.
Cătrință țesută în vârste (Cn, Cd, Pj, R) - cătrință.
Ciubotă dreaptă (Cn, Cd, Pj, R) - ciubotă.
Ciubote ofițerești (Cn, Cd, Rs, Pj, R) - ciubote.
Cămașă lungă (Cn, Cd, Ps, R) - cămașă.
Cămașă scurtă (Cn, Cd, Pj, Ps, R) - cămașă.
Catrință țesută (Cn, Cd, R) - catrință.
Cușmă turcească (Cn, Cd, R) - cușmă.
Cușmă țuguiată (Cn, Cd, Ps, R) - cușmă.
Cojoc lung (Cn, Cd, R) - cojoc.
Cătrință (Cn, Cd, Pj, Ps, R) - cătrință.
Cămașă cu bumbac (Cn, Cd, Ig, Pj, R) - cămașă.
Ciubote din toval (Cn, Cd, Ig, Pj, Rs, R) - ciubote.
Ciubote cu cânăcei (Cn, Cd, Ig, Pj, Rs, R) - ciubote.
Cămașă de mătăsă (BI, Ct, St, S) - tricou.
Capu ciubotei (ALRR, II, p. 213 - Cd) - căpută de cizme.
Cămașă femeiască (B, Mh, T) - tricou.
Catrință din țagaie (Cn, Cd, Ig, Pj, Ps, R) - catrință.
Chingă din țagaie (Cn, Cd, Ig, Pj, Ps, R) - chingă.
Cămașă din in (Cd, Cn, Ig, Ps, R) - cămașă.
Cămașă de țagaie (Cd, Cn, Ig, Pj, R) - cămașă.
Cămașă de cânepă (Cd, Cn, Ig, Pj, Ps, R) - cămașă.

Cămașă cu rânduri (Cd, Cn, Ig, Pj, Ps, R) - cămașă.
Cămașă cu poale (Cd, Cn, Ig, Pj, Ps, R) - cămașă.
Cămașă cu altiță (Cd, Cn, Ig, Pj, Ps, R) - cămașă.
Cămașă cu bumbac (Cd, Cn, Ig, Pj, Ps, R) - cămașă.

Izmene din in (Cd, Cn, Ig, Pj, Ps, R) - izmene.
Izmene din pânză (Cd, Cn, Ig, Pj, Ps, R) - izmene.
Ițari cu uzor (Pj, Ps, R) - ițari.
Izmene cu clinuri (Cd, Cn, Ig, Pj, Ps, R) - izmene.
Ițari din cânepă (Cd, Cn, Ig, Pj, Ps, R) - ițari.

Manta albă (Cn, Cd, Pj, Ps, R) - manta.

Opincă cu gurgui (Cn, Cd, Pj, Ps, R) - opincă.
Opincă îngurzită (Cn, Cd, Pj, Ps, R) - opincă.

Pantaloni bufaiți (Ps, R) - pantaloni.
Pantofi de odaie (ALRR, II, p. 226, Br) - papuci de casă.
Pălărie cu cordică (Ig, Pj, R) - pălărie.

Suman sur (Cn, Cd, R) - suman.
Spiniță dreaptă (Cn, Cd, B, R) - spiniță.
Spiniță creață (Cn, Cd, R, Ps) - spiniță.
Suman negru (R) - suman.
Spiniță cu falduri (Cn, Cd, Ig, Pj, Ps, R) - spiniță.

Șal cu dungă (BI, St) - șal.
Șal gros (Vn, Ct, Mm, S, T) - șal.
Șal mare (RI, B, Br, Dr, M, Mh, St) - șal.

Traistuță aleasă (Cn, Cd, R) - traistă.
Traistă din țigaie (Cn, Cd, Ig, Rs, R) - traistă.

Zgardă din mărgelile (Cn, Cd, Ig, Pj, Ps, R) - zgardă.

6. Terminologia micologică

- Beșica porcului (Gd) - buretele cerbilor.
Burete de rădăcină (Bl) - păstrăv.
Burete porcesc (V) - râșcov.
Burete de găză (V, Cd) - burete puturos.
Burete cu bube (V) - burete peștiș.
Burete galben de toamnă (V) - ghebă pucioasă.
Burete peștiș (Cd) - burete șerpesc.
Beșica calului (Cd) - buretele corbilor.
Burete de gunoi (Cd) - popenchi.
Burezi de mai (Mh) - ghebe.
Burezi de rouă (B, Dr, M, MI, S) - ghebe.
Burezi de primăvară (T) - zbârciog.
Bureți de câine (Br, B, Mm, S) - burete cu perucă.
Burete dulce (B, T) - burete galben.
- Ciuperca gălbenușului (Gd) - burete domnesc.
Crasnaia șapocica (scufiță roșie) (M) - urechea babei.
Ciupercă de pădure (Bl) - ghebe.
Ciupercă de casă (Dr) - ciupercă de băligar.
Ciupercă de gunoi (Dr, Br) - ciupercă de băligar.
Ciupercă de stejar (Dr, Mm, M) - păstrăv.
Ciupercă de brad (Br, M) - burete galben.
Ciupercă albă (Cd) - ciuperca pieptănușului.
Ciupercă albă (Cd) - pânișoară.
Ciupercă cu pete (Bl, T) - burete șerpesc.
Ciuperci cu lapte (Mm, St) - burete galben.
Ciupercă cu creastă (Mm, M, N) - creasta cucoșului.
Chelea șarpelui (B, Ct, S) - burete șerpesc.
Cușma ciobanului (Ct, MI, S) - zbârciog.
Ciuperca lemnului (Bl) - burete de stejar.
Ciupercă de toamnă (St) - mânătarcă.
Ciupercă grasă (Dr, N, S) - mânătarcă.
Ciupercă sură (N) - păstrăv.
Copăcel sur (Ct, Mh, St) - burete cu perucă.
Ciupercă roșie (Brm Mn, Mh, N, St, T) - urechea babei.

Ciupercă albă (Br, Vn, Mm, S) - burete de mai.
Ciupercă târcată (Mh) - burete șerpesc.

Hrib alb (V) - hrib.
Hukubiță albă (Gd) - pâinișoară.
Hrib țigănesc (Gd) - popenchi.

Laptele câinelui (Dr) - burete galben.

Mantaluță cu picior (BI, MI) - burete cu perucă.
Plochișnic negru (V) - pâinișoară.

Rochița rândunicii (St, T) - ghebe.

Urechea babei (Gd) - gălbiori.
Urechea babei (BI, Ct) - burete galben.
Urechea porcului (S) - burete galben.
Urechea babei (Gd) - bureți galbeni, urechiusă.

7. Terminologia insectelor

Buhai de baltă (Dr, Ct, M, MI, S) - caraban.
Boul Domnului (B, Br, R) - rădașcă.
Bâzdâca vacilor (Br, Vn) - muscă de carne.

Calul popii (Mh, T) - lăcusta.
Calul aghiutei (BI, Dr) - libelulă.
Calul dracului (Br, N) - libelulă.
Căluș de iarbă (BI, Vn, Mn, Mh, St, S, T) - lăcustă.
Cerb de câmp (T) - rădașcă.
Căluș verde (B, Br, Dr, Ct, M, MI, T) - lăcustă.

Fluture de tei (St) - libelulă.
Fluture verde (B, Dr) - fluturele coada-rândunicii.
Fluture albastru (M, T) - fluture.
Fluture zâmțat (BI, B, Br, Vn, Dr, Ct, Mn, Mh, MI, N, St) -
fluture.
Fluture mic (Br, MI, N, St, T) - fluture.

Fluture alb (BI, DR, Mh, MI, N, St, S, T) - albiliță.

Fluture galben (BI, B, Br, Vn, Dr, Ct, Mm, M, Mh, MI, N, St, S) - lămâiță.

Fluture roșu (RI, B, Br, Vn, St) - fluture.

Fluture de câmp (B, M) - fluture.

Fluture de noapte (M, MI, St) - fluture cap-de-mort.

Fluture de in (N, S) - fluture.

Fluture de curechi (B, Vn, Mm) - albiuță.

Gâză puturoasă (Ct, Mh, T) - ileană.

Gâză cornorată (M, Mh, MI, N, St, S, T) - caraban.

Gâză tărcată (B, Vn, Dr, Mm, N, S) - gâză.

Gâză de carne (Dr, N, S, T) - muscă de carne.

Gâză de primărie (BI) - vaca Domnului.

Gândac de pom (M, Mh, T) - vaca Domnului.

Gândac de mai (de casă) (Vn) - gândacul de bucătărie.

Gâza mortului (Br) - muscă de carne. Inc colorat (Pj) - gândac de Colorado.

Mormoloc de aer (Vn) - libelulă.

Ochi de bou (Vn, Mh, T) - fluture ochi-de-păun.

Păduche tărcat (Ct, Mm, Mh) - ploșniță vărgată.

Păduchiul pământului (B, Mm, T) - ploșniță vărgată.

Vacă de mare (B, Vn, Mm, St, S) - caraban.

Zâna nopții (B) - insectă.

8. Terminologia referitoare la alte profesii

Baş-cărăuș (Cr) - șef al cărăușilor.

Bețe de soreancă (Pbt) - tulpini de răsărită.

Cucoș de pădure (Mm, M, St, S) - cucoș de munte.

Chirbunu calului (V) - greabănu de cal.

Ferman de cai (C) - herghelegiu.

Fac portret, mă scot în portret (B) - mă fotografiez.

Grăle de barabule (Pj) - furcă cu opt coarne de fier.
Gâscă de apă (S, T) - gâscă sălbatică.

Împărțitoare de cărți (Cm) - bibliotecară.
Brigadir de grădină (Mol, Mh) - legumicultor.
Lucrător de pădure (Mț, Ig) - tăietor de pădure.
Limba bătalăului (Sc, Bv, Cl) - limba la bătalău.
Limba melițoiului (Cd, Br, Sj) - limba la meliță.

Maistru de radio (C) - maistru care repară aparatul de radio.
Mașină de făcut țigări (ALRR, II, p. 155 - Pj) - mașină de depănat (Sc) -cicâric.

Măscat în portret, mă ridic pe portret (F) - mă fotografiez.
Ogorodnâi brigadir (Cv) - legumicultor.

Păscător de vite (C) - văcar. Păstor de vite (Cm) - păstor.
Pământ fârlit (Cn) - pământ hrănit, pământ gunoios.
Pământ pufos, pământ moale (F) - pământ afânat.
Piept de ham (R) - gură de ham.

Rabocii la pădure (Mm) - tăietor de pădure.

Soarea soarelui (Pj) - răsărită.
Stanoc de legat caii (Pj) - conovăț.

Vulture de stâncă (B, Ct, MI, T) - vulture sur pleșuv.
Vărsat de tras șanile (Sc, Cd, Pj, Mh, Sj, B) - strung de tras șinele la roți.

Vărsat de plug (Sj) - portec al plugului care leagă cormana și plazul de grindei.

Zapat de răzlogi (Pbt) - corlate la fântână.

Bibliografie selectivă

1. Atlasul lingvistic moldovenesc (în 2 volume, 4 părți) (ALM), Editura „Cartea moldovenească”, Chișinău, 1968-1973.
2. Atlasul lingvistic român pe regiuni: Basarabia, Nordul Bucovinei, Transcarpatia (ALRR), vol. I: Fierăria meșteșugărească. Tâmplăria, de Vasile Pavel, Editura „Știința”, Chișinău, 1993 (vol. II: Viticultura. Apicultura. Cânepa (și prelucrarea ei). Oieritul. Cizmăria. „Tipografia Centrală”, Chișinău, 1998).
3. Bara Mariana. Expresii idiomatice în vorbirea aromânilor bilingvi din București, în „Dialectologica”. Volum îngrijit de N. Saramandu, București, 1989.
4. Blaga Lucian. Elogiu satului românesc. Discurs de recepție la Academia Română, 5 iulie 1937. În „Dreptul la memorie în lectura lui Iordan Chimet, vol. IV, Certitudini, îndoieli, confruntări, Editura „Dacia”, Cluj-Napoca, 1994.
5. Cioran Emil. Istorie și utopie. Editura „Humanitas”, București, 1992.
6. Corlăteanu Nicolae, Melniciuc Ion. Lexicologia, Editura „Lumina”, Chișinău, 1992.
7. Dicționar dialectal (cuvinte, sensuri, forme) (DD), în cinci volume, Editura „Știința”, Chișinău, 1985-1996.
8. Eminescu Mihai. La Bucovina, Editura „Hurmuzachi”, Suceava, 1996.
9. Folclor din „Țara Fagilor”, Editura „Hyperion”, Chișinău, 1993.
10. Fischer E. Bukowina, Czernowitz, 1898 (manuscris).
11. Noica Constantin. Cuvânt împreună despre rostirea românească, Editura „Humanitas”, București, 1996.
12. Popescu I. V. Denumiri de plante medicinale în graiurile moldovenești din regiunea Cernăuți, RSS Ucraineană (Atlas lingvistic), Cernăuți, 1973 (hărți - 147).
13. Popescu Ilie. Frazeologisme populare (dialectale) din nordul Bucovinei, în „Concordia”, Anul I-III, 1995-1997.
14. Popescu Ilie. Îmbinări comparative înregistrate în graiurile moldovenești din regiunea Cernăuți, în „Glasul Bucovinei”, Anul II, nr. 7, 1995.

15. Popescu Ilie, Grigorco Brândușa. Tipuri de exerciții la frazeologia limbii române. Curs practic, Editura „Ruta”, Cernăuți, 2002.

16. Purice M. P. Frazeologia dialectală, Chișinău, 1979.

17. Purice Mihail, Zagaievschi Vladimir, Ciornâi Ion. Curs de dialectologie română, Editura „Lumina”, Chișinău, 1991.

18. Tratat de dialectologie românească, Editura „Scrisul românesc”, Craiova, 1984.

I. Denumirea satelor în care s-a efectuat ancheta dialectală

1. Raionul Storojineț	I - Iordănești
Bn - Budineț	Mol - Molodia
Bv - Broscăuții-Vechi	O - Oprișeni
Cș - Cireș	Pb - Poieni-Bucovina
Cd - Ciudei	Pr - Privorochie
Cn - Crasnoilsc	Sc - Suceveni
Îg - Igești	Sj - Stăneștii de Jos
Md - Maidan (suburbia	Ss - Stăneștii de Sus
or. Storojineț)	Sn - Sinăuții de Jos
Mih - Mihalcea	Ss - Sinăuții de Sus
Pj - Pătrăuții de Jos	Tr - Tereblecea
Ps - Pătrăuții de Sus	V - Voloca
R - Ropcea	Vc - Valea Cosminului
Sr - Storojineț (orașul)	3. Raionul Herta
2. Raionul Hliboca	Bc - Băbiceni
Bh - Băhrinești	Bm - Buda Mare
C - Cupca	Bș - Becești
Crp - Carapciu	Br - Bairachi
Ch - Ceahor	Cc - Culiceni
Cor - Corcești	Fun - Fundoiaia
Cr - Corovia	Gd - Godinești
Cm - Camenca	H - Hreața
G - Grușăuți	Hm - Humăria
	Hr - Horbova

Hț - or. Herța
L - Lunca
Ml - Movila
Os - Ostrița
Mț - Molnița
P - Pasat
Pbt - Proboțești
Pt - Petrașivca
Sm - Satu Mare
Trc - Târnăuca
Ț - Țureni

4. Raionul Noua Suliță

B - Boian
Bud - Buda
Bl - Bălcăuți
Br - Berestea
Cer - Cerlena
Cot - Cotileu
Ct - Costiceni
D - Dinăuți
Dr - Dranița

F - Forosna
M - Marșești
Mh - Mahala
Ml - Mălinești
Mm - Mămăliga
N - Nesvoia
Ns - Noua Suliță
Prt - Priprutia
Ras - Rachitna
S - Stroiști
St - Stălinești
T - Tărăsăuți
Vn - Vancicăuți

5. Raionul Hotin

Cl - Colincăuți

6. Or. Cernăuți (suburbii)

Hm - Horecea Mănăstirii
Țeț - Țețina

FOLCLOR BUCOVINEAN

Folclor bucovinean

1.

Pe la noi cândva vorbeau
Că doi tineri se iubeau
Și părinții nu-i voiau.
Când a fost la logodit.
Părinții nu i-au voit;
Când au fost la cununat,
Părinții nu i-au lăsat.
Ei de mână s-au luat,
S-au dus de s-au înecat
Într-un râu adânc și lat.
Părinții de ei au dat,
La trei zile i-au aflat.
I-au dus de i-au îngropat
La o margine de sat.
Din mormânt de la fetiță
Crește-un pușor de viță, d
in mormânt de la băiat
Crește-un pușor de brad.
Vița de vie creștea
Și pe brad mi-l cuprindea.
Câți oameni pe drum treceau,
Toți de dânșii se mirau,

Că și morți ei se iubeau.
Of, ce dragoste-nfocată
Și-n pământ nu e uitată!

2.

Mult mă-ntreabă inima
De mi-i dor de cineva.
I-am zis că mi-i dor și jele
De tinerețele mele.
Tinerețe ce-am avut
Cu amar le-am petrecut,
Cu amar și cu durere,
De la nime mângâiere,
Cu amar și cu necaz,
Și cu lacrimi pe obraz.
Eu de lacrimi nu bag seama,
Că le-oi șterge cu năframa,
Dar mi-i milă de obraz
Că rămâne fript și ars.
Inimă de putregai,
N-am cuțit ca să te tai,
Să văd ce durere ai.
De-i avea sânge mocnit,
Din amar l-ai dobândit;
De-i avea sânge-nchegat,
Din amar l-ai câștigat.
Cât am fost la mama jună,
Am trăit o viață bună;
După ce m-am măritat,
Numa-am plâns și am oftat.
Plângeți ochi și lăcrimați,
Singuri sunteți vinovați,
Ce-ați văzut n-ați mai lăsat,
Ce-ați iubit n-ați mai uitat.

3.

În pădure-ntr-o poiană
Făcea mândra pat să doarmă.
Să-l facă ea cât de moale,
Căci cu mine nu mai doarme;
Să-l facă ea cât de bine,
Că nu mai doarme cu mine.
Mândrușiță, vin diseară,
Să-ncepem dragostea iară,
Că dragostea-i foc și pară,
Ce-ți bagă inima-n boală.
Vin, mândruță, să mă-mpac,
Că dragostea n-are leac.
Leacul meu e de la tine,
Când trăim amândoi bine;
Leacul meu pot să-l găsec
La mândruța ce-o iubesc.
Arz-o focul dragostea,
Face din tine ce vrea.
Te scoală noaptea din somn,
Te face din om neom.

4.

Măi bădiță, măi Ilie,
Fă-ți casa din poamă vie
Cu portița din nuiete,
Vin' la mama de mă cere.
De m-a da, de nu m-a da,
Tu vină și mă-i fura.
Vină, bade, serile,
Să-mi auzi muștrările,
Cum mă ceartă măicuța,
Măi pui, pentru dumneata,
Cum mă muștră și mă-nvață
Să nu fac, să țin în brață.
Că de-oi face și-oi ținea,

Prăpădită-i viața mea.
Și mai zice maica mea
Ca să îmi păzesc cinstea,
Că flăcău-i mare câine,
Scoate fata la rușine.
Tot o ia cu măgulele
Până-și face a lui plăcere.
Când se simte vinovat,
El pe alta și-a cătat.
Tu rămâi copil să crești
Și la lume de povești.

5.

Floritică de măr dulce,
Am o mândră ca o cruce
Și la lucru n-o pot duce.
Dimineața-i roua mare
Și se udă la picioare;
La prânz capul și-a legat,
Toată ziua-a stat în pat.
Iară noaptea când sosește,
Dorme bine și-odihnește.
Bărbatu-n câmp a plecat,
Da ea din pat s-a sculat,
La pui capul a tăiat.
Puiu-i fript, vinu-i pe masă,
Ea-i cu ochii pe fereastră,
Chemându-și vecinu-n casă.
Băieți, când vă însurați,
Vedeți bine ce luați;
Bine seama de nu-ți lua,
Of, amar vă-ți înșela!

6.

Bine-i, pădure, de tine
Că n-ai supărări ca mine,
Da și tu ești supărată,

Că ești de dușmani tăiată.
Tu ai codru cu verdeață,
Da eu amărâtă viață,
Tu ai drumuri și cărări,
Eu amar și supărări.
În poieni cresc floricele,
Frumos cântă păsărele,
Da eu mă topesc de jele,
Ochii-s plini de lăcrimele.
Bucovină, plai cu rouă,
Cum te-au tăiat rușii-n două
Și-au tras sârmă printre brazi
Și-au despărțit frați de frați,
Au tras sârmă printre flori
Și au despărțit surori.
Și-au pus armată rusească,
Pe noi să ne despărțească;
Groaza-n oameni a băgat,
Mulți casele și-au lăsat.
Iar acei care-au rămas,
Multe le-au avut de tras
În Siberia deportați,
În temnițe aruncați
Ori pe drumuri împușcați.
Ca bureții după ploaie
Năvăleau rușii puhoai, -
Bolșevici și venetici, -
Toți s-au oploșit aici.
N-au venit să ne priască,
Au venit să ne robească.
Bucovină, Bucovină,
Cu ce am fost noi de vină?
Cu ce, Doamne, am greșit
C-așa rău ne-ai pedepsit?

7.

Eram tânăr și voinic,
N-aveam grijă de nimic,
Doar grija mândrelor mele,
Ca să mă-ntâlnesc cu ele.
A dat rusul peste noi
Și s-a început război,
Sub drapel am fost chemat
Și țara de apărat.
În război viața îi grea,
Că te pândește moartea,
Dușmanul te urmărește
Și de viață te lipsește.
De ce, Doamne, nu muream,
Când eram copil de-un an?
Nici armată nu făceam,
Nici copile nu iubeam.
Dar acum de ce să mor,
Când fetele îmi dau flori,
Îmi dau flori și ochișori
Și le pup de mii de ori?

8.

Hai, măi frați, să trăim bine,
Căci ca mâine moartea vine
Și ne-a găsi ne-mpăcați,
Și ne-or râde ceialalți.
Că noi toți suntem de-o mamă,
La ce să trăim în sfadă?
Și noi toți suntem de-un tată,
La ce să trăim în ceartă?
Hai, măi frați, trăim ca pomii,
Să nu ne judece domnii.
Că și pomii cât trăiesc,
Creangă-n creangă se pălesc,
Dar ei nu se mai sfădesc.

Hai, măi frați, să ne iubim
Și în pace să trăim.
Vine moartea într-o noapte,
Dar noi trăim în păcate.
Dumnezeu nu ne-a ierta,
Dacă mereu ne-om certa.
Dați mâna și vă iertați,
C-așa-i frumos între frați!

9.

Holercă, pân” nu te beu,
N-am nimică și mi-i greu.
După ce te beu pe tine,
Am de toate și mi-i bine.
Holercă, sămânța ta,
De-aș putea-o semăna,
Aș semăna-o-n grădină,
Să te beu mai pe hodină.
Păhărel, nu tremura,
Că te-oi bea, nu te-oi mânca.
Păhărelu-i cât un cui,
Când îl pui la gură nu-i.
Păhărel cu floricele,
Gura mea holercă cere.
Mai dați-mi câte-un pahar,
Ca să-mi treacă de amar.
Astăzi beată, mâine beată,
Casa mea-i nemăturată.
Poimâine m-oi dezbăta
Și casa mi-oi mătura.

*Comunicate de Z. A. ISTRATI
din Crasna-Storjineț*

STATORNICI ÎN DREAPTA CREDINȚĂ

Ce este credința?

Protoiereu mitrofor Gheorghe FLOREA

Credința este lucrarea harului dumnezeiesc, care ne aduce mântuirea, luminându-ne mintea, încălzindu-ne inima și mișcându-ne voința, ca să primim și să păstrăm tot ceea ce Dumnezeu ne-a descoperit în cele două izvoare ale cunoașterii: Sfânta Scriptură și Sfânta Tradiție. Iar „fără credință nu este cu putință să fim plăcuți lui Dumnezeu, căci cine se apropie de Dumnezeu trebuie să creadă că El este și că se face răsplătitor celor care Îl caută” (Evr. II.6). Credința trebuie să fie adevărată, dreptmăritoare, care a fost mărturisită în cursul veacurilor de Sf. Apostoli și Sf. Părinți ai Bisericii și de toți sfinții, cărora le-a fost „dată o dată pentru totdeauna” (Iuda, I.3).

Nu orice credință este mântuitoare. Există și credințe false, niște plăsmuiri omenești, ipoteze, care n-au nimic cu credința adevărată, expusă în Simbolul credinței.

La început, creștinii se numeau, pur și simplu, credincioși și numai după convertirea mai multor păgâni, ucenicilor lui Hristos, în Antiohia, li s-a dat numele de creștini (Fapte, II.26). Numele acesta vine de la cuvântul Hristos, adică uns, căci în Vechiul Testament erau unși cu untdelemn împărații, arhieriei și proorocii. Numele de creștin îl poartă numai acei ce îi urmează lui Hristos. Mai târziu, după erezia arienilor, a lui Apolinarie ș.a., și după marea desbinare de la 1054, creștinii răsăriteni au fost supranumiți ortodocși, iar cei apuseni - catolici.

Credința trebuie să fie însoțită de faptele cele bune, altfel ea rămâne moartă (Iacov, 2.17).

Biserica Ortodoxă mărturisește și păstrează cu sfințenie dogmele credinței ortodoxe, așa cum au ieșit de pe buzele întemeietorului ei. Simbolul credinței, fixat de sinoadele ecumenice de la Niceea și Constantinopol, a fost recunoscut de Sinodul ecumenic de la Halcedon ca o expresie autentică a credinței Bisericii Universale. Deci, Biserica Ortodoxă reprezintă credința cea dreaptă, păstrată cu sânge împotriva prigonitorilor, a ereticilor, a necredincioșilor și chiar a fraților dezbinați. Trecută prin prigoană și grele încercări și edificată prin dureri seculare, Biserica Ortodoxă vrea izbăvirea creștinismului de urgență ce stă deasupra lui prin unirea creștinilor în credință și în lupta cea dreaptă, ea care singură poate zice totdeauna și tuturor: „Lupta cea bună m-am luptat, credința am păzit...” (2 Tim. 4.7). Ea este vechea casă părintească, leagănul credinței și al creștinismului întreg, casa Sf. Părinți, în fața cărora trebuie să se plece toți pontifii, reformatorii și toți dezbinații. Pe toți îi cheamă la unire glasul ei de mamă îndurerată. Ea este limanul mântuirii.

Noi trebuie să mulțumim neîncetat lui Dumnezeu că ne-am născut în această credință mântuitoare, credință ce ne răspunde la toate întrebările și ne rezolvă toate problemele vieții. Ea ne învață despre Dumnezeu Creatorul a toate, Care ține și le cârmuiește pe toate. Că omul este cea mai aleasă făptură pe pământ, dar prin căderea în păcat a fost osândit. Și tot credința ne învață că Dumnezeu i-a dat omului căzut un mijlocitor, pe Fiul Său preaiubit, Care ne-a răscumpărat prin moartea Sa pe cruce, că va fi o înnoire a lumii, că toți cei morți vor învia în fața Judecății de apoi. Pentru credință și faptele lor cele bune unii vor fi primiți în rai și vor avea fericire veșnică, iar alții, pentru necredință, vor fi osândiți la chinurile cele veșnice.

Deci, „cine suferă ca creștin, să nu se rușineze, ci să preamărească pe Dumnezeu pentru numele acesta. Căci vremea este ca să înceapă Judecata de la casa lui Dumnezeu; și dacă începe întâi de la noi, care va fi sfârșitul celor care nu ascultă de Evanghelia lui Dumnezeu? Și dacă dreptul abia se mântuiește, ce va fi cu cel necredincios și păcătos?

De aceea, și cei ce suferă, după voia lui Dumnezeu, să-și încredințeze Lui, credinciosului Ziditor, sufletele lor, săvârșind fapte bune” (I, Petru, 4.16-19).

Iubite cititor! Trăim într-o vreme de renaștere spirituală, de revenire la tradiționala noastră credință. Prigoana ateismului a încetat, însă vârtejul rătăcirilor a luat avânt, iar dezbinările între frați, indiferentismul religios ne-au slăbit credința.

Credința noastră este adevărată și sfântă, dar viața noastră nu corespunde chemării lui Dumnezeu. Avem o credință vie, dar nu ne place s-o urmăm, deoarece cere obligații și angajament. De altfel, toți creștinii la Sf. Taină a Botezului se angajează să se lepede de tot ce e rău, să se unească cu Hristos și să-l fie credincioși. Iată, noi ferim pe creștinii practici că sunt aproape de Dumnezeu și că păstrează credința adevărată și curată în El. Ei, după îndemnul Sf. Ap. Petru „adaogă la credință fapta cea bună, la faptă - cunoștința, la cunoștință - înfrânarea, la înfrânare răbdarea, la răbdare evlavie...” (I, Petru, 1.5-6), căci având aceste calități, nu vor rămâne neroditori în cunoașterea Domnului nostru Iisus Hristos.

Credință sfântă, vie și lucrătoare, care ai strălucit ca soarele între norii rătăcirii păgânilor, ai înflorit ca un trandafir printre spinii ereziilor, ai rezistat nebiruită în focul prigoanelor, cât ești de biruitoare! Întărește-ne și pe noi în a ta mărturisire, ca să strigăm împreună cu apostolii: „Doamne, mărește-ne credința!” Amin.

Străduința și rugăciunea

Protoiereu Adrian ACOSTĂCHIOAEI

Dacă te rogi lui Dumnezeu să-ți ușureze lupta împotriva păcatului și îți pare că nu ești ascultat, nu dispera și nu te întrista. Știe Dumnezeu mai bine decât tine ce-ți este de folos. În timpul luptei, când te rogi, nu spune: „Scapă-mă, Doamne, de ceea și ceea sau dă-mi cealaltă”, ci zii în rugăciune: „Doamne Iisuse Hristoase, ajută-mi, nu mă lăsa să rămân în păcatul meu, nu lăsa să se facă voia mea și nu îngădui păcatele să mă piardă; milostivește-te spre mine cu făptura Ta. Eu sunt neputincios, nu mă părăsi!

La Tine am alergat, nu mă părăsi; vindecă-mi sufletul meu că am greșit Ție, și n-am alt adăpost afară de Tine, Doamne, mântuiește-mă după mila Ta, ca să se rușineze cei ce ridică împotriva mea, cei ce caută sufletul meu. Doamne, toate îți sunt cu

putință și prin Tine slăvim pe Tatăl și pe Duhul Sfânt, în veci. Amin”.

Atunci conștiința va spune tainic inimii tale din care pricină Dumnezeu nu-ți îndeplinește cererile. De tine depinde ca să asculți de glasul conștiinței și să faci totul ceea ce ea îți dictează. Înțelege că Dumnezeu nu ascultă rugăciunea celui ce singur nu ascultă de Dumnezeu.

El este aproape de fiecare om, dar împlinirea tuturor dorințelor noastre, care sunt potrivnice vocii Sale, nu-L lasă să ne asculte. Nu lăsa ca ispita să te amăgească. După cum pământul nu poate să dea singur de la sine roadă, fără să fie semănat și udat de ploaie, tot așa nici omul nu poate să aducă roade duhovnicești fără suferință, lipsuri și neazuri, fără osârdie și umilință.

Satisfacția cerințelor nu trebuie să treacă de cele necesare trupului și vieții noastre pământești sau să apese greu asupra tendințelor sufletului, înăbușind râvna către cele de sus și împiedicând părtășia lui Dumnezeu.

Să cerem de la Dumnezeu în rugăciunile noastre ca să se facă cu noi tot ceea ce este după voia Sa.

Despre nădejde

Preot Adrian DELATETINA

Nădejdea, dimpreună cu credința și cu dragostea, face parte dintre virtuțile teologice. Nădejdea este liniștirea inimii în Dumnezeu cu încredințarea că El se îngrijește permanent de mântuirea noastră și ne dăruiește fericirea făgăduită. Nădejdea creștinească se bazează pe Însuși Domnul nostru Iisus Hristos, Care după cuvintele Sf. Ap. Pavel „este nădejdea noastră” (I Tim. „Pentru aceea, încingând mijloacele cugetului vostru, trezindu-vă, nădăjduiți desăvârșit în harul care vi s-a dat vouă la arătarea lui Iisus Hristos” (I Petru, I.13). Mijloacele pentru a dobândi această nădejde mântuitoare sunt: rugăciunea, adevărata învățătură despre fericire și practicarea cu strictețe a acestei învățături. Nădejdea noastră în Dumnezeu trebuie să fie tare și neclintită. Sf. Ap. Pavel ne învață: „să ținem mărturisirea nădejzii cu neclintire, pentru că credincios este Cel ce a făgăduit” (Evr. 10.23).

Precum temelia nădejzii în Hristos este tare și nezdrcinată, tot astfel trebuie să fie și nădejdea noastră, căci ea se sprijină pe Dumnezeu Care e veșnic și neschimbat. Creștinul este pe deplin conștient că în viață trebuie să întâmpine nu numai bucurii, ci și dureri, necazuri, care îl pot căli și ajuta să înfrunte toate nenorocirile vieții, cu încrederea că totuși binele va birui răul și va putea spune împreună cu Sf. Ap. Pavel: „Dacă Dumnezeu e pentru noi, cine este împotriva noastră? El Care pe Însuși Fiul Său nu L-a cruțat, ci La dat morții pentru noi toți, cum ne va da toate împreună cu El?” (Rom. 8.31-32). Această nădejde vie ne îndreaptă pe calea virtuților și ne face fericiți. Ea este strict necesară creștinului, că fără dânsa n-ar mai năzui nimeni la cele mai înalte bunuri, apoi Dumnezeu ne-a dat-o spre mântuire. „Căci prin nădejde ne-am mântuit, dar nădejdea care se vede nu mai este nădejde.

Cum ar nădăjdui cineva ceea ce se vede? Iar dacă nădăjduim ceea ce nu vedem, așteptăm cu răbdare” (Rom. 8.24-25).

O mare nădejde dovedește o mare dragoste.

DIN CREAȚIA CITITORILOR ALMANAHULUI

Mihai MORĂRAȘ

Cine seamănă vânt...

Celor nechemăți

Ai venit nechemat
Te-am primit creștinește
Ți-a plăcut și ai rămas
Nu pe-o zi, nici pe-o lună;
Și-acum umbra ta, iată
Că mă strivește Iar în casa mea azi
Doar blestemul se-adună.

Mi-ai scuipat în icoana
Credinței în bine
Și minciuna ai pus-o
La capăt de masă,
Iar în urma ta
Altă potaie se ține
Și o noapte ca plumbul
De greu mă apasă.
Tu mai vrei să-mi strângi
Sufletu-n captivitate
Ca și cum ai cerca
Să prinzi luna-n zăbrele

Sclav să-ți fiu –
Umilit și supus ție-n toate
Și furat de memoria
Patriei mele.

Numai durere
Și numai înstrăinare
Ai semănat între neamuri
Și între oameni.
Ba chiar și azi a ta poftă
Margini nu are -
Ci doar spini și pelin
Ești în stare să sameni.

Dar să știi că există
Dreptate pe lume
Și că el, Adevărul
Deplin se răzbună.
Ia aminte de-o vorbă a noastră -
Și, anume:
Cine samăna vânt
Culege furtună!

Domnica LUCHIANIUC-MIHĂLESCU

Eminescu

În noaptea de lacrimi și-n noaptea de mir
Cu el și cu Sfânta Treime respir.

Prin el mă cuminec, prin el mă botez
Și-alături de marii martiri îl așez.

Mi-e crezul din urmă și voia din veac.
Prin el din cenușă mereu mă refac.
Când frații se bat, când e totul vândut,
El mi-este drapel, el îmi este și scut.

EI, sfântul acela desculț și umil,
La noi coborât în chip pur, de copil...

Și când săvârși-se-va zisa de sus,
El, sigur, va sta pe un tron cu Iisus.

Rugă

Am crescut la mama pe nesățurate,
Dar visam, copilă, că duc ceru-n spate.
Și simțeam adesea cum, sub arcul frunții,
Îmi creșteau năvalnic, din adâncuri, munții.

Eram fermecată de izvorul care
Presăra în preajmă sufluri zvonitoare,
De cea turmă mândră de plăvăi plăpânde,
De cireșu-n spuma florii lăcrămânde...

Azi nu am nici mamă și nici tată n-am,
Sunt precum o frunză tremurând pe ram;
Cine vrea mă-nfruntă, cine vrea mă ceartă –
Nu-i vreu nimănui asemenea soartă!...

La fel mi-e și neamul - fără de noroc;
Veșnic, prin istorii, cu destinu-n foc;
Pururi în răscruce, răstignit mereu
Și uitat adesea chiar de Dumnezeu...

Iartă-mă, Părinte, pentru că hulesc,
Dar în trecătoru-mi freamăt pământesc
Am o rugă sfântă, ce-ntrun o-ngân:
Vreau măcar o dată să te văd român!

Viață

Stropul de rouă,
Cu lacrimi în două,
Și-o mână de pământ –
Este tot ce e sfânt.

Pumnul de zgură
Ce-atâtea le-ndură,
Gemând în păcate, -
E tot ce se poate.

Pic de lumină,
Rourând spre tină
La fapt de amiază, -
E tot ce veghează.

Soarta cunună,
Ramura-n furtună,
Secundă pe ducă –
E viața năucă!

Paraclisul

Stă paraclisu-n cimitir,
La adumbriș de ramuri.
În colț, cățuia-n stins respir
Varsă subțiri balsamuri.

Coboară câte-un înger lin –
Dumnezeiască pază –
Și-atunci când intră vreun creștin,
Pe umăr i se-așează.

Un suflu blând, de nedescris,
Sub boltă se-nmlădie
Și te-nvăluie ca-n vis
O umbră străvezie.

E umbra cea din veșniciei,
Presoară haruri sfinte –
Hotar de mir între cei vii
Și cei ce-s în morminte.

În veghea lui Hristos

O cunoscută, iată,
Luând-o de departe,
M-a întrebat odată
Dacă mă tem de moarte.

Alături, dulcea vară –
Pururi tărâm de floare –
Se-nvălură sprințară
În plină revărsare.

Din nalturi, cerul veșnic,
Împresurat de stele,
Pica lucori de sfeșnic
Asupra casei mele.

Fecioara din icoană
Își prefira blajină,
Cu sfânta-i neprihană,
Nestinsa ei lumină...

Și-am zis înseninată:
„Cum să mă tem de moarte,
Când, de Hristos vegheată,
Din toate acestea-s parte?”

Elevilor mei

Prin ani de viață-am adăpat
Stoluri de porumbei...
Regret că prea puțin v-am dat,
O, scumpi elevi ai mei!

Cu Făt-Frumos am colindat
Întinderi de mărgean;
Cu Ștefan ghindă-am semănat
Pe plai arborosean.

Cu Miorița-am zăbovit
În dulce vers, pe deal;
Cu Nică-a Petrei-am prietenit,
Cu Iancu din Ardeal.

În iesle-alături de Hristos
La Moș-Ajun am stat
Și Steaua Nașterii de sus
Blând-blând ne-a luminat...

Prin ani de viață-am adăpat
Stoluri de porumbei...
Regret că prea puțin v-am dat,
O, scumpi elevi ai mei!

Întâmplări de pe străduța noastră din Clocucica

Elena DEMIANU

- fragment de povestire -

În acea dimineață posomorâtă toți vecinii se adunaseră lângă casa Lenuței. Unii vorbeau încet, alții plângeau, iar cele două Ecaterine îl străpungeau cu privirile pe Ioan, stăpânul casei, continuând să-l afurisească în văzul lumii. Ioan se frământa pe loc, frângându-și mâinile și, când își ridica ochii întunecoși, vroia parcă să strige: „Oameni buni, iertați-mă!”, dar în gât i se oprea un nod și glasul nu răzbătea în afară. Soția sa, Lenuța, zăcea, acoperită frumos, pe un tăpșan în curte. Gemea încet, înăbușit, ca și cum acel geamăt dureros venea din depărtare. Bolborosind ceva de nedeslușit, Ioan se apropie de nevastă și se lasă să cadă în genunchi. O privea cu ochii înspăimântați și femeia îl rugă:

— Ioane, scoală copiii, căci vreau să-i mai văd.

Glasul femeii era stins și Ioan, încremenit la căpătâiul ei, nici nu-i răspundea, nici nu încerca s-o mângâie.

În cele din urmă, se ridică, o luă pe brațe și o duse într-o odaie. Abia după ce o culcă în pat, izbucni în hohote de plâns. Lenuța nu înțelegea ce i se întâmplase și cerea întruna apă. Dar Ioan, ștergându-și lacrimile cu podul palmei, ieși în curte, le rugă pe cele două Ecaterine să rămână cu Lenuța și încotrova porni, ca mânat de vânt.

Lenuța era o femeie de o frumusețe rară. Cine o vedea, nu-și putea lua ochii de la dânsa. Era înaltă, mlădie, avea păr bogat, castaniu, lung până la coapse. Ochii erau ca mura coaptă și-i desemnau fruntea albă ca laptele. Genele ei lungi se deschideau ca niște umbrele și-i ajungeau până la sprâncenele arcuite frumos, de parcă erau pictate. Pășea încet, ușor, nu atingea pământul. Zâmbea rar, dar zâmbetul ei era atât de blând, atât de cald și de gingaș, încât te făcea să zâmbești împreună cu ea.

De la o vreme, nimeni nu-i mai spunea pe nume, căci în suburbie i se zicea „Regina”. Era blândă, ascultătoare, își iubea soțul și din cuvântul lui nicicând nu ieșea. Serile se lăsa în așteptarea lui Ioan, privind mereu prin geamul dinspre drum. Când avea timp liber, împlotea ceva pentru soț și pentru copii sau croșeta danteluțe pentru casă.

Avea trei copii. Cea mai mare fetișoară, Valerica, spunându-i-se și Letia, avea pe atunci cam paisprezece ani. Era sfioasă, scumpă la vorbă și mereu gânditoare. În schimb, surioara ei Aurora, sau Lola, care împlinise doisprezece ani, era vorbăreată, râdea zgomotos, fluiera ca băietanii; juca fotbal și era căpitanul echipei de fete și de băieți din suburbie. Nicușor, mezinul, era vesel, zburdalnic și tare poznaș. Era leit maică-sa, iar cu Ioan, un bărbat înalt, cu fruntea lată, sprâncenele dese, dinții albi și lucitori, semăna Valerica. Deși Ioan era aspru și la vorbă, și la cătătură, Lenuța aducea în casă pacea, liniștea și voia bună cu vorbele ei dulci și mângâietoare.

În ajun, Ioan venise acasă târziu. Era beat, cu sufletul gol și foarte tulburat. Ea, mirându-se de fapta lui, îl întrebă încet:

— Cum ți-ai permis, bărbate, să bei fără măsură?

Fără nici un motiv, împleticindu-se, se îndreptă spre ea, începând să strige și privind-o cu răutate.

— Liniștește-te, Ioane, că-i trezi copiii, mai zise ea pe același ton liniștit, dar el, ca sălbaticii, se năpusti asupra ei cu pumnii. În cădere, femeia se lovise cu capul de un scaun. Aproape că leșinase, dar el n-o lăsă în pace, ci dădu în ea cu piciorul, ca într-o minge. Lenuța își pierduse cunoștința și Ioan, devenit și mai furios, o târî în curte, apoi o aruncă în pivniță, lăsând-o în nesimțire. Intrând în casă, se întinse pe o laviță de la bucătărie și dormise până în zorii zilei. Se ridică în coate și întrebă încet, temându-se să nu-și trezească odraslele:

— Unde ești, Lenuță? De ce m-ai lăsat să dorm în frig?

Nimeni nu-i răspundea și el nici nu-și aducea aminte de cele petrecute. Ieși în curte, privi în jur, nu prinsese cu urechile nici un zgomot, nici o șoaptă. Alergă în dormitor. Patul era nedesfăcut. Să fi fost Lenuța plecată la vreo vecină? Poate. Își zise că putea să fie la una din cele două Ecaterine.

Se pornise la prima, care locuia în apropiere. Era toamnă târzie și aerul răcoros îl înfioră. Ecaterina strânse din umeri, nu știa unde se afla Lenuța. Sentimentul panicii puse stăpânire pe el. Începu să tremure. Trecând pe lângă pivniță, auzi un geamăt greu, venind din adânc. Se cutremură. Deschise ușa și făcu lumină. Lenuța zăcea pe dușumeaua de piatră, însângerată și galbenă ca ceara. O ridică și o scoase în curte. Vecina, prima Ecaterină, era deja acolo. Ea o spălă pe Lenuța de sânge, o așează pe o plapumă, așternută pe tăpșanul din curte. Și în timp ce vecinii se adunau să vadă ce i se întâmplase „Reginei”, Ioan o țâșnise spre porțiță ca fulgerul și nu peste mult timp se întoarse însoțit de un doctor. La vederea doctorului, vecinele se retraseră.

Doctorul îi spălă Lenuței rana, o consultă îndelung, apoi îi făcu lui Ioan semn să-l urmeze în bucătărie. Acolo îl întrebă ce se întâmplase și Ioan îi răspunse:

— O să vă spun totul, numai să-mi dați nădejde că-mi puteți salva soția. Doctorul îl privi cu compătimire:

— A pierdut prea mult sânge. Prea târziu m-ai chemat. N-are multe zile... Ioan se înălbi ca varul, bătu din picior și începu să strige:

— Asta-i o greșeală. Nu se poate” Avem trei copii, nu se poate”... Doctorul nu-l mai ascultă. Se duse, amărât, și la întrebările vecinelor, care-l asaltaseră pe drum, răspunse scurt:

— Doar două-trei săptămâni i-au mai rămas să trăiască...

Vecinele, toate, veniră plângând, la mama, să se sfătuiască, fiindcă ea era o femeie care știa să cumpănească lucrurile. Mama le ascultă, apoi se duse direct la casa Lenuței. Copiii erau adunați în bucătărie. În acea zi nu se duseră la școală. Mama le pregătise ceva de mâncare, pe urmă intră în dormitor, să schimbe câteva vorbe cu Lenuța și s-o îngrijească...

Când Lenuța adormise, Ioan îi zise mamei:

— Hai, vecină, la bucătărie, și ți-oi spune ce s-a întâmplat. Până ce n-a venit doctorul, nu mi-am putut aminti ce s-a petrecut aici în toila nopții. Știu acum ce a fost, mă căiesc, dar e prea târziu... Ieri, venind de la depou, am trecut pe lângă cârciuma domnului Gheorghiuță. M-am pomenit, deodată, față-n față cu cumnata ta, cu Dochița, adică cu nevasta lui Mihai.

Se învârtea pe un picior și m-a întrebat: „De la slujbă vii, Ioane?” I-am răspuns: „Apoi da, că doar nu vin de la joc”: M-a îndemnat năpârca: „Nu te grăbi. Servește-mă cu o halbă de bere”. Am rămas uimit, dar mi-a fost rușine s-o refuz. Am băut și bere, și tărie. Târziu de tot am ieșit din cârciumă. M-a urmat, s-a lingușit, mi-a șoptit că aș fi pe gustul ei, că... Vorbele ei erau îndulcite cu otravă. Mi-am pierdut mințile... O, dacă Lenuța închide ochii, îi fac și Dochiței capătul!

— Bagă-ți mințile în cap, îl sfătui mama, să nu te ducă satana la pieire. Dochița moare după bărbați, se știe în suburbie. Ea-i femeia nopții! Ia seama!

Căsuța lui Ioan era așezată pe un deluț. Nu era mare și se compunea din două odăițe și bucătăria, sub care se afla pivnicioara. Curtea era oarecum largă, iar în grădiniță creșteau trandafiri, flori roșii, albastre și albe, care doar noaptea își desfăceau petalele, îmbătând cu parfumul lor trecătorii întârziați. În colțul dinspre străduța al casei se afla o tufă de liliac alb, iar la poartă - un tei rotat, de peste o sută de ani. Dimineața, când Ioan se ducea la serviciu, căci el era mecanic de locomotivă, iar copiii mergeau la școală, Lenuța îi petrecea cu privirea, iar apoi mătura frumos trotuarul, după care intra în grădină, plivind și udând florile. Atunci cânta încet, cânta duios cântece de dor, pe care noi nu le mai auzisem. Femeia avea ceva pe suflet, însă nimănui nu i se destăinuise.

O dată, pe străduța noastră apăruseră niște șătrari. Lângă casa părinților mei se afla o fântână și țiganiii se opriseră lângă ea ca să se răcorească, să-și adape caii și să facă și un popas. Țigăncile și plozii lor se luaseră pe la case, să le caute suburbiilor „norocul” în cărți, în palmă, în ghioc, pentru a le cere, în schimb, bani, hăinuțe și hrană pentru copii. Nici casa noastră nu fusese ocolită. Mama le dase ce le dase, apoi țigăncile năvăliseră în curtea doamnei Braha, care era învățătoare și care nu avea copii. Doamna Braha fusese darnică, dăruindu-le puradeilor nuci, mere și hăinuțe. În acest timp, un țigan tânăr, înalt și chipeș, se desprinsese de ceata bărbaților, care adăpau caii, reparau roțile carelor și se porni ca o săgeată înspre casa Lenuței. Cerul era senin, soarele era vesel și florile din grădinița ei parcă-i zâmbeau.

Țiganul privi ca vrăjit la stratul cu flori, apoi împinse porțița și intră în curte. Mama și una din Ecaterine, știind că Ioan era la serviciu, iar copiii - la școală, se repeziseră într-acolo. Se temeau femeile ca hojmălăul să nu-i facă Lenuței vreun rău. Țiganul, simțindu-le pașii, întoarse capul și le întrebă răstit:

— De ce mă urmăriți?

— Vezi-ți de drum, baragladină, strigă mama, prinzând curaj, că dacă te prinde bărbatul femeii aici, îți sucește capul!

Țiganul îi răspunse țăfnos:

— Idee n-am cine trăiește în casa asta, dar vreau o floare pentru țigăncușa mea. Pentru o floare se sucește capul?

În prag se ivise Lenuța. Țiganul încremeni:

— Ce dorești dumneata? îl întrebă ea cu glasul-i ce semăna cu un clinchet de clopoțel, dar el nu-i răspunse imediat, de parcă nu era în stare să deschidă gura.

Atunci în vorbă intră Ecaterina:

— Zice că vrea o floare din grădinița ta.

— Ce fel de floare? murmură ea și pe față îi apăruse un zâmbet de bunăvoință.

Țiganul avansă până la prag, apoi, căzând în fața ei în genunchi, zise:

— Tu ești cea mai frumoasă floare. Îmi părăsesc ibovnica și să știi că o să te fur...

Se ridică și, fără să privească în urmă, se îndreptă spre porțiță. Când ajunse lângă ai săi, fluieră prelung și strigă ceva în limba lui. Țiganii se strânseseră lângă carele cu coviltire peticite, își urcară în ele puradeii și daseră bice la cai...

Hurducându-se, carele țiganilor dispăruseră după o cotitură a drumului, dar vecinele mai rămaseră în preajma Lenuței, răzând și îndemnând-o să fie cu ochii în patru. Cea mai volubilă era una dintre cele două Ecaterine, mamă a doi băiețași - Mihăiță de șase și Gică - de trei anișori.

Mihăiță semăna cu mamă-sa: avea părul buclat, negru ca pana corbului, era rotund la față, zâmbea frumos, dar adeseori se lăsa furat de gânduri. Gică avea ochii albaștri și părul blond, se zbânțuia toată ziua și era bun de șotii.

Mihăiță nicipând nu intra în joacă cu copiii de pe străduța noastră, ci stătea în dreptul porții cu privirile ațintite spre bolta cerească. Uneori Ecaterina, ieșind din casă, să vadă pe unde i erau băieții, se apropia încet de Mihăiță și-l întreba:

— Puiul mamei, de ce nu te duci să te joci cu copiii?

Mihăiță nu tresărea, de parcă aștepta o asemenea întrebare. Și-i răspundea cu o deosebită seriozitate:

— Cum aş putea să mă joc cu ăștia? Aștept să răsară luna, care mă cheamă la dansa. Când o să cresc ceva mai mare, o să zbor la lună, că-i frumoasă...

Din cauza ciudăteniei lui Mihăiță, Ecaterina era mereu îngrijorată. Ea îl povățuia pe băiat printre lacrimi:

— Mihăiță, puiule, nimeni nu poate zbura până la lună. Ce-ți trece prin cap? Ia-ți gândul de la așa ceva!

— Zi-mi ce vrei, dar eu o să mă duc la ea, căci mereu mă cheamă...

Pe Ecaterina o podidea plânsul, fiindcă știa că băiatul ei cel mai mărișor era bolnav, Băbuțele de pe străduța noastră ziceau că Mihăiță era lunatic, că, chipurile, se scula noaptea din pat și nu-și dădea seama unde se afla. Ieșea din casă și bătea câmpii, luându-se după lună. Odată, în puterea nopții, Mihăiță dispăruse și la strigătele Ecaterinei se strânseră toți megieșii. O femeie venise cu o icoană, se ruga și o mângâia pe Ecaterina, care era disperată. Apoi, dacă băiatul de nicăieri nu se arăta, toți căzuseră în genunchi și se rugară cu osârdie lui Dumnezeu ca să se găsească Mihăiță viu și nevătămat.

Ecaterina își frângea mâinile, bocea, alerga când la deal, când la vale, strigând:

— Mihăiță, Mihăiță, unde ești?!

Ecaterina locuia peste drum de noi, dar în rând cu casa noastră se afla grădina unui om bogat. În mijlocul grădinii era un iaz cu pești și cu broaște. Iar de sub deluț țâșnea o mănură de apă care, murmurând, se vărsa în iazul împrejmuț cu feluriți tufari. Pătrunserăm cu toții în grădină și, alergând printre șiragurile de pomi roditori, o luaserăm înspre un ogor de secară. Nimeni nu ne răspundea la strigările noastre. Câte doi-trei începuserăm să-l căutăm pe Mihăiță prin șanțuri, prin râpe.

Ieșirăm pe toloaca cea mare, deasupra unui pârau cu malurile priporoase. În cele din urmă, cineva ne dădu de veste că pe buza prăpastiei, sus, dormea Mihăiță, încolăcit de frig. Era o noapte cu lună plină, zâmbăreață, și în jur se vedea ca ziua în amiaza mare.

Ecaterina îl ridică, îl sărută cu înfocare și-i mulțumi lui Dumnezeu că se îndurase de el, nelăsându-l să cadă în prăpastie. Mihăiță se trezise, dar nu înțelegea ce se petrecea cu el. Se ținea de mama lui și privea buimac la băbuțele de pe străduța noastră, care o îndemneau pe Ecaterina să se ducă în cutare sat, la cutare femeie, ce-i va descânta copilul, ca el să devină normal. Ecaterina ofta mereu și dădea din cap a aprobare.

Câteva zile Ecaterina nu ieși din casă. Vecinele treceau s-o vadă, să mai schimbe cu ea o vorbă, dar ziceau că ea era tăcută și posomorâtă. Ele o îmbărbătau, spunându-i: „Nu-ți lua în cap, femeie bună, că Mihăiță o să crească și o să-i treacă dorul de lună...”

Cu trecerea timpului, băiatul devenea tot mai gânditor. Nici în nopțile cu lună nu putea dormi. Îl arătase Ecaterina și la doctori, dar degeaba! Pe la sfârșitul toamnei, Ecaterina îl rugase pe tata să-i meșterească lui Mihăiță o săniuță, că, poate, s-a lua cu joaca și o să uite de lună.

Venea anul 1938 și tata se apucase, în orele de răgaz, să meșterească o căpriță cu cornițe, cu coadă, ochi de tinichea, cu mărgelile și clopoșel la grumaz. De clopoșel legase o fundă roșie, ca să nu fie „deochetă”. Capul caprei era pardosit cu pielică de iepure, iar veșmântul de pe spate era dintr-o cuvertură cu codițe de hârtie de diferite culori. În seara de 31 decembrie ne porniserăm cu uratul pe la suburbieni. Tata juca căprița, iar mama, îmbrăcată în straie țigănești, ducea capra de curmei. Eu, împreună cu frații mai mari Ionel și Aurel și cu surioara Mărioara, aveam de îndeplinit anumite funcții sub ferestrele gazdelor. Acasă rămaseră, sub supravegherea surorii Domnica, mezinele Valeria și Silvia.

În străduță, în dreptul porții noastre, tata ne strânse grămăjoară și ne îndemnă:

— Tare bine am face, dacă ne-am duce mai întâi la Mihăiță, că, poate, lom îndepărta de lună...

Căzuserăm de acord. Ionel cu harapnicul, Aurel cu buhaiul, eu și Mărioara cu clopoțele în mâini, ne apropiaserăm de geam, strigând din răspuțeri „Aho” Aho!”. Eram mascați și nimeni nu ne putea cunoaște. Mihăiță, Gică și părinții lor, Ecaterina și Ion, habar nu aveau cine le ura de belșug și sănătate și cine le juca căprița sub fereastră, însă se prăpădeau de râs, văzând la câte ghidușii și năzbâții se dedase aceasta.

Ecaterina, neavând răbdare, aprinse lumina în pridvorul casei și ieși să ne poftască pe toți înăuntru. Căprița se zbengui din nou, iar „țiganul”, adică mama, sărea în jurul ei, cântând:

Zur, zur, zur și zurzurile,
Capra noastră-i cu mărgelile!
Zur, zur, zur și zurzuruci,
Capra noastră-i cu papuci!
Capra noastră-i cu mărgelile
Și tot bate în podele!
Haide sus, căpriță, sus,
Că ți-oi face barba fus
Și din coarne ciocănele,
Ca să bat doba cu ele!...

Deodată căprița căzuse, căci era, cică, frântă de oboseală. „Țiganul” se străduia s-o ridice, dar osteneala îi era zadarnică. Atunci zise către gazde:

— Se vede că nu-i mulșă. Dați-mi fuguța o ulcică, că trebuie s-o mulg. Ecaterina îi dăduse o ceșcuță, dar „țiganul” protestă:

— Nu, nu, că numai în ulcică se mulge!

Mama se aplecă înspre capră, dar tata, având în buzunar o sticlucă cu lapte, o turnă în ulcică, fără ca cineva să observe. Când mama se ridică și arată gazdelor ulcicuța plină, ce mai răsete izbucniră. Capra se sculă, se scutură și se îndreptă spre ușă, iar noi, copiii, începurăm să cântăm:

— Rămâneți cu bine, fiți fericiți, Să vă deie Domnul tot ce doriți...

Ne grăbeam să întâmpinăm Anul Nou în familie, dar Ion, soțul Ecaterinei, om retras, foarte serios, ne zise:

— Dacă vă duceți, mă supăr. Masa e plină de bucate și bradul e împodobit. Să ne ospătăm și să ne mai spunem una și alta, iar copiii să ne cânte „O, brad frumos, o, brad frumos...”

Mihăiță nu cântase împreună cu noi. Se retrase, fără nici un motiv, în odăița în care dormea Gică. Ieșiseră și frații mei, Ionel și Aurel.

— Măi băieți, le poruncise tata, mai umblați cu plugușorul cât e încă vremea de umblat, dar înainte de miezul nopții să-mi fiți acasă, căci, după vechiul obicei, vom întâmpina Anul Nou împreună cu bunicii.

Bunicul Ioan și bunica Domnica îl întrebară pe unchiul Mihai dacă toată ziua puse ceva în gură. Unchiul își îndreptă privirea undeva în gol, oftă adânc, slobozind tot aerul din plămâni, apoi, ca și cum întrebarea asta l-ar fi durut peste măsură, zise pe un ton jalnic, pe un ton foarte scăzut:

— N-am mâncat astăzi nimic.

— Am să te învăț eu până la urmă să fii bărbat și nu muiere cu capul îmbrobodit! tună bunicul, oțărându-se și fiind gata să-l apuce de chică. Numaidecât trebuie să vorbești cu duduia, așa, cu binișorul, să vezi ce planuri are, ce spin îi stă în inimă, să înțelegi unde vrea să ajungă cu purtarea ei necuviincioasă. Și dacă o să vezi că ea nu pricepe că a apucat-o pe o cale greșită, atunci n-o mai gogoli. Spune-i răspicat că ea, ca soție, trebuie să-ți facă mâncare, să țină casa în rânduială și să-ți poarte cinstea, dar să nu umble ca o cățelușă dezlegată și să se oprească la praful cârciumilor. Dacă ea nu simte că-i femeie măritată și că are îndatoriri față de bărbat, atunci las-o, că nu s-au izărat femeile de pe fața pământului...

Bunicul era un om înalt și voinic, avea mâinile mari și mustăți lungi și stufoase, cu colțurile răsucite în sus. Purta bocanci numărul 46 și, la anii lui, era încă deosebit de vioi. Se bucura de multă autoritate în suburbie, căci în tinerețe fusese dascăl, învățându-i pe copiii clocucicanilor a citi și a scrie, apoi și funcția de primar o deținuse ani de-a rândul. Se împăca de minune și cu bunica, dar și cu toți clocucicanii din leatul lui și din megieșie. El știa mai demult că Dochia, nora lui, era prăpădita lumii, atât că nu putea înțelege cum fiul său, Mihai, iubea ființa șireată ca o vulpe, care pe unde se întorcea, numai rău făcea.

Ca să încheie discuția, la care asista și bunica, și ca să nul mai amărăscă pe unchiul Mihai, retras după ușă, ca în orice clipă să poată ieși, zise pe un ton împăciuitoar:

— Fii mai serios cu ea. Nu vă vreau răul și știu că e păcat să te desparți de ființa cu care te-a unit Dumnezeu, dar dacă nu-i înțelegere, să se ducă de unde-a venit.

Unchiul Mihai continua să tacă și doar din când în când își înălța umerii, ca și cum, vorbind cu gândurile sale, de ceva se tot nedumerea. Iar bunicul, văzându-l atât de necăjit, făcu cu capul înspre bunica, grăindu-i:

— Dă-i, Domnică, ceva de mâncare și-apoi ne-om duce undeva, că fără mine n-o să facă nici o brânză.

— Încotro ne-om duce, tată? întrebă unchiul Mihai, și glasul lui trăda un soi de neliniște ca aducea mai mult a îngrijorare.

— Mănâncă, apoi îmbracă-te și nu te teme, că doar nu te-oi duce în pădure.

Peste vreo trei sferturi de ceas, amândoi stăteau la o măsuță din cârciuma domnului Gheorghită. Văzându-i, cârciumarul se miră mult, căci nimeni din neamul bunicului nu era înfrățit cu paharul.

— Cu ce vă servesc, domnii mei? îi întrebă, apropiindu-se de măsuță.

— Adă-ne câte o bere.

Cârciumarul le puse halbele în față și, uitându-se la ei pe sub coada ochiului, le zise:

— Pricep cu ce ocazie mi-ați trecut azi pragul. V-ar interesa cine a fost în cârciumă aseară. Am greșit?

— N-ai greșit, domnule Gheorghită, îi răspunse bunicul, ridicând halba și ducând-o la buze.

— Aseară l-am avut bob sositor pe Ioan, soțul „Reginei”. Era cu Dochita, nora dumitale. Ea s-a învârtit pe lângă cârciumă cu mult înainte de a se întoarce Ioan de la lucru. Dochita l-a adus în cârciumă și i-a cerut s-o servească cu băutură. În câteva rânduri au băut bere, au mai cerut țuică, coniac și s-au tuflit amândoi. Ioan nu-i obișnuit cu băutura, pe la mine n-a trecut nicicând mai înainte. Venea omul de la depou, trudit, și Dochita i-a tăiat drumul. Asta-i.

Chiar în acea clipă clopoțelul de la ușă zăngăni și în cârciumă își făcu apariția un suburbian, care fusese acolo și în seara trecută.

Dând cu ochii de unchiul Mihai și de bunic, îi venise mușteriiului în cap cam ce căutau ei în cârciumă. Prefăcându-se că era cherchelit, scăpă capul pe masă și începu să cânte, nici prea tare, nici prea încet, pe un ton de bațjocură: „Dealu-i deal și valea-i vale, mândra-i mândră până moare...”

Simțindu-se înțepat, bunicul se ridică de la masă și ieși în stradă, urmat de unchiul Mihai. Pășeau înspre casă, pășeau militărește, însă tăceau, de parcă le plesniseră coardele vocale. Fiecare se lupta cu gândurile sale. Unchiul Mihai era posomorât și avea fața cenușie, de parcă era învăluit în zdrențele acelei cețe grele și plumburii, care apăsa pe umerii suburbiei. Mergând așa tăcuți și gârboviți de zbuциumul intern, nici nu și-au dat seama cum îi prinsese întunericul pe drum. Se adâncea toamna și zilele erau tot mai scurte. Deschizând porțița, observară cum cineva se furișa înspre căsuța din fundul curții. Era Mărioara, prietena Dochiței. Fata le dăduse binețe și îi întrebă ce făcea Dochița, că n-o văzuse de mai multe zile.

— Intră și-i vedea ce face, o sfătui unchiul Mihai, că eu o să vin mai îndată.

Bunicul se opri în loc și se răsuci pe călcâie, întorcându-se brusc înspre fiu:

— Și zici, măi băiete, că ți-a spus Dochița că a fost ieri seară la Mărioara, care, cică, a avut în familie o sărbătoare? Vezi că ai prins-o cu minciuna? Lasă că-i venim de hac îndată.

Bunicul și Mihai, intrând în casa bătrânească, își scoaseră hainele cele groase, le puseră pe grindar și, pe neprins de veste, daseră buzna în căsuța de alături. Dochița se afla în fața oglinzii, pieptănându-și, cu mișcări languroase, părul ce-i ajungea până la talie. Mărioara nu dovedise să-i spună cu cine s-a întâlnit și ce a grăit cu dânșii. Văzând deodată în oglindă chipurile alungite ale celor doi bărbați, Dochița prinse glas și începu să cânte în struna ei:

— Vai, Mărioară, nu mai pot. Așa de tare mă doare capul, căci n-am fost în stare nici mâncare să fac. Dacă nu ies la aer chiar acum, dacă nu mă plimb, simt că-mi crapă capul de durere. Te-aș ruga, Mărioară, să mă însoțești, că multe am a-ți spune...

— Bine că ai de gând să te răcorești, că ieri te-ai răcorit binișor, o luă bunicul peste picior.

— Acuma, dacă zici că ai nevoie de aer, du-te repejor la badea Vasile și zi-i că l-am rugat să înhame repejor caii la căruță și să vină fără întârziere încoace. Să nu zăbovești, că și noi, și Mărioara, te așteptăm aici cu mare nerăbdare.

Unchiul Mihai era un om tare cumsecade. Lucra la o țesătorie din Cernăuți, fiind un fel de șef acolo. Lucra din greu, ca să poată ținea casa în îndestulare, deși copiii cu Dochîța nu avea. Își iubea mult nevasta și îi împlinea toate dorințele și poftele. Nu observase că dânsa era o femeie prefăcută și că trăia doar pentru sine. Ei îi plăcea să fie frumos îmbrăcată. Purta pălărioară, cercei scumpi și pantofi din piele de antilopă. Avea de toate, dar mereu se plângea că nu are nimic. La lucru nu se prea îndemna. Venind de la serviciu, unchiul Mihai rar când o găsea acasă, fiindcă ei îi convenea să nu-l aștepte, ci să hoinărească. Bunicii mei vedeau că Dochîța se învârtea mereu în fața oglinzii, vopsindu-se, punându-și cercei și mărgelile, că, atunci când deschidea ușa Mihai, ea îi sărea la gât, îl lingusea, ca apoi să i se plângă că o durea capul și că nu putuse să-i facă mâncare. El se întrista, fiindcă era flămând, însă nu ridica glasul la ea. Își pregătea singur ceva de-ale gurii și doar uneori îi spunea:

— Tare aș vrea să avem copii, să trăim ca lumea. Ne-am bucura de viață și tu te-ai ține de casă, și casa ar fi casă, și masa ar fi masă.

Iar Dochîța, mâhnindu-se, îi răspundea:

— Vorbești prostii. Nouă nici așa nu ne este rău. Umblăm unde vrem, venim când vrem și nimeni nu ne plânge.

Bunica, auzind de la femeii despre făptuirile Dochîței, o povățuia cu binele:

— Noră, noră, vezi-ți de treabă. Toate vecinele de vârsta ta au copii și se țin de casă, sunt gospodine. Și cu bărbații se sfătuiesc, și de copii îngrijesc, nu se dedau la lucruri rele.

— Sunt tânără și fac ce-mi place. Dacă aș avea copii, aș fi legată de casă... Nu fac nimănui nici un rău, căci sunt femeie deșteaptă.

... Bunicul continua să-și privească nora cu răutate și, văzând cum se codea, se răsti:

— Du-te și să-mi vină badea Vasile cu căruța!

Dochița se supuse și Mărioara o petrecu cu ochii până la ușă, apoi, ca și cum își dăduse seama ce avea să urmeze, se ridică brusc de pe scaun, avansă puțin, însă privirea severă a bunicului o țintui pe loc.

Mărioara era o fată stătută, de vreo treizeci de ani, sfioasă și foarte retrasă. Despre ea în suburbie nimeni nu rostise un cuvânt de rău, căci era frumoasă, zveltă ca o căprioară, harnică și bună la inimă. Cu Dochița era prietenă din copilărie. Și Dochița, o femeie căreia îi plăceau bărbații, ca să încurce ițele, se ascundea mereu după spatele Mărioarei. Mama fetei era o femeie chinuită de boală, aproape că nu ieșea din casă, dar, știind că Dochița își făcea mendrele, adeseori își povățuia odrasla: Fată-hăi, lasă-te de femeia cea stricată, nu te înșira la vorbă cu dânsa, că numai ea te abate de la măritiș, ca să te folosească”. Mărioara știa să tălmăcească vorbele mamei sale, știa în ce urmă călcase prietena ei, încerca s-o ocolească, dar Dochița i se băga în suflet și se ținea de dânsa ca scaiul de oaie. Dochița se sucea, se învârtea, ca lumea să creadă că era cinstită și curată la suflet ca Mărioara.

Cum stătea în mijlocul încăperii, sfioasă și nehotărâtă de a mai face câțiva pași înspre prag, ușa se deschise larg și în cadrul ei apărură chipul mătăhălos al lui badea Vasile, însă omul nu era însoțit de Dochița.

— Unde ți-i fata, cuscre? vru bunicul să știe și glasul începu să-i tremure.

— Nu știu. Nu mi-a spus unde se duce.

— Atunci fii bun și așteaptă-mă aici. Îndată o s-o aduc.

Badea Vasile se lăsă greoi pe taburetul de lângă masă, iar bunicul continuă, întorcându-se cu fața înspre Mărioara:

— Dacă vrei, vino cu mine. Te-o conduce până acasă, apoi o să iau urma miresei. Să mergem!

Era întuneric și Mărioara se bucură că își găsise însoțitor până la porțița ei.

Bunicul pășea cătânește și Mărioara abia reușea să se țină de el. În drum, bunicul îi povesti despre ultimele isprăvi ale Dochiței, apoi o întrebă:

— E drept că tatăl tău ți-a sărbătorit ziua de naștere și că tu ai profit-o la ospăț și pe Dochița? Zice că la voi a băut și de aceea o doare azi capul.

— Nu, nu, îi răspunse Mărioara cu un gest de împotrivire. Nu ne-a trecut ieri pragul.

— Deci umblă cu minciuni fulăul.

— Și zici dumneata că a băut cu Ioan în cârciuma domnului Gheorghită, că a venit beată turtă și a dat vina pe mine?

— Pisica cum n-ai arunca-o, tot în patru labe cade... Le iau îndată pe amândouă, le apuc de gâțe, pe Dochița și pe mă-sa, să vină și să-și încarce calabalâcul, să mă scutur de neamul lor, că mă mănâncă precum o râie și că, poate, norocul lui Mihai o fi în altă parte.

Bunicul își luă rămas bun de la fată și pașii îi deveniră și mai spornici. Intră în curtea lui badea Vasile. Câinele îl lătră și imediat în întâmpinare îi ieși o femeie uscățivă și încovoiată ca o seceră:

— Dumneata erai, cuscre?

— Eu, îi răspunse morocânos.

— Poftim în casă.

— Oi intra, dar unde mi-i nora?

— Undeva a ieșit, zise femeia, ridicând din umeri.

— Dacă nu-i, vii dumneata în locul ei.

— Stai, nu te grăbi, că nu arde. Dumerește-mă mai întâi unde și la ce trebuie să mă duc.

— Ți-oi spune pe loc, acolo unde te așteaptă moșneagul. Hai, îmbracă-te! Ieșită în prag, femeia strigă:

— Arată-te, că ți-a venit socrul și undeva ne cheamă! Dochița apăru, dar nu era în apele sale. Zise:

— Du-te, mamă, dumneata, că eu oi veni mai târziu. Mă doare capul de nu-l pot ținea ridicat...

— Vii și tu, noro, că nimeni nu ți-a lua capul, izbucni bunicul. De acolo n-ai să te întorci pe jos, ci în căruță.

Dochița se întuneacă la față și în ochii ei se aprinseră niște luminițe ciudate. Înțelese cam ce avea să urmeze și nu mai protestă. Pe drum pășiră alături, bunicul, Dochița și mama ei, dar nu scoaseră o vorbă, ca și cum mergeau la priveghi.

Badea Vasile stătea de vorbă cu Mihai, afară, lângă porțiță. Abia în casa feciorului bunicului îi veni glasul.

— Am să vă spun cum stau lucrurile și toți o să-mi dați dreptate. Eu nu mai sunt tânăr și numai bunul Dumnezeu știe câte zile le mai am. De aceea, am vrut să-mi văd copiii fericiți, dați la casele lor, cu familiile și odraslele lor. M-aș bucura dacă și lui Mihai i-ar merge bine, ca și celorlalți copii ai mei. Dar cum să mă bucur? Dochița l-a îmbrobodit, are o purtare urâtă, nu-i face mâncare, zburdă numai ea știe pe unde și toate acestea eu nu le pot răbda. Adică n-am să las ca o femeie lumeată să-și bată joc de feciorul meu. Întrebați-o, cuscră și cuscre, cu cine-a petrecut noaptea trecută și de unde sa întors acasă pe patru cărări? Ați luat apă în gură? Bine. Mihai muncește, vine de la lucru ostenit și flămând, dar găsește oala goală și nevasta cu capul legat. Până când?

Părinții Dochitei ascultau în tăcere, nici nu îndrăzneau, de rușine, să-și ridice privirile, iar bunicul își descărca sufletul:

— Mihai e prea bun, prea moale și o lasă să se învârtă numai în fața oglinzii. Dochitei îi trebuie un bărbat cu pumnii grei și cu hățuri bune, care s-o cârmească și în dreapta, și în stânga, și înainte, și înapoi. Ieri a săvârșit o crimă. Știați? Cred că da, odată ce toată suburbia numai despre asta vorbește. Eu nu zic că Dochița a plănit crima, dar, în făptuirea ei, ea este amestecată. Ea i-a aținut lui Ioan calea, când se întorcea de la depou, că l-a momit în cârciuma domnului Gheorghită și mai departe știm ce a urmat și ce-a pățit „Regina” noastră... O să rămână trei copilași orfani din cauza unei femei sterpe, iertat să-mi fie cuvântul. Și oamenii o să ne vorbească de rău, o să ne arate cu degetul...

Bunicul, pentru câteva clipe, tăcu, și tăcerea devenise încordată. Bău o cană de apă, tuși de câteva ori convențional, ca și cum se pregătea să pronunțe o sentință. Deodată se întoarse cu fața spre Dochița și-i spuse pe un ton batjocoritor:

— De deșteaptă ce te ții, ai ajuns în gura lumii. Atât de neagră ești în văzul lumii, că de te-ai spăla cu toată apa Prutului, nu mai devii curată...

— Ce-mi pasă...

— O să-ți pese!... Cuscilor, cinstiților, mi-a amărât sufletul. Nu vreau s-o mai văd. E întuneric, trecătorii s-au rărit, așa că-i puteți căra bulendrele la căruță. Luați-vă puțta și cărați-o de aici, să n-o mai văd și nici să-i aud de nume!

Mama Dochitei își mușcă buzele până la sânge, iar badea Vasile, noduros, începu să-și frece palmele:

— Șuguiеști, cuscre?

— Să am iertare, dar șaga s-a trecut.

— Dacă nu crezi că fata noastră s-a îndrepta, fie cum zici. Nu ne-om bate pentru asta. Îmi pare rău de Mihai, că n-a avut noroc... Hai, cucoanelor, cărați-vă boarfele la căruță, că dau cu biciușca-n voi!

Când carul fusese încărcat și badea Vasile era gata să-și îndemne caii la mers, bunicul, ieșit în străduță, se răsti la Dochita:

— Vezi să nu uiți ceva, scotocește bine tot locul acum, cât îți dau voie, să nu spui pe urmă că ai uitat niște lucruri, numai ca să ai pricină de a mai trece pragul acestei case. De te-oi mai vedea pe la poartă, îți rup picioarele! Hai, luați-o din loc!

Caii își scuturaseră căpețelele și-o luară la pas domol. Mergând din urma părinților, Dochita izbucni în plâns.

Se depănaseră zile în șir de la nemaipomenita întâmplare de pe străduța noastră. Lenuța zăcea, suferind cumplit, iar Ioan, care își luase concediu, veghea mereu la căpătâiul ei. Copiii lor umblau la școală, dar erau posomorâți și necăjiți ca vai de ei.

La începutul lui noiembrie se înstăpânise, pe neașteptate, iarna. Ninge liniștit, cu fulgi mari și apoși. Și tocmai în ziua când pământul se acoperise cu un imens giulgiu alb, Lenuța închise ochii. Doamne, ce se făcea la casa lui Ioan! Și câtă lume se strânsese s-o vadă ultima dată pe „Regina”!

În timpul înmormântării, Ion își frângea mâinile, mereu repetându-și:

— Mai bine mi le tăiam, decât să fi făcut nenorocirea asta cu ele... Numai băutura m-a adus la păcat...

Ba sufla vântul, când moale, când îndârjit, ba ninge, ba țărâia o bură rece, ba de după nori se arăta soarele, blând și zâmbăreț, ca și cum, după două-trei zile de iarnă, se grăbea să vină primăvara.

Clopotele trăgeau la biserica cea nouă, însă dangățul lor se asemena cu o tânguire duioasă. Ziceau femeile că cerul și pământul plângeau după Lenuța, care parcă dormea în sicriul descoperit. Șase bărbați tineri de la C.F.R., îmbrăcați în negru și ținând în mâini câte o lumânare albă, mergeau, trei de o parte și trei de cealaltă parte a sicriului, din urma căruia veneau doi preoți și toată suflarea suburbiei.

Pe Lenuța o slobozeau în groapă, însă nimeni nu știa de unde fusese ea adusă în Clocucica și cine îi erau rudele. Ecaterina bocea, iar în scurtele intervale când se ogoia, povestea în dreapta și în stânga despre crima făptuită de Ioan. Când fusese pecetluit sicriul, Ioan căzuse în nesimțire. Copiii țipau și vroiau să se arunce în groapă, după sicriu, și învățătoarele de la școala din suburbie abia îi reținuseră. O femeie, care mereu plânsese, zise deodată tare, ca s-o audă toată lumea:

— Mi se rupe inima, că nu pot să văd ceea ce văd. Așa ceva nu s-a mai petrecut în lumea asta, din pricina unei muieri destrăbălate... Cine o să fie mamă la copilașii iștea?

Ecaterina, ca dezmeticită, strânse din umeri, apoi izbucni într-un plâns lung, sfâșietor, care-i scutura ființa din tălpi până-n creștet:

— Cine?! Dochița?! Nu! Asta-i o haimana, o cătea haină!...

După sărbătorile de iarnă, Ecaterina plecase cu Mihăiță în munți, la un schit, sfătuită fiind că acolo călugării îi vor găsi băiețelului leacul. Peste o săptămână, amândoi se întoarseră cu bine. Dar Ecaterina era tristă și zicea că boala ce-o avea Mihăiță nu putea fi vindecată. Mihăiță întrucâtva se schimbase. Devenise mai zglobiu, nu mai era atât de gânditor, însă la lună tot se uita cu încântare. Începuse să iasă pe toloacă, să participe la jocurile noastre, să alerge la iaz și să asculte cum croncăne broaștele. De cele mai dese ori ne jucam de-a ascunsul. Toți ne ascundeam, însă Mihăiță ne găsea fără mare greutate. Și Ecaterina nu mai putea de bucurie, când îl vedea dimineața sculându-se vioi, mâncând cu poftă, ca, apoi, să se hârjonească cu copiii pe toloaca suburbiei.

Lui Mihăiță îi plăcea când ne jucam de-a școala. Eu eram „învățătoare”. Le dădeam „școlarilor” de scris, de desenat, de învățat poezii.

După ce învățau „lecția”, se cereau „la tablă”, ridicând două degete, și eu, ascultându-i cum declamau versuri sau cum tâlcuiam răspunsurile la diferite întrebări, le puneam note mai mari sau mai mici. Ne mai jucam de-a nunta. Și atunci, pe o fetiță o îmbrăcam în alb, iar dintr-o perdeluță îi făceam voal. Strângeam de pe toloacă floricele albe pentru „bucetul miresei”. „Mirelui” îi prindeam la piept, de asemenea, floricele albe, apoi ne plimbam cu „nuntașii” încolo și înapoi, ca toți să vadă că era mare „petrecere” în suburbie. Două fetițe rămâneau pe toloacă, „la bucătărie”, ca să pregătească sarmale din foi de brusture. „Muzicanți” erau doi băieți, care știau a cânta din frunză. Eram veseli, zglobii și de nimic nu ne păsam.

Trecuse vara și Mihăiță fusese dat în clasa întâi. În fiecare dimineață, Ecaterina îl ducea de mână până la școală, iar de acolo băiatul se întorcea împreună cu noi. Mamă-sa îl întâmpina în porțița cu zâmbetul înflorit pe buze. Ecaterina se credea de acum fericită.

Tatăl meu, Gheorghiuță, era tâmplar iscusit. Căsuța noastră el o ridicase singur din temelie, căci nu avusese bani ca să le plătească meșterilor veniți din altă parte. Pe dinafară o zugrăvisse, pictând pe pereți cerbi și copaci atât de frumoși, de ți se părea, privind, că nimereai într-o poiană în mijlocul pădurii. Ea nu era mare, se compunea din două odăi și bucătărie și, în afară de un coridor larg, mai avea o cameră de vară, frumoasă, cu balcon. Bucătăria era încăpătoare, acolo se afla cuptorul și acolo ne încălzeam iarna, când erau geruri mari de crăpa și darnița de pe acoperișuri. Lângă casă, din urma ei, era lipită baia, construită din cărămidă. În ea se afla o oglindă mare, ovală, precum și un cuier pentru haine. Pe acoperișul băii tata instalase un butoi cam e două sute de litri. Fiecare vecin își avea ziua și orele pentru îmbăiat. Veneau, scoteau apă din fântână, urcau scara, umpleau butoiul, făceau foc în sobă și așteptau să se încălzească apa. Sâmbătă era ziua noastră de baie și atunci vecinii nu ne deschideau porțița.

Tata mai era și vânător. Iarna vâna iepuri și vulpi, iar blănille de vulpe le vindea la Cernăuți. Uneori, toamna, prindea și bursuci, iar untura acestora era pe atunci foarte căutată.

Întorcându-se odată din pădurea Revnei sau a Bilei, tata adusese o căprioară rănită, pe care o scosese, cu greu, din gura unui lup pe care îl împușcase. După ce-i spălase și-i legase rana, tata îi făcuse culcuș în șură. Îi dădea zilnic de mâncare și căprița se împrietenise cu câinele nostru. Primăvara, când tata se hotărî s-o ducă în pădure, câinele se luase din urma ei. Tata o lăsă într-o poiană, dar ea nu se îndepărtase, ci continuă să-l însoțească, alături de câine, până la căsoaia pădurarului. Într-o zi, pădurarul, care era prieten cu tata, îl poftise la el:

— Hai, Gheorghită, și-i lua masa cu noi, că suntem singuri și nevasta s-a bucura de oaspeți.

— Nu mă duc, că Anița mea mi-a pus merinde în geantă.

— Lasă modestia, că n-ai tu în geantă ce ți-a pune nevastă-mea în farfurie. Până la urmă, tata se lăsă înduplecat. Smaranda, soția pădurarului, îl primi cu multă bucurie. Era frumoasă, bună la inimă și harnică precum furnica. Aflând că tata avea șapte copii, - doi băieți și cinci fete, Smaranda scăpă lingura din mână și izbucni în plâns. Apoi se retrase în altă odaie și tata rămase numai cu Toderică, pădurarul. Și atunci pădurarul îi zise:

— Avem de toate, ni-i bine, dar nu ne-a hărăzit Tatăl Sfânt cu copii. De asta plânge Smaranda... Ia aminte, Gheorghită, că peste două săptămâni e Paștile. Ce-at fi dacă-i veni atunci la noi împreună cu soția?

— Să văd ce-o să spună gospodina mea. Dar cred că o să venim.

Când tata se pornise spre casă, Smaranda ieși din odaia în care se retrăsese, dându-i un caș și dulciuri pentru noi, copiii.

În sâmbăta Paștilor, mama, primenindu-ne, ne sfătuisă să fim cumiți. Deodată se auzi clinchetul unor clopoței și la poarta noastră se opri o trăsură. Tata și mama ieșiră să vadă cine venea la noi. Toderică și Smaranda intrau în curte.

— Pofțim în casă, îi îndemnă tata.

— Mai întâi hai la căruță, Gheorghită, zise pădurarul, că am adus câte ceva la copii.

Tata descărcă doi saci cu cartofi, unul cu sfeclă și morcovi, apoi Smaranda dezlegă desagi, în care se aflau colaci și plăcinte cu nuci, carne de porc și câte și mai câte dulciuri.

Pădurarul și soția sa nu zăboviseră mult în căsuța noastră. La plecare le amintiseră părinților că a doua zi erau așteptați la ei. Ei urcau în trăsură, iar mama îi mulțumea lui Dumnezeu pentru darurile aduse.

A doua zi după slujba învierii Domnului, părinții îmbrăcați frumos, porniseră spre casa pădurarului. Ciocniră ouă roșii, cântaseră „Hristos a înviat”, iar după ospăț, tata și pădurarul ieșiră la o scurtă plimbare. Rămânând numai cu mama, din vorbă în vorbă, Smaranda prinse să-i depeze povestea vieții ei.

Părinții ei locuiseră într-o casă de la marginea pădurii. Tatăl ei, fiind și zidar, și sobar, și tâmplar, își găsea mereu de lucru pe la oamenii din sat și seara, când se întorcea la cuibul lor, era frânt de oboseală. Le mai făcea pe toate pe lângă casă, apoi îl biruia somnul și până la revărsatul zorilor dormea adânc, de nu-l trezea nici bubuitul tunului.

Într-o zi se abătuseră pe acolo trei vânători, cerând de la femeie să le dea câte o cană de apă. Unul dintre ei, după ce-și astâmpărase setea, văzând cât de frumoasă era femeia ce stătea în poartă cu ulciorul în mână, o întrebă: „A cui ești?” Și femeia, râzând, îi răspunse: „A nimănu”. „Dacă ești a nimănu, vino cu noi”. „Ba nu, că am bărbat și fetiță”. „Să vedem, cheamă-ne în casă”. Femeia îi chemă, îi servi cu dulceață, iar fetița dormea. La un timp, vânătorii își luaseră rămas bun, mama Smarandei îi petrecuse, dar cu unul dintre ei se reținuse lângă fântână. „Dacă vrei, vin mâine și te iau de aici, îi zise acela. O să-mi fii soție, vei trăi în oraș și vei fi cucoană, dar la ai mei să nu le spui că ai fost măritată. Gândește-te. Pustietatea asta nu-i pentru tine.”

Zamfira, mama Smarandei, nu închise un ochi toată noaptea, frământată de gânduri. Ce se întâmplase a doua zi, Smaranda nu știa, atât că la vârsta de doi anișori se pomenise fără mamă. O îngrijea tatăl ei și, când lipsea de acasă, o ducea la o bătrânică ce își avea căsuța în apropiere. Tatăl ei nu-i povestise niciodată nimic, tăcea și suferea. Despre cele întâmplate știa de la bătrânică ce-i înlocuise mama. Când copila să fi fost de vreo paisprezece ani, pe neașteptate, bătrânică căzuse la pat. Zăcuse săptămâni și luni în șir și până la urmă moartea o luă cu ea.

Fiind mărișoară, Smaranda ținea gospodărioara, aducea lemne din pădure, spăla, făcea mâncare, deretica prin casă. Într-o vară tatăl ei slăbise și se vedea că multe zile nu le mai avea. Vroia fragi și fata se duse în pădure să-i culeagă. Pe o cărare se întâlni cu Toderică, feciorul pădurarului, și acesta îi fusese ursitul. Părinților lui Toderică fata le plăcuse. Bucuria lor fusese mare, când feciorul îi vestise că o să le-o aducă noră în casă. Nunta, însă, fusese amânată, căci tatăl Smaransei murise.

Tânăra pereche nu fusese hărăzită cu copii. Părinții lui Toderică așteptau nepoți, dar nu avuseseră parte de ei. Mai întâi închise ochii tatăl lui Toderică, apoi, după o vreme, înainte de a-și da sufletul, soacra își chemă nora la căpătâiul ei și îi șoptise: „Îmi sună ceasul, copilă. Dar mă duc cu sufletul împăcat că las în casă o ființă ca tine. Să ai grijă de Toderică. Și, dacă-ți avea copii, să le puneți, într-o amintire, numele noastre...”

În casă, întorcându-se din pădure cu buchețele de flori în mâini, intrară tata și pădurarul. Se așezară din nou la masă, mai cinstiseră câte-un pahar de vin, iar la plecare Toderică se oferise să-mi aducă părinții acasă cu trăsura.

Povestea mai târziu mama, după spusa Smarandei, că la scurt timp după plecarea părinților mei din musafirie, la poarta pădurarului se oprise o birjă, din care coborâră trei bărbați și-o cucoană elegantă. Când Smaranda ieșise să vadă cine bătea cu bastonașul în porțiță, bărbatul cel mai în vârstă o întrebă: „Cine locuiște în această casă?” „Eu și bărbatul meu”, răspunse femeia. „Dar unde locuiesc părinții dumitale?” „Despre mama nu știu nimic, căci m-a părăsit de mititică, iar tata a murit, săracul, de obidă”. Cei doi bărbați mai tineri nu-și puteau lua ochii de la Smaranda, însă tăceau. Iar domnul cel bătrân, plimbându-și privirile de jur-împrejur, mai întrebă: „Dumitale ți-i bine aici, în mijlocul pădurii?” „Sunt obișnuită cu pădurea din fragedă copilărie. Departe de lume, viața e mai tihnită”.

Toderică se întoarse. Zărind la poarta lui o birjă trasă de doi cai focoși, căzuse pe gânduri. Intră în casă, îngrijorat, cu biciul în mână, și dădu binețe.

Domnii se ridicaseră în picioare și-i strânseră, pe rând, mâna.

— Zic dumnealor că l-au cunoscut pe tata, încercă Smaranda să-și dumerească bărbatul.

Toderică, nepricepând nimic, se uita când la Smaranda, când la cucoana lăsată într-un jilț de nuiete. Apoi, ca și când ceva îi trecuse prin minte, zise:

— Eu nu cred că la mijloc o fi ceea ce spun domnii. Ori eu prea multe nu înțeleg, ori prea mult semeni cu doamna din jilț...

Smaranda se prefăcu că nu auzise vorbele bărbatului și-i pofti pe toți la masă.

— Nu, nu, protestă domnul cel mai în vârstă. Am ieșit din oraș la o plimbare în pădure. Acum ne grăbim. Negreșit că vom mai veni și vom mai sta de vorbă. Acum ne ducem, că pe seară ne-or pica musafiri...

Toderică deshăma caii, apoi, întorcându-se în casă, zise în glumă:

— Cum te las singurică, cum cineva se rătăcește pe aici.

— Lasă vorbele acestea, că nu-s de doi-trei anișori...
Cucoana asta m-a tot sfredelit cu ochii. De ce oare?

— Da, da, o îngână Toderică. Am observat că semănați amândouă ca două picături de apă.

— Crezi?

— Mă întrebi? Chiar n-ai priceput nimic?

— Ce să pricep?

— Că cucoana te cunoaște.

— Vrei să-mi spui că ea este... că ar putea fi... că ea e cea care m-a lăsat în legănuț?

— Nu spun nimic. Vor mai veni și vom vedea ce interese au domnii și doamna din oraș. Acum strânge masa.

Smaranda se supuse. Sub fața de masă găsisese o mulțime de bancnote și înmărmuri. I le arătă apoi bărbatului și murmură gânditoare.

— Numai cucoana ne-a putu lăsa banii iștea.

— Da, da, o încuviință Toderică. Numai cucoana. Poți să zici acum că ea nu te cunoaște? Are muștrări de conștiință... Cei doi tineri oare nu sunt frații tăi de la alt tată?

Cam la două săptămâni după Paști, tata se duse în oraș, la un târgoveț, căruia îi făcuse o colivie pentru păsărele. Nu se întoarse acasă până seara târziu, însă, când venise, era de nerecunoscut. Abia se ținea pe picioare, ceva îngăima, undeva vroia să mai meargă, se împleticea și cădea, iar mama, biata, abia reuși ca să-l culce.

Dimineța, pornindu-ne la școală, mama îi zise tatei:

— Dă-mi, Gheorghiiță, niște bani, că trebuie să mă duc la piață. Tata se căuta prin buzunare, dar nu găsi nici o lețcaie:

— Mi se pare că cineva mi-a șterpelit portofelul.

— Mamei nu-i plăcea cearta, dar auzind că tata nu mai avea bani, se făcuse foc:

— Cum adică ți l-a șterpelit?! Unde îți era capul?!

— N-am fost atent, asta-i.

— Daaa?! Nu zici că i-ai băut și că ai venit ca un neom acasă?!

Tata nu mai scoase o vorbă. Se așeză pe un taburet, se sprijini cu coatele pe masă și își îngropă capul în căușul palmelor, ca și cum cuvintele de dojană ale mamei îi răneau timpanele.

Mai trecuse un timp, însă tata nu se cumința. Într-un amurg ne deschise portița o femeie din suburbie și-o strigă pe mama de afară:

— Tu, Aniță, ieși că am de-ți spune vorbă!

Mama se arătă în prag și ne făcu semn să ne îndepărtăm, dar eu, prefăcându-mă că aveam treabă prin curte, trăgeam cu urechea la vorbele lor.

— Aniță, își începu acea femeie spovedania, nu faci bine că l-ai lăsat pe Gheorghiiță să calce într-o urmă rea. Te face de rușine, se face om de nimic...

— Ce-ai vrut să-mi spui, Fruzină? o întrebă mama iritată. Ce ai cu casa mea?!

— N-am nimic. Dar omul tău se ține lipcă de Ioan al „Reginei” și de Dochiița, care ți-a fost cumnată, și numără paharele prin cârciume. Mai strunește-l că râde lumea, că aveți o casă de copii și numai unul, Ionel, care-i calfă de brutar, își câștigă pâinea. Nu-l lăsa să huzurească, fiindcă o să te aducă la sapă de lemn...

Amărâtă și plânsă, mama se duse la bunicul și i se plânse că din cauza tatei viața din casa noastră devenise un iad. Bunicul știa și el ce știa. Prinse momentul și-l povățui pe tata să se lase de beție și de ticăloșii, dar vorba lui nu ajutase. Tata îndrăgise paharul. Ultimul ban îl cheltuia pe băutura și disperarea pusese stăpânire pe noi.

Într-o dimineață, tata nu se ridică din pat. Nu ceruse moare de curechi ca altădată, ca să se „tocmească”, ci, zvârcolindu-se în așternut și având fața schimonosită de durere, ne zise că se simțea slăbit. Nici a doua zi nu se sculase și mama chemă un medic să-l consulte. Tata avea ulcer la stomac și trebuia operat de urgență. El nu vroia să fie dus la spital, știind că nu avea bani pentru operație. Când venea vorba de operație, el cânta în struna lui:

— Mai bine mor, decât să mă las tăiat. Și chiar dacă aș ști că am scăpare, de unde să iau gologani?

Bani s-ar fi găsit pe la rude. Chiar și Toderică și Smaranda se oferiseră să dea o sumă oarecare ca tata să se facă sănătos. Când i se făcea ceva-ceva mai bine, tata se ridica, se îmbrăca în straie bune, ieșea, chipurile, la plimbare prin curte și, când i se părea că nimeni nu-l vede, deschidea portița și dincolo de ea se topea ca sarea-n mare. Venea singur sau îl aduceau acasă „prieteni” de pahar. Bunicul se luase într-o zi din urma lui și îl găsi în compania lui Ioan și a Dochiței. Îl scoase afară și îl certă părintește:

— Până acum, Gheorghită, ai fost om între oameni. Dar acum cine ești?

Un bețiv ordinar. De nu te lași de prostii, îți bag mințile-n cap cu ciomagul...

Tata înțelegea că nu făcea bine, dar de pahar nu se putea lăsa. Căzuse pe patul de zăcare și se uscaseră ca toaca. Ce înghițea, vomita și se vedea că fără operație scăpare nu avea. De scârbă, se îmbolnăviseră bunicul și tata nici nu se duse să-l vadă. Într-o dimineață, bunica ținuse o fugă până la noi și de la prag strigă:

— Aniță, îmbracă-te și vino repede, că socrul tău ne părăsește!

— Cum așa?! se nedumeri mama. Ieri se simțea bine și azi zici dumneata că se duce?!...

— Nu-i timp de vorbă lungă. Hai, că n-are cine-i ținea lumânarea! Când ele ajunseră, bunicul parcă le zâmbise, parcă ceva vru să le spună, dar sufletul îl părăsi.

După bunic, tot în 1939, se duse și bunica, iar tata, zăcând, nu fusese la îngropăciunea lor.

În gospodăria bunicilor rămase unchiul Mihai, care n-o mai adusese în casă pe Dochița și care nici nu vroia să audă de însurătoare. Umbla la lucru, duminica se ducea la biserică, iar în ceasurile libere citea foarte mult. Venea întruna și la noi și ne dădea câte-o mână de ajutor.

Simțind că i se apropia sfârșitul, tata ne chemă la patul său, ne rugă să-l iertăm și cu glasul stins ne mai zise:

— Din prostie, v-am făcut viața amară. În loc să-l învăț pe Ioan să se lase de Dochița, am stat la masă cu stârpitura asta, făcându-mă a uita că ea a fost soția fratelui meu. N-am ascultat de tată, n-am ascultat de mamă și nici cuvântul vostru nu l-am băgat în seamă. Nu știu, măi copii, cum o să vă rânduiți fără mine în viață. Avere nu vă las, de lucru nu sunteți încă buni și mor cu sufletul neîmpăcat. Se aude că s-a porni război în lume, cine știe ce schimbări vor mai fi în părțile noastre și pe unde o să vă arunce soarta...

Leția, Lola și Nicușor veneau pe la noi numai atunci când Ioan era de serviciu. Odată cu seara se duceau acasă, căci Leția avea de pregătit cina, iar Lola - de aprins focul în sobe.

Mama îl certase pe Ioan, când îl obișnuise pe tata cu cârciuma, și nu ne lăsa să-i trecem pragul. Dar, deși era certată, când îl întâlnea, nu întorcea capul. Într-o zi, dând cu ochii de el, îl muștră aspru:

— Din cauza Dochitei, copilașii tăi au rămas fără mamă. Acu iar te ții de fusta ei și pe Mihai te faci că nu-l vezi. Leapădă-te de lucru rău, că te pierzi, că devii neom și copiii, sărmanii, suferă.

Ioan nimic nu-i răspunse, dar nici ochii nu-i ridică din pământ. Asupra lui tăbări și Ecaterina:

— Vezi, Ioane, că Leția suportă foarte greu lipsa mamei. Ceva o supără și ea scade, biata, pe zi ce trece. Poartă-te cu ea mai altfel, mai delicat, n-o aduce pe Dochița în casă. De nu poți fără dânsa, mai rabdă, las-o pe Leția să se mărite, apoi rupe-ți capul.

Lola era mai nepăsătoare, Nicușor, însă, multe lucruri nu le înțelegea. Dar Leția, amărâtă și chinuită de gânduri, răbufni într-o seară:

— Tată, tată, de ce te porți cu noi de parcă am fi străini? Vii târziu, vii beat, continui să te întâlnești cu femeia ceea păcătoasă, care ne-a răpit-o pe mama. Am crescut și nici nu știm de unde ai luat-o pe mama și cine-s neamurile noastre după dânsa...

La auzul acestor cuvinte, pe Ioan parcă îl înțepase. Se ridică brusc și tot atât de brusc se așeză pe scaun, sprijinindu-se cu mâinile-i mari de marginile tăbliei:

— Lenuța a crescut fără mamă; n-a avut nici frați, nici surori. După câte știu, bunicul vostru încă trăiește, însă s-a mutat din Cernăuți.

— De ce nu ne-ai spus?! De ce nu ni l-ai arătat la înmormântarea mamei?!

— Fiindcă nu l-am anunțat și, poate, nici nu știe că Lenuța nu mai este... El nu mi-a dat voie cândva să-i iau fata, la care ținea ca la ochii din cap. Nu vroia s-o depărteze de la casă. Am furat-o și el fapta asta nu mi-a iertat-o.

— Adă-l la noi, să-l cunoaștem, să avem cu cine ne sfătui.

— Cred că e prea târziu. N-o să vrea să vină, mai ales acum, după ce fiica lui e dusă pe lumea cealaltă.

— Măcar dumneata să te ții de casă până ne-om rândui. Eu n-am să-ți fiu povară. M-oi duce de la cuibul părintesc. Dar vezi, tată, că Lola, căreia nu-o prea place cartea, ar trebui dată la o școală de meserii, căci mai ușor și-a câștiga în viață pâinea...

— Ai dreptate, ai dreptate, conchise Ioan gânditor, dar trebuie să vorbesc mai întâi cu dânsa, să văd ce planuri are...

Una din cele două Ecaterine avea în oraș o sumedenie de cunoștințe, printre care se află și o profesoară cu numele de Sofia. Își puse de gând să stea cu folos de vorbă cu fosta ei colegă de liceu, și de aceea se duse la ea acasă. Sofia avea un fiu, Victor, și Ecaterina vroia ca el s-o cunoască pe Valerica, zisă Leția. Ce vroise ea cu Sofia și cu băiatul ei nu știu. Atât că într-o zi, Victor, îmbrăcat la patru ace și cu aparatul de fotografiat într-o gentuță de piele fină apăru în pragul casei lui Ioan.

— Sunt fotograf, se recomandă. Nu doriți să pozați? Hai, fetelor, grăbiți-vă, aranjați-vă părul!

Lola se bucură și se duse direct la oglindă, Leția, însă, nu scoase o vorbă și doar din când în când își netezea cosițele aurii, revărsate peste umeri. Purta o rochie simplă, dar curățică, și era atât de grațioasă, încât ochii lui Victor deveniră iscoditori. Simțindu-se a fi ținta unor priviri înfocate, Leției îi năvăli tot sângele în obraz. Lăsă brațele să-i scape pe lângă coapse, își înălță umerii, ca și cum ar fi vrut să pară mai nălțuță, își țuguiase buzele, ca să rețină un zâmbet timid, ce se vroia înflorit în colțurile lor.

Lola ieși imediat, Victor ceva începu să povestească, se rotea în jurul fetelor, chip că le aranja ca să arate bine în poză. Lola, care se prăpădea de râs, zise:

— Bine că ai intrat dumneata la noi, că ne era urât. Toată ziua numai treburi și treburi, de n-ai timp nici să te gândești la distracții.

Victor le fotografiase separat, dar și împreună cu Nicușor. În cele din urmă, își luă rămas bun, dar tocmai în acea clipă intră Ioan, care nu putea înțelege ce căuta un străin în casa lui și de ce în jurul lui domnea atâta veselie.

— Nu vrei, tată, să te fotografiezi? îl întrebă Lola, atrăgându-l spre cercul lor.

— Nu, protestă Ioan. Sunt obosit. Azi am avut o zi foarte grea. Aflând ceva mai târziu de la fete că anume Ecaterina îl aduse pe acel fotograf la casa lui, Ioan se înveseli și zâmbi pe sub mustăți.

Victor nu se lăsă prea mult așteptat. Aduse fotografiile, dar Leția, deși le ținea în mână, zise pe un ton de vinovăție:

— Sunt frumoase, tare frumoase, dar tata a uitat să ne lase bani pentru ele. Cum ne socotim? Ai putea să vii dumneata și mâine?

— Vin cu plăcere și, poate, îl fotografiez și pe tatăl vostru.

— Atunci e bine. Nu înțeleg numai de ce nu intri dumneata și pe la alte case, să-i agiți și pe alții să se fotografieze...

— O să intru mai târziu.

— Ce nume porți dumneata? îl ispiti Lola.

— Dacă mi-ați uitat numele, ghiciți-mi-l.

— Victor, îngână Leția moale și se îmbujoră la față.

Victor se aplecă și-i șopti ceva la ureche și Leția prinse să zâmbească.

— Dar mie de ce nu-mi spui nimic la ureche? se miră Lola.

— Pentru că nu mi-ai ghicit numele... Vă las, dar în curând să ne vedem. Ieșind a doua zi la piață, să facă cumpărături pentru casă, Leția prinse de veste că o doamnă o privea cu mare atenție. Leția n-o mai văzuse, dar chipul doamnei îi era cunoscut. Cine putea fi? Îi trecu prin gând că ar putea fi mama lui Victor. Dar de ce o privea cu atâta luare aminte? S-o fi văzut în fotografie? Să-i fi reținut chipul?

Când Victor reveni și le dădu fetelor binețe, se întoarse și Ioan de la serviciu. Fetele se retraseră, iat tânărul rămase în sufragerie cu stăpânul casei, spunându-i pe șleau care era scopul vizitelor sale. Lola își chemă tatăl la cină, iar Ioan făcu cu capul înspre Victor, chip că și el era poftit la masă. Vorba se închea greu și lui Victor i se părea că se afla în fața unui judecător sever. Când se retraseră, Ioan își ridică spâncenele a mirare:

— Zici că-ți place Valerica, pe care o cunoști abia de câteva zile?

— Mi se pare că o cunosc de o viață. Mi-a intrat în suflet și, dacă-mi dați voie să vă pășesc pragul, în curând o să vină și părinții mei, să se înțeleagă cu dumneavoastră.

— Nu prea semeni a fi fotograf. Cu ce te ocupi? Iar dacă ești fotograf, de toate fetele te îndrăgostești, când le îndemni ca să pozeze?

— Nu, râse Victor.

— Și cum ai găsit-o pe fiica mea?

— O vecină de-a dumneavoastră mi-a arătat drumul înapoi..

E o veche prietenă de-a mamei... Nu vă împotriviți, că eu, că eu...

— Ești sigur că Valerica o să spună „da”?

— Sunt.

— Mai amână o zi-două, că, după ce voi sta temeinic de vorbă cu fata, ți-oi da răspunsul.

— Bine.

— Și totuși nu cred că ești fotograf.

— Fotografierea e o pasiune. Sunt inginer și am serviciu bun.

Victor porni spre ieșire și Ioan zise către fiica lui cea mai mare pe un ton domol:

— Condu-l până la portiță.

În curte el îi atinse ușor brațul și fata tresări.

— Îmi ești dragă, îi șopti el, învăluit de o căldură ciudată. Aș vrea ca să am aripi ca să pot zbura. Atât de fericit sunt alături de tine, sunt...

— Ce-i cu dumneata? Ce-ți vine? De ce...? vru fata ceva să mai întrebe, dar pe buze i se puse pecetea unui sărut fierbinte.

Ea suspină adânc, vru să se sloboadă din strânsoarea brațelor lui vânjoase, dar nu mai avuse putere și buzele ei parcă ardeau.

— Nu, nu, gunguri ea, nu se poate...

— Întoarce-te și să dormi cu gândul la mine.

— Ce ți-a spus băiatul? o iscodi Ioan, când ea intră în casă.

Fata nu-i răspunse, însă chipul ei începu să se lumineze.

— Înțeleg. Să mergem la bucătărie.

Lola se luă din urma lor și Ioan nu protestă. Zise:

— N-ar trebui să auzi ce vorbim, dar fie. În curând și la tine a veni cineva să-ți ceară mâna.

Lola făcu ochii mari, vru să râdă, dar își mușcă buzele. Ioan începu discuția:

— Leția, Victor vrea să te aibă de soție. Nu i-am dat nici un răspuns, pentru că e mai nimerit să vorbesc mai întâi cu tine în privința asta. Ești gata să te măriți? Nu-ți pare că prea puțin îl cunoști?

Logodna avuse loc în ziua sfinților Constantin și Elena. Din partea vecinilor la logodnă fuseseră invitați mama și Ecaterina. Tatăl lui Victor fuse categoric:

— Cheltuielile de nuntă le luăm asupra noastră și în privința asta să nu aveți nici o grijă. Avem locuință mare și după nuntă tinerii o să aibă unde trăi. Dacă Victor și-a ales-o de mireasă, Valerica va fi ca și fiica noastră. N-om obijdui-o...

Cununia avuse loc vara, pe la Sântilie, în biserica din Clocucica, nuni mari fiind Ecaterina și soțul ei, Ion. La terminarea slujbei, veniră trei birje trase de cai împodobite cu panglici colorate și cu flori. Nuntașii urcaseră în ele. Mireasa părea a fi o zână și

vecinele noastre, admirând-o, nu conteneau cu laudele. Ziceau că în frumusețe Valerica o întrecea chiar și pe Lenuța, mama ei decedată.

La scurt timp după nuntă, nori grei și întunecați învăluiseră cerul. Apoi se dezlănțuise o ploaie îndârjită, cu stropi mari, care cădeau pieziș, fără încetare, de parcă se pornise potopul. Apele năvăleau de pretutindeni, pătrunzând în curți, în pivnițe, în casele mai josuțe, înnămolind grădinile și ogorașele suburbienilor. Când, în cele din urmă, ploaia se ostoise, drumul zăcea în băltoace, căci se revărsase iazul lui Nițu. Și Nițu, după un asemenea prăpăd, lăsă grădina și iazul, ogorul și tot ce-i mai rămăsese în voia lui Dumnezeu și undeva plecă, de nu-l mai văzuseră de atunci suburbienii. De atâta umezeală, începu să alunece pământul, drumul se strâmbă, pomii prinseră să se usuce, iar unele case se surpau. Numai căsuța lui Ioan, așezată pe un deluț, era veselă. Casa noastră cea nouă, fiind în rând cu grădina lui Nițu, prinse a se dăbala. Ne mutasem în casa doamnei Braha, care era din cărămidă, însă peste un an în pereții ei apăruseră crăpături. Dar casa lui Ioan stătea neclintită, de parcă ar fi fost făcută din granit.

Într-o duminică de toamnă, fiind vreme frumoasă, băbuțele din suburbie ieșiră la sfat. Deodată își făcu apariția Eufrozina, care locuia la capătul străduței noastre.

- Vai, dragele mele, începu ea să turuie din gură, îi prăpăd!
- Ce-i, femeie bună? o întrebară câteva suburbience.
- Știți ce-am pățit eu sâmbătă?
- Spune-ne și-om ști.

— M-am sculat eu cu noaptea-n cap și m-am pornit la moară. Mi-a venit târziu rândul la măcinat și când mă întorceam era de-acum noapte. Eram flămândă, ostenită, pic de apă și mă chinuiam să ajung acasă cu sacul în spate. Lângă Bobocelu m-am oprit să-mi trag puținel sufletul. De undeva răzbăteau niște glasuri vesele și m-am bucurat că avea cine să-mi aburce sacul pe umeri. Văd că se apropiau un om și o femeie, lipiți unul de altul, de parcă numai ce erau luați. Am deschis gura, dar n-am scos o vorbă. Vă zic că am încremenit. Erau Ioan și potaia de Dochiță. S-au prefăcut a nu mă observa și s-au dus ca vântul. Am strigat în urma lor: „Bată-vă Dumnezeu, să vă bată!” M-am lăsat apoi pe genunchi și cu greu mi-am așezat săcușorul pe umeri.

— N-am făcut nici douăzeci de pași când, hop! ceva s-a lăsat pe sacul meu, de mă apăsa ca o piatră de moară, de mă turtea, de mă apleca la pământ. Am vrut să ridic mâna, să-mi fac semnul crucii, dar mâna nu se ridică. Părul mi s-a zburlit, gura mi s-a uscat și eram parcă făcută din gheață. Încercam să arunc sacul de pe umeri, dar cineva îl ținea. Mai aveam de mers cam un sfert de ceas, dar picioarele mi se împleticeau, de parcă erau străine.

Cu chin am ajuns până la portiță. Atunci am auzit odată Zdup! și sacul s-a făcut mai ușor. Ce mi-au văzut atunci ochii? Un motan uriaș, negru, cu ochii de jărat. Am căzut.

Grigore al meu, cu boliștea lui, nu mi-a ieșit în cale, crezând că am rămas la moară până dimineață. Auzind zgomot, a deschis ușa și m-a găsit întinsă. A crezut că-s moartă. M-a adus în casă, m-a scuturat și parcă mi-am venit în fire, însă dinții îmi erau încheștați și nu puteam scoate o vorbă. Toată noaptea a stat Grigore la căpătâiul meu. De răsuflat, răsuflam, dar de grăit nu grăiam...

Eufrozina era lină la lucru, dar iute la gură. Vecinele o sfătuiră să nu mai spună nimănui că-i întâlnise noaptea pe Ioan și pe Dochița, ca să nu ajungă la urechile copiilor orfani da mamă, că erau mari și le înțelegeau pe toate.

Femeile de pe străduța noastră îi puseră Dochiței un ultimatum: să nu mai încurce ițele cu Ioan și că de-or prinde-o cu el, i-or pune fusta în cap și i-or urzica părțile moi. După acest ultimatum, Ioan își strânse pe ascuns lucrurile și dispăru, lăsând pe masă o sumă frumușică pentru Lola și Nicușor. La sfârșitul fiecărei luni venea poștașul și, de undeva, le aducea bani copiilor abandonați de tată.

Copiii lui Ioan nu puteau rămâne ai nimănui, și-atunci Victor, soțul Leției, scrisese la mai multe ziare că dacă un domn Dan Tudor Nicolae din Cernăuți pe undeva trăia, era rugat să le răspundă, căci fiica lui, Lenuța, murise, lăsând trei copii orfani.

Într-o zi, la ușă bătu un domn în vârstă și Lola, care-i deschise, îl întrebă:

— Pe cine căutați?

— Pe tine, drăguță. Sunt bunicul tău, tatăl Lenuței, Dumnezeu s-o odihnească... Nu-i așa că te cheamă Lola, că mai ai un frățior, Nicușor? Dar unde-i Valerica?

— Ea este măritată și nu mai locuiește aici. Hai, intră, bunicule!

De pe undeva veni Nicușor. Lola pregătea masa și bunicul se simțea în apele sale. Le povesti cum Ioan o furase pe Lenuța și cum așteptase ani în șir ca el să vină la el cu Lenuța lui cea dragă. El își căutase fiica, fusese și pe acea străduță, și nu o singură dată, însă nu-și zărise odorul. Cutreieră apoi țara, se stabili la Bacău și, venind uneori pe la Cernăuți, în oraș nu se reținea prea mult.

— Acum îmi dau seama ce ginere am avut, își încheie Tudor-Nicolae destăinuirea-i amară. Doamne, Doamne, de ce nu mi-ai ocrotit fetița? De ce nu m-ai adus lângă ea, să-i alin suferința?... Azi, măi copii, aproape că n-om dormi, căci multe avem de povestit, dar dimineată ne sculăm și ne ducem la cimitir. Apoi o să mă însoțiți în oraș și o să-mi arătați casa în care locuiește sora voastră. Vreau să-l cunosc și pe Victor, vreau să-mi văd strănepotul. Ziceți că Constantin îl cheamă? Adică Ticu, Ticușor. Bravo! Așa-l chema și pe bunicul meu.

Era zi de sărbătoare și lumea, care se afla la cimitir, se aduna la mormântul Lenuței, acoperit cu trandafiri roșii și albi. Un bărbat voinic și chipeș, îngenunchiat, cânta la vioară atât de duios, de parcă plângea pe strune.

— Cine-i omul? se nedumeri Tudor-Nicolae, dar nepoții nu știură ce să-i răspundă.

Mama, fiind în preajma bătrânului, îi dădu o scurtă lămurire:

— Domnule, povestea-i veche.

— Spune-mi-o, doamnă, te rog.

— S-a oprit odată pe tolocuța noastră o șatră de țigani. Unul dintre ei a intrat în curtea Lenuței, să-i ceară un trandafir pentru țigăncușa lui. Văzând-o cât era de frumoasă, parcă s-a năucit. A căzut în genunchi și i-a zis că cea mai frumoasă floare ar fi ea și că o s-o fure. Cine știe unde și de la cine a aflat că Lenuța nu mai este...

— Mda, mda, făcu bătrânul, apropiindu-se de mormânt și îngenunchind alături de țiganul care plângea pe strune.

Ploile mari, care ne aduseră atâtea pagube, și refugiul din 1940 și 1944, au pustiit străduța noastră din Clocucica.

Unii gospodari s-au mutat în casele părăsite de nemți, alții și-au durat case noi în alte părți ale suburbiei, iar cei mai mulți au plecat, de frica bolșevicilor, în România. N-au rămas în Clocucica nici copiii lui Ioan. Împreună cu Victor, copilul lor și cu socrii sa refugiat și Valerica. S-a dus și Ecaterina cu familia. Prin diferite colțuri ale țării libere s-au împrăștiat aproape toate rudele noastre. Până și Ioan, care nu s-a putut scutura de Dochîța, a murit, izolat de ai săi, la Sibiu.

Peste cei rămași la baștină, puțini, s-a rostogolit valul amar al înstrăinării.

CUPRINS

Mureșenii și Bucovinenii	5
Vasile LEVITCHI	8
Mihai Prepelită	9
FILE DE ISTORIE	11
Bucovina și mitul habsburgic	11
Listele electorale din Bucovina din anul 1910	25
Noii stăpâni de moșie și patroni de biserică în bucovina din ultima etapă a stăpânirii Habsburgice (1862-1918).....	69
Structura pe familii a populației din Cupca în anii 1855 și 1919	76
Românii nord-bucovineni în exilul totalitarismului sovietic	85
Ținut cu vechi tradiții românești.....	106
MICROMONOGRAFII	110
Despre Crasna și crășneni	110
GOLGOTA NEAMULUI ROMÂNESC	119
Șase ani în iadul stalinist.....	119
Lacătul sovietic	123
Vieți irosite în exilul kazah	126
„Plec nu se știe unde... voi reveni peste trei luni...”	132
Nu s-ar fi născut Stalin.....	137
Pentru o caracterizare falsă, am fost condamnat la moarte.....	138
Foamea organizată din 1946-1947 și dezmățul bolșevic din ținutul Herței	143
Un om năpăstuit pentru „idei naționaliste”	148
ODINIOARĂ ȘI AZI – din cronica presei	150

Starea școlilor noastre populare	150
Limba română în școlile din raionul Hliboca	160
Declarație	164
Școală este, nu-i director	166
Dă-le, doamne, un gând bun.....	169
Poligon de aplicare a strategiei neostaliniste	171
Un principiu imoral	174
A treia etnie din Ucraina.....	177
PERSONALITĂȚI BUCOVINENE	210
Omul enciclopedic al biologiei Emilian Țopa	210
La izvoarele noastre carpatine.....	213
„Muzica este religia mea”	218
Gheorghe Hurmuzachi.....	224
Dimitrie Onciul, istoricul și pedagogul.....	230
Profesorul Octavian Nandriș	233
Medici români din Bucovina de altădată	237
FILOLOGIE	243
Îmbinări terminologice înregistrate în graiurile moldovenești din actuala regiune Cernăuți	243
FOLCLOR BUCOVINEAN	267
Folclor bucovinean	267
STATORNICI ÎN DREAPTA CREDINȚĂ	274
Ce este credința?	274
Străduința și rugăciunea	276
Despre nădejde.....	278
DIN CREAȚIA CITITORILOR ALMANAHULUI	279
Mihai MORĂRAȘ	279
Domnica LUCHIANIUC-MIHĂLESCU	281
Întâmplări de pe străduța noastră din Clocucica	286
CUPRINS	319
Publicațiile Fundației Culturale „Vasile Netea”	322

Publicațiile Fundației Culturale „Vasile Netea”

Seria „CAIETE MUREȘENE”

1. *Vasile Netea – Evocări și bibliografie*. Ediție îngrijită de Dimitrie Poptâmaș și Melinte Șerban. Târgu-Mureș, 2008, 250 p.
2. *Ion Chinezu – relief în posteritate* – Studii și comunicări prezentate la simpozionul științific prilejuit de centenarul nașterii eminentului cărturar (Târgu-Mureș, 4–5 iunie 1994), volum îngrijit de Melinte Șerban, Dimitrie Poptâmaș și Mihail Art. Mircea. Tg.-Mureș, 1999, 130 p.
3. *Un om pentru Tg.-Mureș: Emil A. Dandea* – Comunicări prezentate la sesiunea comemorativă desfășurată la Târgu-Mureș, în data de 18 august 1994, la împlinirea unui sfert de veac de la moartea lui Emil Dandea. Târgu-Mureș, 1995, 166 p.
4. Vasile Pop. *Colinde*. Cu o prefață de Mihail Art. Mircea. Târgu-Mureș, 1996, 120 p.
5. *Elie Câmpeanu – omul și faptele sale*. Coordonatori: Grigore Ploșteanu și Dimitrie Poptâmaș. Târgu-Mureș, 1999, 152 p.
6. Gheorghe S. Mircea. *Vis și adevăr*. Versuri. Cu un cuvânt înainte de Mihail Art. Mircea. Târgu-Mureș, 1998, 86 p.
7. *Alexandru Ceușianu*. Studii și comunicări prezentate la simpozionul științific prilejuit de centenarul nașterii vrednicului cărturar și om politic (Reghin, 2 iunie 1998), volum îngrijit de Marin Șara, Georgeta Mărginean și Iacob Huza, Reghin, Biblioteca Municipală „Petru Maior”, 1999, 88 p.
8. *Mărturii prin vreme. Douăzeci de ani de viață culturală pe Mureșul de Sus*. Târgu-Mureș, 1999, 216 p.
9. Traian Dragoș. *La capătul apelor*. Versuri. Selecție și cuvânt înainte de Iulian Boldea. Târgu-Mureș, 2000, 68 p.
10. Melinte Șerban. *Evocări istorice și literare*. Prefață de Dimitrie Poptâmaș, Târgu-Mureș, 2001, 147 p.
11. *Cântecele lui Iancu*. Adunate de Traian Dragoș. Ediție îngrijită și Cuvânt înainte de Vasile Dragoș. Târgu-Mureș, 2001, 62 p.

12. Valeriu P. Vaida. *Mărturii dintr-un veac apus*. Ediție îngrijită de Mariana Cristescu. Târgu-Mureș, Ed. Tipomur, 2001, 171 p.
13. Aurel Filimon-*consacrare și destin*. Volum îngrijit de Mihail Art. Mircea, Dimitrie Poptămaș și Melinte Șerban. Târgu-Mureș, 2001, 288 p.
14. Dimitrie Poptămaș. *Philobiblon mureșean*. O viață printre oameni și cărți. Cuvânt înainte de Melinte Șerban. Târgu-Mureș, 2003, 346 p.
15. Iosif Pop. *Credință și apostolat*, memorii – Prefața de preot protopop Liviu Sabău, canonic mitropolitan, ediție îngrijită și postfață de Dimitrie Poptămaș și Melinte Șerban. Târgu-Mureș, 2004, 229 p.
16. Viorel I. Borșianu. *Deda. Consemnări cultural-istorice despre obârșiile mele*. Ediție îngrijită de Mihail Art. Mircea, Târgu-Mureș, 2005, 76 p.
17. Traian Popa. *Monografia orașului Târgu-Mureș*. Ediție anastatică, Studiu introductiv de prof. dr. Grigore Ploeșteanu, ediție îngrijită de Melinte Șerban și Dimitrie Poptămaș, Târgu-Mureș, 2005, 323 p.
18. Melinte Șerban. *Cultura mureșeană în memoria cărților*. (vol. I). Târgu-Mureș, Editura ArdealuI, 2006, 351 p.
19. Maria Dan. *Protopopul Artimon M. Popa*. Cu un cuvânt înainte de prof. univ. Cornel Sigmirean. Târgu-Mureș, 2006, 194 p.
20. Dimitrie Poptămaș, *Prezența și circulația vechilor tipărituri românești în zona superioară a Văii Mureșului*. Târgu-Mureș, Editura Nico, 2008, 220 p.
21. Vasile Netea, *Memorii*. Ediție îngrijită, introducere și indici de Dimitrie Poptămaș. Cuvânt înainte de dr. Florin Bengean. Târgu-Mureș, Ed. Nico, 2010, 342 p.

Alte publicații:

1. Emil A. Dandea. *Politică și administrație*. Culegere de texte, selecție, studiu introductiv, note și indice de Dimitrie Poptămaș și Mihail Art. Mircea. Cuvânt înainte de Victor Suciu. Târgu-Mureș, Casa de editură „Mureș”, 1996, 231 p.

2. *Astra reghineană – 125 de ani de la înființare*. Volum îngrijit de Marin Șara, lucrare editată de Biblioteca Municipală „Petru Maior”, 1999, 180 p.
3. Mihai Suciuc. *Prutul dintre noi*. Târgu-Mureș, 2004, 255 p.
4. *Cinci ani de luptă românească în Ardealul de Nord 1940–1944*. Târgu-Mureș, Editura ANSID, 2005, 350 p.
5. Dimitrie Poptămaș. *Reflecții despre carte, bibliotecă și lectură*. Texte selectate din autori români și străini. Târgu-Mureș, Editura Nico, 2010, 186 p.
6. Vasile Nuțiu. *Istoria românilor și cultura civică*. Dicționar explicativ. Cuvânt înainte de Cornel Sigmirean. Târgu-Mureș, Fundația Culturală „Vasile Netea”, 2010, 868 p.
7. Take Ionescu. *Correspondența cu Adina*. Traducere din limba franceză, îngrijire, note și indice de Mihai D. Monoranu. Prefață de Dimitrie Poptămaș. Târgu-Mureș, Editura Ardealul, 2010, 473 p.
8. Ovidiu Palcu. *Renașterea bisericii durerii*. Cartea albă a Bisericii Române Unită cu Roma, Greco-Catolică, după 1990. Ediție îngrijită și Cuvânt înainte de Dimitrie Poptămaș. Târgu-Mureș, 2011, 323 p.
9. Vasile Netea. Constantin Romanu-Vivu. Ediție îngrijită și prefață de Dimitrie Poptămaș. Târgu-Mureș, Editura Nico, 2011, 119 p.
10. *Vasile Netea – istorie și națiune*. Studii și evocări. Coordonatori: Dimitrie Poptămaș și Cornel Sigmirean. Târgu-Mureș, Editura Universității „Petru Maior”, 2013, 274 p.
11. *Vasile Netea-Publicistică I*. Scrieri din tinerețe, 1928–1940. Ediție îngrijită, selecție și prefață Dimitrie Poptămaș, Postfață Gelu Netea. Târgu-Mureș, Fundația Culturală „Vasile Netea”, 2014, 384 p.
12. Vasile Netea. *Pentru Transilvania*, vol. 1–2. Scrisori din anii de refugiu 1940–1944. Ediție îngrijită și prefață de: Dimitrie Poptămaș. Postfață: Gelu Netea. Târgu-Mureș, Editura Veritas, 2014, 392 p. (Fundația Culturală „Vasile Netea”).
13. *Tradiție, cultură, spiritualitate în Deda și împrejurimi*, vol. 1. Ediție îngrijită de Florin Bengean. Sfântu Gheorghe, Editura Eurocar palica, 2014, 441 p.

14. *Constantin Romanu-Vivu*. Lucrările simpozionului „Precursor al unității naționale, martir al Revoluției Române din 1848–1849”, din 20 martie 2014. Ediție îngrijită de Constantin Valentin Bretfelean, Constantin Bogoșel și Ilarie Gh. Opriș, cluj-Napoca, Editura „Ecou transilvan”, 2015, 81 p.

„Țara Fagilor”. Almanah cultural – literar al românilor nord-bucovineni alcătuit de Dumitru Covalciuc vol. 1–26. Târgu-Mureș, Cernăuți, Societatea Culturală „Arboroasa”, 1992–2017.

Vol. 1–2 (1992–1993), apar sub îngrijirea și finanțarea Uniunii Vatra Românească.

Vol. 3–5 (1994–1996), apar sub îngrijirea Bibliotecii Județene Mureș, și finanțarea Ministerului Culturii și Cultelor.

Vol. 6–9 (1997–2000), apar sub îngrijirea Bibliotecii Județene Mureș și a Fundației Culturale „Vasile Netea”, cu finanțarea Ministerului Culturii și Cultelor.

Vol. 10–26 (2001–2017), apar sub îngrijirea și finanțarea Fundației Culturale „Vasile Netea”.

*

Publicațiile de mai sus pot fi obținute de pe adresa: Fundația Culturală „Vasile Netea”, Poptomas Dimitrie, 540456, Târgu-Mureș, Str. Cutezanței, nr. 34/8
Tel. 0740–196355, E-mail: dimitrie.poptamas@yahoo.com

Ne exprimăm mulțumirea pentru sprijinul generos acordat tipăririi Almanahului cultural- literar al românilor nord-bucovineni „Țara Fagilor”, vol. 26, domniilor lor:

- Eleonora Moldovan, consul general;
- Ionel Ivan, ministru consilier;
- Familia Paraschiva și Ioan Abutnăriței (Vatra Dornei);
- Ion Burciu, economist (Rădăuți);
- Asociația Culturală „Vatra Satului”, Călin Brăteanu; (Suceava);
- Asociația Cultural-Educativă „Arcanul”, președinte Sorin Pohoată (Suceava).

